

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

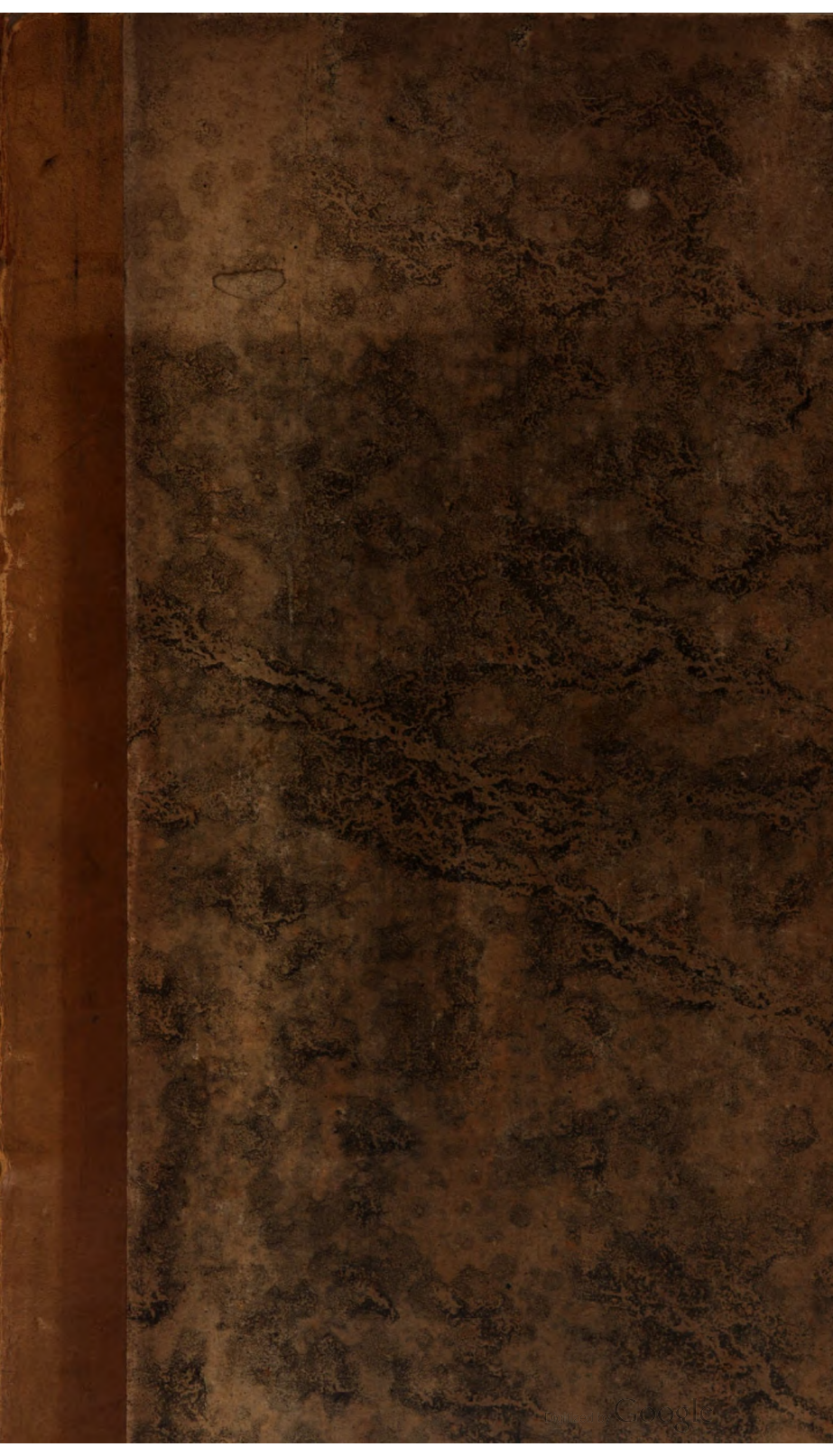
Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

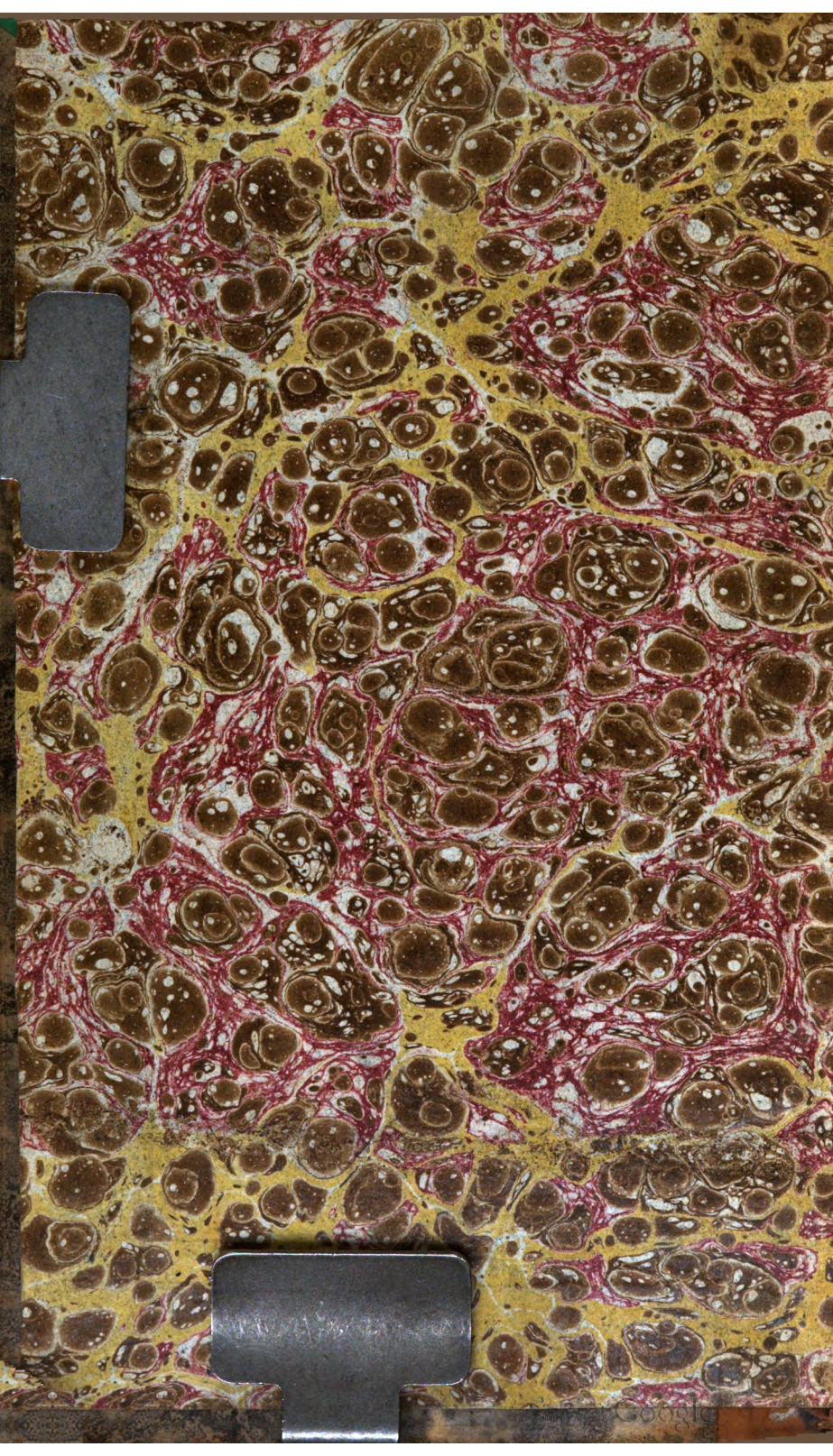
We also ask that you:

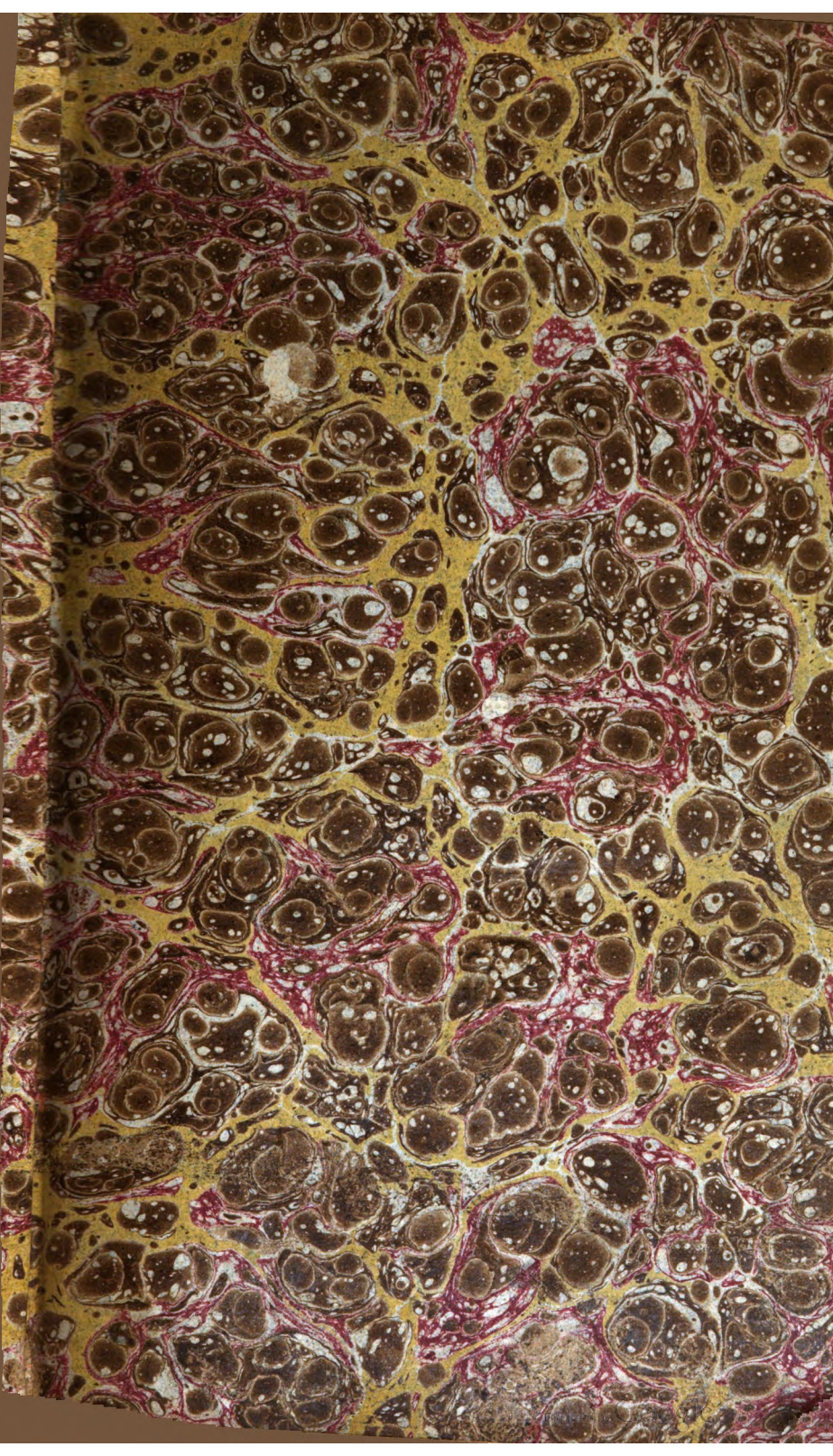
- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

2 10

X 711/601

VITAE DUUMVIRORUM
TIBERII HEMSTERHUSII
ET
DAVIDIS RUHNKENII

ALTERA AB EODEM RUHNKENIO ALTERA A
DAN. WYTTEBACHIO SCRIPTA. OLIM IN
GERMANIA IUNCTIM REPETITAE NUNC
ITERUM EDITAE.

ACCESSIT
ELOGIUM IOANNIS MEERMANNI

AUCTORE
CONSTANTINO CRAS.

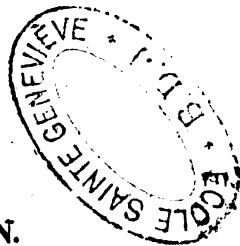
CURAVIT
FRIDERICUS LINDEMANN.

BIBLIOTHÈQUE S. J.

Les Fontaines

60 - CHANTILLY

LIPSIAE C1810CCXXII
IN LIBRARIA HINRICHSIANA.

THE
JOURNAL OF THE
ROYAL ANTHROPOLOGICAL INSTITUTE

VOL. LXXII. PART I.
1902.

THE
JOURNAL OF THE
ROYAL ANTHROPOLOGICAL INSTITUTE

CONTENTS.
PAGES.
THE JOURNAL OF THE
ROYAL ANTHROPOLOGICAL INSTITUTE

THE JOURNAL OF THE
ROYAL ANTHROPOLOGICAL INSTITUTE

THE JOURNAL OF THE
ROYAL ANTHROPOLOGICAL INSTITUTE

THE JOURNAL OF THE
ROYAL ANTHROPOLOGICAL INSTITUTE

THE JOURNAL OF THE
ROYAL ANTHROPOLOGICAL INSTITUTE

THE JOURNAL OF THE
ROYAL ANTHROPOLOGICAL INSTITUTE

VIRO PERILLUSTRI
VILELMO BILDERDYKIO

**POESEOS BATAVAE INSTAURATORI,
ANTESIGNANO, POETAE CLARISSIMO,
SCRIPTORI INTER BATAVOS CELEBERRIMO,
IURIUM CONSULTISSIMO,
DOCTRINA OMNIS GENERIS INSIGNI,
AMORE PATRIAE ET OMNIBUS VIRTUTIBUS
ORNATISSIMO,**

HANC NOVAM EDITIONEM

D. D. D.

E D I T O R.

BILDERDYKIO S. LINDEMANNUS.

Nominis Tui splendore ut has illustrarem chartas, fecit in me Tua, cum Lugduni Bavorum essem, insignis humanitas, meritorum in me Tuorum pondus, et summa, qua flores, in re litteraria auctoritas. Tum eius necessitudinis, qua me honestare dignabaris, volui ut exstaret publici aliquid testimonii, quo simul, quae esset in Germanis magnorum Tuae gentis virorum admiratio, hominibus palam fieret. Porro praeclare intelligebam, fieri aliter non posse, quam ut Tua claritas huic editioni multum adderet commendationis; nominis autem Tui aeternitas iam animo videbam quantopere

ipsorum etiam horum scriptorum perpetuitati profutura esset. Noli igitur muneris mei tenuitatem despicere, sed acquiesce potius in gratissimi animi testificatione. Ut vero hae litterae integrum Te et incolumem, atque, ut antea, senectute iuveniliter vegeta gaudentem offendant, Deum immortalem sanctissimis precibus venerari non desisto.

Scripsi Misenae ad Albim, Calendis Iuniis
CICIDCCCCXXII.

PRAEFATIO EDITIONIS PRIORIS.

BIBLIOPOLAE

LECTORIBUS.

Non sumus nescii, Elogium Ti. Hemsterhusii a Dav. Ruhnkenio conscriptum, iam in Vitis Clarissimorum Philologorum, a Theoph. Chr. Harlesio, Viro Illustri, iunctim editis recusum exstare. Ut vero idem iterum in Germania prodire iuberemus, suasit et ultima, quam interea temporis auctor ipse celeberrimus opusculo praestantissimo admovit, lima, et insignis epistolarum posteriorem inter Batavas, quam nos sequuti sumus, editionem ornantium accessio. Utraque autem commentatione quam accuratissime typis repetenda nostratibus potissimum, facilius nunc, quam antea, libellos, in quibus imago perfecti critici et grammatici tam verissime quam elegantissime depicta esset, comparaturis, rem gratissimam nos facturos esse existimavimus.

Scribeb. Lipsiae, a. d. XIII. m. Sept. A. MDCCC.

Nomina quaedam Batava

*Latine, Batavice, Germanice expressa ad iuvandam
veram pronuntiationem.*

<i>Latine.</i>	<i>Batavice.</i>	<i>Germanice.</i>
Abreschius.	Abresch.	Abreskh.
Bilderdykius.	Bilderdyk.	Bilderdeik.
Boerhavius.	Boerhave.	Burhaff.
Boschius.	Bosch.	Boskh.
Broukhuisius.	Broukhuis.	Braukheus.
Doeverenus.	Doeverén.	Dühferén.
Gallyus.	Gally.	Gallei.
Groeneveldius.	Groeneveld.	Gruhnéfeld.
Hemsterhusius.	Hemsterhuis.	Hemsterheus.
Hoogeveenius.	Hoogeveen.	Hohgevehn.
Koenius.	Koeh.	Kuhn.
Luchtmansii.	Luchtmanns.	Löchtmanns.
Nieuwlandius.	Nieuwland.	Nihwland.
Oosterdykius.	Oosterdyk.	Ohsterdeik.
Oudendorpius.	Oudendorp.	Audendorp.
Paradysius.	Paradys.	Páradeis.
Reuvensius.	Reuvens.	Röhfens.
Roeverus.	Roever.	Ruhfer.
Ruhnkenius. Sic cum Latina terminatione fere omnes Batavi.		
Schultensius.	Schultens.	Skhültens.
Tewaterus.	Te Water.	Tē Wáter.
Tydemannus.	Tydemann.	Tiedemann.
Valkenarius.	Valkenaer.	Falkenär.
Vanheusdus.	Van Heusde.	Fän Höhsde.
— — —	Voorda.	Fohrda.
Voorstius.	Voorst.	Fohrst.
Wytténbachius.	Wytténbach.	Weittenbach.

PRAEFATIO EDITIONIS SECUNDAE.

EDITOR LECTORIBUS.

Quae ante hos duo et viginti annos minori pretio, parabilis harum vitarum editio Lipsiae prodierat, distractis iam exemplis, eius repetendae curam roganti honestissimae librariae ego receperam. Ut nova quaedam accederet libello commendatio, et notas quasdam addere, et Wytttenbachii nuper defuncti vitam, quam audieram a Mahnio conscriptam, mox in Batavia prodituram, adiungere decreveram. Illud quidem consilium quo perficerem, in me positum erat. Hoc vero irritum fecit delusa adhuc de editione Mahniana scriptionis spes, quam erat quod opinarer certissimam. Igitur deficiente alio, quod novum accederet, Meermanni elogium a Constantino Craso conscriptum, quod ante hos quinque annos me in Batavia summa cum voluptate legisse memineram, adiicere destinabam, idque feci. Tametsi enim Crasiana commentatio duarum priorum praestantiam neque generis similitudine neque sententiarum gravitate neque scriptionis elegantia aequat; tamen et ipsa suas habet virtutes, et, quod

praecipuum, ita est comparata, ut iuvenes ad meliora enitentes et litterarum studia penitus amplecti cupientes instigare, naviterque progredientes confirmare possit; quippe nihil tantopere animum iuvenilem ad summa quaeque consecranda erigit, quam commentationum de vita illustrium virorum conscriptarum lectio. Unde sperabam, fore, ut lectoribus haec talis mantissa non ingrata accideret.

Reliqua opera mea in notis addendis, ut dixi, versata est. Eae partim Latinitatem spectant, ubi quosdam, de aliorum maxime sententia, obelos apposui; partim locos veterum scriptorum imitatione expressos indicant, quod Wyttenbachius in sua scriptione iam fecerat; partim rei litterariae notitiam iuvant. In quo postremo genere praedicanda mihi est Eberti, V. Cl., eius qui nomen suum edendo nuper lexico bibliographico illustrat, humanitas, qua factum est, ut notitia de fatis bibliothecae Sancti Germani novissimis p. 89. nomine auctoris signata, apponi potuerit.

Ceterum Batavarum editionum paginae ubique veteri numero notatae sunt. Opus etiam esse existavi, indiculum addere, quo quicquid notatum esset, facilius reperiretur. Postremo ut haec quoque opella adolescentibus litterarum studiosis commodo sit et utilitatem, quam par est, afferat, etiam atque etiam opto.

Scripsi Misenaë in illustri schola regia Afrana,
Calendis Iuniis CIOIÖCCCXXII.

I.

E L O G I U M

TIBERII HEMSTERHUSII

AUCTORE

DAVIDE RUHNKENIO.

CUI DUAE RICHARDI BENTLEII

EPISTOLAE AD HEMSTERHUSIUM ACCEDUNT.

A

PRAEFATIO RUHNKENII

Cum mihi magistratum academicum deponenti publice dicendum esset, *perfectam Critici formam in Tiberio Hemsterhusio* spectandam exhibui. Quod orationis argumentum omnibus tam iucundum accidit, ut me nunquam meminerim attentius audiri. Erant etiam, qui hanc orationem quam primum edi cuperent, ut, quam voluptatem illa audienda ceperant, eandem illa legenda iterum capere possent. Quorum voluntati me facilem praebui. Sed quoniam huiusmodi orationes, semel lectae, fere abiici solent et in oblivionem abire, meae cavendum putavi forma eius sic immutanda, ut non tam oratio, quam Elogium esse videretur. *Elogium* hac significatione non satis Latinum esse scio. Sed temporum nostrorum consuetudini aliquid dandum fuit.

DAVIDIS RUHNKENII
ELOGIUM
TIBERII HEMSTERHUSII.

Nulla facile ars ac disciplina plus vel invidiae vel infamiae suscepit, quam quae a primario, quod in iudicando cernitur, munere Critica vocatur. Haec aliquando incidit in ingenia furiosa, quae nullo rationis tanquam freno coercerentur, aliquando in ieiuna et angusta, quae non caperent tantae rei vim et auctoritatem. Duplex igitur pro ingeniorum dissimilitudine inita est Critices exercendae ratio. Illi firma nec ullo modo commovenda temere convellebant, et certa incertis coniecturis vexabant; hi nihil aliud, nisi materiam e libris manu scriptis comportabant, in rebus ipsis et sensibus scriptorum explicandis muti, in verbis et formulis ad grammaticam normam exigendis loquaces et rixosi. Utrique cum sibi Criticorum nomen arrogassent, et, facili plebe literaria, tenuissent, hominum vitia, ut fieri solet, ad ipsam artem traducta sunt, et Critica modo temeritatis et audaciae mater, modo nugatoria syllabarum auceps dici haberique coepit. Quam invidiam, non mirandum est, diutius in Critica, quam in ulla alia disciplina, cui per similem iniquitatem labes 7 aspersa *) esset, haesisse. Etenim ceterae artes, magnam partem populares et communi intelligentiae patentes, facile inveniunt, qui, caussa cognita, calumniam depellant; Critica, plures difficultate et rerum discendarum copia et varietate deterrens, quam delectatione aliqua alliciens ad se et invitans, paucos omni tempore discipulos nacta est, paucos habuit patronos, qui causam suam cognoscerent, innocentiam tuerentur, dignitatem et gloriam vindicarent.

Cogitanti vero mihi, quae tandem optima esset ratio tam praeclari studii commendandi et iniuria, qua premitur, liberandi, nulla commodior et efficacior occurrit, quam quae perfecti et omnibus numeris absoluti Critici imaginem ad

*) *aspersa* scripti pro *adpersa*, quod Romanorum ora respuebant. Cf. Priscian. lib. II, 1. p. 59. ed. Krehl.

8 vivum expressam ob oculos ponat. Sic enim spero futurum, ut, quicumque in hoc exemplar inspexerit, quam artem in contemptum vocare ausus sit, in ea liberalis doctrinae omnis fastigium esse fateatur.

Verum, ne cui videar Criticum, qualis nec fuerit unquam, nec esse possit, fingere, exemplar eius ducam ab eorum aliquo, quibus omnes omnia summa in hac facultate tribuerunt. Nec ille longe *) quaerendus. Adhuc animis, vel dicam, oculis nostris inhaeret TIBERIUS HEMSTERHUSIUS. Vix dum lacrimae, quas in eius funere profudimus, exaruerunt.

Hic talis ac tantus vir in illis, quorum vix singuli singulis seculis in generis humani exemplum nascantur, praecipuum locum tenet. Quo magis, ut mediocri ingenio homines facile patimur cum libris suis occidere, sic Hemsterhusii memoria conservanda modis omnibus et aeternitati aequanda est. Quamquam vero ad laudem eius magnificentius, et ad communem utilitatem uberius futurum esset, si divina cum animi et ingenii, tum doctrinae et sapientiae bona, quibus cumulatus fuit, singulatim explicarentur, nobis tamen, quod omnia persequi infinitum est, ex ea maxime parte, qua gloriam suam inprimis fundavit, hoc est, ex Critices scientia, spectandus videtur.

Critica veterum scriptorum libros, tanquam materiam, quam tractet, et in qua versetur, sibi subiectos habet, nec angustis certorum scriptorum terminis septa tenetur, sed per
10 Poetas, Oratores, Grammaticos, Historicos, Philosophos longe lateque vagatur, ubique iudicium et censuram exercens. Quam provinciam tametsi proprio quodam iure tenet, tamen, si quando in graviorum disciplinarum auxilium vocata sit, non dubitat illos fines transire. Sane ex quo tempore Erasmus et Beza eam in Theologiam, Cuiacius alique in Iurisprudentiam saluberrimo instituto asciverunt **), ferme tam

*) *Longe quaerere de loco seu spacio tantum dici posse puto. Quapropter h. l. Ruhnkenius Criticum non longe quaerendum, hoc est, non loco remoto investigandum intellexisse videtur. Quamquam longe etiam de tempore dici, argumento sunt plura scriptorum Latinorum loca, veluti Plaut. Stich. IV, 1, 24. Quam dudum in portum venis huc? Longissime. C. Nepos in Att. c. 2. Horat. Od. II, 20. Sallust. Catilin. 29.*

**) *Asciverunt. Sic scripsi pro adsciverunt; nunquam enim ita Romani loqui potuerunt. Cf. Priscian. l. c. Nec tamen nego, saepe ita scriptum esse, quod ipse Priscianus testatur. Sed vehementer falluntur, qui putant, Romanos tam barbarostomos fuisse, ut pronunciarent adspenor, adscisco, adpiro. Cf. Cic. Orat. c. 47. Qui codices MSS. oculis usurpaverunt, quam arbi-*

frequens est in his disciplinis, quam in regno suo. Censendi vero iudicandique munere sic fungitur, ut vera, a falsis et suppositiciis discernat, fraudes suis vestigiis odoretur et demonstret, obscuris sive rebus sive verbis lumen affundat, depravata corrigat, laudet recta, reprehendat vitiosa. Has Critici partes, tam difficiles, tam graves, qui recte sustinere et 11 tueri velit, duplici praesidio instructus ornatusque esse debet, ingenio acerrimo et eruditione prope immensa.

Ingenium in omnium artium, etiam leviorum, studiis valet plurimum. Sed ut aliud aptius est Mathesi, aliud Poeticae, aliud aliis artibus, sic Critica quoque sibi deposcit proprium et petuliare. Eius autem vis omnis ex duabus animi facultatibus oritur, ex imaginum ante perceptarum celeri instauratione, et ex prompta ac parata iudicandi subtilitate. Finge, Criticum, qualem deformamus, impedito et corrupto scriptoris loco remedium quaerere, et diligenter attende, quibus mentis actionibus ad id, quod quaerit, perveniat. 12 Altera animi facultas varias imagines ante haustas, quae ad talem locum expediendum accommodatae videantur, ei celeriter et in tempore offert, altera, quid res postulet, atque adeo, quid ex pluribus simulacris animo simul obversantibus deligendum sit, eadem celeritate videt ac decernit. Ergo critica vis maxime iudicatur mentis celeritate, quam Graeci *ὑψηλοῦς* et *εὐστροφίας*, Latini *sagacitatem*, *solertiam*, *ingenii felicitatem* vocant. Haec autem sagacitas non in hominis potestate est, non studio, labore, exercitatione comparatur, sed rarum et singulare munus est unius naturae fautricis; licetque adeo *), quod Democritus, de Poeta dixit, ad Criticum

traria saepe et inconstans in talibus scriptura sit, non nesciunt, ut Prisciano assentiendum sit, qui l. c. errori scriptorum, quam rationi hanc differentiam tribuit.

*) *Licetque adeo pro licetque igitur nemo Romanorum dixit. Quod paullo ante legitur atque adeo, alius generis est ac saepe invenitur. Memini, atque adeo longum est Terent. Andr. V, 6, 13. Iamque adeo super unus eram. Virg. II, 567. In his non consequentiam, sed ἐπεξηγήσιν notat. Proprie autem adeo est ad id usque tempus vel ad illum usque locum. Sic Terent. Phorm. I, 3, 1. adeonem redisse? et alibi saepe. Adeo, dum. Plant. Mercat. prolog. 77. Deinde non loci et temporis tantum, sed omnem accessionem et intensionem significat, qui usus est notissimus. Tum continuationem eorum, quae ante dicta sunt, indicat, velut: *Id adeo sic cognoscite; id adeo, si placet, considerate*; qua vi saepe apud Ciceronem legitur. Cum hac significatione cohaeret ea, quam explicandi vim, ἐπεξηγήσεως notionem supra diximus, quam habent formulae atque adeo, adeoque. Consequentiam vero nusquam indicat, certe non eam, quae h. l. esse debeat.*

transferre: *Criticus non fit, sed nascitur*. Tali ingenio praediti cum perraro exoriantur, non mirum sit, magnam excellentium Criticorum et nunc esse, et semper fuisse paucitatem *). Quod vero diximus, ingenium hac in re plus valere, quam artem ac disciplinam, hoc argumento intelligi potest. Multi, iique praeclarissimi viri, cum studiorum genere, ad quod ab ipsa natura deducerentur, relicto, se ad Criticam contulissent, eruditione sibi, quod natura negarat, parare conati sunt, ingeniique vicarium artificium quoddam assumerunt. Quorum conatus noli quaerere, quam infeliciter cesserit. Quanta eruditionis, de Graecis fontibus ductae, copia fuerit in Io. Meursio et Ez. Spanhemio, nemo ignorat, nisi qui ipsam antiquitatem Graecam ignoret. At illi ipsi, cum vim facere naturae, et Criticam exercere instituunt, quam sunt dissimiles sui. Duo praestantissimi viri, N. Heinsius et P. Burmannus, omne studium suum in Poetis Latinis expoliendis consumserunt, pari uterque eruditione, sed dispari acute sentiendi et feliciter divinandi facultate. Alter igitur Poetarum Latinorum sospitator **) dictus est, alter non potuit in tantae gloriae societatem venire.

Haec vero Critici materies indolesque in Hemsterhusio tanta fuit, ut natura, quid in tali ingenio fingendo posset, in eo potissimum experta esse videatur ***). Omnes in illo talem oculorum aciem, qualis lyncibus et aquilis tribui solet, mirabantur. Sed profecto mentis acies multo miranda magis. Nihil tam abditum erat, tam nihil retrusum, quod eius acumen falleret. Nihil tam depositum ac prope conclamatum, cui non vitam et salutem redderet. Nihil tam artificiose simulatum, quin fraudem facile sentiret, et indicibus suis teneret. Talis tam felicitis Critices illustre documentum dedit in Xenophonte Ephesio. Hic scriptor, aetate demum nostra mendose et negligenter editus in Italia, nativa sua

*) Imitatus est vir immortalis Ciceronem de Orat. I, 2. sub finem: — *sic facillime, quanta oratorum sit semperque fuerit paucitas, iudicabit.*

**) *Sospitator*. Quamquam haec vox apud melioris aevi scriptores nusquam legitur, tamen et quia secundum analogiam a *sospitandi* verbo derivata est, quod apud Livium exstat, et quia apud scriptores praeclarae elegantiae studiosissimos *Apuleium* et *Arnobium*, invenitur, uti illa vix dubites. Accedit, quod augustam aliquam ubique habere videtur notionem. Ubique enim de Diis proprie dicitur; ut *sospitator* si appelletur Criticus, quasi de coelo missum vel divina ope adiutum conservatorem scriptoria alicuius intelligas.

***) Imitatus est Corneliū Nep. in Alcib. initio.

venustate Hemsterhusium invitarat, ut non solum, quae quid vitii traxissent, emendaret, sed plurium etiam verborum lacunas de coniectura suppleret. Post Dorvillius V. C. eundem scriptorem iterum ad Codicem MS. exigi iussit. Quid quaeris? Nullus unquam vates Hemsterhusio repertus est verior. Nam vetus codex lectiones et lacunarum supplementa sic, ut ille divinando restituerat, plerisque locis repraesentabat.

Etsi vero permagnum Critico praesidium est in mentis vi et solertia, nemo tamen omnia in eo posita putet. Com- 16 parandum est alterum instrumentum, eruditio; quae ut parum aut nihil sine ingenio, sic sine eruditione ne perspicacissimum quidem ingenium quicquam effecerit. Recte Crates Mallotes, quem haec ipsa ars nobilitavit, apud Sextum Empiricum, in Critico requirit omnis liberalis doctrinae, quam Graeci *ἐγκυκλοπαιδείαν* vocant, scientiam *). Si igitur ad Criticam aspirare velis, de Cratetis praecepto, ante Grammaticam, non vulgarem istam, sed altiore, percipias, habites in Poetis et Oratoribus, peragres latissimum historiae campum, mente complectaris universam philosophiam, et his omnibus adiungas Mathesin, maxime partes illas, quae mentem exacuunt ad verum cernendum. Ex tanta tot artium ac disciplinarum ubertate Critica demum efflorescit et redundat; 17 tali instructu ornatuque eam oportet esse comitatam **).

Equidem vereor, ne hac rerum discendarum multitudine commemoranda restringam potius iuventutis studia, quam incendam. Sed quid faciam? Non alius ad pulcherrimam *** artem aditus patet, nec aliis gradibus Hemsterhusius ad id, quod in illa summum est, escendit.

Iuvat igitur, non modo quam praestans et inusitata eius eruditio fuerit, sed etiam qua via et ratione ad illam pervenerit, explicare. Quod dum facimus, pars vitae Hemsterhusianae, ut ad cognoscendum iucundissimae, sic ad imitandum utilissimae, breviter attingenda erit.

Puerulus †) literarum initia cum ab idoneis magistris 18 percepit, tum a patre, Francisco Hemsterhusio, qui saluta-

*) Sext. Emp. adv. Math. I, 79.

**) Imitatus est Cic. de Orat. III, 6. *Quocunque ingreditur (oratio) eodem est instructu ornatuque comitata.*

***)) Ciceronis aetate pronunciatum esse *pulcherrimam*, testatur ipse Cic. Orator. 48.

†) Natus est Groningae 1. Febr. 1685. Ab a. 1704. Philosophiae et Matheseos Professor Amstelodami: ab a. 1717. Linguae Graecae, post etiam Historiae Patriae Professor Franequeras: ab a.

rem artem, quam profitebatur, cum politioribus literis coniunxerat, et peregrinandi studio ductus, omnem fere Europam lustrarat. Vis ingenii sic ante annos in Hemsterhusio nostro eluxit, ut multi, quibus carus erat, timerent, ne non vitalis puer esset, aut ingenium tam praecox ad frugem perveniret. Quam sollicitudinem vanam fuisse eventus docuit. Nam eundem mentis vigorem integrum et illibatum pertulit ad extremam usque senectutem, hoc est, ad aetatis annum octogesimum secundum, qui vitae ultimus fuit. Una memoria, quamquam raro, lababat, ubi proprium hominis nomen subito edendum esset.

Decimum quartum *) annum agens, qua aetate plerique in tirociniis haerent, iam versabatur inter cives Academiae Groninganae, et praestantissimos quosque bonarum artium magistros audiebat,

Socrates apud Platonem omnia praeclara de Isocrate adolescente auguratur, quod natura philosophia quaedam inesset in eius mente †). Simillimam Isocraticae indolem Ioannes Bernoullius, Mathematicorum longe princeps, in Hemsterhusio adolescentulo, simul atque eum in disciplinam receperat, sagacissime perspexit. Idcirco **) nihil antiquius habuit, quam ut philosophiae semina, quae in eius mente laterent, proligeret et recta cultura firmaret. Nec Hemsterhusius Bernoullii augurium fefellit. Nam tanta celeritate altiore Geometriam percepit, et in intimos philosophiae recessus penetravit, ut magister fateretur, se, quem cum eo compararet, inter discipulos habere neminem. Atque haud scio, an non multum ***) fallamur, si altos illos et magnificos de rebus

1740. eiusdem Linguae et Historiae Professor Leidae. Obiit 7. April. 1766. *Ruhnkenius*.

*) Falso numeralia sic proferuntur. Dicendum: *quartum decimum* aut *decimum et quartum*. Cf. Cic. de Inv. I, 53. et 54. Priscian. lib. de figuris numeror. cap. 5. p. 297. tom. II. ed. Krehl. Aliter se res habet in numeralibus inde a *vicesimo*, ubi saepe subiungitur minor numerus. Recte igitur supra Ruhnkenius scripserat: *ad aetatis annum octogesimum secundum*. Cum his non pugnat, si quibus scriptorum Latinorum locis contraria ratio obtinet. Nam optimos quosque Codd. MSS. iustum ordinem constantissime servare inveni, quoad mihi quidem usurpare licuit.

†) [Pl. Phaedr. p. 279. a. Cf. Cic. Or. c. 12. C. H. F.]

**) *Idcirco*. Ita scribendum, saltem pronunciandum esse, docebitur ad Brutum.

***) In omnibus exemplaribus, quae in Batavia et apud nos circumferuntur, legitur hic locus: *haud scio, an multum fallamur*. Sed iam nuper Augustus Matthiae V. C. miratus est, sic scribere potuisse Ruhnkenium, qui ad Muret. Orat. Volum. II. Orat.

divinis humanisque sensus, qui postea se omnibus Hemsterhusii dictis factisque protulerunt, magnam partem a Bernoulliana disciplina repetamus. Ipse quidem, Bernoullium divino munere sibi praeceptorem obtigisse, cum gaudio, quod vultu et oculis proderetur, fateri solebat.

Ita cum aliquot annos exegisset in Academia patria, Leidam venit, invitatus praecipue fama Iacobi Perizonii, qui 21 cum ceteras humanitatis partes egregie, tum veterem historiam elegantius, quam quisquam ante eum, tradebat. Leidae tum casu quodam disiecti erant publicae Bibliothecae Codices MSS *). Horum in ordinem redigendorum cura ab Academiae Curatoribus demandatur Hemsterhusio. Quod Curatorum de tantulo adolescente iudicium tam felix omen in posterum tempus faciebat, ut nemo unus dubitaret, quin is aliquando Iacobo Gronovio in Graecarum literarum Professione successurus esset. Verum, vacante illa provincia, res secus cecidit, non Curatorum voluntate alienata, sed artibus eorum, qui, ne luminibus suis obstrueretur, metuebant. Data est Professio Havercampo, si minus Academiae, at ipsorum 22 rationibus accommodato. Sed haec latere melius est, quam cum auctorum ignominia et dedecore in lucem proferri **). Leidae cum Hemsterhusius studiorum spatia decurrebat, vix dum expleto decimo nono *** aetatis anno, Amstelodamum, ut iuventuti studiosae viam ad Mathesin et Philosophiam praeriret, honorifice invitatur. Quis est, qui talem provinciam nactus, non totam studiorum rationem commutasset; non humaniores literas, veluti crepundia, abiecisset? Talis stultitia in alios, ab angustis doctrinae compendiis profectos, cadere poterat, in Hemsterhusium non poterat, qui praeclare sciret, quo societatis vinculo hae disciplinae inter se devinciuntur. Ac reperit Amstelodami, quorum consuetudine elegantiorum literarum studium non mediocriter aleret. Ornabat tum illam 23 urbem ingeniosus Poeta et disertus Poetarum Latinorum interpres, Ianus Broukhusius. In eadem tum aliquot annos degabant Stephanus Berglerus et Ludolphus Kusterus, ille ve-

9. ubi: *nescio an ullum*, ascripsisset, ex Latinitatis ratione scribendum esse: *an nullum*. Igitur puto operarum errorem hunc esse in omnia exemplaria propagatum, Ruhnkenio non imputandum.

*) Etiam nunc si non disiectos, at coniectos in angustum et tali Academia tantoque librorum thesauro indignum locum dolent Professores et quicquid est ubique hominum doctiorum.

**) Quorsum haec spectent, non accipere potui.

***) Dicendum potius; *nono decimo*. Vid. quae superiore pagina de ordine numeralium disputavimus.

- teris philosophiae scientia, hic critica facultate, uterque Graecis literis tam excellens, ut ambiguum posteris reliquerint, uter utri ea laude praestaret. Quorum amicitiam Hemsterhusius appetebat cupidissime, tenebatque eo constantius, quo magis ingenium talium virorum sermonibus ad omnis elegantiae sensum acuebatur. Hac tam felici velut contagione Broukhusius in eum transfudit Propertii, Kusterus Aristophanis amorem, salutarem deinceps *) utrique Poetae futurum. Sed iam ante intervenerat, quod Hemsterhusium cum Graecis Musis arctius coniungeret. Destituerat vir doctus **)
- 24 Iulii Pollucis editionem, quae Amstelodami parabatur. Quaeritur, qui destitutas partes excipiat. Itur ad Hemsterhusium. Is, Graevii auctoritate impulsus, operis curam suscipit, et commentatione, iuveni illa quidem, verumtamen iuvenis Hemsterhusii, eruditissimorum hominum oculos animosque in se convertit. Ipse auctor (quis enim tali aetate se ipsum contemnat?) de hoc opere satis bene sentiebat. Brevi post a Richardo Bentleio, Britanniae Aristarcho, literas accipit, quibus quidem opera Polluci navata eximie laudabatur. At eadem ***) Bentleianas emendationes in Comicorum loca, quibus Pollux a se dictis fidem et auctoritatem conciliasset,
- 25 complectebantur. In quibus locis restituendis Hemsterhusius quoque consumserat studii plurimum, pulcre intelligens, summam rei in illis verti. Enimvero lectis animadversionibus, Bentleianis videt, inanem operam suam fuisse, alterum omnia divinitus expediisse. Quo tum animo Hemsterhusium fuisse putas? Ita conturbatus est, ita sibimet ipse displicuit, ut Graecas literas in perpetuum repudiare statueret. Nec per mensem unum et item alterum ausus est scriptorem Graecum attingere. Hoc si alteri evenisset, quam astute id dissimulasset, quam cautionem et diligentiam, ne in vulgus emanaret, adhibuisset. At ille, o callidum hominem, id narrare discipulis, et crebris sermonibus usurpare solebat. Nescio, quid alii sentiant. Mihi nunquam maior, quam cum haec de
- 26 se ingenue fatebatur, visus est Hemsterhusius. Nam acer animi morsus indicat, quos quam altos et veram gloriam expetentes spiritus pectore gesserit, erroris confessio, quantam maximarum rerum fiduciam haberet. Eleganter et vere Cel-

*) *Deinceps pro postea nemo facile Romanorum dixit. Sed fortasse deinceps utrique est: utrique, sed primum huic, tum illi. Beiden, einem nach dem anderen.*

**) Is fuit *Lederlinus*. Cf. Praef. ad Iulium Polluc. p. 21.

***) Has literas, ab Hemsterhusii filio nobiscum communicatas huic novae Editioni subiecimus. *Editio in Batavia altera.*

sus de simili Hippocratis confessione ait: *Levia ingenia, quia nihil habent, nihil sibi detrahunt; magno ingenio multaque nihilominus habituro convenit simplex veri erroris confessio* *).

Mox tamen Hemsterhusius, cum dolori successisset cogitatio, quam inique se adolescentem cum Critico veterano eodemque omnium principe comparasset, et secum in gratiam redit, et cum literis Graecis. At Benteleanae admonitionis haec vis fuit, ut apud animum constitueret, non ante se in hunc praecipitem locum committere, quam artium omnium copiam mente et cogitatione comprehendisset, et, quoniam 27 in hoc maxime reprehendebatur, Comicorum versus non ante tentare, quam varia metrorum genera, Comicis usitata, penitus percepisset. Nec alium, nisi illum ipsum monitorem suum, sibi imitandum sumpsit. Hunc enim mirabatur unum, hunc in oculis ferebat, hunc omnibus memoriae nostrae Criticis anteponebat, ne dissimulans quidem offensionem, si quis talis viri magnitudinem, quam consequi nulla ratione posset, per invidiam allatraret.

Inito igitur eruditionis locupletandae consilio, veteres inde ab ingeniorum fonte, Homero, scriptores nunquam remisso studio legit; legit? immo vero excerpsit et in horrea sua congressit, ut, quicquid vel ad utriusque linguae rationem, 28 vel ad historiam, vel ad ritus et mores gentium, vel ad priscam sapientiam pertineret, id paratum esset, ac, si res postularet, inde continuo depromeretur.

Quam vero consuetudinem ipse in legendo tenuerat, ut a veterrimo quoque scriptore gradum faceret ad eum, qui proximus esset aetate, eandem aliis etiam atque etiam commendabat. Nam primum, ut alias opportunitates omittam **), si hac via progrediaris, non verborum tantum, sed etiam significationum singulis verbis et formulis attributarum, tanquam tempora certius constituas; cuius rei diligens observatio in linguis omnibus valet plurimum. Deinde satis constat, nihil vel bene cogitatum esse, vel bene dictum ab antiquioribus illis, quorum libros velut recte cogitandi scribendique legem et normam probamus, quod non sit variis modis imitata posteriorum solertia. Cuius imitationis venustatem nec sentias, nec intelligas, nisi fontem, e quo profecta sit, cognoris. Thucydidis, ut hoc utar, reconditas exquisitasque sententias Hemsterhusius ita tritas notatasque habebat, ut, quid Polybius, quid Dionysius Halicarnassensis, quid Plutarchus,

*) Cf. A. C. Celsus de Medic. lib. VIII. c. 4.

**) Vide quae diximus Praef. ad Timaei Lex. Plat. *Ruhn.*

quid alii inde ad imitationem traxissent, e vestigio indicaret. Ex quo instituto quot quam praeclarae difficiliorum locorum
 30 et interpretationes natae sint et emendationes, vel me tacente intelligitur.

At qui tandem sunt illi scriptores, quos vir summus futuro Critico maxime necessarios, quos legendos, quos edicendos putabat? Quasi vero, dicet aliquis, nesciamus, Criticos in Poetis, Oratoribus Grammaticis et Historicis vitae velut tabernaculum collocare *).

Hic locus me admonet, ut iustum meum, vel Hemsterhusii potius, dolorem et querelam effundam. Veteres hoc humanitatis studium sapientissimo consilio tam late patere voluerunt, ut et mathematicas artes, et philosophiam omnem complecteretur. Veterum auctoritatem secuti sunt viri im-
 31 mortales, qui seculis decimo quinto et decimo sexto **), pulsa barbarie, pristinam bonis literis dignitatem restituerunt. Verum brevi post exorti sunt literatores, qui, finibus illis latioribus per summam ignaviam contrahendis, sibi servarent Grammaticos, Oratores, Poetas, Historicos, valere iuberent Mathematicos et Philosophos. Sic humanitatis disciplina, rebus magnam partem ex ea sublatis, prope tota facta est disciplina verborum. Ex eo tempore philosophi eiusmodi literatores cum arte sua contemserunt, literatores de humaniorum literarum contemtionem ad ravim ***)) usque declamarunt, ne illud quidem intelligentes, sua culpa literarum dignitatem concidisse. Hos si ad maiorum instituta revocare conemur, forsitan operam perdamus. Sed profecto, si rectis consiliis locum dare velint, una superest ratio, qua et literas et semet
 32 ipsos a contemptu vindicare queant. Revellant terminos humanitatis, quos ignavia constituit; recipiant in artium chorum, quas inde eiecerunt, et Hemsterhusii exemplo literarum studium cum Mathesi et Philosophia coniungant.

Geometria animum a sensibus ad ea, quae mente contuemur, intelligenda traducit acuitque in vero iudicando. Et quisquam dubitabit, quin, qui hac disciplina ingenium

*) Imitatus est Ciceronem de Orat. III, 20. *Neque tamen istis, qui in una philosophia quasi tabernaculum vitae suae collocarunt, multum sane in disputatione concedimus.*

**) Dicendum erat: *seculis quinto decimo et sexto decimo.* Cf. quae supra monuimus pag. 8.

***)) *Ad ravim usque.* Playtina formula est et leporis causa a viro egregio huc translata. Praeter Plautum ab Apuleio aliquoties usurpata invenitur in simili argumento et dictionis genere. Respondet nostro: sich über eine Sache heiser schreiben.

subegerit *), etiam in literis nostris, acutius cernat iis, qui nunquam attigerint pulverem eruditum? Hemsterhusio quid Geometria profuerit, sciunt, qui vel scripta eius cognorint vel sermones. Quicquid ex ore exhibat, quicquid literis mandabatur, etiam in critico genere, facile prodebat ingenium assuetum geometricae subtilitati. Nihil sumebat temere, sed 33 a certo cognitis et perspicuis via et ratione progrediebatur ad ea, quae inde necessaria consecutione efficerentur.

Sed alia quoque Mathesis **) pars est, quam Critico decori sit ignorare. Haec est Astronomia, praesertim antiqua, sine cuius scientia nec Graeci nec Latini Poetae, qui inde multa carminibus suis ornamenta petierunt, plane perfecteque intelligi possunt. Quo maius studium vir eximius ad eam cognoscendam attulit, nec, quamvis mitis et moderatus aliorum censor, sibi temperare poterat, quin suaviter rideret recentiores Poetarum interpretes, qui, ubi quid ex hac doctrina explicandum sit, vel turpiter haereant, vel in ioculares errores labantur ***).

Philosophiae studium eo flagrantius erat, quo magis ab 34 ipsa natura ad illam impellebatur. Per eius vero partes omnes sic vagatus est, ut modo versaretur in sancto Pythagorae recessu, modo in Academia Platonis, modo in Aristotelis Lyceo, modo in Zenonis porticu, modo in hortis Epicuri, ubique cum admiratione quadam deprehendens permulta, quae aetatis nostrae vanitas audet ut recens inventa iactare. Plerique veteris philosophiae studiosi vel partem eius delibant, vel in locis amoenioribus, maxime in eo de moribus †), commorantur. At Hemsterhusius ingenii sui magnitudini consentaneum iudicabat, etiam partem omnium difficillimam, quae Metaphysicam complectitur, pervestigare. Nihil facile abstrusius reperias Platonis Parmenide, quo dialogo doctrina de Ideis explicatur. Ab eius lectione vir magnus semel, iterum, tertium idem abierat, qui venerat. Verum non prius conquie- 35

*) Subigere ingenium non nisi forma dictionis participiali invenitur apud Cic. de Orat. II, 30. *Subacto mihi ingenio opus est, ut agro non semel arato, sed novato et iterato, quo meliores foetus possit et grandiores edere.* — Subactio autem est usus, auditio, lectio, literae.

**) Mathesis. De hac genitivi forma legitima cf. Heusing. *Observ. antibarb.* p. 448. seq. et *Conr. Leop. Schneideri Ausführliche Gramm. der Lat. Sprache; Formenlehre erster Band* p. 190. ff.

**) Cf. *Quintilian.* I, 4, 38.

†) Dicendum: in eo, qui est de moribus. Quantopere peccent in hac formula, qui hodie Latine loquuntur, non operae pretium est dicere.

vit, quam quarta lectione instituenda abditos philosophi sensus eruisset, ipsa difficultate non hebetante, ut fieri solet, sed acutè studium intelligendi. Nec satis habebat veteres cognoscere, sed cum Platone Leibnitium, cum Aristotele Lockium, cum aliis alios coniungebat, ut, qui sermones cum illo de veteri philosophia contulisset, nihil nisi veteres, qui de recentiore, nihil nisi recentiores, legisse putaret. Ceterum in *Metaphysica* quae vera certaue sint, et in quibus firme consistere possis, apud veteres se reperisse omnia dicebat. Novarum opinionum subtilitatem ut facile agnoscebat, sic earum levitatem et inconstantiam vel hoc argumento 36 demonstrabat, quod, quotiescunque novus *Metaphysicus* existat, toties prior loco, quàm tenuit, pellatur.

In variis autem veterum philosophorum familiis, earumque decretis cognoscendis, vehementer dolebat sortem historiae philosophicae, quae, tametsi Criticis uberrimam ingenii exercendi materiam praebeat, tamen ad nullam dum criticam severitatem exacta sit, involantibus fere in illam, quasi in vacuam et caducam possessionem, compilatoribus, qui nec ingenio valeant, et literarum adeo rudes sint, ut e vitiosis antiquorum philosophorum versionibus *) sapere et inde summam cuiusque disciplinae conficere cogantur.

- 37 Quamquam ne gentium quidem historia, cuius usus latius patet, meliore ipsi conditione esse videbatur. Haec quantum obscuritatis vel a vetustate, vel a scriptorum dissensione, vel ab aliis caussis traxerit, quam corrupta sit per partium studium, fraudem, superstitionem, et sciunt omnes et fatentur. Verumtamen quotus quisque Criticorum in hunc patentissimum campum excurrit? Quotus quisque adhibet Criticam, quasi veri obrussam? Signum ad hanc rem capessendam sustulerat Iosephus Scaliger in *Opere de Emendatione Temporum*, et altero *Eusebiano*, utroque aeterno, sed laudato magis, quam lecto. At perpauca, qui per eius vestigia ad eandem laudem contenderent, inventos scimus. Quo magis Hemsterhusius et ipse historiam critica ratione tractabat, et discipline suae alumnos ad eandem rationem amplectendam incendebat, exemplum, ad quod studium dirigerent, iis proponens severissimum reliquorum historicorum censorem, Po-
- 38

*) *Versio pro translatione, qua liber ex alio in alium sermonem vertitur, non est Latinum, quamvis scholastici magistri omnes a discipulis suis versiones exigant. Matthiae ad Ern.acroasin de ingen. Gr. et R. compar. p. 307. in libro, qui inscriptus est: Eloquentiae Latinae Exempla. Vocabulum ipsum idonea auctoritate destituitur; neque hac neque alia significatione invenitur.*

lybium, cuius tanta admiratione captus erat, ut, si fieri posset, unum eius librum deperditum plaustris homiliarum SS. Patrum redimere vellet.

Antiquitatis eruditae, hoc est, Graecae et Romanae, studium non solum ad veterum scriptorum historiaeque intelligentiam referebat, sed etiam eo, ut ingenium, contuendis antiquae artis miraculis, acueret ad sensum elegantiae et venustatis, quae talibus operibus inesset. Nec quicquam vel cupidius, vel intelligentius spectabat, quam veteres gemmas, numos, vasa, anaglypha, statuas; cuius rei facultatem ipsi dabat socieri, Iacobi Wildii, museum, non paucas eius generis reliquias servans. Hanc animo insidentem pulcri et recti speciem ubi ad recentiorum artificum opera transtulisset, non temere *) reperiebatur, qui cum de pictura et statuaria nostrae aetatis, tum de architectura, aliisque eiusmodi artibus elegantius iudicaret. Ac saepe mirabatur, oculos vulgo per pudendam negligentiam ad nullam rem erudiri, cum aliae corporis partes, quae minus sint praestabiles, et minus oblectationis animo praebeant, studiosae excolantur, aures ad concentus musicos recte sentiendos, manus et pedes ad concinnum et liberalem motum edendum. Auctor igitur erat discipulis suis, ut lineari picturae, in qua artium, quas diximus, fundamenta sunt, mature operam darent.

Satis diximus de infinita rerum copia et varietate, quam mente complexus est Hemsterhusius. Verum ad rerum intelligentiam nullus aditus patet, nisi per exquisitissimam scientiam linguarum, Graecae praesertim et Latinae. Hic quid me attinet dicere, eum longa et accurata meditatione consecutum esse, ut Graecae linguae nativam indolem, proprietatem, et arcana omnia teneret? Notior res est et testatior **), quam ut pluribus verbis explicanda esse videatur. Itaque complector brevi, et, non exaggerandae rei causa, sed simpliciter et vere hoc dico, Hemsterhusium Graecarum scientia literarum omnino omnes, qui inde a renatis literis excellenter in iis versati sint, ipsum etiam Isaacum Casaubonum, cui doctorum hominum consensus primas deferre solet, longo post se intervallo reliquisse.

Quod si magna ingenia non nisi novarum rerum inventionem metiamur, talem quoque sui mensuram vir summus in

*) Hic huius vocabuli usus apud Ciceronem, quod sciam, non reperitur. Satis frequens est apud alios multos, eosque probatissimos.

**) Invitatus videtur Caesarem de bello Gall. VIII, 42. Quo notior testatiorque virtus eius esset.

hoc ipso linguarum studio prae-buit, inveniēda verissima Originum Graecarum ratione, singulari linguae Graecae, addē et Latinae, praesidio et ornamento. Huius analogiae tanquam filo ductus, simplicissimas verborum formas, quae binis tribusve literis constarent, et una cum iis natas significatio-
 42 neque verbis neque formis copiosior, eadem iam nulla reperiatur ad discendum facilius. Sed huius rei subtiliorem et exemplis confirmandam explicationem non capit popularis scriptio. Gratulemur potius, aetatis nostrae felicitati, quae, quod maiores nostri optarunt magis, quam sperarunt, id non tantum in Graecis, verum etiam in Orientalibus, uno tempore et inchoatum et consummatum vidit. Etenim quod analogiae lumen Hemsterhusius linguae Graecae, id eodem tempore Orientalibus intulit Hemsterhusii civis, aequalis, discipulus, collega, amicus, unicus literarum, quas profitebatur, vindex, Albertus Schultensius.

Hic forsitan dicat aliquis eorum, qui nolunt eundem hominem pluribus rebus excellere: sit sane ita; habuerit Hemsterhusius Graecarum literarum scientia parem neminem.
 43 At Latinarum certe regnum penes alios est. Ego vero non dubitem contendere, eum Latine doctissimos non solum aequasse, sed, quod adiumenta quaedam haberet, nec cognita illis nec usurpata, superasse. Recte vir magnus statuebat, Latinam linguam Graecae sic aptam et nexam esse, ut, qui alteram ab altera distrahat ac divellat, animi et corporis discidium inducere videatur. Quod cum sibi idoneis rationibus persuasisset, eandem Latinae, quam Graecae, operam dedit, atque adeo, quoniam eius proprium erat, nihil mediocriter scire, talem Latinae, qualem Graecae, facultatem consecutus est. Dicam, quod sentio, et, ut arbitror, dicam vere.
 44 Latinae linguae origines nemo mortalium ante Hemsterhusium recte cognovit. Viderant Varro et alii Romani, multa ex lingua Graeca in suam venisse. Aliquanto plura, quorum origo veteres fefellisset, ex eadem lingua repetierunt Scaliger et Salmasius. Sed adhuc dubia lux erat. Enimvero, inventa Hemsterhusii ingenio Graecae linguae analogia, simul etiam Latinae ratio diluxit, patuitque clarissime, quod pauci magis suspicati erant, quam intellexerant, totam fere Lati-

nam linguam ab Aeolica fluxisse. Restat, fateor, pars quaedam, quae invecta aliunde videatur. Verum aut fallor aut exorietur aliquando vir doctus et ingeniosus, qui, Hemsterhusiana analogia adiutus, eam quoque partem ad Graecam originem revocet, planissimeque demonstret, omnem Latinam linguam pulcræ matris Graecae pulcram filiam esse *).

Sed mittamus origines. Quantum Hemsterhusio praesidii 45 esse debuit in Graecae linguae scientia ad Latinos scriptores rectius intelligendos? Constat inter omnes, scriptores, quos diximus, maxime Poetas, Graecam formam singulis prope verbis expressisse, et innumerabiles lepores veneresque ex Graecis fontibus nunc apertius, nunc occultius derivasse. Nec M. A. Muretus dicere dubitavit, eos, qui Graeci sermonis expertes sint, ne Latine quidem scripta penitus percipere posse **). Iam si cogitatione tibi fingendus sit harum elegantiarum interpres, an doctiorem Hemsterhusio reperiās? Ipse vir summus sese in Latinis intelligendis sic a Graecis adiuvari sentiebat, ut interdum negaret, Poetas eos, qui se totos ad Graecorum imitationem contulissent, nominatim Propertium et 46 Horatium, Graece imperitis valde placere posse. Adeo multa, quae venustissima et exquisitissima sint, eorum sensum intelligentiamque fallere. Omnibus igitur modis bene a maioribus constitutam rationem, qua utriusque linguae studium coniungeretur, tuebatur, ab eaque non semel descitum esse vehementer dolebat. Sub ipsa Academiae incunabula Leidæ bonas literas docuit Iustus Lipsius, perfectus literis Latinis, Graecarum mediocriter peritus. Is dicere ausus est, Graecas literas homini erudito decoras esse, necessarias non item. Quod stultissimum dictum Isaaco etiam Casaubono ***), quæ non fuit lenioris naturae Criticus, vehementer bilem movit.

*) Hoc nunquam fiet. Certo enim certius est, bonam partem vocum Latinarum originem suam non Graecae linguae, sed Germanicae cuidam dialecto, omni Germanorum nomine priori, debere. Cf. Daumius de caussis amissarum quarundam Linguae Latinae radicum, cet. Cygneae c1810c1811. Præschius de origine Latinae Linguae Germanica. Ratisbonae c1810c1811. Qui viri quod inchoatum reliquerunt non dubito fore, ut mox doceatur perfectius. Ego quæ in hanc rem collegi nondum sunt ita comparata, ut ad umbilicum deducantur. Sed non despero aliquando futurum.

**) Locus fortasse innuitur Mureti in epistola ad M. Muretum, fratris F. gnomis præmissa: *Sine qua* (Graeca lingua) *saepe audis ex me, Latinam mancam et mutilam esse, nec satis uberes ex ea fructus percipi posse* — qui locus saltem similis est.

***) Vide Casauboni Epistol. 291. et 294. et Lipsii Epist. 356. in Syllog. Burm. T. I. p. 376.

- 47 Sed bonum factum, quod tam pernicioſa literis opinio nullas radices egit. Mox enim tanquam coelo miſſus Iosephus Scaliger, cui Batavi prope omnem rectum ingenii cultum, quem ex eo tempore ceperint, ſi grati eſſe velint, acceptum referre debent, Scaliger igitur *) cum ceteras ingenuas artes, tum Graecas literas earumque cum Latinis coniunctionem, in his regionibus fundavit. Scaligerana diſciplina per Grotios, Heinsios, Gronovios, Graevios et alios uſque ad patrum noſtrorum memoriam propagata eſt. Tum rursus plerique literatores, Graecis vel neglectis vel leviter delibatis, in unis ſcriptoribus Latinis habitare coeperunt. Altero igitur Scaligero opus erat, qui Muſas Graecas fugam parantes ſiſteret, atque iterum cum Latinis arctiſſimo foedere conſociaret. Is
- 48 fuit Hemſterhuſius, quo bonarum literarum tutelam ſuſcipiente, brevi tanta rerum commutatio facta eſt, ut Athenae in Bataviam commiſſe viderentur, nec tamen quicquam de ſummo Latinarum literarum ſtudio remitteretur.

Sed Latine quam doctus fuerit Hemſterhuſius, etiam ſcribendi genus declarat, purum, emendatum, luminibus frequens, bene vinctum, inprimisque proprietatis ſtudio et verborum delectu commendandum. Una orationi facilitas deeſt, non comparanda illa, niſi ſaepe multumque ſcribendo; cuius rei facultatem raro dabat Graecarum literarum Profeſſio. In iuvene, velut in laetis herbis, ſe profundeſcit luxuries quaedam, quam poſtea ratio et anni depaverunt.

- 49 Hactenus virum egregium vidimus Graeciae Latique monumenta ita tractantem, ut nunquam illa de manibus deponeret. Quo ſtudio quantas eruditionis opes ſibi compararit, ſupervacuum ſit dicere. Eas cum primum in animadverſionibus ad Lucianum protuliſſet, homines eruditos in ſtuporem et admirationem rapuit, expreſſitque omnibus confeſſionem hanc, ut dicerent, nihil ſimile ullam aetatem in hoc genere vidisse; magnam quidem copiam in Salmasii libris eſſe, ſed ibi temere ſacco fundi, hic omnia cum acerbo delectu, prope in Mathematicorum modum, explicari.

Atque his cum ingenii, tum eruditionis fundamentis tam firmis, tam alte poſitis, tandem Hemſterhuſius verae et legi-

50 timae Critices velut aedificium ſuperſtruxit. Sed critica diſ-

*) De uſu particulae igitur poſt parentheſin cf. Matthiae Miscell. philol. I. vol. 2. p. 299. Exempla praebet unus Cicero plurima, veluti de Fin. II, 33. *Nihil tene delectat unquam? (video quicum loquar) te igitur, Torquate, ipſum per ſe nihil delectat?* Adde Acad. II, 3. de Fin. V, 32.

ciplina quomodo usus sit, non alienum fuerit, eruditae iuventuti, quae eius vestigia persequi studeat, paucis exponere.

Cum scriptori sive Graeco, sive Latino, crisin suam impertire constituisset, primum iustam cum eo familiaritatem contrahebat, hoc est, cum res ipsas, tum verba, similibus locis inter se comparatis, quanta maxima fieri poterat diligentia, cognoscebat, recte iudicans, sui quemque scriptorem optimum interpretem esse, et qui non saepius totum scriptorem uno tenore legisset, eum in emendando explicandoque turpissime labi. Tali notitia contracta, omnia ad certam rerum sermonisque normam exigebat, difficilis, suspicax, semper verens, ne quid sibi fallaciae vel a librario, vel ab interpolatore strueretur. Tametsi quis poterat fallere illum 51 sensum et natura sagacissimum, et multo literarum rerumque usu callidissimum? Tenebrio nobili scriptori foetum suum subiecerat? Statim fraudem certis vestigiis tenebat, Versificator magnorum Poetarum versibus furtim interposuerat suos? Spurio obelo configebat. Librarius lectionem corrumperat, vel sciolus corruptam fucarat? In promptu erant omnes veri indagandi viae.

Sed, quamvis summam ingenii fiduciam habere potuisset, tamen Codicum MSS. fide inprimis nitebatur, et, quod huius disciplinae expertibus mirum videatur, ex eorum vel contaminatissima scriptura pulcerrimas lectiones eliciebat. Nosse modos permutandorum in libris priscis verborum, utile putabat; posse enim tardiora ingenia talibus adminiculis sublevare: sed nimiam in his diligentiam contemnebat, docens hoc etiam argumento, parum inde utilitatis redire, quod, ut quisque plurimum *) operae in librariorum aberrationibus notandis posuisset, iisque margines librorum opplevisset **), ita nullam magnopere Critices laudem retulisset. Vero Criticorum vim ipsius sententiae et sermonis proprietatem bene perspectam facile id, quod res postulet, suppeditare. Hic etiam locum habere illud Asinii Pollionis: *Male eveniat verbis, nisi* 52

*) Expectasses: ut quisque plurimum — ita minimam plerumque; neque aliter dici posse videtur, nisi ubi in altero membro cum particula ita etiam superlativus omittitur, ut in illo Ciceronis loco Verr. I, 68. Pro se quisque, ut in quoque erat auctoritatis plurimum, ad populum loquebatur. Sed habet hoc nostro loco vox nullam vim superlativi, nisi quod plus adeo significat, quam si dixisset minimam.

**) Opplēvisset. Sic habet editio secunda Batava. Nescio quare ratione ductus Matth. nuper dederit: *oblevisset*. Cf. eius Elaq. Lat. Exempla pag. 360.

*rem sequantur; *) vel illud Horatii, ex Asiniano expressum:
Verbaque provisam rem non invita sequentur **).*

53 Sed duos inprimis scopulos, multorum naufragiis infames, et ipse fugiebat, et alios, ut fugerent, monebat, temeritatem et superstitionem. Furorem iudicabat, quod non intelligas, statim urere et secare; amentiam, aegri capitis somnia ***) in contextum invehere, abolita veterum librorum scriptura. Nam, si hoc modo grassari liceret, brevi futurum, ut calamitas, quam Gothi et Vandali bonis libris importassent, prae hac levis et tolerabilis videatur. Idcirco in locis desperatis, ubi nulla ratio esset difficultatis expediendae, medicinam ab integrioribus libris expectandam, et omnino nihil in contextu, nisi vetustarum membranarum auctoritate, movendum censebat, ne Bentleio quidem veniam dans licentiae, quam sibi sumsit in Manilio recensendo.

54 At vero, qui nullum audaciae locum daret, non minus repudiabat anilem religionem, quae se imperitis modestiae nomine commendare audet, et semper vulgatae, quamvis inutilis et absurdae, lectionis patrocinium profitetur. Sed quae, malum, est lectio, quam tantopere iactant, vulgata? Num ex vetustis et spectatae fidei libris profecta? Num certis emendandi legibus constituta? Minime. Illa est †), quam in suo quisque libro reperit, quae, ut aliquando veteres et bonos Codices auctores habeat, saepius tamen e libris vitiosis et interpolatis, imo ex Editorum coniecturis, fluxit. Adeo, quid defendant, non intelligunt homines inepti.

55 Sunt alii, faciliores illi quidem in lectionibus, quae membranis ducantur, admittendis, sed iidem in Criticorum emendationibus probandis difficiles et duri. Qui cum periculo facto senserint, se non esse eos, qui in critica ratione excellere possint, in eam partem deferuntur, ut omnium locorum, qui ingenio tententur, se vindices ferant. Ac temerarios quidem confidentium ingeniorum impetus refutari, veterumque scriptorum monimenta sarta tecta conservari, quis, qui bonas literas amet, non vehementer gaudeat? Verum in hoc tam salutari instituto frequentius obrectatio, quam aequitas et veri studium, versatur. Nec obscurae sunt talis iniquitatis caussae. Nam, ut sumus homines, quanto praestabilius et magis expetenda ingenii laus est, tanto impensius

*) Legitur in Vet. Schol. ad Horat. a Cruquio ed. pag. 633.

**) Horat. Art. Poet. v. 311.

***) Aegri somnia habet Horat. A. Poet. 7.

†) Vide Cl. Ernestum Praef. ad Tacitum. Ruhnck.

ei invidemus. Illi igitur cum facile sentiant, sese, si laus omnis ingenii felicitati tribuatur, iacere, et vix honestos esse posse, statim se parant ad Criticorum inventa ratiunculis quibusdam convellenda, moliantur, sudant, misere se torquent, ut loco depravato potius qualemcumque sensum affingant, quam felix in vero reperiendo ingenium laudent. Ex qua obloquendi libidine, incredibile dictu est, quot quam durae et contortae vitiosorum locorum interpretationes maparint; si interpretationes dicendae sunt, quae scriptorem nescio quas ineptias dicere cogant. Tales vindicias, tantum aberat, ut Hemsterhusius probaret, ut illis doctam aliorum audaciam praeferret. Sed longe optimum et tutissimum censebat, medium sequi, quod tum a temeritate, tum a superstitione esset seiunctum. 57

Etsi vero vir magnus, usu sensuque edoctus, praeclare sciebat, Icaris non esse aptandas alas, hoc est, iuvenes non temere ad Criticam adducendos esse; tamen sagacioris indolis adolescentes mature huius artis veluti gustu *) quodam imbuebat. Quorum vires, ut erat acer et perspicax ingeniorum existimator, ante sic explorabat, primum, ut eos iuberet cogitate meditateque legere illustrem aliquem veteris scriptoris locum, verbi causa, Livianam praefationem, vix imitanda arte conscriptam, et post, quid in tali loco maxime animum pepulisset, quid maxime placuisset, sibi referre. Tum, ubi linguae scientiam et pulcri sensum sibi probassent, 58 in scriptore, ad talis aetatis captum accommodato, locum demonstrabat, qui vitium haberet nemini animadversum, idque investigare iubebat. Reperta corruptela, quam reperire interdum difficilius est, quam corruptis mederi, praesertim ubi mendosa scriptura tolerabilem, nec a re abhorrentem sensum efficiat; sed **) reperta corruptela lene et blandum ab ingenio remedium postulabat. In quo ut eos, qui nullum dum Critices usum haberent, sublevaret, ipse interdum vias quasdam, quae ferre ad verum inveniendum possent, indicabat. Si rem acu tetigisses, candide plaudebat solertiae tuae, et acerrimum laudis stimulum adhibebat; sin minus, suam ipse emendationem promebat, ut quaerendi et coniectandi finis fieret. Hac ratione usurpanda vir summus non solum disci- 59

*) Non dubito, quin recte dicatur: *gustu aliquem imbuiere*, quamquam exempla desidero. Multo enim audaciores metaphoras hoc verbum *imbuiere* patitur, veluti *amore*, *odio*, *admiratione*, *formidine imbuiere*.

**) De particula *sed* post parentheses locum habente cf. Goerenz ad Cic. Acad. I, 7, ubi exempla plura collecta reperiuntur.

pulis suis facultatem dabat Critices cognoscendae, sed eosdem etiam consuefaciebat in legendo iudicii severitatem adhibere, et semper animum, quid intelligat, quid minus, interrogare. Et miramur, ex eius disciplina plures acutioresque Criticos, quam e cuiusquam ante illum, prodiisse? Nolim singulos ambitiose commemorare. Facile, qui sint, velut propria quadam nota, intelligendi et iudicandi subtilitate cognoscuntur. Unum tamen silentio praeterire non possum, germanum inprimis Hemsterhusii discipulum, L. C. Valckenarium. Hic enim, quam a magistro accepit disciplinam, ante Franequerae, nunc Leidae, ita tuetur et propagat ingeniis feliciter formandis, ut, Hemsterhusio de vita sublato, nunquam defuturi sint, qui literas Hemsterhusiana ratione colant. Hic utriusque linguae analogiam, quam vir immortalis impertiit quidem discipulis, sed literis mandare neglexit, ita quasi per manus tradit aliis, ut, etiam si nemo illam literis prodat, tamen ad seram posteritatem perventura videatur.

Quemadmodum vero aliis disciplina, sic aliis profuit salubri consilio suppetitando. Libenter et ingenue fateri solebat vir summus, P. Wesselingius, hunc sibi studiorum recte instituendorum auctorem fuisse. Is Hemsterhusio collega datus, non prius Franequeram, quam in intimam eius amicitiam venit: quae ex illo tempore tam sancte et constanter culta est, vix ut aliud par amicorum coniunctius vixerit. Erat iam tum in Wesselingio magna et incredibili studio parta doctrinae copia, sed aversus a critica ratione animus. Verum cum Hemsterhusius ei crebris sermonibus demonstrasset, nullam eruditionem, quamvis variam et copiosam, esse veram et accuratam sine critica disciplina posse, totam studiorum rationem commutavit, et post illa ipsa arte, quam ante oderat, nomen suum immortalitati commendavit *).

Paullo ante de ea Critices parte, quae in depravatis corrigendis versatur, quantum satis est, disputavimus. Sed eiusdem etiam artis est, veterum scriptorum obscuris sensus aperire; in quo, praeter vim iudicandi, maxime cernitur illa nullis circumscripta terminis eruditio. In hac autem interpretandi ratione, quamquam alio modo, non minus vulgo, quam in illa emendandi **), peccatur. Saepe et Hemsterhusii et aliorum querelas audivimus, cum dicerent, scriptorem,

*) Est apud Cic. de Orat. II, 9. *Historia vero — qua voce alia, nisi oratoris, immortalitati commendatur?*

**) Ita Latini non sunt locuti. Addendum erat substantivum: *in illa emendandi provincia, vel aliud simile.*

quem quis interpretum enarrandum suscepisset, onerari iis, quae ad quemvis alium scriptorem scribi possent, explicari, quae nemo sibi explicari velit, in difficilioribus destitui lectoris, res et sententias negligi, nihil nisi loquendi formulas enarrari, et ne illarum quidem notiones ad normam, quam perfectus Criticus, J. F. Gronovius dedisset, distincte et enucleate tradi, sed temere misceri et confundi, Hemsterhusius vero ipsum scriptoris argumentum amplexus, obscuriorum locorum tenebras modo ex historia et antiquitatis memoria, modo ex temporum ratione, modo ex interiore philosophia, modo ex aliis artibus dispellebat; fontes, unde quidque haustum esset, locos aliorum auctorum, quos scriptor, quem 63 tractaret, vel imitando expressisset, vel in transitu respexisset, demonstrabat: exquisitior verbi aut formulae vis si enarranda esset, non ille diversarum significationum, ut ita dicam, confinia confundebat, sed tenuissima et aliorum sensum fugientia discrimina tam perspicue accurateque definiebat, ut in his etiam geometricam elegantiam facile cognosceres.

Animadversiones, quas scripsit, habent beatam quandam et felicem rerum ubertatem. Nec tamen quicquam in illis alieni est, vel longius arcessiti. Omnia et apte et suo loco dicuntur, ut mirari subeat, tam longas animadversiones scribi potuisse. Sed talis copia facilis erat ei, qui omnes interiores Graeciae Latiiue recessus teneret. Ne multa; habent eius 64 commentarii in Aristophanem, Lucianum, Xenophontem Ephesium, Hesychium, Thomam Atticistam, alios, verissimam bene interpretandi disciplinam, qua non exstat exemplum perfectius. Quo vehementius et iustius dolemus, Coam Venerem, Lucianum dico, ab eo non esse absolutam, omninoque pauciora, quam expectare par erat, ex tam perenni et inexhausto doctrinae fonte ad communem utilitatem permanasse.

Huius rei quae causae fuerint, cum saepenumero quaeri soleat, videor mihi reperisse has duas. Primum vir summus tanto legendi meditandique studio tenebatur, vix ut inde avelli posset, et ad ea, quae per nimis multa, ut nobis quidem videtur, adversariorum volumina sparserat, digerenda traduci. Ne ipse quidem diffitebatur, se ad labores, praesertim iussos, quibus sibi liquida illa meditandi voluptas eriperetur, paullo esse tardiolem. Deinde cum nihil, nisi quod omnibus numeris expletum esset *), a se exire vellet, maio-

*) *Expletam rerum comprehensionem protulit Cic. Acad. II, 7. Idem de Nat. Deor. II, 13. Perfectius expletusque omnibus suis numeris et partibus.*

rem posteritatis, quam aetatis suae, ducens rationem, lapsus est, ut fere solent excellentissimi quique artifices, in quamdam calumniam sui, ut, quantumcunque adhibuisset curae et studii, tamen nihil satis putaret. Ita, quod Plinius *) de Protogene pictore dicit, *in summa artis intentione minor erat fertilitas*. Huc accedebat, quod, quamcunque rem tractandam sumsisset, eam ita excutere et cum pulvisculo exhaurire stude-
 66 deret, ut, qui posthac idem agere institueret, omnem sibi materiam praereptam fateretur. Quibus de caussis memoriae suae, fidissimo ceteroquin omnium, quae semel legisset audivissetve, custodi, irasci solebat, si vel leve quiddam, quod eodem pertineret, sibi post editum librum suppeditaret.

Fuerunt, quibus in Luciano ornando nimis cunctatus videretur; a quibus petimus et quaesumus, ut eius cunctationem comparent cum alterius, qui post ad eundem scriptorem edendum accedere ausus est, festinatione. Reperient profecto, illum cunctando rem restituisse, hunc festinando perdidisse.

Ille autem tot vigiliarum et tot annorum fructus si minus
 67 publice apparuit, non tamen iccirco vel exiguus esse, vel periisse existimandus est. Nam vix ullus sive Graecus sive Latinus scriptor est, in cuius margine non tales emendationes, quales a principe Criticorum proficisci par erat, notarit. Pleni sunt castigationum, ut paucorum recensione defungar, Aristophanes, Oratores Attici, Theocritus, Apollonius Rhodius, Harpocration; pleni ex poetis Latinis, Propertius, Manilius, Valerius Flaccus. Hinc igitur praesidia, hinc ornamenta editionibus a se curandis petant Critices studiosi. Neque verendum est, ne talis thesaurus in dominos literarum rudes incidat, aut dissipatus pereat. Adhuc illum integrum servat Franciscus Hemsterhusius, unus ex tribus filiis superstes, paterni
 68 ingenii, animi et oris imago, qui philosophiam et mathematicas artes cum antiquitatis eruditae scientia ita coniunxit, ut, qua laude magis excellat, difficile sit existimare. Sed idem inusitata liberalitate totum illum thesaurum Bibliothecae publicae Leidensi, post fata sua, donare constituit, iam nunc fidem suam per me omnibus ita astringens, ut haec publica voluntatis declaratio testamenti vim habere possit. Sic facere decebat filium, qui nobis patrem cum aliis virtutibus, tum animi magnitudine reddit **).

*) Plin. Hist. Nat. XXXV, 11.

**) Utinam hae tantae copiae aliquando publici iuris fierent typis vulgatae. Vix cuique credibile est, quot veterum scriptorum

Satis multa de Hemsterhusii ingenio et doctrina diximus. Nunc animum contemplemur, utrique facultati vel parem, vel superiorem. Nec alienum est, qui Critici nostri animus et mores fuerint, quaerere, praesertim cum de Criticorum moribus ea inveteraverit opinio, ut nullum eruditorum genus ferocius, truculentius, magisque contentiosum habeatur. Equidem negare non possum, tales et olim fuisse, et fortasse etiam nunc esse. Addo etiam, ridiculas istorum pugnas de verbis et parvi momenti rebus Criticam non leviter infamasse. Verumtamen quis tam iniquus iudex est, ut hominum vitium ad artis contemtionem trahat? Nisi vero Iurisprudentia contemnenda est, quod inter Iurisconsultos rabulae, aut Medicina, quod inter Medicos circulatores reperiuntur. Nolim huius opinionis levitatem cum pari coniunctam iniquitate, pluribus verbis refellere. Sunt Hemsterhusii mores optima Criticorum apologia *). Cuius enim famam et existimationem ille unquam scriptis suis laesit? Cuius dissensionem in tanto doctrinae fastigio non facile ac leniter tulit? Ne tum quidem, cum res et locus postularent, superbiam maximis meritis quaesitam sumsit **). Quid? tantum abfuit, ut aliorum errores exagitaret, ut stultos etiam patientius ferret, quam necesse videretur. Erat Theologus, qui saepe in circulis, ipso praesente, Pindaros, Sophocles et Demosthenes, quos nunquam legerat, loqueretur, eosque velut in lance positos modo tolleretur iudicio suo, modo deprimeret, omninoque, ut in Latinorum proverbio est, spectante Roscio gestum in scena ageret ***). Cum Ioannes Albertus, et ceteri, qui aderant, intentis in Hemsterhusium oculis expectarent, ut hominis vanitatem et impudentiam comprimeret, ille ne verbum quidem. Cur enim, dicebat, hunc minus patiar ingenio suo frui, quam alios, coram me et Schultensio, in pari inscitia de pulpitis iactantes Graecarum et Orientalium scientiam literarum?

Sed non est, quod magnopere miremur aut aliorum intolerabilem fastum et superbiam, aut huius amabilem humanitatem. Illi enim ex his studiis nullum, nisi eruditionis, fructum petunt, cuius vis quae potest esse in animum et

exemplaria, plena doctissimarum observationum marginalium, summorum ex omni aetate virorum manibus scriptarum, in Leidensi bibliotheca publica asservuntur.

*) Graecum vocabulum de industria posuit. Est enim apologia non omnis defensio, sed defensio, sed solemnis illa.

**) Horat. Carm. III, 30, 14.

***) Cic. de Orat. II, 57. *Quamquam soleo saepe mirari eorum impudentiam, qui agunt in scena gestum spectante Roscio.*

mores? Hic non unam eruditionem, sed inprimis vitae et morum elegantiam, omninoque veram sapientiam inde sibi hauriendam ducebat. Ac morum quidem venustas non solum per eius libros fusa est, sed etiam in sermonibus, omnibusque vitae actionibus ita lucebat, ut non tam sibi et Musis vixisse, quam inter fortunatos beatosque homines aetatem egisse videretur. Sermo familiaris etsi tam accuratus et eruditus erat, ut meditatum diceres, tamen nihil habebat affectationis molestae. Imo haec gravitas temperabatur incredibili humanitatis festivitatisque condimento. Nam et ipse naturae vi abundabat sale atque urbanitate, et praeterea omnem leporum et facetiarum florem ex antiquis et novis scriptoribus liberat. Itaque vix alium ex eruditorum ordine vidimus, cuius consuetudo a principibus etiam viris impensius expeteretur. Non habet patria procures illustriores, prudentiores, et bonis artibus ad omnem humanitatem magis excultos, quam fratres, Guilielmum et Carolum Bentinckios. Atqui illi fateri et prae se ferre non dubitant, se nunquam, nisi meliores aliqua parte et doctiores, ab Hemsterhusio discessisse. Ac nescio, maiorine gloriae sit Hemsterhusio, Bentinckii placuisse, an Bentinckii, Hemsterhusii virtutes intellexisse.

Animus eius erat, qualem esse oportebat tot sapientum praeceptis conformatum, unius verae et solidae virtutis admirator, contemtor rerum fluxarum et humilium. Roboris quantum in eo fuerit, hoc documento cognoscere licet. Venerant ad eum Franequeram nobilissimi e primaria gente Wassenaria hospites, biduum hilare sumturi *). Cum omnes 74 accubuissent, animis ad laetitiam remissis, ecce, literis fit certior, filium summae spei, Iacobum, qui sibi decus ex militia navali petebat, procul a patria morte immatura periisse. Quid ille? Vultu nihil mutato seponit literas, simulat hilaritatem, acerbissimumque dolorem per biduum pectore premit, quod iucunditatem, cui se hospites dederant, muliebri et nihil profutura eiulatione contaminari nolebat. Tali constantia germanus ille Socraticae disciplinae alumnus, Xenophon, nunciata inter sacrificandum filii Grylli morte, luctum distulit, dum solemne sacrificium peregisset **).

Ostentationem et inanem pompam oderat cum in reliqua vita, tum in docendo; ut exteri, qui ad eius lectiones **)

*) Cf. Terent. Adelph. II, 4, 23. et quae ibi notavit Bentleius.

**) Narrat rem Valer. Max. V, 10. ext. 2.

***) *Lectiones* hoc sensu non probem. Dicendum: qui ad eius *scholas* venissent. Cf. Matthiae ad Eloq. Lat. Exempla p. 181.

venissent, vix crederent, hunc esse illum Hemsterhusium, de 75
quo tot ac tanta praedicari audivissent. Famae et magnae
de se opinionis prope negligens erat, minime omnium curans
plausum vulgi, cui propterea paene ignotus vixit. At quo
minus gloriam venabatur, eo magis ad eum sponte veniebat.
Quis enim nescit, omnes omnium gentium eruditos una voce,
una sententia regnum in literis ad ipsum detulisse?

Prudentia, dubito, an unquam maior et praestantior fue-
rit in ullo homine erudito. Credebat Epicharmo *), nervos
et artus prudentiae esse, non temere credere, tenebatque, si
quis alius, artem difficillimam tacendi suo tempore et lo-
quendi. In consilio capiendo cautus, consideratus, et, si quae- 76
ris, lentus; quippe omnes in utramque partem rationes vide-
bat, et magno iudicio ponderabat: sed idem, ubi semel quid
decrevisset, constans et firmus. Alienus a suspitionibus; sed
idem latebrarum, quae in animis hominum sint, sagacissi-
mus explorator.

Sed prudentia, quae vitam privatam attingit, si in eo
summa et singularis fuit, forsitan minus mirum videatur.
Unde vero ille, qui nullam reipublicae partem attigisset, tan-
tam hauserat rerum civilium scientiam? Nempe cum eam
non experiundo sibi comparare posset, usus et experientiae
vicariam ascivit philosophiam, inprimisque omnis priscae et
recentioris aetatis historiam. Ex qua virtute Academia Batava 77
uberrimum fructum tulit. Nactus enim amplissimum thea-
trum, in quo civilis illa prudentia spectaretur, foederatorum
Belgarum historiam nova et inusitata ratione tradere coepit.
Indagabat veras causas, ex quibus res gestae penderent, re-
motis simulationum involucris, quibus tegerentur; consilia
principum et populorum cur bene, cur secus cecidissent, ex-
plicabat; quid expetendum, quid fugiendum esset, demon-
strabat: efficiebatque adeo, ut disciplina sua prudentiae civi-
lis magistra et esset et haberetur. Inprimis heroum Bata-
vorum ingenia et mores tanto artificio pingebat, ut non lite-
rarum Professorem, sed Polybium aut Tacitum cathedrae 78
impositum dixisses.

Tali ingenio, doctrina et sapientia fuit Hemsterhusius,
cuius similem Criticum nos haud vidimus; posteri ut videant,
bonarum literarum causa vehementer optamus.

*) *Nāps καὶ μένους ἀνιστεῖν ἄρθρα ταῦτα τῶν γραμῶν.*
Apud Stobaeum Serm. III. p. 49. ed. Gesn. Cf. Wyttenbachii
vitam Ruhnkensii infra p. 259. (editionis Batavae, cuius pag.
numeri ad marginem positi sunt.)

RICHARDI BENTLEII
EPISTOLAE DUAЕ

A D

TI. HEMSTERHUSIUM,
POSTERIORI INTER BATAVOS EDITIONI ADDITAE.

ERUDITISSIMO VIRO,
TIB. HEMSTERHUSIO

S. P. D.

RICHARDUS BENTLEIUS.

- 81 **D**um mane occupatus eram in scribendis meis ad Horatium annotationibus et in recensendis foliis *), quae iam tum a typographo acceperam; venerunt ad me gratissimae tuae literae, per Sikium Londino huc missae, in quibus et eruditio tua singularis elucet cum summa humanitate coniuncta, et egregius erga me amor et voluntas. Quamobrem, ne longiore mora expectationem tuam morarer, deposito statim Venusino nostro, Pollucem arripui, et quae de singulis locis mihi sub κρίσιν et coniecturam veniunt, iam hoc ipso die ad te ἀντοσχεδιάζω. Locus primus est IX, 57. ὁ δὲ χρυσοῦς στατήρ μὲν εἰδύνατο etc. Nihil hoc falsius dici potest; neque vacat nunc quaerere, quomodo rem expediant, Salmasius, Gronovius, alii-
que quos memoras. Certam tibi emendationem praestabo, σταθμός pro χρυσοῦς, ut ex toto loco clare ipse videbis: ὁ δὲ σταθμός στατήρ μὲν ἡδύνατο. καὶ γὰρ ἐν τοῖς ἱσταμένοις τὴν μὲν τῆς ῥοπῆς στατήρα ὀνομάζουσι. καὶ ὅταν εἰπωσι Πενταστέτηρον, πεντάμουν δοκοῦσι λέγειν, ὡς ἐν τῇ Ἰπποκράτους
82 Παρακαταθήκῃ. "Ὅταν γάρ, οἶμαι, λευκὸς ἄνθρωπος, παχὺς, Ἀργὸς, λάβῃ δίκελλαν, εἰδὼς τρυφᾶν, Πενταστέτηρον, γλίνεται

*) Folia sic nude dici non puto. Chartarum folia ex Harduini emendatione apud Plinium leguntur Hist. Nat. XXXVII, 7. Folium recitare Sibyllae alia de caussa dixit Iuvenal. VIII, 126. Dicendum erat chartis vel plagulis. Cf. Plin. Hist. Nat. XIII, 12.

ἐδ πνεῦμ' ἄνω. Ἔστι δὲ καὶ νόμισμα στατήρ, ὡς δταν εἰποι Ἀριστοφάνης etc. Ex ultimis verbis νόμισμα στατήρ luce ipsa clarius est, supra non actum esse de statere nummo sed *pondere*, neque locum ibi habere χρυσοῦς (quod de solo nummo dicitur) sed corrigendum σταθμός. Nempe notissimum est, nummos et pecuniarum summas nomina sua olim a ponderibus accepisse; inde idem vocabulum et in ponderibus et in nummis eundem locum habuit. Postea nummorum singulorum pondere mutato et deminuto, nominibus tamen (a pondere ductis) adhuc servatis, immane quantum discrepabat, de ponderibus, an de nummis loqueretur, qui vocabula illa usurparet. Haec comperta sunt, neque exemplis est opus. Ergo opponuntur hic σταθμός et νόμισμα; ut paullo ante: Ἦν δὲ καὶ μνᾶ σταθμοῦ τε καὶ νομισματος ὄνομα; et saepe alibi tam apud hunc, quam apud alios. Στατήρ igitur, cum de pondere dicitur, *valebat*, ait, μνᾶν minam, hoc est, aequiponderabat minae: id probat, quia ἐν τοῖς ἰσταμίνοις τὴν μνᾶν τῆς ῥοπῆς στατήρα ὀνομάζουσιν, hoc est, quia mina ponderis ipso nomine *stater* a ponderantibus vocaretur. Quippe si idem *nomen* habeat, habeat utique (eundem *valorem**), ut barbare dicam. Tum aliud profert argumentum ex Ἰπποκράτους poetae fabula, qui voce πενταστάτηρον (de pondere) pro πεντάμνονν usus est; ergo stater idem ac mina. Sed pro Ἰπποκράτους corrige vel Κράτους (ut alibi Pollux, ubi hunc ipsum locum citat, vel, ut ibi Codex Vossianus, cuius lectiones variantes habeo, Σωσικράτους) vel proprius ad vul- 83 gatam hic lectionem Ἐπικράτους, qui passim Athenaeo, aliisque laudatur. Sequitur ipse locus ad iambos a nobis supra redactus; sed versu secundo pro εἰδῶς, lege εἰωθῶς τρυφᾶν. sententia est: Si quis ex plebe illa urbana, albus et soli insuetus, pinguis, piger, luxuriae deditus, vel levissimum ligo- nem vix quinque librarum pondere sustulit, statim *anhelus* fit et illa ducit; ἄνω γλύνεται, ut Horatius noster: *sublimi fugies mollis anhelitu* **), quod Vir magnus, Iulius Scaliger, se ex toto Galeno negavit capere posse. Verba iam, opinor, satis illustravimus; rem ipsam, nempe staterem ἐπὶ σταθμοῦ valere minam, iam confirmatum dabimus. Pollux lib. IV. 173. Σταθμῶν ὀνόματα. στατήρα, ait, οἱ τῆς Κωμωδίας ποιηταὶ τὴν λίτραν λέγουσι. τὴν μὲν γὰρ λίτραν εἰρήκασιν οἱ Σικελοὶ κωμῶδοι. διέκλεαν δὲ πενταστάτηρον Σωσικράτης ἐν Παρακα-

*) Tironum causa moneo, hoc vocabulum nondum e quoquam veterum scriptorum enotatum esse; olim e Plinio citabatur, sed locus non inventus est.

**) Horat. Carm. I, 15, 31.

παθήκη» τὴν πεντάλιτρον. Sic lego ex Cod. Voss., et est idem locus, qui supra ex *Hippocrate* adductus est. Sententia est: λίτραν, *libram*, Siculorum pondus, Poetae Comici Athenienses στατήρα nominant; et ligonem πεντάλιτρον Sosicrates dixit πενταστάτηρον. Vides hic secundum pollucem staterem (de pondere dictum) valere libram, λίτραν; in altero loco valere minam, μνᾶν. Rectissime; quippe in ponderibus λίτρα Siculorum idem valebat quod μνᾶ Atticorum. Hoc certissimum est, quia utrumque tam *mina*, quam *libra* ducebat olim pondus centum drachmarum sive denariorum: ut alia argumenta et exempla taceam. Tu, Vir doctissime, si Anglice scis, de λίτρα et ceteris nummis ponderibusque

84 Siculorum, multa nova reperies in dissertatione nostra de Epistolis Phalaridis. Iam ad proximum, de quo consulis, locum accedo, qui sic habet IX, 70. Ἐν τοῖς Ἀριστοφῶντος Διδύμοις ἢ Οὐλαύρω, vel, ut MSS. Διδύμαις ἢ Πυραύλῳ; quorum utrumque mendosum esse satis constat; quid reponendum sit, cum nusquam alibi citetur haec fabula, certo scire nefas est. Poteris, Πυλωρῷ, *Ianitore*; poteris Πυραίνῳ sive Πυρδαίῳ, hoc est, χυτρώποδι, *Batillo*; poteris Πυθαύλῳ, *Pythaula*. Sed hoc hariolari est; primum tamen magis arridet. Tertius locus est IX, 93. Φησὶ γοῦν ἐν τοῖς Ἀποφθέγμασιν ὁ Καλλισθένης ὑπὸ Εὐβούλου τοῦ Ἀταρνείου τὸν ποιητὴν Περσῖνον ἀμελούμενον, εἰς Μιτυλήνην ἀπελθόντα, θανατῶντα γράψαι, διότι τὰς Φωκαῖδας ἔχων ἤλθεν ἥδιον ἐν Μιτυλήνῃ μᾶλλον ἢ ἐν Ἀτάρνει καταλλάττει, qui levi manu sanari potest; lege, Φωκαῖδας, ἃς ἔχων ἤλθεν, ἥδιον — ἐν Ἀταρνεῖ. Et sententia est, Callisthenes narrat Persinum, ab Eubulo sprellum, Mitylenam abiisse; atque ibi mirabundum scripsisse, Quod *) libentius permutaret (sive in victum impenderet) Phocaeenses quos secum attulit nummos, Mitylenae, quam Atarneo; hoc est, se magis ex animi sententia vivere hic, quam illic. Recte Φωκαῖδας ex MSS. non Φωκαῖτας. Hesyech. Φωκαῖς. ὄνομα ἔθνους, καὶ τὸ κάκιστον χρυσίον. Lege vero Ἀταρνεῖ; nam nomen urbis Ἀταρνεύς. De Persino nihil comperi. Sequitur Cratini locus a Salmasio tentatus IX, 99. Πανδιονίδα πόλεως βασιλέως, τῆς ἐρικώλακος οἰσθ' ἦν λέγομεν, καὶ κίνα καὶ πόλιν, ἣν παίζουσιν. Numeros hic Anapaestos video, quo certissimo filo ex tenebris his expedire me posse videor. Lego itaque et ad versus redigo: Πανδιονίδα, πόλεως βασιλεῦ, Τῆς ἐρικώλακος, οἰσθ' ἦν λέγομεν; Καὶ

*) Sic scripsit, ut Graeca ad verbum redderet. Aliter enim dicendum: se libentius permutare cet.

κίνα καὶ πόλιν, ἣν παῖζουσιν. Quorum haec sententia est: O Pandionide (orte Pandione) rex civitatis parasitis refertae; 85 Seis quam civitatem dicimus? Non utique Athenas, sed quam latrunculis ludunt, κίνα καὶ πόλιν. Hoc a Cratino πέπαικται, ait Pollux. Ergo pro ἐριβάλακος (ex vulgata et MSto Salmasii qui habet ἐρικόλακος) lego ἐρικώλακος, et propter versum et parodia ab ἐριβάλακος, quod non urbi, sed regioni convenit. 'Ερικώλακος itaque πέπαικεν hic Cratinus, ut Aristophanes, ὄρᾳς, Θέωλος τὴν κεφαλὴν κόλακος ἔχει, et alia multa. Deinde, ut offensam vitet, iocose se non de Athenis urbe, sed de ludo verba facere, κίνα καὶ πόλιν, quae explicabit tibi ipse Pollux IX, 98. καὶ τὸ μὲν πλίνθιον (sic lege, non πλινθίων) καλεῖται πόλις, τῶν δὲ ψήφων ἐκάστη, κύων. Proximus locus Eupolidis est X, 10. Αὐτὰ δὲ τὰ σκευὴ καλοῖτ' ἂν ἐπιπλάγιον ἢ κουφὴ κτῆσις, τὰ ἐπιπολῆς ὄντα τῶν κτημάτων. 'Ο γοῦν Εὐπολις ἐν τοῖς Κόλαξι προειπὼν — ἄκουε δὴ σκευὴ τὰ κατ' οἰκίαν, ἐπήγαγε παραπλήσιον· τεσσυγέγραπται τοῖς τὰ ἐπιπλά. Pro istis ἐπιπλάγιον ἢ, tu, Vir doctissime, refingis, ἐπιπλά ἤγουν ἢ κουφὴ κτῆσις. satis commode quoad sensum *). Sed vestigia literarum vide, et sic potius scribes, ἐπιπλά, οἷοναῖ κουφὴ κτῆσις. Hoc certissimum. Deinde tentas: Τέως οὖν γέγραπται σοι τὰ ἐπιπλά, Prope hoc ad literas, sed nullum inest metrum. Lego et distinguo, ut senarius sit iambicus, Παραπλήσιόν τε σοι γέγραπται τὰ ἐπιπλά. Sententia est: Cum Eupolis prius dixisset, ἄκουε δὴ σκευὴ τὰ κατ' οἰκίαν, mox subiunxit (ἐπήγαγε) addidit, Et similiter descripta, numerata, tibi sunt τὰ ἐπιπλά, vasa mobilia. Τὰ ἐπιπλά pro τὰ ἐπιπλά primam syllabam producit, ut τὰμα, τὰδικά etc. Venio ad locum X, 18. ubi verba Alexidis; Ποῖ δὲ μ' 86 ἔγεις; διὰ τῶν κύκλων, et sic MS. Vossianus, mox Diphili ῥήσις ex Excerptis tuis: Καὶ προσέει τοίνυν ἐσχάραν καὶ νῦν κάδον, στρώματα, συνὸν ἀσκόπηρα, θύλακον, ὡς ποῦ στρατιώτην ἂν τις· ἀλλὰ καὶ κύκλον ἐκ τῆς ἀγορᾶς ὀρθὸν βαδίζειν ἵπολάβοι· τεσοῦτος ἐστ' ὁ ῥῶπος, ὅσον σὺ περιφερῆς. Quos iambo esse recte calluisti, et sic emendas, καίνον — συνόντα ἐ' ἀσκόπηρα — στρατιώτης — ὑπολάβοις, περιφέρεις. Recte hoc postremum: totum vero locum, vide, an sic potius rescripseris: Καὶ προσέει τοίνυν ἐσχάραν, κενὸν κάδον, Στρώματα, σίγυνον, ἀσκόπηραν, θύλακον· "Ὡς που στρατιώτην ἄς τις, ἀλλὰ καὶ κύκλον· Ἐκ τῆς ἀγορᾶς ὀρθὸν βαδίζειν ὀπολάβοι·

*) Quoad nusquam praepositionis loco ponitur, sed ubique est adverbium aut temporis aut loci. Res est satis nota neque amplius dubia.

Τοσοῦτος ἐστ' ὁ ῥῶπος, ὃν σὺ περιφέρεις. Servulum, credo, aliquem alloquitur quis, variis utensilibus humeros oneratum. Tot res, inquit, cervice gestas, ut militem te esse existimet quivis (scis milites olim omnia arma et utensilia sua suis humeris in agmine portasse) vel potius κύκλον et totam turbam ῥωποπωλῶν ex foro domum redire: Tanta vasorum vis est, quam tu portas. Κενὸν κἄδον, ne, si vino plenum esset, impar esset servulus tot rebus gestandis. αἱ autem et a passim inter se mutari, nullus dubito *), quin probe scias. Σιγυρον, quod et metro et sententiae aptum, hastam ferream; inde sequitur quod στρατιώτην esse suspicetur quis. Ὅν σὺ pro ὅσον σὺ clara correctio est. Κύκλος vel κύκλοι erat locus in foro, ubi σκεύη utensilia venibant. Credat itaque aliquis, ipsum κύκλον cum omnibus suis vasis ex foro ambulare; adeo onustus es omni genere vasorum. Atque hactenus, ut expedite, ita, ni fallor, feliciter res processit. Quae vero postea quaeris, sunt eiusmodi, ut nullus sit coniecturae locus; adeo curta, mutila et mendosa sunt X, 76. σκαφήν, inquit, Aristophanes vocat, in quam invomunt, ut καὶ ἡμισκαφῆς δ' ἐν στίχῳ ἐν ποδολονίων ἐμοῦμεν. quod sic ipse tentas, Καὶ ἡμῖν σκαφή 'στ' ὥς ἂν ἐν τῇ ποτὶν εἶνον ἐμοῦμεν. Nihil video, nisi Tetrametri versus vestigia:

Καὶ μὴν σκαφή 'στ' υ — υ — — υ — ἐμοῦμεν, quale illud, Ἄνδρες φίλοι, καὶ δημόται, καὶ τοῦ πονεῖν ἐρασταί.

Nolim autem, ut coniecturae tuae fidas; neque enim metrum ullum, nec Graecam orationem servat. Cetera piget describere; neque enim nunc otium est, si vellem nervos intendere, et extundere aliquid. Tu igitur haec, qualiacunque sunt, aequi bonique consule, et raptim bene vale.

*) Nullus dubito Comicorum est et ad hanc orationis sinceritatem non accommodatum videtur, quamquam viri doctissimi in simili argumento ita loqui non dubitant.

CLARISSIMO VIRO,
TIBERIO HEMSTERHUSIO

S. P. D.

RICHARDUS BENTLEIUS.

Iam septimana, credo, effluxit, ex quo literas tuas optatissi- 88
mas per adolescentem Danum accepi, in quibus serio videris
laborare, ut a negligentiae te crimine purges, quod episto-
lio a me olim accepto tam sero demum rescripseris. Nae
tu parum adhuc me nosti, si aut id me credis succensuisse,
aut adeo irasci facilem, ut tam operosa excusatione tibi opus
fuerit. Non enim tam grande pretium emendatiunculis meis
statuere soleo, ut singularem aliquam gratiam inde sperem,
aut exigam. Facile enim et quasi sponte mihi solent sub-
nasci; et iniquum plane est, quod minimo mihi labore con-
stet; id postulare magnae gratiae mihi apponi. Tu tamen
haud contentus *) exquisitissimis verbis grates mihi persolvere,
etiam elegantissimo Lucianei libelli munere demereri me
voluisti. Quin, ut magis magisque in tuo aere sim **), vari-
antes Flacci lectiones ex codice scripto polliceris, accurata
tua opera describendas. Enimvero ob tam prolixam tuam hu- 89
manitatem, non dici potest, quam devinctum tibi me ac ***)
obstrictum habeas. Scias autem, amice praestantissime, me
eiusdem Franekeriani libri lectiones e bibliotheca Franciana
emtas a Praesule Eliensi dudum habuisse; quas tamen indi-
ligenter et perfunctorie descriptas esse satis mihi comper-
tum est. Tu, sat scio, longe plures et fideliores inde depro-
meres; neque tamen, cum meliores aliquot Codices aliunde
sim nactus, operae pretium fuerit te isto labore et taedio
cruciari. Si ipsius Codicis (quod Anchersenius non desperare
iussit) vel biduum tantummodo mihi copia fieri posset; cre-
diderim equidem nonnihil fructus ad editionem nostram inde
perventurum. Ego enim vel ex ipsis lituris multa expiscari
possem, quae alius cuiusvis animadversionum mearum inscii

*) Sic Quintil. v. c. X, 2, 7. et alii loquuntur; Cicero et eiusdem
aetatis scriptores dicerent non satis habens. — Haec Matth. ad
Eloq. Latinae Exempla p. 266.

**) Cf. Cic. Epist. ad Fam. XIII, 62.

***) Imo atque. Mirum vero summum criticum, qui tot libros
MSS. volverit, ita potuisse scribere. [Talia peccandi ne nunc
quidem finis est, C. H. F.]

et oculos et mentem fugere est necesse. Tu, quod commodum tamen tuo fiat, experieris, an ex claustris bibliothecae codex ille huc evolare poterit †).

Ceterum ob nitidam illam et magnificam Pollucis editionem (cuius exemplar continuo ut prodiit mihi comparavi) quas tibi gratias satis dignas referemus? *) Deus bone, quae industria, quae eruditio, quod iudicium, quod acumen, quae fides ubique elacet? Unum tibi defuisse doleo (quod a vera amicitia profectum aequis auribus accipies), maiorem rei metricae peritiam. Cum enim cetera in Polluce fere omnia non ita magno labore expediri et restitui possint ex aliis Lexicis; in fragmentis vero poetarum, quae subinde adducuntur **), recte refingendis is demum arduus sit labor
90 et periculosus: haec qui sine rei metricae doctrina ausit attingere, perinde est, ac si in Labyrinthum se coniecerit, sine fili praesidio exitum tentaturus. Certe qui syllabarum omnium quantitatem et omnigenorum versuum mensuram in numerato habet, ei *πρόγραμμα* erunt multa et facilia, quae aliis hac scientia destitutis prorsus sunt *ἄπορα*. Quare obsecro te, vir eximie, et magnopere hortor, ut et hanc eruditionis partem ceteris, quas cumulate adeo possides, velis adiungere, grande, mihi crede, operae pretium et mirificam quandam voluptatem inde laturus. Animos autem tibi addat, documentoque sit celeberrimus noster Kusterus, qui ubi primum in Britanniam appulit editioni Suidae manum admoturus, prosodiae vero ultra hexametros et elegiacos fere imperitus, me auctore et suasore, sedulam huic doctrinae operam navavit. Quid autem ille eximium sive in Suida, quem emendatissimum dedit, sive in Aristophane, quem nunc in manibus habet, perficere potuisset? Nihil certe in eiusmodi fragmentis absque hac ope proferre, imo ne de aliorum quidem coniecturis iudicare et cognoscere licet. Quamobrem, etsi paullum otij nactus dieculam hanc tibi impendere statui, et integrum Pollucis librum decimum percurrere, quem tu

†) [De hoc *indicativo* v. Schaef. ad Plin. Epp. VII, 20, 6. Wolf. ad Or. ad Quir. p. Red. I, 4. C. H. F.]

*) *Gratias referre* rarissime dicitur. Legitur Cic. Philipp. III. sub fin. ubi tamen excusationem habet a praecedentibus.

**) *Producere vel adducere locum*, rationem cet. non dicunt Latini. Ruhnck. in not. ad Mureti Orat. de toto studiorum cursu. Cui reponit Matth. in not. ad Eloq. Lat. Exempla p. 57. posse hoc dici eodem modo, quo dicatur *producere testes*, quum locis, quae afferuntur, testium quaedam vis tribuatur. Sed quum nec adducere testes dici videatur nec propr. de locis aliquid testantibus h. l. sit sermo, malim: *afferuntur vel apponuntur*.

iure omnium difficillimum esse questus es; haud tamen miret, si quae ego pro certissimis habeo, tibi, ut nunc est, incerta, dubia, falsa videantur. Ea tamen postea, ubi in metrica arte versatior fueris, τῶν ἐπὶ Σάγγρα clariora *) tibi visum iri, haud vanus vates praenuntio.

X, 11. Ridicule Kuhnii, in prosodia plane hospes et 91 Iungermanno longe inferior: Καί — σκεῖη οἰκητήρια. Senarius ille sic legi et distingui debuit: Καί καὶ μὰ Αἰ', ἄλλε σκευάρι' οἰκητήρια. Sect. 12. Menandri locum sic lege:

— ὅς' ἐστὶ μαλακὰ, συλλαβῶν,

Ἐκ τῆς πόλεως τὸ σύνολον ἐκπήδα φίλος.

Necessarius est hic iambus φίλος ex MSS.; non stare potest spondeus θᾶττον. Vasa tua colligens, amice, exili ex urbe. In Diphili loco, male factum, quod ἐκ δόμον in textu posueris pro vulgato ἐκδράμει. Sic totum refinge:

— εἶτα μαλακὸν, ὧ δύστην', ἔχεις

Σκευάριον, ἐκπωμάτιον, ἀγυρίδιον.

Οὐκ ἐκδραμεῖ λαβὼν τόδε, καὶ δώσεις ἔμοι

Παρακαταθήκην;

Ἐκδραμεῖ Atticum pro ἐκδραμῇ ab ἐκδραμοῦμαι. Cetera iam facilia. Sect. 17. Aristophanis locus sic ponendus:

— καὶ τὸν ἰμάντα μου

"Ἐχουσι καὶ τὰνάφορον" —

Illud Alexidis ibidem Ποῖ δέ με ἄγεις διὰ τῶν κύκλων sic rescribe: A. Πῇ δὴ μ' ἄγεις; B. διὰ τῶν κύκλων. Dialogus est. Qua me ducis? per cyclos. Recte vulgati πῇ qua, non ποῖ quo. Sequentem autem Diphili locum credo me antea tentasse, ut coniitio ex tua epistola. Meae enim exemplar non servavi, neque nunc, quid scripserim, memini. Locus autem sic constituendus videtur:

Καὶ προσέτι τοίνυν ἐσχάραν, κλίνην, κύδον,

Στρώματα, σίγνον, ἀσκοπήραν, θύλακον.

Ὡς που στρατιώτην ἂν τις, ἀλλὰ καὶ κύκλον

Ἐκ τῆς ἀγορᾶς ὁρθὸν βαδίζειν ὑπολάβοι **).

Τοιοῦτος ἐσθ' ὁ ῥῶπος, ὃν σὺ περιφέρεις.

Κλίνην tu recte pro καὶ νῦν. Epitheton enim hic locum non habet. Pro συνὸν sine dubio repone σίγνον· inde militi eum comparat. Quodsi et antea σίγνον in epistola emendaverim,

92

*) Iustin. XXX, 3. Cic. de Nat. Deor. II, 2, 9. Plutarch. in Aem. Paul. XXV. Plin. VII, 22. Liv. XLV, 1. Val. Max. I, 8, 1. Flor. II, 12. et III, 3.

**) Non possum adduci, ut credam Bentleium h. l. ὁρθὰ scripsisse, quod est in Batava et Lipsiensi. Saltem Pollux habet ὁρθὸν et supra in priore ep. idem.

Idud indicio erit, veram esse coniecturam, quae bis ex intervallo in mentem venerit. Porro Sect. 21. locus *Antiphanis* (sic enim recte MSS.; et plura huius et Diphili fragmenta apud Athenaeum extant, quae ex huiusmodi *γλώσσαις* et affectatis vocabulis quaerunt risum; nulla Aristophanis, qui odio habebat illa *φορτικά*) ad senarios redigendus est, si Kuhnium audimus. Dii boni, ne vestigium quidem senarii est in tribus illis, quos concinnavit, ut plane nauseam mihi moveant. Tu vero tetrametros trochaicos sic refinge et colloca:

A. "Αν κελύη με σταθμούχος. B. ὁ σταθμούχος δ' ἔστι τις;

"Αποπνίξεις σὺ δὴ με καινὴν πρὸς με διάλεκτον λαλῶν.

A. Εἰ πιτάττοι μοι στέγαρχος.

Binae, ut vides, sunt personae; quarum prior novo vocabulo utitur *σταθμούχω* pro *οικοδεσπότη*. quod altera se negat intelligere. Prior vero ineptire pergit; et quasi *σαφέστερόν τι* dicturus, aliud verbum adhibet aequè ignotum. Nam *ἀν κελύη με σταθμούχος*, et (ex nostra emendatione) *εἰ ἐπιτάττοι μοι στέγαρχος*, idem significant. Sect. 33. Locus Aristophanis, *τί μ' ὦ πόνηρ* ἐξορίζεις ὥσπερ κληντήριον*), mendosus est sine dubio. Sed corrigendi viam certam non possum inire, quia τὸ μέτρον hic non agnosco. Sect. 35. legerim, ex Sciro-ne Satyrico:

Σχεδὸν χαμεύνη σύμμετρος Κορινθίας

Παιδός, κνεφάλου δ' οὐχ ὑπερτενὺς πόδα.

σύμμετρος εἰ τῇ χαμεύνῃ. non procerior es lectulo Corinthiae cuiusvis ancillae. Sed haec aptius conveniunt Procrustae (scis historiam) quam Scironi; adeo ut forte in eadem fabula de utroque poenas sumserit Theseus. Sect. 39. Aristophanis *ἐν δὲ Δαναΐσι. Τῶν χειρῶν ἔργα μνοῦς ἔστι*. Nulla hic sententia, nullum metrum. Nimirum sunt verba Pollucis, (non Comici) et sic corrigenda: *Ἐν δὲ Δαναΐσιν τῶν χηνῶν πτερὰ μνοῦς ἔστι*. In Danaïsin μνοῦς anserum plumam significat. Atque hoc verum est. Ibid. apage illud Hyperidis *ὑπὲρ νικᾶς*, quod temere in textum recepisti ex insulsa coniectura Kuhnii. Quis dubitet post *ὑπὲρ* sequi viri nomen; ut in reliquis Hyperidis terque quaterque apud Harpocracionem. Erga *Μικάλου* pro *μίκας*. οὐ enim a sequente *ὀνομάζειν* facile absorberi potuit. Sect. 41. "Ωνητο etc. Placet vulgatum *ὠνητιῶν*; et sic constitue:

*) Facilis videtur esse emendatio. Lege:

Τί δ' ὦ πόνηρ μ' ἐξορίζεις ὥσπερ
Κληντήριον —.

᾽Ωνητιᾶν τὸ δέσμα τοῦ θηρός —
θάψας ὄλον

Σάξαι κνεφάλω.

Iam in illo Chionidae Sect. 42. Πολλοὺς δ' ἐγὼ δ' ἀκούω κατὰ σε νεανίας, quod in metri legem gravissime peccat, beasti, 94 quod corrupta illa Falkenburgiani codicis ἐγὼ θακοῦ et ἀτρέχονους non invidisti nobis. Ecce enim ex illis ruderibus veram tibi lectionem praesto:

Πολλοὺς ἐγὼ δα, κοῦ κατὰ σε, νεανίας
Φρουροῦντας ἀλύχονους, κᾶν σάμακι κοιμωμένους.

Novi, inquit, multos adolescentes, atque eos non tuas sortis, vel, non tui similes, excubantes sine lucerna, et super arundinem dormientes, "Ἀλυχνος eodem sensu Euripidi dictum apud nostrum VII, 178.

Κοίλοις ἐν ἄντροις ἄλυχνος, ὥσπερ θῆρ, μένος.

Sect. 46. in illo Antiphanis pro ἐν χαλκοῖς, vel, ut Aldi editio, οὐ χαλκοῖς supra extat in IV, 193. εὐλαμπράς. Et sane cum πάνν adverbium hic convenit. Lege:

— κατεσκευασμένος
Λαμπρότατον ἱατροῖον εὐχαλκῶς πάνν,
Δουτηριῶσιν, ἐξαλίπτροις, κυλικίσιν,
Σικύαισιν, ὑποθέτοισιν —

Sect. 55. Strattidis versus sic in ordinem redigendi sunt, non ut Kuhnius dedit absurdissime, ut confidentiam quidem hominis mirer, qui id ausus sit profiteri, quod nec hilum intelligebat:

— πρόσθ' ἄγε
Τὸν πᾶλον ἀτρέμα προσλαβὼν τὸν ἀγωγέα *)
Βραχύτερον. οὐχ ὄρεᾶς, ὅτ' ἄβολος ἐσθ' ἔτι;

Πρόσθε ἄγε, produci equum placide: ἔτι quoque necessarium 95 et sententiae et versui, ab ἐστί absorptum est: Sect. 58. Locum Philyllii, in quo solemniter delirat Kuhnius **), sic restitue: Καὶ πινακίδα δ' ἐν εὐροῖς ἐν ταῖς Φιλυλλίου Πόλεσι, λέγει γέ τοι Δωρίζων:

Ἐκ τὰς πινακίδος ἀμπερέως, ὅτι κᾶν λέγοι
Τὰ γράμματ', ἐρμήνευς.

Πινακίδα, inquit, invenias in Philyllii Πόλεσιν: dicit autem Dorice: Interpretare tu clare ex tabula, quid literae significant.

*) In utraque editione vitium operarum περοσλαβὼν.

**) Horat. Ep. I, 1, 101.:

Insanire putas solemnia me neque rides.

Vides, opinor, Dorismum *ἐκ τῆς ἐκ ἀμπερείας* (σαφῶς, idem quod *διαμπερείας*, vide Hesych.) Nimirum persona hic inducitur vernacula lingua utens Dorica; unde *Ἡόλαις* credo nomen dramati inditum, quod variarum urbium cives sua quisque dialecto ibi loquebantur. Sect. 62. Antiphanis locus est; ubi *ξυνακόλουθος* a versu repudiatur. Eleganter et vere Salmasius *Ἀξυνακόλουθος*, *ξηρός*, *αὐτολήκνυθος* i. e. *incomitatus*. Quod omnino in textum recipiendum erat. Poteris etiam sic refingere:

Ξυνηκολούθεις ξηρός, αὐτολήκνυθος.

Sed alterum illud sententiae videtur aptius. Sect. 63. Optime dedit locum Eupolidis Iungermannus, ex necessitate metri:

*"Ὅστις πύλον ἤκεις ἔχων καὶ χαλκίον,
"Ὡς περ λέγῃ στρατιώτης ἐξ Ἰωνίας.*

- 96 Clara sententia, *Quānam et athenam portas: tanquam puerpera Ionica, castra sequens.* Nempe in Ionia, ubi disciplina militaris non admodum vigeat, mos erat, ut uxores comitantur suos maritos militantes; ubi si quae forte peperisset, vasa circumferebat balneatoria. At bonus vir, Kuhnius, *στρατιώτης* hic in senario ponit, quod perinde est, ac si sic in Virgilio legendum contenderet: *Tityre tu patulae recumbens sub tegmine fagi.* Vides, opinor, *ὦ φίλη κεφαλὴ*, quantivis esse pretii leges metricas rite callere. Sect. 64. Locus Aeschyli: *Λίνα δὲ πίσσα, καὶ ὠμολίνον μακροὶ τόνοι.* Sine dubio senarius erat, sed *λίνα* stare hic non potest, cum posteriore corripit; at *λινᾶ* a *λινούς* optime. Tum autem requireretur substantivum plurale. Lege igitur, si licet:

Λινᾶ δὲ γέισσα, κῶμολίνον μακροὶ τόνοι.

Hesychius in *Γεῖσα*, *"Ἐνιοὶ δὲ, τὰς ὥας τοῦ ἐνδύματος γέισσα λέγουσιν"* ita ibi legendum, non *γέισας*. *Λίτθας*, inquit, *fimbriae, et crudi lini teniae.* Sed, cum editio Aldina habeat *λινάδες πίσσα*, et Codd. MSS. *λίνα δὲ σπύσσα*; merito illud sigma haud temere irrepsisse videatur. Verius igitur, credo, reponas:

*Λινᾶ δὲ σπείρα, κῶμολίνον μακροὶ τόνοι *).*

- Sect. 65. Antiphanis locus *καὶ τὸ χερνίβειον πρῶτον ἢ πομπή σαφές*, ut senarium clare se ostendit fuisse, ita et sic esse
97 corrigendum, *Τὸ χερνίβεϊον*, non *χερνίβιον*. Lego equidem totum ex Falkenb. *Τὸ χερνίβεϊον πρῶτον ἐκ πομπῆς ἁφές*

*) Cf. Gaisford in not. ad Hephaest. p. 218. not. marg. p. Nimirum δὲ ante *σπείρα* nequit corripī.

vel ἀφελς. Sed, excepto χερνυβείον, nihil hic certum. Iam vero Sect. 71. in Epicharmi senario ferri non potest δηλοί-
μην; requiritur vi metri vel δηλοῖ μὲν vel δηλοῖμεν, vel
fortasse:

Οὐτ' ἐν κάδῳ δὴ λῶμεν, οὐτ' ἐν ἔμφορεῖ.

λῶμεν, volumus, ut λῆς, vis, λῶντι, volunt, Δαρικῶς. Sect. 73.
sic constitue locum Antiphanis:

— ἀσκοπυτίνην τινὰ

Δίφους ἀρωγόν —

Sect. 74. Aristophanes ἐν δὲ τῷ Γήρῳ· Ἐφ' ὑδρίαν δανελζειν
πεντέχουν ἢ μελζονα. Atqui senarius haud recte procedit:
quod ut fiat, lege minima mutatione: Ἐν δὲ τῷ Γήρῳ ἔφη:

Ἐδρίαν δανελζειν πεντέχουν ἢ μελζονα.

plane, ut infra Sect. 76. Κρατῖνος ἐν Ὀλραις· Ἐφ' ἡμῶν pro
ἐν Ὀλραις ἔφη, Μῶν etc. Ceterum corruptior est Polyzeli
locus Sect. 76. Sed metri vestigiis insistens sic veram lectio-
nem eruo:

— λεκανίῳ γ' ἄρα

Πρῶτον μὲν ἀπονίψεις, ἔπειτ' ἐνξεμεῖς,

Ἐνεκπλυνεῖς, ἐναποπατήσεις, Φανία.

Primum, ait, in λεκανίῳ lavabis adhuc puro: postea ad spur-
ciora eo abuteris. Vide autem, ut una cum metro sententia
quoque belle procedat. Quis neget, ἔπειτα necessarium esse 98
post πρῶτον? Quis in ἐναποπάσεις, quod nihil est, non
agnoscit τὸ ἐναποπατήσεις? Denique pro Κρανία nomine
inaudito, ecce tibi de machina trisyllabon Φανίας, persona
apud Menandrum et alios comicos notissima. Ceterum nota
illud, ἐνξεμεῖς, quod futurum notat Ἀττικῶς, ut plura alia
tibi sine dubio non incognita. At sequitur deploratus plane
locus Aristophanis: Καὶ ἡμισυκρότης δὲ ὥς ἐν τι εἰποδιλονίων
ἔμοῦμεν· ex quibus depravatissimis, tu nobis, amice, horribi-
lem versum effinxisti, plane ἄμετρον et ἄμουσον. At dehinc,
si me audis et artem metricam assequeris, id saltem disces,
quod quantivis est pretii, tacere potius, quam nihil dicere.
Ego vero ex prima facie catalecticum tetrametrum hic ag-
nosco; ut proinde aut talis versus hinc excudendus sit, aut
omnis opera ludatur. Vis ergo, ut hariolari incipiam? Age,
aut veram lectionem tibi dabo, aut saltem Aristophane non
indignam. Lege igitur:

Κάμιν *) σκάφην δὸς, ὥστε μὴ ᾽ς ποδάνιπτρον ἐξεμῶμεν.

*) Saltem X' ἡμῖν scribendum.

Et nobis scapham da, ne evomamus in aquam, qua pedes abluendi sunt.

Possit et sic, *Κάμιν σκάφης δαῖ, μήποτ' ἐς etc.*

Sed hoc, ut dixi, est hariolari. Nam et animadverto te aliter paullo in editione, aliter in epistola ad me scripta, codicis verba exhibere. Si ipsa excerpta Falkenburgiana viderem, certius fortasse aliquid extunderem. Sect. 78. in Dioclis senario nescivit bonus Kuhnii *ποδανίπηρ* secundam syllabam corripere. Lege autem:

99 *Ἰθρία τις, ἥ χαλκοῦς ποδανίπηρ, ἥ λέβης.*

Quin et Iungermannus (etsi altero, ut dixi, longe melior) Sect. 79. in Pherecratis loco senarium inchoat ab *Εἰσέκρουσεν*; plane contra artem. Tu vero tetrametrum puta et sic constitue:

Λαβοῦσα μὲν τῆς χοίνικος, τὸν πύνδακ' εἰσέκρουσεν.

Sect. 82. in Cratini loco nollem caecum ducem secutus esses Kuhnium, in κατ' ἄλφιστα. Quam otiosum enim ibi τὸ εἶτα? quam necessarius articulus τὰ ἄλφιστα, ut ὁ βοῦς, ἡ μαγίς? Ergo sanissima est vetus lectio:

Ὁ βοῦς ἐκεῖνος, χ' ἡ μαγίς, καὶ τὰλφιστα.

Porro Phrynichi locus Sect. 86. *Κἂν δεμβάφω* etc. est anapaesticus Aristophaneus, sed deficit uno pede anapaesto:

Κἂν δεμβάφω χρεῖσθαι *) — *τρεῖς χοίνικας ἢ δὴ ἀλγύρων.* neque vero sine Codice suppleri debet ex coniectura. Lege insuper paullo ante *ἐν Ὀρνισιν Ἀριστοφάνους*, non *νης*; ut hic *ἐν ταῖς Φρυγίχου Μούσαις*. Eodem versus genere habetur Metagenis locus Sect. 88. sic collocandus:

— ὥς ἂν

Πολλαῖσι παροψίσι καὶ καιναῖς εὐωχῆσω τὸ θέατρον
ut et alter iste ex Aristophanis Tagenistis:

100 *Τὸ δ' ἔττους ἐν ταῖς κυλίχλαις τουτὶ θερμὸν, καὶ τοῦτο παφλάζον.*

Metrum ipsum efflagitat *ἔττους* et *τοῦτο*, non *ἔττος* et *τουτὶ*, quod ultimam producit. Eleganter vero *ἔττους* casu genitivo: *ἔττους τουτὶ καὶ τοῦτο*, *pultis pars calida, pars bulliens*. Sect. 90. in Cratetis loco nollem te a scriptura Codicis discessisse:

Ὁ κᾶνης δὲ τῆς κοίτης ὑπερέχειν μοι δοκεῖ.

*) *Χρεῖσθαι*. Sic etiam in Archetypo. Sed quum versum uno anapaesto deficere dicat Bentleius, non dubito, quin e Iuho Pollice scribendum sit: *Χρεῖσθαι*.

Nam τὰ κανίσκια δὲ etc., quod tu dedisti, peccat in leges metri. Totus locus sic videtur legendus: Ἐπὶ δὲ τοῦτοις καὶ κανᾶ καὶ κᾶνητα καὶ κανίσκια. Καὶ κᾶνης μὲν Κράτης ἐν Ἡρώσειν εἶπεν. Ὁ κᾶνης δὲ τῆς κοίτης ὑπερέχειν μοι δοκεῖ (ubi κᾶνης videtur esse storea, teges) κᾶνητος vero Aristoph. Acharn. κανισκίῳ in Gerytade; vel forte *) κανίσκια reiiciendum, et κανίτια recipiendum ex VI, 86. Sect. 91. Eupolidis versus trochaicus est, sic describendus:

Ἄλλὰ τὰς κοίτας γ' ἔχουσι πλουσίως σασαγμένας.

Sed Pherecratis locum tangere non ausim, adeo deformis est; si modo recte illum ex MS. excerpisti. Ἄλλὰ καὶ κοίτας τὰς ἐν ἐμοὶ ἀποβάνθ' ἃ μέλλομεν ἀριστήσκειν. Sed ex fine tamen subodoror esse Aristophaneum σπονδαῖζοντα. Tente-mus igitur ad illud metrum redigere: Ἄλλ' ἐν κοίταις ἐνὶ γ', οὐτ' ἀπόβληθ'. ἃ μέλλομεν ἀριστήσκειν. Sed in arcis insunt, non spernenda quidem, quae eramus pransuri, Ἐνὶ id est ἐνεσσι. ἃ ἐμέλλομεν contracte ἃ μ, ut syllaba fiat longa, quam versus exigit. Sect. 93. Nicocharis verba duos senarios efficere 101 pronunciat Kuhnius, qui ex numero syllabarum, non quantitate, senarios metiri videtur; melius paullo Iungermannus. Tu sic lege:

Σοφαῖς τι (vel Σοφαῖσι παλ.) παλίμαις τεκτόνων εἰργασμένον *) Καὶ πολλ' ἐν αὐτῷ λεπτ' ἔχων καθίσκια, Κυμινόδοκον — vel etiam τέκτονος ἀπειργασμένον. Sect. 94. in Anaxippi loco apage illud στάθητι, quod versus respuit. Lege: Τὴν μυιοσόβην λαβὼν παράστηθ' ἐνθάδε. et ibidem Aristophanis locum sic dederat Pollux:

Φέρε τοὺς ὀβελίσκους τὴν ἀνατήξω τὰς κίχλας.

Varia lectio ἀναπήξω, ἀναπείρω. atque haec melior. Sect. 98. in Teleclidis loco emendatio tua σίζοντα melius se tutabitur, si sic legeris:

Τὰ δὲ τηγάνῳ σίζοντα σοὶ μολύνεται.

Quod sine dubio verum. Quod enim τηγᾶνα una ἰσίζον? Adde quod τηγᾶνον non potest μολύνεσθαι, corrumpi, dum σίζει; sed postquam destitit σίζειν humore consumto, tum corrumpitur, nisi ocius de foco tollitur. Denique ὅψα ἐν τηγάνῳ σίζουσιν, οὐκ αὐτὸ τὸ τηγᾶνον. Aristophanes quidem loco a te laudato τάγηνον τευθιδῶν σίζον dixit συνεκδοχικῶς: sed simpliciter τάγηνον σίζον sine illo τευθιδῶν vix opinor dixisset. Sect. 101. locus Pherecratis sic locandus et corrigendus:

*) Potius: *forſitan*. [Vid. Wolf. Anal. Litt. IV, 331. C. H. F.]

**) Sustuli σόφαις vitium utriusque editionis.

102

— πῶς ἂν οὖν κομίσαιέ μοι
 Τίς θυμαλάπων ὥδε μεστήν ἐσχάραν;

Sect. 102. Menandri locum sic scribe:

— ἡγεῖται μ' ὅλως
 Ἐπικόπανόν τι —

Me quidem plane mensam coquinarium quandam existimat (adeo me verberibus concidit) Sect. 103. Solonis iambum dolet mihi a te iugulatum esse, cum *) tuo πενσίδ'. Quid? Nonne ex illis οἱ μὲν satis constat, nullum vas anteivisse? οἱ μὲν enim semper inchoat; sed ipse versus illud tuum furcilla expellit. Scribendum aut σπεύδουσι δ', aut διδοῦσι δ', aut simile quid trisyllabon. Sect. 105. locus Cratini: Ἐπέδωκεν βαλάνων ἄβακα τῶν ἐκ φιττέως. ubi Kuhnus corrigit Πιτθέως, scil. ex domo Pitthei. Frustra; quasi Pittheus Thesei avunculus in vivis esset aetate Cratini. Ceterum quis non videt locum quendam, ubi βάλανοι nascuntur; non hominem designari? Equidem sic legerim:

Ἐπέδωκε βαλάνων ἄβακα τῶν ἐκ Φελλέως.

Φελλεύς locus Atticae notissimus, de quo vide Stephanum Byzantium, Suidam, alios. Aristophanes in Nubibus, Ὅταν μὲν οὖν τὰς αἰγὰς ἐκ τοῦ Φελλέως. Et in Acharn. Τὴν Στρυμοδῶρον Θραῦτταν ἐκ τοῦ Φελλέως. Vide ibi Schol. Sect. 107. in loco Eubuli pro Σικελικά, quod ἄμετρον est, lege:

103

Καὶ πνικτὰ Σικελὰ παταγίων σωρεύματα,

et ibidem Antiphanis, tam hic, quam apud Athenaeum, lege:

— πουλύπους τετμημένος; non πολύπους.

Sect. 110. locus Sophoclis mendosus est; qui hinc et ex VII, 109. sic corrigendus:

— συνέλεγον τὰ ξύλ', ὥς ἐκκαυμάτων

Μή μοι μεταξὺ προσδεῖς εἶεν —

ligna, ait, collegerunt, ne interea carerent fomite ad ignem servandum. Sect. 111. Euripidis versus trochaicus est: nisi quod οἶσιν e loco suo eiectum sit. Lege: Τοὺς ὄνους τοὺς λαρχαγωγούς ἐξ ὅρους οἶσιν ξύλα etc. vel forte, ut sententia continuetur, λαρχαγωγούς, οἶσιν ἐξ ὅρους ξύλα etc.

*) Hoc est: praeterea dolet mihi tuum πενσίδ'. Scilicet si hoc vere voluit. Ego si quid video, Bentleyum voluisse credo: iugulatum tuo πενσίδ'. Ceterum dubitare noli, quin recte se habeat σπεύδουσι δέ. Vitium ortum est ex notis tachygraphicis non intellectis. De omissa aut male intellecta littera σ ante π Bassius agit in commentatione palaeographica p. 921. Et de nota compendiosa syllabae ους cf. idem p. 777.

Sect. 116. Aristophanis locus sic distinguendus:

Καὶ διαστίλβονθ' ὀρῶμεν.
Ὡς περ ἐν καινῇ λυχνούχῳ
Πάντα τῆς ἐξωμίδος.

Plura huius generis extant apud Aristophanem.

Sect. 124. Theopompi locus sic locandus:

— — χλαῖναν δέ σοι
Λαβὼν παχεῖαν ἐπιβαλὼ Λακωνικὴν.

Ibid. locus Sapphus egregius, frustra a magnis viris tentatus; quem, nisi prosodiae ductu, nemo recte expediverit: Ἐλθόντ' ἐξ ὀρανῶ πορφυρέαν ἔχοντα προῖεμενον χλάμυν. Ego vero, quatuor primis vocabulis vix perlectis, statim odoratus sum, carmen esse Alcaicum, quale hoc Horatii:

104

Nullam | Vare sacra | vite prius | sevaris | arborem;
et illud Alcaei:

Μηδὲν | ἄλλο φυτὸν | σῆς πρότερον | δένδρεον | ἀμπέλω
et aliquot Sapphus, ut quod extat apud Athenaeum p. 564. ubi ὅσσοις male pro ὅσσε:
Σταθεῖ | κἄντι φίλος | καὶ τὰν ἐπ' ὅσσ' | ἀμπέτα | σὸν χάριν *)
et apud Stobaeum:

Κατθα | νοῖσα δὲ κεῖσ' | οὐδεπόκα | μυαμοσύ | να σέθεν **),
et quae ibi sequuntur. Ergo certus coniecturae sic ex templo hunc locum refingebam:

Ἐλθόντ' | ἐξ ὀρανῶ | πορφυρέαν | περῶμεν | νὸν χλάμυν.

Venientem de coelo, purpurea chlamyde amictum Nam pro προῖεμενον, quod et versus et sententia refugit, repono περῶμενον Aeolice pro περιεῖμενον. Sic apud Hesychium Περῶμε-θήκατο, περιεθήκατο, et alia alibi plura. Quis vero tam caecus, ut iam non videat τὸ ἔχοντα ex margine fluxisse, interpretamentum scil. τοῦ περῶμενον.

Verba Diphilii Sect. 137. sic ordinanda sunt:

A. — ὁ δὲ κανδύταλις
Οὗτος τί δύναται, καὶ τί ἔστιν; B. ὥς περ ἂν
Ἐπικας ἀορτάς —

Duae personae, quarum altera quaerit, quid significet κανδύταλις; altera explicat per ἀορτάς. Multa similia huius Diphilii extant apud Athenaeum; videtur fuisse φορτικὸς in ver-

*) In hoc versu καὶ τὰν ἐπ' ὅσσ' iambica est dipodia. Cf. Hermann. Elem. doctr. metr. p. 421. seq. Ceterum cf. Gaisf. ad Hephaest. p. 310.

**) Vide Gaisford. ad Hephaest. p. 310.

borum exoticorum affectatione. Sect. 139. Posidippi locum ita digere:

105

— σκήνας, ὄχους,

ῥίσκους, ἀορτάς, τάχα δὲ, λαμπήνας, ὄνους.

nam *τάχανα* nihil est; neque melius quid nunc succurrit.

Sect. 141. Nicochares in Cretensibus: καὶ ὅπεας καὶ ὀπή-
τιον εἴρηται ἐν Νικοχάρους Κρησί, τοῖς τρυπάνοις ἀντίπαλον
ὥσπερ Ἀρχιλόχειον. Ita tu, mi amice, locum depravatum
ulterius contaminasti. "Ὡσπερ enim dedisti pro ὥπερ Seberi;
atqui illud mendum erat typoshetarum. Voluit enim Seberus
quod et Aldus et MSti habent ὅπερ. Deinde pro Ἀρχιλόχειον
Codices ἀγχίλιον. Ex hoc monstro, re metrica et ingenio
fretus, sic tibi senarium restituo verum et genuinum:

Τοῖς τρυπάνοις ἀντίπαλον ὅπεας χίλιον.

Quippe in hoc versu aut ὀπήτιον aut ὅπεας debere res ipsa
clamitat; atqui prius a versu reiicitur, posterius latuit in
ὅπεραν. Ergo in reliquis ne litera quidem mutata, et ver-
sus et sententia constat. "Ὁπεας χίλιον idem est ac ὀπέατα
χίλια; ut ἵππος χιλῆ, μυρῆ, etc., quae scio tibi nota esse.
Verte autem: *Mille subulae quae terebris paria facere possint.*
Videtur fuisse dialogus fabri cum cerdone. Ille minabatur
se τοῖς τρυπάνοις factum esse nescio quid; hic regerebat, se
mille ὀπέατα allaturum, quae illius τρυπάνοις pares esse fa-
cile possent. Sect. 142. Platonis versus sic digere et scribe:

— βούλει τήνδε σοι πλεκτὴν καθῶ,

Κἄπειτ' ἀνελκύσω σε δεῦρο —

Sect. 143. Menandri versus trochaicus est:

"Ὡς ἔγωγ' ἀνελόμην πον σαυνίῳ πεπληγμένος.

106 Iam vero insignem Euripidis locum Sect. 145. sanum, ni fal-
lor, tibi exhibebo:

— πᾶς δὲ φασγάνῳ

Ἐξηθέριζεν ὥστε πύρινον στάχυν,

Σπᾶθῃ κολούων φασγάνου μελανδέτου.

Nihil hic muto, nisi quod στάχυν addiderim, absorptum sci-
licet a sequente voce σπᾶθῃ. Sententiam recte cepit Iun-
germannus. Πύρινος στάχυς, *spica triticea*; ἐξαθερίζω hic est
ἀθέρως, *aristas*, detrunco, decutio. Quid clarius certiusve?

Sect. 150. epistola ad Platonem in mendo cubat: Οἱ περὶ
Ἐραστον καὶ Κόρισκον Πλάτωνι ἐπιστέλλοντες γράφουσι. Ἀληθὺν
Ἀσσίαν τῆς Σαρκοφάγου λέθου. Ὁ δὲ Φερεκράτης. Verba
illa: Ἀλη. Ἀσ. τ. Σαρ. λ. sunt ex epistola; reliqua sunt Pol-
lucis. Dixerat ille inter σοροποιοῦ instrumenta esse et ληνόν.
probat iam huius epistolae auctoritate. Quippe qui ληνόν

Ἀσσαν nominaverant, de eadem re postea ibi *narrantes* *σορὸν* appellant. Ergo eadem *ληνὸς* quae *σορὸς*. Ceterum *ἐπάγει* et *ἐπάγουσι* saepe hoc sensu veniunt *) apud nostrum; vide modo Sect. 10. 41. 127. Porro in sequente Pherecratis loco Sect. 150. ita ordinandi sunt versus et personae:

A. Ἡ μὴν σὺ σαντὸν μακαριεῖς, ᾧ τὰν, ὅταν
 Αὐτοὶ σε κατόρῳτῳσιν. B. οὐ δὴτ' ἀλλ' ἐγὼ
 Ταύτους πρότερον· οὗτοι δὲ μακαριοῦσσι σφε **).
 Καὶ τοι πόθεν ληνοὺς τσαύτας λήψομαι;

A. Certe te *beatum* ipse dices, o amice, cum illi te *sepeliant*.
 B. Non quidem, verum ipse eos prius *sepeliam*; et illi se *beatos* *praedicabunt*. Unde tamen tot *loculos* eis *sepeliendis* *compa-*
*ra-*bo? Ὡ τὰν autem addidi, flagitante versu, quod absorptum
 est a verbo sequente. *μακαριοῦσσι σφε*, *beabunt se ipsi*. Cur 107
 autem aut hic aut illi *μακαριοῦσσι* se, cum *sepeliuntur*?
 Nempe ob funus egregie factum et sepulcrum magno sumtu
 exstructum. Loquitur autem aliquis, 'qui multos cognatos
 habuerit, bonis eius inhiantes, et mortem eius expectantes;
 quos ille se occupaturum minatur et fore illis *superstitem*.
 Imo vero iam melius quid *babeo*, quod sub calamo modo
 nascitur. Deleas velim illud *σφε*, et cum vulgatis legas
οὗτοι δὲ μακαριοῦσ' ἐμέ. Sententia autem haec videtur. Cum
 laudasset ille nescio quis *fortunas suas*, tum ob alia, tum ob
 firmam, credo, *valetudinem*, etsi strenue nepotaretur; hunc
 alter excipiens, Ita vero, ait *εὐρωνικῶς*, tum *fortunas tuas*
 laudabis, cum cognati tui te mox *sepelient*. Non, non, sub-
 iungit ille, Equidem eos omnes componam, et *μακαριοῦσι με*
superstitem et sanum. Sect. 151. locum ex *Tagenistis* sic
 colloca:

— ὁ δὲ λίων κύστιν ὕειαν
 Κάτ' ἐξαιρῶν τοὺς δαρεικούς. —

Sunt membra versus *anapaestici*, *Aristophanei* dicti. Cum
Kuhnii versiculum hic lego, vix possum *nauseam* compescere.
 Neque eo melior est *Iungermanni* *iambus* Sect. 154. in *Ly-*
ssippi *Bacchis*. Tu vero locum sic constitue, ut membrum
 sit *anapaestici* *Aristophanei*:

— αὐτοῖς αὐλοῖς ὀρμῇ καὶ γλωττοκομείῳ.

*) Videtur vir summus haec finxisse ad normam illius formulae:
usu venire. Sed perperam. Hoc nomine venit, hoc sensu venit
 pro eo, quod dicitur: hoc sensu, hoc nomine legitur, invenitur
 in libris, apud scriptores, barbara sunt.

**) *Μακαριοῦσσι σφε* in *leges* *prosodicas* peccat. Lectio *MSptor-*
um est: *μακαριοῦσιν ἐμέ*. Quapropter unice sanum, quod
 paullo post proponit vir summus: *μακαριοῦσ' ἐμέ*.

Tibicen, inquit, *uiruit una cum tibiis et glottocomio*. Αι τοῖς eo sensu passim apud Atticos occurrit *), pro σὺν αὐτοῖς, quod tu optime nosti. Ibid. metri ratio satis indicat, tam in Timoclis loco, quam in Apollodori γλωττόκομον legendum esse, non γλωττοκομαῖον. Lege itaque: οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῖς ἀγγείου γλωττόκομου etc. et deinde membrum pone senarii — καὶ τὸ γλωττόκομον βαλανεύεται. Porro Sect. 160. sanus erat Sophoclis locus, neque sollicitandus;

Κέστρα σιδηρὰ πλευρὰ καὶ κατὰ ῥάχιν
"Ηλαυνε παίων —

Agitabat prae se hominem, verberans super latera et dorsum kēstra ferrea. Eleganter illud πλευρὰ καὶ κατὰ ῥάχιν, hoc est κατὰ πλευρὰ καὶ ῥάχιν, quale illud Anacreontis "H Νεῖλον ἦ πὶ Μέμφιν. Ceterum κατὰ hic ultimam producit ob τὸ ρ̄ sequens.

Sect. 162. Dolet, te repudiasse emendationem certissimam:

Καὶ τὴν κυνὴν ἔχειν με κυρβασίαν ἐρεῖς.

Pileum autem dices me instar tiarae habere; adeo magnificus est scilicet. Quid aptius vel desiderari possit? Et illud tuum κοινὴν quorsum spectat? *Dices me habere communem tiaram*; nimirum, non esse regem. τίς ὁ νοῦς; dubiumne id esse potuit? Sed ex metro solo utique constat, legendum esse κυνὴν cuius argumenti vim et πειθανάγκην soli artis periti possunt agnoscere. Sect 174. locus Teleclidae:

Δουλοπόνηρον ὄναρδον σκόλυθρον.

Est anapaesticus, et bene habet. Mox Sect. 165. legendum,

Σκάλμη γὰρ ὄρχεις βασιλὶς ἐπτέμνουσ' ἐμούς.

109 Σκάλμη βασιλὶς, *culter regius*. Βασιλὶς adiective hic ponitur, ut alia similia passim. Eunuchus autem loquitur hoc, significans, se iussu regis castratum esse, ut a cubiculo esset vel ei vel uxori; solae enim, ut ille ait, Eunuchis utebantur reginae. Citius autem caelum ipsum dirueris, quam illud βασιλεῖς, cui tu patrocinaris, invito metro hic possit consistere; ut de sententia ipsa et constructione nihil dicam. Illud quoque corrigendum ibidem in Hermippi loco, ἀσπίδεον, non ἀσπίδιον:

"Εχοντες ἴσον ἀσπίδεον ἐγχείρ.

Est enim senarius.

Sectione autem 167. in Philippidae loco, vel cum Salmasio legendum:

Ἀλυσίον εἶχε τέτταρας δραχμὰς ἄγον,
quod verum puto, vel, si illud quovis pacto retinere vis, lege:

*) Occurrit; Imo vero habetur, reperitur. Aliud est, quod sub finem huius epistolae legitur: an in ceteris huius libris aliquid nobis occurrat, quod doctissimos editores fugerit.

Ἀλλ' αἰὼν εἶχε ταταράκοντ' ἄγον δραχμῆς.

Sect. 176. Ὀλκεῖον rectum esse, non δλκεῖον, Menandri locus ostendit, sic digerendus:

— ἡ χαλκοῦν μέγα Ὀλκεῖον —

et alter Philemonis:

Ὀλκεῖον εἶδον ἐπὶ τράπεζῃ κείμενον,

Πυρῶν τε μεστόν —

Vapulet vero Kuhnii cum versiculis suis, quibus nec caput, nec pes adest. Sect. 180. locus Aristophanis duos continet anapaesticos cum paroemiaco eos claudente; ut fieri solet tum apud illum scriptorem, tum omnes Tragicos:

Καὶ τοὺς μὲν ὄφεις, οὗς ἐπιπέμπεις,

110

Ἐν κίστῃ που κατασήμηναι

Καὶ παῦσαι φαρμακοπωλῶν.

Porro Capanei haec verba esse coniicio, qui in Dramatē hoc Satyrico Amphiaraium augurem ludificatur. Sect. 181. Theopompi locum sic constitue, ex lege metri, ut antea lib. VII.

Τηνδὶ περιζωσάμενος ὦαν λουτρίδα,

Κατάδεσμον ἥβης περιπέπατον —

et mox ibidem Pherecratis locum sic emenda:

Ἦδη μὲν ὦαν λουμένῳ προζώνοντε.

Scis sine dubio, αἶ et εἷ in libris scriptis passim inter se permutari. Jam, ait, vos illi lavanti pellem circumligate. Sectione autem 185. quicquid obtendant Pollucis tui codices, uti et Suidae et Harpocratonis, legendum credo πλινθίων, non πλινθεῖον, ex fragmento illo Aristophanis, quod membrum est tetrametri catalectici,

— ὁ δ' ἐς τὸ πλινθιον γινόμενος ἐξέτρεψε,

Ille vero, ubi venerat ad locum quo lateres fiebant, divertebat Quippe apud Atticos loca rerum venalium et res ipsae venales eodem nomine signabantur, ipso Polluce indicante libb. IX. et X. Sic decebant ἐς τοῦπον, ἐς τὰ μύρα, ἐς τὸν χλωρόν τύρον, ἐς τὰ ἀνδράποδα, ἐς τὸν οἶνον, ἐς τοῦλαιον, ἐς τὰς χύτρας, ἐς τὸν λιβανωτόν, etc. Ergo ἐς τὸ πλινθιον eodem modo, ad locum ubi πλινθιον fiebat, vel venibat. Nisi forte ἐς τὰ πλινθια potius dicendum fuisse contendat aliquis. Ille vero sic locum constituat, eodem versus genere:

111

Ὁ δ' ἐς τὸ πλινθεῖον γινόμενος ἐξέτρεψε —

Sect. 188. Recte habet codex Vossianus τὴν γοῦν Aristophanis loco, qui sic digerendus:

— τὴν γοῦν ἀσπίδα,

Ἐπίθημα τῷ φρέατι παράθεις εὐθείως.

τὸ φρέατι secundam producit.

Sect. 189. Legere possis *μη λίγδος καλεῖται, nunquid vocatur λίγδος*; videtur enim dubitare. Unde addit: *ὅθεν καὶ Σοφοκλῆς ἔφη*; cuius locus sic videtur legendus:

Ἀσπίς μὲν, ἣ μοι, λίγδος ὥς, πυκνοματεῖ.

Sane mirifice arridet Kuhnii illa correctio *πυκνοματεῖ. Πατεῖ* quid hic faciat, non intelligo. Sect. 190. Platonis Comici locum sic divide:

— *δὲ δὲ τὴν κισθάραν τις ἐνδοθεν*

Καὶ τοῦπιπόραμ —

Ibid. Anaxilae locus sic legendus: *Οὐκ ἂν γε μὴ τουτὶ γένηται περάμινον*. Denique loco ultimo sect. 192. pro inficetis illis *senariis* Kuhnii, quos Eupolidi de suo donat, hos ille habeat aliquanto meliores:

— *καρδόπω δύο,*

Κρατῆρας ὀκτώ, δύο χύτρα, δύο τρυβλία,

Κνέφαλα τε καὶ (vel Κνέφαλα τρία) θέρμανατριν, ἔξ θρόνους, ..

Κλίνας ἑκατὸν, κόρημα, κιβωτὸν, λύχρον.

- 112 Pro *χύτραν* versu tertio, quod iam praecesserat, neque repeti debuit, repones *σκάφην*, vel *λύραν*, vel simile quid, quod propius accedat. Nobis ad indagandum fugitivum illud nunc non est otium. Defessus enim sum taedio scribendi; quod longe maiore opera mihi constitit, quam emendationes ipsae. Tu vero, doctissime et amicissime Hemsterhusi, si quid hinc frugis colligere possis ad curas tuas secundas, quas in Polluce te positurum narras, utere, fruiere, iure tuo et arbitratu. Ubi id tempus venerit, videbimus forte *), an in ceteris huius libris aliquid nobis occurrat, quod doctissimos editores fugerit. Etsi, ut verum fatear, rationem consilii tui nondum perspicio. Quis enim typographus librum denuo recudet, mole sua et pretio laborantem? Ecquando omnia nuperae editionis exemplaria dividentur? Tu igitur certiores nos facies, quo pacto et quo instituto iterum, ut narras, auctorem hunc aggredi velis. Vale, vir eruditissime, et me, quod facis, amare perge. Cantabrigiae IX. die Iunii MDCCVIII.

*) Imo fortasse. [Non magis probandum, quod Pollucem simpliciter dicit *Nostrum*. *Popularem nostrum*? C. H. F.]

II.

V I T A

DAVIDIS RUHNKENII

A U C T O R E

DANIELE WYTENBACHIO.

D.

L. S.

Libellus hic, paulo post Ruhnkenii obitum scribi coeptus, mea opinione et longior et serior exit. Longior; quod ipse scribens delectabar dilectissimi desideratissimique viri recordatione, cui quo magis indulgerem, eo mihi plura occurrebant et quasi affuebant illius facta eventaque, quae ad aliorum cognitionem utilia iucundaque fore putarem. Serior; multis de causis, cum illis in exordio significatis nec hic repetendis, tum aliis, praesertim *) rerum mearum vicissitudine, qui Ruhnkenio successor Amstelodami Lugdunum migravi. Primum ipsa loci domiciliique commutatio magnam partem necessarij ad scribendum otii auferbat. Deinde, quum auspicandae cathedrae oratio mihi habenda esset, dixi *de adolescentia Ruhnkenii in exemplum proposita adolescentibus Batavis bonarum literarum studiosis*; quod argumentum quin mihi et locus et tempus et res ipsa imposuerit, nemo dubitabit, qui non ignoret, quae sit eloquentiae materia, quae Ruhnkenii praestantia, quod pietatis officium. Sed idem argumentum quum sit pars huius libelli, non attinuit, aut illam orationem edere, aut, libello antea edendo, orationi novitatis gratiam praeripere. Quamquam ad hunc retardandum seriusque emissendum aliae etiam, per se ipsae satis efficaces, causae valuerunt: altera, quod Amstelodami excuderetur, me Lugduni degente, ac speciminibus exemplorum ultro citroque mittendis haud exiguum tempus periret; altera, horum tempo-

*) Rectius: *inprimis*.

rum difficultas, quae chalcographos subinde ab officina ad militiam vocaret. Igitur ducenda ac diversis temporibus repetenda scriptione item factum est, ut in eius initiis ac priore parte acrior impressus sit doloris, utpote recentis, sensus; idemque lenior deinceps in progressu appareat, et tempore et ratione sensim succedente.

Quod ad calcem subieci peculiarem notationem locorum in libro universe significatorum *); feci non tam mea sponte, quam aliis monentibus. Neque enim vel in ratione vel in veterum more positum est, suis ipsum scriptis scholia addere et appendicem attexere, quae non cum ipso orationis quasi perpetuitate ac filo contexta sit. Sed nimirum dandum hoc fuit saeculo, et consulendum legentium intelligentiae **).

Caeterum, si forte, nonnullorum iudicio, aut in rerum delectu aut in ratione et oratione, lapsus sum; hi sciant, me in tota hac scriptione unice et pietatem erga Ruhnkenium, et eius exempli ad humanitatis literarumque studiosos fructum, spectasse: cui proposito si quidem satisfecero, non recuso, quin mihi tantum de ingenii existimatione detrahatur, quantum ad pietatis laudem accesserit.

Scripti Lugdunibatavorum mense Octobre ***)
anno MDCCIC.

*) Nos ad imum marginem subiecimus, ne lectores ad calcem ablegandi essent.

**) Scribentibus suprema lex est, ut consulant legentium intelligentiae. Alia fuit veteribus studiorum ratio, ut non necessarium fuerit, notas ascribere; alia fuit librorum conditorum condendorumque ratio, ut fieri non potuerit.

***) Dicendum esse *Octobri*, docet Priscianus lib. VII. c. 12. Apud unum Ausonium semel invenitur in *Ecl.* Quoteni dies est, et quia *Septembre. November.* Cf. *Conr. Leop. Schneideri Formenlehre der Lat. Sprache* Tom. I. p. 221.

V I T A
DAVIDIS RUHNKENII.

De RUHNKENIO et meus me dolor scribere iubet, et viri ¹
virtus, et vero bonarum emolumentum literarum. Quidni
enim doleam orbatus cum amico coniunctissimo, tum docto-
re unico? Aut doloris unde petam certius honestiusque so-
latium, quam ex vitae factorumque ipsius recordatione?
Quod si non tantus, quantus fuit, vir fuisset Ruhnkenius;
tamen et officium et pietas postulabat, ut cuius vivi amici-
tiam coluissem, eiusdem mortui memoriam commendarem.
Nunc, quum ille omnium consensu, unus in paucis post re-
natas literas, earum fuerit ingenio doctrinaque et princeps
et stator, isque e singulari et maxime raro naturarum gene-
re, quae immunes a sui saeculi contagione, integrae since-
raeque a prisci sanitate aevi prodeunt; eo nobis minus com-
mittendum est, ut tantam tam inusitatam virtutem tacitam
abire sinamus. Vivet quidem eius laus, immortalibus prodita
inventis ac doctrinae monumentis, et vivet, vel sine nostro ²
praeconio, per innumerabilium decursum annorum, quoad
quidem suus literis et humanitati constabit honos. Sed hu-
ius, quamvis diuturnae, laudis cum ad paucos pertinebit no-
titia, eos fere qui scripta viri legerint, tum ne horum qui-
dem animos explebit. Nam ut veterum, quorum libros cum
fructu et voluptate legimus, ipsas etiam res vitasque cognos-
cere cupimus, earumque si nihil aut parum ad nostram me-
moriā pervenit, moleste ferimus; ita et posterī quicumque
erunt, et nostrae aetatis aequales multi, qui Ruhnkenii vel
nomen ab aliis celebrari audiverint, vel doctrinam legendis
scriptis perceperint, uberius quiddam et interius requirent,
unde non modo scriptorem, sed hominem, id est, ipsius res,
facta, mores, animum vitamque cognoscant. Igitur quo ma-
iorem literae cum ubique, tum praesertim *) in nostra Bata-

*) Cum — tum praesertim. Sic dici nemo hactenus animadvertit,
neque dici posse videtur ex ingenio vocis praesertim, quae ubi-
que significat καὶ ταῦτα, zumal. Dicendum igitur erat: tum
maxime, vel tum praecipue, vel tum imprimis, vel tum sequente
superlativo.

via, tanti viri obitu iacturam fecerunt, quo latius fama eius per eruditum terrarum orbem patuit, quo sunt plures ad quos ex eius morte pervenit dolor; eo magis est et humanitatis erga vivos, et pietatis erga mortuum, absentis imaginem repraesentare vitamque scripto mandare, ut habeant cum universi vel cognitionis oblectamentum, vel desiderii lenimentum, tum vero iuniores exemplum, in quod intuentes et excitentur ad eiusdem laudis studium, et studii iter prouidenter dirigant.

- 3 Equidem cum semper ita iudicavi, tum nuper de Ruhnkenii Hemsterhusii elogio scribens *), *magnum virum nisi a magno viro rite laudari non posse*. Me vero natura in mediocribus esse hominibus voluit; ut mea mediocritas quantum a Ruhnkenii magnitudine, tantum ab eius magnitudinis laudandae facultate absit. Quam mihi facultatem si vel natura vel doctrina tribuisset, profecto huius temporis conditio eriperet. Nam ut nil dicam de patria, quae et praesentium difficultatum sensu et impendentium metu optimi cuiusque animum sollicitum ac suspensum tenet; habuit hic ipse annus **) multa mihi privatim tristitia et adversa, cum alia, de quibus dicere non est opus, tum duo acerbissima ad animi mei dolorem funera. Primum, ipsius Ruhnkenii obitu, quantopere me commoveri par fuit? Quo amisso, simul et parentis affectum, et doctoris lumen, et amici fidem, et familiaris iucunditatem, et omnino maximam vitae suauitatem desidero. Deinde, quum ex hoc me dolore aliquantum erigere eumque vita viri conscribenda solari coepissem; ecce, domesticum incidit vulnus; suavissima et filiae instar dilecta neptis, rei meae familiaris et adiumentum et ornamentum, in ipso iuventutis flore, funesto morbo intra paucos dies domi meae exstinguitur. Qui casus sane quam et sua me
- 4 gravitate vehementissime perculit, et ad Ruhnkenii luctum renovavit **), et omnem scribendi cogitationem ex animo excussit. Igitur in duorum carissimorum capitum amissione ac desiderio, in dolore recente omnem ingenii vigorem he-

*) Bibliothecae Criticae Volum. III. Part. II. p. 118. WYTTENB. Ceterum cf. Cic. Ep. V, 12, 25. et XV, 6, 1.

**) *Hic ipse annus. CIOIOCLXXXVIII.*, quo haec scripsi. WYTTENB.

**) *Aliquem ad luctum renovare* (nam ita verba ordinanda sunt) non facile dicitur. In usu est: *mentem*, *animum renovare ad luctum*, *ad odium*, et similia. Cf. Cic. de Orat. II, 49. ibique Schützium, qui tamen in eo erravit, quod opinabatur dici posse: *renovari ad odium*. Ubique enim *mentem*, *animum* vel simile quid additur.

betante, quomodo probabiliter fungar ea scriptione, quae et liberam ingenii agitationem, et cogitandi diligentiam, et animum curis solutum, et otium ab omni interpellatione vacuum postulat. Et tamen, cuiusmodi est, scriptio statim et continuo et suscipienda et conficienda est; dolori ita resistendum, ut temporis medicinam, quoad eius fieri potest, ratione repraesentemus. Interest literarum, interest calamitosae domus Ruhnkenianae, interest et mea et omnium doctrinae studiosorum, omniumque bonorum civium, memoriam tanti viri tamque egregii civis primo quoque tempore vivam ac recentem scripto mandari ac servari, nec inter mortuam demum sero excitari. Et si quaeritur, qui hoc munus suscipiat, quamvis id lubens hoc tempore cuivis alii et magis diserto et minus lugenti concedam, tamen intelligo me omnium voluntate et expectatione significari, neque id honeste defugere posse. Sive enim agitur officium; Ruhnkenius me ut filium dilexit, ego illum ut parentem colui. Sive quaeritur earumdem literarum societas; fuit mihi ille adolescentulo haec studia ingresso dux et praeceptor, postea comes et sodalis, nec alter quicquam aut commentabatur, 5 aut scriptum edebat, quin cum altero communicaret. Sive quaeritur familiaritas; per octo et viginti annos ea mihi fuit cum illo consuetudo, ut omnia fere, et laeta et tristia, nobis essent communia. Sive denique opus est orationis quadam doctrinaeque facultate; haec, ut est minor et mea voluntate, et multorum opinione, nec argumento praesenti par, tamen Ruhnkenii praeceptis monitisque conformata, in huius ipsius laudibus, nisi apte, accommodate, et aequae, at iuste, debite. *), pieque explicabitur.

Ac ne quis laudum nomine, quod aliquoties posui, eo inducatur, ut putet, mihi laudationem Ruhnkenii esse propositam, id est, eiusmodi scriptionem, qua praecipuos vitae ingeniique locos delibem et oratione supra rem veritatemque efferam atque exornem. Istam orationis facultatem nec ego teneo, nec Ruhnkenii vita desiderat, quae, ut nil non habuit vel cum laude coniunctum, nil nisi simplex, apertum, et verum, ita ad laudem simplici nudaque narratione contenta est. Et erit sane simplex haec scriptiois ratio accommodatior cum ad facultatis meae mediocritatem, tum ad cognitionis exemplique fructum.

*) Quamvis nusquam enotatus est huius adverbii usus, tamen non repudiaverim, cum ab analogia defendatur. Quidni enim ut a *tacitus tacite*, a *perditus perdit*, sic a *debitus debite*?

DAVIDES RUHNKENIUS natus est postridie Calendas Ianuar. 6 anno huius saeculi vicesimo tertio, in Pomeraniae ulterioris celebri urbe, Stolpa. Parentes fuerunt ex honestissimo civium ordine, et in re satis lauta; nam pater munus Soulteti, quod est praetoris rusticani, gessit, nec in liberorum, quos plures habebat, institutione parcus fuit. Ex his Davides puerulus quum et domi, et in magistri ludo, indicia ingenii ac docilitatis daret, a parentibus studiis destinatur, id est, eiusmodi vitae, cuius subsidia parantur facitanda arte doctrinae ex earum genere, quod in academicis scholis discitur; matre in primis hoc probante consilium et suadente, ut puer ad theologiam institueretur. Nam, ut solent religiosae mulieres, ita demum se fortunatam fore matrem censebat, nisi filium aliquando suum e sacra cathedra concionantem videret. Ergo puer quo magis citiusque proficeret, traditur in disciplinam scholae Schlavensis, cui tum praecerat Kniephofius, qui postea Coslinensi praefuit scholae, vir cum aliarum doctrinarum probabiliter peritus, tum Latinae orationis ita studiosus, ut et sensu eius valeret et amore flagraret, eumque sensum et amorem cum discipulis, in quibus quidem venustatis quaedam indoles inesset, communicaret. Hoc tum amore incensus est Ruhnkenius puer; hoc ei fuit initium, a quo ad omnem literarum excellentiam proficisceretur.

Est haec ingeniorum naturaeque lex, ut nemo quisquam 7 nulla in arte doctrinae excellere possit, nisi cui tria haec adsint, indoles, studium, via. Sed studium, ut plurimum valet, ita plurimis deest. Nam indolem dat natura, auget studium, acuit via; neque fere quisquam est, cui natura non dederit aliquid indolis ad aliquam artem, in qua excellere possit, modo studium et via accedat. Viam vel magistri docent, vel aliorum exempla ostendunt, vel indolis bonitas invenit, vel studii constantia aperit. Studium nec indoles, nec via parit, nec sibi quisquam ipse, nec alteri, dare potest; eiusque excitandi alius apud alios discipulos magister maiorem minoremve habet, non facultatem; sed felicitatem. Est enim totum hoc non tam rationis, quam fortunae; excitatur quadam opportunitate temporis, loci, aliarum rerum, visorum sensuumve vel in ipso animo existentium, vel extrinsecus illabentium, forte et casu, id est, caussis extra nostram potestatem positis, quasi divinitus oblati. Dico autem studium non illam ad breve tempus cupiditatem, quae in multis ut existit subito, ita mox evanescit; dico ardorem amoris non extinguendum, eiusque ad extremum usque vitae terminum constantiam ac perseverantiam: neque enim in eo

quis genere excellere possit, cuius aliquando amorem studiumque exuat. Assideat ingenioso discipulo ingeniosus magister; ut hunc in eo amorem excitet; adhibeat hortationem, 8 praecepta, exempla, praemiorum spem, machinam omnem: sedet aeternumque sedebit *) infelix magister, nec movebitur discipulus, nisi fortunae aura aspiret. At haec simul atque aspiravit, idem ille modo immotus exilit, evolat, incenditur. Scilicet eadem est ratio et in rerum natura, et in conversionibus cum singulorum hominum, tum universorum populorum: praesens aetas parturit futuram; caussae rerum, quae aliquando fient, iam magna ex parte nunc adsunt, coeunt paulatim, donec ultima quamvis exigua accedente, numerus mensuraque earum expletur, et effectus in lucem proditur. Veluti in populo sensim colliguntur offensiones, odia, inimicitiae; tum coitiones, fervor, agitatio: denique multitudo ducem, quamvis levem, nacta, veterum vincula legum abruptum, summa imis miscet, vel novam reipublicae formam, vel in eadem novos rectores quaerit. Aut quemadmodum ad ingens saxi pondus loco movendum plures pluresque deinceps accedunt, et frustra nitentes sudant, donec multesimo **) quodam accedente, ecce, pondus movetur. Aut prouti ***) in libra, aequatis in utraque lance ponderibus, adhuc statu et quies intelligitur; at minimo ad alteram lancem addito momento, haec vergit, illa tollitur. Sic ingenia causas, quibus ad studium excitentur, paulatim cum concipiunt 9 in se ipsis, tum extrinsecus suscipiunt, easque ut praegnantia inclusas in sinu continent, donec expleto earum numero, veluti exactis mensibus foetum, sic studium pariant. Igitur qui opportuno illo et ad pariendum maturo tempore, sive

*) Virg. Aen. VI, 617.

— — Sedet aeternumque sedebit

Infelix Theseus. WYTTENE.

**) Multesimus Lucretianum vocabulum, iam a Nonio enotatum p. 136.

***) Prout nusquam idem significat, quod simplex ut vel sicut. Est enim prout, quod ipsa docet etymologia, pro eo, quo quid constitutum est, gradu, *κατ' ὅσον*, je nachdem. Quae loca contradicere videntur, ea omnia dubia sunt, praeter Nepotis Att. c. 1. qui locus, si recte explicatur, non pugnat, Hic, prout ipse amabat litteras, — filium eruditum h. e. secundum eum, quo ipse flagrabat, litterarum amorem, filium eruditum; quatenus illud a patre, qui amabat litteras, fieri debebat, pro modulo illius amoris. — Nemo eorum, qui nunc Latine scribunt, hac particulam peius abusus est, quam Goerenzius, cuius ad Cicero-nem notae cum aliis vitiis, tum hoc inprimis foedantur.

prudens sive imprudens, sive hoc sive aliud agens, praegnanti ingenio vel levissimum addiderit momentum, hic excitaverit studium; sed idem falso, ut vulgo fit, solus impulsor habeatur, quippe qui cum prioribus multis sit unus et postremus. Tum vero suprema illa impulsione tactum ingenium indolescit partu, et nascente studio exardescens, divino quasi impetu fertur; unde hic studii affectus, ob divinitatis opinionem, enthusiasmi nomine celebratus est. Et vero is, sive ardor, sive entusiasmus, socium habet dolorem, tamquam sibi ipsi displicentis atque indignantis, qui tam diu dormiverit et sero resipuerit, nec dum magnorum, quos ad imitandum sibi proposuit, virorum praestantiam assecutus sit. Hic dolor fuit Themistoclis adolescentis *), quem Miltiadis tropaeum dermire non sinebat; hic Thucydidis pueri **), quem Herodoti fama ad historiam scribendam convertit; hic Demosthenis pueri ***), qui Callistratum concionantem audiens, eloquentiae studio incensus est; hic fuit Ciceronis primus dolor †), quo se adolescentem in foro oratores audientem percussum scribit: hi salutares illi fuerunt dolores, quos ad pariendam rerum scientiam et capessendum laudis studium familiaribus iniicere solebat Socrates ††). Igitur omne institutionis momentum in eo positum est, ut, qui ei praesint, diligenter animadvertant, quo sint puerorum adolescentiumve ingenia gradu maturitatis ad partum studii, idque Socratica ratione cum ad nascendum eliciant, tum nascens iuvent, tum natum alant ac moderentur.

Ruhnkenii magna fuit felicitas; qui et in talem recens ac puerulus inciderit magistrum, apud quem inde a teneris illis studii dolor excitatus ad constantem et efficacem litera-

*) Plutarch. in Vita Themist. p. 114. B. Opp. Moral. p. 184. F. 800. B. D. Lambin. ad Nepot. II, 1. WYTTENB.

**) Marcellin. Vita Thucydidis p. 9. Conferatur I. A. Fabricius Biblioth. Graecae Vol. I. p. 867. WYTTENB.

***) Plutarch. in Vita Demosth. p. 847. F. WYTTENB.

†) Cic. in Bruto c. 89. *Sed me cupidissimum audiendi primus dolor percussit, Cotta cum est expulsus*; cet. Accipiendum de studii dolore, non de dolore propter expulsam Cottam. Incidit illud tempus in annum Ciceronis decimum et sextum, quo iam in forum deductus erat, sumta virili longa A. V. 1364. Coss. L. Marcio Philippo et Sex. Iulio Caesare. Vid. Francisci Fabricii Marcodurani Hist. Ciceronis p. 23. ed. Heusinger. WYTTENB.

††) Plato in Theaeteto p. 117. seq. Symposio p. 330. C. seq. Plutarch. Quaest. Platonice. I. p. 1033. seq. Biblioth. Crit. Vol. III. Part. I. p. 14. WYTTENB.

rum amorem evalesceret, et progressu aetatis eos item inveniret praeceptores et sodales, qui studium eius alerent et incenderent. Veluti, mox parentum voluntate e Schlaventi schola Regiomontium in Collegium Fridericianum delato, quod ibi, propter magistrorum copiam urbisque frequentiam, plurimum rerum discendarum opportunitas esset; continuo studium facultasque Latinae orationis ei amorem conciliavit cum magistrorum, tum vero condiscipulorum, quorum unus in primis erat ingeniosus puer, magnus item aliquando visus futurus, Immanuel Kantius, eodem Latinarum elegantiarum amore flagrans; ut alter alterum mutuo aemulationis dolore excitaret. Sed Kantium sive casus, sive quidam ingenii 11 aetuis, ad Philosophiam detulit, in qua quum aetatem consumeret, senex eam protulit metaphysicam rationem, quae nunc maxime ipsius nomine celebratur. Ruhnkenium, ut cum poeta loquar *), quae puerum aspexerat Musa, eandem nec senem reliquit; igitur hoc studium retinuit, indeque profectus, omnis Latinae Graecaeque elegantiae et rationem complexus est et princeps exstitit.

Decursis Collegii Fridericiani spatiis domum ad parentes rediit, duodeviginti annos natus. Iam ea erat aetate et scientia, ut graviore disciplina in maiore amplioreque Academiae schola percipere posset. Parentes ei popularium unam Academiae destinabant, Regiomontanam, Halensem, Francofurtoviadrinam. Harum optionem filio faciebat mater, modo Theologiae se daret; pater facilius erat, integrum filio relinquens, quam is eligeret disciplinam, modo eam eligeret, qua et laudi et fortunae suae consuleret. Filius eo dudum erat percussus Graecarum Latinarumque literarum amore, ut aegre ad illud studium traduci posset; his in perpetuum se mente animoque addixerat; his laudem certe se consecuturum sperabat, fortasse etiam fortunam: aut si fortunae subsidium assumendum esset, hoc in Iurisprudencia reponeret, quippe cuius efficacius uberiusque, quam Theologiae, ad antiquarum literarum scientiam facultatemque adiumentum 12 esse censebat. Igitur, ne in praesentiarum **), sub ipsum

*) Callimach. Epigr. XXII.

Οὐ νέμεσις· Μοῦσαι γὰρ ὅσους ἴδον ἔμματα παῖδας
Μὴ λοῖζέ, πολίους οὐκ ἀπέθεντο φίλους.

WYTTENB.

**) In praesentiarum. Formula suspecta, a qua sibi caveant adolescenter. Ortam putant ex male intellectis verbis: in praesentia rerum. Saltem iuris videtur vocabulum, translatus illud e sermone vulgari. Nam praeter Nepotem et Tacitum, ubi lectio

discessum, matri adversari videretur, dicit, sibi Graecae in primis linguae cognitione opus esse, neque se eam recte feliciterque percipere posse nisi Goettingae in scholis Gesneri. Parentes filio libenter gratificantur, putantes hoc ad Theologiam spectare. Nam illa aetate in plerisque aliis Germaniae Academiis Graecam linguam non nisi futuri Theologi discebant, et hi crassa Minerva, ad solam eamque levem sacrorum librorum intelligentiam; Graecae literae pars Orientalium habebantur, et utrarumque fere unus et idem erat Professor.

Itaque domo proficiscitur adolescens eo consilio, ut Goettingam se conferret, et per itineris ac diverticuli opportunitatem claras urbes, in primis illas, quibus Saxonia floret, Academias inviseret *). Berolinum, patriae regnique caput et regum domicilium, ampla aliis peregrinantibus spectandi materia, non nisi paucos eum dies tenet, quippe quo eum itineris magis necessitas, quam cognoscendi cupiditas, adduxerat, sperantem se eo rediturum, nunc omni impetu festinantem ad eos locos, qui ipsi aliquod antiquae venustiorisque doctrinae pabulum praeberent. Vicinam ingressus Saxoniam, venit Wittebergam. Huius urbis Academiam duo tunc
 13 ornabant praestantes doctrina viri, Io. Daniel Ritterus, Iuris Historiaeque omnis peritissimus, et Io. Guilielmus Bergerus, in Eloquentia et Antiquitate, in primis Romana, versatissimus, uterque scriptis in publicum editis celebratissimus. Ruhnkenius, qui iam in puerili institutione orationes aliosque Bergeri libros cognovisset, magnamque eius admirationem concepisset, eum adit salutatum. Hic adolescentem comiter excipit, eiusque colloquio ac doctrina delectatus, Rittero eum conciliat, alterum alterius cognitione dignum, et utrique illa conciliatione gratum se facturum iudicans. Ergo unum alterumve diem his cum viris sic una fuit, ut vicissim caperentur, et ipse illorum benivolentia ac doctrina, et illi ipsius ingenio et elegantia; ipse abitum de die in diem differre, Wittebergae manere malle, nec tamen audere, ne parentum voluntatem fefellisse videretur: illi, ut maneret, optare, nec tamen suadere velle id quod, nisi confutata pietatis opinione, suaderi non posset. Tandem ipse Ruhnkenius,

incerta est, nemo probatorum eo invenitur usus esse. [Cf. Bremius ad Corn. Nep. XXII, 6, 2. C. H. F.]

*) Animadvertite temporum consecutionem, quam vocant Grammatici. Praesenti subiungitur imperfectum, recte h. l., quia praesens historicum vi praeteriti ponitur.

rationibus secum agitis, dubitationem tollit, constituit manere, et consilium parentibus probare. Et facile probavit. Nam quod parentibus ostendebat, se id, cuius causa Goettingam peteret, uberius etiam Wittebergae discere posse, parentes iudicare non poterant; et malebant filium propius abesse, modo intra duorum spatium annorum domum rediret. 14 Neque vero Ruhnkenio quod sequeretur deerat. Nam licet Graecarum institutio literarum Wittebergae aut nulla, aut nullo in numero esset, claro certe Professore careret; earum tamen ea scientia valebant duumviri illi, ut ab iis Ruhnkenius discere posset; et si forte Gesnerus maiore esset scientia, hoc non tantum erat, ut caeteras Wittebergenses opportunitates obrueret, ubi duos habebat doctores et amantes sui et ad familiaritatem conciliatos: quod an item Goettingae inventurus esset, in maiore et studiosorum adolescentium numero et Professorum occupatione, non sine ratione dubitabat.

Duos annos Wittebergae audivit Ritterum Iurisprudentiam et Historias, Bergerum antiquitates Romanas et eloquentiae praecepta tradentem; iisque in doctrinis magnos fecit progressus: quorum specimen biennio postea prodidit libello ad publicam disceptationem proposito, *De Galla Placidia Augusta*. Sed quum utriusque doctoris institutiones ita consecraretur, ut nullam earum partem praeterfluere sineret, tum Bergerianae ad duorum in primis scientiam locorum valuerunt, in quibus postea et ipse regnavit, et mihi ad discendum profuit; dico Latinae orationis puritatem; et bonorum librorum ex recentiore aetate cognitionem. Noti sunt Bergeriani libri de Latina eloquentia, cum orationes tum praecepta. Insignis inest probitas castitasque, 15 cum verborum, tum dictionum; suavitas non inest. Nulla magnopere exstat varietas vel orationis vel doctrinae; summa in puritatis *) et concinnitatis cura desideres sententiarum lumina, lacertos, sales. Fertur eius liber *de Naturali pulcritudine orationis*, accurati ille iudicii et multae doctrinae, sed nulla minus dote quam naturali pulcritudine commendatus; nisi forte naturalis ea sit pulcritudo, cui minima est cum Gratiis communio, cuiusque ea est simplicitas et mundities, quae frigeat. Ruhnkenius ex hac institutione non

*) Puritas inferioris aetatis est. Antiqui dicunt *puram orationem*, *purum dicendi genus*, *Latinitatem*. Vid. Rhet. ad Herenn. IV, 12. init, Matthiae ad Lat. Elog. Exempla p. 198.

nisi utilia assumebat; eam a natura acceperat ingenii suavitatem, eum pulcri venustique sensum, qui a compositionis istiusmodi eum contagione integrum intactumque praestaret. Sed honorum librorum, eorum qui post renatas literas scripti essent, incredibilem habebat Bergerus non modo cognitionem, sed etiam copiam, de omni argumento, quod ad scriptores veteres Graecos et Latinos pertineret, critico, grammatico, antiquario, nummis, inscriptionibus. Theca ei erat nummorum veterum, optimorum et rarissimorum, referta et locuples. Principum eruditione virorum plerorumque scripta, quae singulatim edita feruntur, necdum una editione comprehensa exstant, sedulo colligere solebat; in iis Ioachimi Camerarii scripta, quorum corpus ad formam ab I. A. 16 Fabricio in Bibliotheca Graeca *) designatam, edere constituerat. Quod item Ruhnkenius postea subinde agitavit consilium, qui Camerarii libros ad eum paulatim collegit numerum, ut ad summam paucissimi desiderentur.

Caeterum Ruhnkenius Wittebergae nonnihil etiam operae tribuit scholis mathematicis, dialecticis, et vero metaphysicis, quae ad rationem Wolfianam habebantur; ita quidem, ut gustaret, nec ignoraret, philosophiam. Et quod Nepos ait de Attico **), *attigit quoque poeticen, credimus, ne eius experta esset suavitatis*; idem de studio a se philosophiae impertito dicere solebat Ruhnkenius, suavitatem fructumque philosophiae positum esse in ratione et forma, non in materia et argumento, quippe de cuius veritate omnia esse incerta. De quo equidem ut nolim statuere, ita illud haud dubitanter affirmem, Ruhnkenium ex illa, quaecumque fuit, philosophiae cognitione, eiusmodi sensum ingeniique habitum traxisse, ut postea philosophos veteres et legeret libentius, et intelligeret facilius, quam solent fere literati philosophiae ignari; tum vero eloquentiae facultatem corroborasse, eamque disserendi consuetudinem duxisse, quae in omnibus eius scriptis commentationibusque apparet, definiendi, distribuendi, argumentandi, et rem quamque suo loco ponendi: quibus officiis neglectis, laus perspicuitatis elegantiaeque, et omnino bene scribendi facultas, exstare nulla potest. 17

Interea, quo magis in Latinis literis aliisque disciplinis progrediebatur, eo magis quotidie animadvertibat, ad eas percipiendas maiore sibi opus esse Graecarum literarum

*) Fabricii Bibl. Gr. Vol. XIII. p. 493. seq. WYTTENB.

**) In Attico c. 18. WYTTENB.

scientia, quam quantam suo ipse studio et Bergeri Ritterique admonitione consequi posset. Et ex his saepe audiebat, interiorum quidem Graetarum literarum cognitionem nunc apud solos fere Batavos florere, in primis Lugduni, ubi disciplinae quondam a Iosepho Scaligero constitutae nunc summum praeesse virum, Tiberium Hemsterhusium. Accedebat ut per idem tempus Lipsiâ Wittebergam excurreret Ioannes (Augustus Ernestus *), tredecim fere annis Ruhnkenio maior, iam edito Cicerone aliisque libris famam doctrinae adeptus, isque, apud Ritterum ei conciliatus, vehementer eum hortaretur ad Graecarum studium Literarum gnaviter persequendum duce in primis Hemsterhusio, huic illarum principatum, quamvis caeteroquin Gesneri amantissimus, haud dubie tribuens. Igitur Ruhnkenius incredibili Hemsterhusianae disciplinae cupiditate incensus, ei se dare et Lugdunum proficisci constituit, parentes tamen antea consilii sui certiores facere, eiusque efficiendi ab iis copiam facultatemque petere; quamquam, quid responsuri essent, facile augurabatur. Nam hi ab hoc vehementer abhorrentes consilio, redire filium iubent, ut reliquum studii destinatum tempus in patriarum una Aca-
demiarum, ut lex erat, transigeret, eoque transacto munus peteret, quo vitae subsidiis prospiceret. Mittunt pecuniam viatico et negotiis ad reditum componendis, necessariam primo, deinde uberiolem, inducti a Bergero ad filii propositum nisi probandum, tamen ferendum. Filius pietati satisfactum, et suum sibi potius quam parentum iudicium, in re ubi plus quam illi ipse videret, sequendum existimans, res suas cogitationesque ad profectionem in Bataviam comparat; in primis confirmatus prudentissimis benevolentissimisque adhortationibus duumvirorum Wittebergensium et Ernesti, affirmantium, nusquam ipsius doctrinae sua praemia defutura, quippe quae, nisi apud Batavos, certe apud Germanos ei parata esse, ubi sua se commendatione effecturos, ut prima quaeque cathedra ei deferretur.

Hoc exemplo discant iuvenes, quorum rectissimis studiis parentes obsecundare aut, cum possunt, nolunt, quod Ruhnkenio contigit, aut, cum volunt, non possunt, quod pluribus etiam evenire solet; discant igitur non absterri a proposito, nec temporum difficultatem aut parentum errorem ad ignavam pietatis opinionem interpretari: erigant se adversus

*) Ita constanter hoc nomen scribitur a Wyttenbachio, cum scribendum sit *Ernestius*. [Vid. tamen Wolf. Anal. Litt. II, 281. C. H. F.]

19 fortunam, sequantur integram naturae, immo Dei, vocem. Est enim profecto Deus in nobis *), certe divinum quid a Deo nobis inditum, virtus, prudentia et fortitudo, qua suam sibi quisque fingit fortunam. Sed eos dico iuvenes qui generosa nati indole, iuvenis instar Herculis **) a diversa utrimque sollicitati Dea, Virtute et Ignavia, audeant laboriosam virtutem molli ignaviae praeponere, et ita in animum suum inducere, ut omnes labores exantlare, omnes voluptates contemnere non recusent, dummodo propositum excellentis scientiae fructum consequantur. Non eos dico iuvenes, quos quum ad hoc laudis iter ingrediendum hortamur, quamquam in facili et parentum voluntate et subsidiorum copia, tamen respondere audimus: *At nimius est hic labor. Nimium temporis huius scientiae studium postulat.* Abeant isti ad Deam Ignaviam, huius in campo pascantur, et cum ignavo vulgo vitam traducant inertem.

Ruhnkenius Lugdunum proficiscitur comite iuvene quodam nobile ***) ac divite, inde per alias Europae terras peregrinatur; recto ac brevissimo tendit itinere, nulla iam diverticula captans. Habebat commendatitias literas Ritteri ad Ruckerum, Iureconsultum, Antecessorem, et Gerardum Meermannum, Syndicum Rotterodamensem, Bergeri ad Franciscum Oudendorpium, Historiarum et Eloquentiae Professore-
20 rem; ad unum Hemsterhusium, quem unum et spectabat et cogitabat, literas non habebat. Huius amicitiam sua ipse, nulla aliena, commendatione, sola doctrinae coniunctione, se sibi conciliaturum certo confidebat. Hunc, simul urbem ingressus est, relictis aliis negotiis, continuo adit, Latine alloquitur, narrat quis et unde sit, ex Ritteri Bergerique disciplina se unice Lugdunum venisse, ut Hemsterhusiana institutione ad Graecarum scientiam literarum proficeret, eamque redux aliquando in Germania explicaret. Hemsterhusius

*) Veterum placitum. Plutarch. Quaest. Plat. I. p. 999. E. Biblioth. Critic. Vol. III. Part. I. p. 17. seq. WYTTENB.

**) Xenophon loco notissimo Mem. Socr. II, 1, 19.

WYTTENB.

***) Dicendum *nobile*. Cf. Priscian. VII, 9. Tom. I. p. 330. *Nobile* esset nomen proprium, ut *Iuvenale*, *Martiale*. Tacit. Hist. III, 35. ubi *Civile*. Cf. Conr. Leop. Schneideri Formentl. der Lat. Sprache I. p. 224. Sic intelligendum est Charisii praeceptum p. 111. *Nobile* (abl.) *si homo vocetur, nobili si res aliqua praedicetur*. At vero dissentire videtur, idem Charis. ead. pag. paullo post, ubi sic: *Nobile*. Cicero de iure civili: *Aliquo eccellente ac nobile viro; id etiam Plinio asserente.*

statim animadvertit, hunc non esse ex vulgari genere studiosum et salutatorem; agnoscit egregiam indolem, et ingenii elegantiam; miratur doctrinae, quamvis in adolescente, maturitatem, sermonis Latini inusitatum bonitatem; tum vero amplexatur candorem ingenium, qui quemvis etiam doctrinae ignarum facile caperet: gaudet discipulum sibi venisse non tironem et rudem, sed universae iam eruditionis suppellectile instructum, cui ad perfectionem non nisi ultima quasi manus, et lima deesset. Igitur prima illa congressio, ut solet fieri in studiorum sensuumque similitudine, eam vim habuit ut dubium esset, utrum magis cepisset. Nam et in Hemsterhusio multa erant quae homines etiam indoctos ad eam suspiciendum converterent: summa in habitu, vultu, gestu, motu, cum comitate gravitas; prudentis orationis, fastidiosam meditatae, sedatum quoddam flumen. Quo maiore admiratione Ruhnkenium adfectum fuisse par est, qui ad hunc viri aspectum maximam de eius doctrina existimationem attulisset. Saepe mihi narravit, se, licet absens de Hemsterhusio summa omnia opinione praecepisset, praesentem omnia aetheriora amplioraque deprehendisse; ut, quum absens admirabilem sibi virum informasset, iam praesens aliquem Deum videre sibi videretur. Huic igitur similis fieri studebat; hunc dies noctesque sibi proponebat; huius ab ore pendeat; huius per sex deinceps annos scholis assiduam operam navabat; huius et tunc et postea familiares sermones et consuetudinem ita consecutus est, ut, quoad posset, ab eius latere non discederet, nec dictum monitumve e senis ore exiret, quin id exciperet ac fideli memoria reponeret. Ergo, non modo eandem, quam in Hemsterhusio mirabatur, doctrinam et ipse consecutus est, sed eam praeterea sua quadam et propria ingenii suavitate auxit et exhilaravit. Et quandoquidem Hemsterhusianae doctrinae praestantia posita erat in antiquarum, id est Graecarum et Latinarum, literarum critica scientia; haud alienum videtur ab hoc loco, quae sit illius scientiae materia et ratio, breviter, quoad eius fieri potest, declarare.

Constat inter omnes, omnem ingenii cultum, omnem 22 verae elegantiae et pulcritudinis rationem, omnes artes ac disciplinas, et exstitisse et floruisse apud Graecos; ab his ad Romanos, a Romanis ad alios Europae populos venisse, et partim horum socordia et calamitate, partim exterorum populorum barbarie ac dominio, quorum utrorumque e colluvione maiores nostri exstiterunt, obrutas neglectasque iacuisse per mille fere annos, quibus medium aevum censetur,

E

ad saeculum decimum et quintum, quo earumdem studium Graecis Latinisque scriptoribus legendis repeti instaurarique coepit: et ab eo inde tempore ita quemque populum ad divinarum humanarumque rerum scientiam, omnemque doctrinarum ac liberalium artium rationem magis profecisse, quo quisque magis veteris Graecae Romanaeque originis, tamquam igniculos et semina in animis abdita elicuisset ac suscitasset, ad eiusque originis sensum habitumque se tractandis antiquis scriptoribus restituisset atque conformasset. Quo in iudicio, nemo facile humanior a nobis dissentiat, aut si quis forte dissentit, illud certe nobis concedat necesse est, uberrimum esse, omnis humanae cognitionis fontem in antiquorum scriptis, multas adhuc superesse in nostris ingeniis, animis, moribus, institutis, disciplinis, studiis, barbaricae semina originis, ac reliquias sordesque medii aevi, quas ita quemque certissime abstergere et eluere, ut maxime diligentissimeque pectus limpidissimis antiquarum literarum fontibus irrigaverit. Adeo illud Horatii de Romanis dictum, verisissime in nostram aetatem nostraque tempora, veluti vatis oraculum, valet: *)

Sed in longum tamen aevum

Manerunt hodieque manent vestigia ruris.

Serus enim Graecis admovit acumina chartis.

Antiquorum monumentorum quatuor sunt genera. Primo, longe omnium uberrimo et maximo, ipsi continentur scriptores, et numero multi, et materia varii, Poetae, Philosophi, Historici, Oratores, Rhetores, Grammatici, et de aliis etiam artibus argumentisque scriptores. Horum vel uno in genere recte versari quum magnum quid sit; is, quem significamus, in omnibus habitare debet generibus, ut omnes omnino scriptores, et optimum quemque maxime, pertractatos habeat. Ex reliquis tribus monumentum generibus, duo sunt literata, Inscriptiones et Nummi; unum illiteratum, artium opera ea quae oculorum sensu et corporeae **) materiae, sculpturae, architecturae, et similium: quae tria genera ita teneantur, ut eorum intelligentia maxime et referatur ad intelligentiam primi et maximi generis, id est, scriptorum, et ab ea ducatur, qua quippe instructo facilis et expedita est horum trium cognitio, sine hac inanis et potius nulla.

*) Horat. Epist. II, 1, 159. WYTTENB.

**) *Corporeum*, quod corpori est simile; qua voce Cicero utitur de Nat. Deor. II, 27. *Corporale* vero, quod corporis est, ad id pertinet; quo seniores utuntur, Quintilianus, A. Gellius.

Scientiæ huius est finis, omnem illam ex antiquis monumentis materiam proferre, ad ingenii cultum fructumque, vitæ usum, virtutis et honestatis studium, referre; officium, id est, via qua hunc finem consequitur, positum est in grammatica interpretatione, quæ a diligente et accurata linguæ verborumque cognitione ad rerum cognitionem proficiscitur. Primi illi sub initium renascentium literarum florentes doctrina viri omnem antiquitatis materiam suis studiis complectebantur: Latinam Graecamque linguam, Grammaticam, Criticam, omnem Historiam, Eloquentiam, bene scribendi facultatem, Philosophiam, et reliquas artes disciplinasque, quatenus, antiquorum scriptis consignatæ, eorumdem lectione percipiuntur; quibus multi adeo Hebraicas et Orientales literas adiungebant. Qui his omnibus fere in rebus probabiliter valerent, innumerabiles fuerunt; qui vero, cum harum rerum egregia scientia, literarum quoque Graecarum et Latinarum principatum tenerent, tres ad hunc diem censentur, Iosephus Scaliger, Isaacus Casaubonus, Claudius Salmasius. Iam horum ætate, et magis etiam postea, plerique, pro ingenii quisque sui mediocritate et studii ratione, ex illa rerum infinitate in arctius spatium, ad huius, de qua agimus, scientiæ veterem propriamque sedem, ad grammaticam 25 Graecæ Latinaeque linguæ rationem, se retulerunt; angustis sane se finibus circumscribentes, observatione verborum, formarum, dictionis, compositionis; veluti ampli aedificii superioribus partibus et conclavibus, penuria supellectilis familiaeque, vacuis relictis, in fundo ac solo habitatum concedentes: sive, ut splendidiore exemplo utar, tamquam imperii ac ditionis nimis late patentis, quod tueri non possent, longinquas dissitasque provincias deserentes, copiasque inde in patrium avitumque regnum et agrum contrahentes. Horum alii intra illud verborum se regnum continebant; alii subinde in proximas regiones egrediebantur Critices factitandæ, vel in emendandis scripturæ corruptelis, vel in confutandis Historiæ erroribus, verborum tamen semper magis studiosi quam rerum, neque fere has attingentes nisi quatenus cum verbis coniunctæ sunt. Et vero prudenter et cum ratione agebant, quod virium suarum rationem habentes, ne altius, quam quantum possent, in rerum regiones ascenderent. At alii imprudenter, atque adeo impudenter, qui nulla linguæ et grammaticæ rationis intelligentia instructi, continuo in antiquorum res, veluti Philosophiam aliasque disciplinas, involant, de iis audacter scribunt, rudes et ignari verborum linguæque, quibus res illæ disciplinæque pro-

ditae sunt; volatici profecto et ventosi homines, quasi in aedificio fabricando initium facientes a tecto et apice, de fundamentis et parietibus non cogitantes. Hemsterhusii prudens erat ratio tuendi literarum imperii, qui a verborum intelligentia ad omnes egrederetur Critices et antiquitatis regiones, in iisque frequens diverteret, semper tamen sedem imperii habitationemque meminisset esse grammaticam scientiam, eamque in primis et curaret et ornaret.

Sed illa intelligentiae unica effectrix, grammatica interpretatio, in recentiorum libris facilis expeditaque est; in antiquorum scriptis difficillimum habet aditum, obstructa quippe interiectis cum aliis, tum praecipue duobus magnis impedimentis et quasi sepimentis. Primum et exterius sepimentum est veterum linguarum ad discendum intelligendumque difficultas, quam ubi superaveris, restat alterum et interius sepimentum, exemplarium labes et corruptela. Linguarum difficultas existit ab earum in vulgus ignoratione, utpote ex usu communi remotarum nec hominum continuo et quotidiano sermone ad nostra tempora propagatarum, sed solis literarum monumentis servatarum. Huius impedimenti igitur expediendi duo sunt instrumenta. Alterum scientia artis grammaticae, confirmata continuo legendorum scriptorum usu; ut cognita cum singulorum verborum significatione, tum eorum compositione et constructione, loci cuiusque sententiam assequamur. Alterum, analogiae nomine celebratum, versatur in singulorum originibus verborum indagandis, unde cum prima et propria notatio, tum ducta inde et tralata vis cuiusque et potestas perspicietur; de quo quamvis maximo ad interiorem Graecae Latinaeque linguae scientiam subsidio pauci adhuc cogitaverant, nec fere nisi triumphatori illi, Scaliger, Casaubonus, Salmasius, pauciores etiam scripserunt probabiliter quidem, nisi forte brevia quaedam et inchoata Aegidius Menagius *) et Lambertus Bosius **). Utrumque instrumentum ita tenebat Hemsterhusius, ut illius in tractatione primus copiarum ubertatem cum severitate delectus coniungeret; huius et materiam augeret et rationem primus constitueret, atque adeo unicus eius haberetur inventor, et unus, post renatas literas, Graecae Latinaeque linguae fines insiquiter proferret.

*) In Amoenitat. Iuris Civilis; praesertim [imprimis leg.] Cap. XXXIX. de Etymologiis Iurisconsultorum. WYTTENB.

**) Dissertatione Etymologica, addita eius Exercitationibus Philologicis. Franequerae 1713. WYTTENB.

Gravius etiam difficiliusque expeditu est alterum impedimentum, positum in corruptela et erroribus scripturae, ortis illis cum a librariorum vel fraude vel negligentia, tum a situs ac diuturnitatis iniuria; quod omnem intelligendi interpretandique sollertiam eludit, nisi corruptela ad sanitatem restituta fuerit, adhibita emendatrice facultate, critica. Haec, ut nomen habet, ita proficiscitur a iudicando quid verum falsumve, probum vel vitiosum, sanum vel mendosum, rectum vel pravam, turpe vel secus, germanum suppositumve sit; indeque ad inveniendum progreditur, suum cuique tribuens, reprehenso falso verum restituens, ostensa corruptela simul medicinam expromens, vel coniecturae felicitate, vel veterum codicum auctoritate. Huius scientiae tantam facultatem habuit Hemsterhusius, ut omnium consensu in ea regnaret, et Ruhnkenius eum verissime in exemplum perfecti Critici proponeret, scripto illo divinitus viri Elogio, in quo ita totam illius doctrinam explicuit, ut simul significaret, quid ipse probaverit ac secutus sit. Hunc libellum et legant et ediscant, cum omnes humanitatis studiosi, tum ii, qui Hemsterhusianae et omnino criticae doctrinae vim rationemque uberius cognoscere cupiunt. Nos hunc locum nostro more et universe adumbravimus, quo certius de Ruhnkenio iudicari posset, quem constat Hemsterhusiani exempli praestantiam et secutum et assecutum esse. Nunc quibus eam gradibus studiisque assecutus sit, porro videamus.

Et primum quidem suo exemplo probavit verisissimum esse vetus illud: *sui cuique mores fingunt fortunam* *). Venierat Lugdunum invitis parentibus. Vitae subsidiis prospectum erat in breve tempus, illud quo in Germania cathedram adeptus esset; quod tempus breve fore Wittebergenses amici affirmaverant. Nunc, ne illa quidem subsidia desideravit. Eo erat ingenio, iis moribus, ut non modo doctos, sed indoctos etiam, facile sibi conciliaret. Erat in eo cum officiosa comitate et sermonis affabilitate ingenuus candor, ab omni et adulatione, et simulatione, et vero eruditionis ostentatione, prorsus alienus; animus simplex et apertus, verit studiosus et tenax, et constans etiam assertor, gravioribus in negotiis ubi amicorum commodum et officii consilique fides ageretur; levioribus in rebus, scientiae nec alienae se-

*) Nepos in Attico c. 12, Fluxit hoc dictum ab Heraclitea sententia. Vid. Biblioth. Crit. Vol. III. Part. I. p. 19.

dulus reprehensor, nec suae pertinax defensor; caeterum fere Pamphili Terentiani similis: *)

Sic vita erat: facile omnes perferre ac pati,
Cum quibus erat cunque una, iis se dedere,
Eorum obsequi studiis; advorsus nemini;
Numquam praeponens se illis.

Erat omnino in eius natura princeps dos et reliquarum quasi fundamentum, *εὐκολία*, facilitas, ut ingenii ad discendum et inveniendum, ita animi ad ferendos varios hominum mores, suscipiendaeque et sua et aliorum negotia; qua facilitate multum per totam vitam iuvabatur sive ad felicitatem, sive ad felicitatis opinionem, ut aequabili semper esset animo, eodem vultu, adversos casus leniter exciperet, patienter toleraret, suaeque ipse sorte contentus viveret. Porro, quod Graecorum dicto fertur, *formae pulcritudinem omni commendatitia epistola plus valere* **); neque haec Ruhnkenio deerat commendatio, corporis nisi venustas et pulcritudo, certe concinnitas et dignitas, iuvenilis vigor, hilaritas in vultu, et quae, ut cum Tullio loquar, *sunt minima, tamen bona dicantur necesse est, candiduli dentes, venusti oculi, color suavis* ***); habitus, motus, incessus, gestus, decorus; index liberalis institutionis, facultas artium quibus corpus ad agilitatem et vitae usum formatur, saltationis, equitationis, palaestrae, et, quibus visus auditusque erudiuntur, linearis picturae et musicae, huius quidem eiusmodi profectus ut probabiliter tibia caneret; denique venationis studium inde a teneris susceptum, et progressu aetatis ad scientiam et rationem perductum: de quibus artificiis studiisque cum horum peritis, quamquam illiteratis, tam libenter, iucunde, intelligenter confabulabatur, quam de literis cum literatis. Quae dotes etiamsi exiguae sint, si cum ingenii doctrinaeque virtutibus comparentur, advenae et hospiti multiplices ansas conciliandae multorum notitiae amicitiaeque praebebant, plurimumque valebant ad
31 benivolam opinionem vulgi, cuius in manu doctissimorum saepe hominum posita est fortuna. Ad hoc vulgi praeiudicium quum accederet iudicium magnorum virorum, in primis Hemsterhusii, qui eum quovis, in sermone et congressu

**) Terent. *Andria* I, 1, 35. WYTTENB.

**) Aristoteli tribuunt Diog. Laert. V, 18. et Stobaeus Serm. LXIV. p. 408. *Τὸ κάλλος πάσης ἀνστατικώτερον ἐπιστολῆς*

WYTTENB.

**) Tusc. V, 14. E vetere poeta. WYTTENB.

haud obscure alijs adolescentibus et praeponerat et in exemplum proponebat, brevi factum est, ut studiosissimi quique bonarum literarum iuvenes eius amicitiam expeterent, et parentes eum filijs morum studiorumque praefectum adiungere cuperent. Huiusmodi ille stationes lubens accipiebat, cum suo ipse iudicio, quo diutius copiam haberet fruendae disciplinae Hemsterhusianae; tum auctore in primis ipso Hemsterhusio, qui ab initio statim illud agebat ut Ruhnkenium in Batavia retineret, et aliquando in cathedra collocaret. Quod perfecit tandem, quamvis multos post annos, Hemsterhusius, et immortalibus suis in patriam meritis hunc adiecit cumulum, ut ei Ruhnkenium futurum suum laudis heredem et bonarum literarum statorem formaret ac vindicaret.

Attulerat multarum doctrinarum, iuris, historiarum, antiquitatum, literarum Graecarum et Latinarum, aliarum, haud contemnendam scientiam, inchoatam puerili institutione, mox Wittebergensi disciplina cultam et locupletatam; ut nullam non in hoc genere cathedram ornare tuerique posset: cuius scientiae si qui vel dimidiam et multo adeo minorem partem tenent adolescentes popularem auram captantes, ut sibi 32 placeant, ut se efferunt, ut alios prae se contemnunt, et professorum scholas despiciunt. At Ruhnkenium, o superbum iuvenem, non puduit tam doctum cum adolescentulis tironibus ac paene pueris condiscipulum in Hemsterhusii schola sedere; immo, qui Socratis sibi proposuisset praeceptum, se ipsum nosset, ac doctus magis esse quam videri studeret, constituit veluti ignarus omnium rerum et rudis, tamquam novus ac recens, tamquam denuo natus, novam vitam ordiri, studiorum viam rursus ingredi, eius initium a Graecis literis ducere, earumque scientiae, quasi fundamento, postea Latinarum literarum ac deinceps aliarum doctrinarum tractationem superstruere. Ita enim et ipse iudicabat, et Hemsterhusium iudicantem audiebat, praeposterum esse puerilis institutionis ordinem, quo primum Latinis, deinde Graecis, imbuimur literis; igitur eos qui semel hunc errorem errassent *), et tamen ad literarum principatum contenderent, denuo veluti pueros debere fieri, puerilis institutionis aliam viam ingredi, a Graecis ad Latinas literas progredi. Hanc viam ingressus, bipertitum sibi studiorum pensum constituit: alterum, ut quotidie Hemsterhusium in schola Graecos scrip-

*) V. Taubmann. ad Plaut. Mil. Glor. II, 4, 47. Ceterum lexica tacent de hac formula.

tores, ea qua diximus, critica grammaticaque ratione interpretantem audiret; alterum, ut ipse domi Graecos omnes deinceps legeret scriptores *), et primum quidem poetas, initium ducens a principe ut ingenio, ita aetate, Homero, quamquam antea lecto, nunc melioribus auspiciis ac rite tractando, indeque ad proximum quemque aetate et argumento poetam, usque ad postremum, progrediens; ne Nonno quidem, Silentiario et postremis Byzantinorum, neglectis, modo aliquam cum veteris doctrinae elegantia coniunctionem haberent. Et ne studium ad solos poetas adhaeresceret, neve aliquando, quod multis accidit, ad prosae orationis scriptores traduci nequiret, Herodotum, Thucydidem, Platonem, et in primis Xenophontem eadem qua poetas cura, eodem tempore, legebat; et ne a Latinis literis desuaderet, Graecorum poetarum lectioni Latinorum lectionem poetarum adiungebat; denique ne, quod item compluribus evenire solet, Latinae orationis prosae sensum facultatemque lectione poetarum restingeret, sed integrum servaret, partim iam cautum erat Bergeri disciplina, ubi Cicero ei vehementer placere coeperat, qui quibus placet, hi multum, iudice Quinctiliano **), iam profecerunt; partim adhuc etiam cavebat, legendo Cicerone, adhibito item Terentio, Nepote, et simillimo quoque horum nativa elegantia castaque simplicitate.

Iam si quis quaerat, qua ratione scriptores Graecos legerit, infinitum sit de singulis respondere, universe dixisse sufficiat, Hemsterhusianam eum secutum esse rationem. Ergo primum ad singula verba attendebat; novorum et minus cognitorum vim aperiebat cum ex originis notatione, tum ex usu: quem quia legendo nondum tenebat, cognoscebat e lexicijs, Stephaniano thesauro, in primis autem e veteribus, Polluce, Suida, Hesychio, alijs, quibuscum inter lectionem scriptorum familiaritatem contrahebat, et utrorumque comparatione utrisque mutuo lucem medicinamque adferebat; tum vero iudicabat quamnam e varijs significationibus praesens locus vel admitteret vel postularet. Deinde animadvertibat ad compositionem et structuram totius loci, eamque cum investigando sententiae nexu, tum observatione grammaticae rationis constituebat. Locum ita patefactum relegabat aliquoties, antequam ad proximum pergeret. Denique

*) Cf. quae Ruhnkenius de Hemsterhusio narrat Elog. Hemsterh. p. 28. ed. Bat.

**) Quinctil. Instit. Or. X, 1. WYTTENB.

perlectum scripturam uno et continuo tenore rursus totum relegendum iterabat; unde fiebat ut se in eius mentem, mores, aetatem, locum, quasi insinuaret; formam dicendi, cogitandi, argumentandi, animo imprimeret; multa, in quibus antea haesisset, expediret; perperam a se intellecta perspiceret, corrupta emendaret; quum quorundam ingenium scriptoris postularet. Ita e grammaticae institutionis exercitio sponte et nascebantur varietates editiones, et ingenium ad criticam facultatem formabatur.

Ac se forte ingeniosi iuvenes, qui haec legerint, opinione laboris ab ingrediendo eiusdem landis itinere deterreantur, cogitantes infinitum et humanis, suis certe, viribus maius esse tam multos veterum libros tanta cum cura tractare, et tractatos memoria continere; operae pretium est eos admonere. Sane, si unusquisque scriptor tantumdem operae ac laboris postularet quantum primus, infinitum esset negotium et ita aerumnosum, ut nemo non liberalis ingenii homo aliam quamvis, quam hanc, vitae viam ingredi mallet. Nunc plane Hesiodicum illud fit: *τῆς δ' ἀπερὶς ἰδρωῖα* *). Virtus difficilem et sudoris plenum habet aditum, progressum facilem et iucundum. Uniuscuiusque dsinceps scriptoris facilior fit lectio et ad sequentes viam aperit, ac brevi tempore ad eam facultatem pervenitur, ut Graeci libri aequae promte expediteque intelligantur, quam aut Latini, aut patria adeo lingua scripti. Ad hanc facilitatem multum valet cum ipsa linguae indoles, tum vero plurimum recta progrediendi ratio. Linguae, praeter caeteris omnibus linguis, ea est indoles, ut et singulorum significatio verborum appareat vel ex origine, vel e nexu cuiusque loci, et constructio compositioque dictionum enunciationumque ad simplicem naturae rationem conformata sit; ut neutra in parte opem lexicī tam diu, quam aliis in linguis, desideremus. Recta progrediendi ratio duabus continetur partibus: altera, iuxta difficultatis cuiusque aestimatione; altera, annotandi consuetudine. Illa hanc habet vim, ut locis difficilibus nec parum, nec nimium operae tribuamus. Parum tribuimus, quum eos leviter, nec adhibitis iis, de quibus diximus, expediendi instrumentis praeterimus. Nimum tribuimus, quum ita ad eos adhaerescimus, ut, nisi penitus expeditis, progredi nolumus; ad quam pertinet etiam studiosissimorum hominum industriam, tamquam ad

*) Hesiod. Opp. et Dies 289. WYTTENB.

scopulum naufragio, affligi novimus. Fuit mihi familiaris quidam, elegantis homo ingenii, qui hac pertinacia captus, in facillimis etiam locis difficultates sibi fingeret, et, quod aiunt, nodum in scirpo quaereret *), mihiq̃ue ingenue fate-retur, sibi maius videri quam pro humani ingenii viribus vel unum e maioribus quidem, aut Graecis, aut Latinis prosae orationis, scriptoribus accurate legisse. Quid igitur? Laboris molestia ac taedio, a continua lectione reiectus, ad Latinos adhaesit poetas; horum item paucissimos legit totos; in reliquis eorum, et magis etiam in solutae orationis scriptoribus, 37 maxime vero et omnino in Graecis, desultor evasit, et, ut in proverbio est, canis e Nilo bibit **); modo in hoc, modo in alio, versus aliquot degustavit; totum ne unum quidem vel minimum perlegit; numquam, ne ad mediocrem quidem, Graecae scientiam linguae pervenit. Ruhnkenius institutum iter strenue persequabatur; ad locum perveniens in quo haereret, si his terve lectum expedire non posset, ad eum non adhaerescibat, eum relinquebat, notabat, in aliud tempus reponebat, progrediebatur: mox ultro lux oboriebatur, vel simili in sequentibus oblato loco, vel per iteratum totius scriptoris lectionem nexu accuratius perspecto. Si qui superessent loci neutra harum rationum patefacti, de his Hemsterhusium consulebat.

Annotandi consuetudo in eo est posita, ut locum quemque memoratu dignum, item verba dictaque excerpamus, certoque ordine in adversaria referamus. Fructus eius multiplex est: primum, ut inventa ne perire sinamus, sed custodiamus, unde ea, postulante usu, facile expromamus; deinde, ut expeditior faciliorque quotidie fiat progressus, quum in promptu habemus prius animadversa, quibus revocandis eas, quae postea obveniunt, difficultates expediamus; tum ut similium copiam exemplorum congeramus, quibus inter se comparandis et rerum rationem et linguae usum colligamus, 38 quae observatio inductioque una est verissima in his rebus via naturae et ingenii humani; denique, ut sub manu ac sensim congeratur ac digeratur silva et apparatus omnis interpretationis, emendationis, et omnino grammaticae criticaeque doctrinae. Ruhnkenius cum ex veteribus scriptoribus, tum ex recentioribus eorum interpretibus, Criticis, Grammaticis, Antiquariis, omnibusque omnino huius argu-

*) Cf. Festum voce *Scirpus*; Ennium p. 136. Hessel. Terent. Andria V, 4, 38.

**) Aelian. Var. Hist. I, 4. Phaedr. Fab. I, 25.

menti libris, quos omnes et cognoverat et perlegerat; ex his igitur *) verba dictionesque et quicquid ad grammaticam rationem pertineret, suis locis adscribebat, Graeca in Scapulae lexico, Latina in Fabri thesauro; utriusque exemplum, interiecta quibusvis paginis pura charta ligatum, in hos usus ad manum habebat: res quae ad historiam, antiquitates, aliasve doctrinas referrentur, in compendio cuiusque argumenti edito, aut, si huiusmodi editum compendium non haberet, in peculiaribus adversariorum libellis annotabat.

Quantam illa annotandi consuetudo vim habeat, et quantum per eam vir viro praestet, facile est attendentem intelligere. Quis neget magnos fuisse viros Gesnerum et Ernestum, doctrinae praestantia et varietate, iudicandi facultate, scribendi laude? Ut eorum in disserendo miramur diligentiam, copiam, subtilitatem, elegantiam, prudentiam, ita in animadversionibus ad scriptores antiquos, in primis Graecos, veluti Gesneri ad Lucianum et Orpheum, Ernesti ad Homerum, Xenophontem, Callimachum, quamquam ne illas quidem differendi iudicandique dotes desideramus, easdem tamen copiarum et apparatus penuria obscurari labefactarique videmus. Quam sunt illi viri, et sui quisque, et magis etiam Hemsterhusii, Valckenarii, Ruhnkenii, similibusque virorum dissimiles. Nimirum interpretatio est res non modo subtilitatis, sed etiam testimonii, et omnis iudicandi subtilitas vana est et fluctuat, nisi tamquam fundamento nitatur copia doctrinae eaque praesente et parata; ut testes, quorum auctoritate sententiam tuam tamquam in iudicio probes, producantur et excitentur: quippe aliter probatio, atque adeo interpretationis munus ac finis, exstare nullo modo potest. Iam vero, in scriptore edendo quot sunt animadversiones, tot sunt caussae et quaestiones, quarum cuiusque probatio suis sibi et argumentis et testibus continetur; ut testium fere innumerabili multitudine opus sit, tanta certe quae non nisi assidua et propemodum infinita lectione colligi queat. Quid igitur? An Gesnerus et Ernestus antiquos scriptores non assidue legebant? Vero, assidue legebant; sed parum annotabant, forte **) aliarum occupationum multitudine impediti; et ad plerasque etiam scriptorum editiones faciendas subito et imparati accedebant. Et reperiemus fere, ingenio-

*) De usu particulae *igitur* post parenthesis cf. notata ad Elogium Hemsterhusii supra p. 18.

**) Dicendum *fortasse*. Nam *forte* in coniectura locum nunquam habet; nisi in formulis his: *si forte, nisi forte, ne forte*.

40 sos quamvis ac doctos homines, sed in annotando et congerendis adversariis negligentes, infelices in emendando esse coniectores et hebetes. Scilicet, haec facultas maxime proceditur et acuitur multo usu et linguae consuetudine, quam tenere nemo potest, nisi qui multum legit, nec id effluere sivit, sed omnia et notavit et notata saepe inter se comparavit.

Caeterum Ruhnkenius, eodem auctore Hemsterhusio, in scriptoribus legendis ita versabatur, non ut omnibus aequalem, sed ut nonnullis praecipuam tribueret operam; ut singulis deinceps locis, non solum difficilibus, sed intellectis etiam sua opinione ac facilibus, criticam diligentiam adhiberet; ut quaereret, quo quidque pertineret, quid verum, sanum, germanum, secusve esset, obscura illustraret, corrupta emendaret, spuria argueret. Hoc ad multas utilitates consilium spectabat. Nam ita in legendo excitabatur animus, ut numquam dormitaret, et vigilans ubique aciem intenderet suspicacem in detegendis interpolatorum fraudibus et librariorum erroribus; ita ingenium exercebatur ad criticam, cui natum erat, facultatem; ita paulatim colligebatur materia conscribendi libelli, quo doctrinam adolescentiamque suam ad publicam notitiam munerisque adeptionem commendaret; ita denique alebatur annotandi studium, quod saepe refrigescit, 41 cum non nisi universe adversaria instruiamus ad incertum et longinquum doctrinae ex iis expromendae tempus; contra, augetur et incenditur proposito opere mox in publicum emittendo. Hanc operam in quibus poneret, scriptores elegit sibi Ruhnkenius eos, quos primos legerat, Homerum, Hesiodum, Callimachum, Apollonium Rhodium: eiusque operae fructum, sexto posteaquam in Hemsterhusii disciplinam venerat anno, quadragesimo nono huius saeculi, prodidit duabus Epistolis Criticis: altera de Homero et Hesiodo, ad Valckenarium, novum amicum, Hemsterhusii discipulum, alterum ab illo nostra aetate memoriae Graecarum Litterarum principem; altera de Callimacho et Apollonio Rhodio, biennio postea, ad Ernestum, veterem amicum, elegantis 42 doctrinae cum Graecae, tum in primis Latinae, cum Gesnero in Germania primas tenentem. Utriusque epistolae argumentum congruebat cum eorum, ad quos scriptae erant, studiis. Nam et Ernestus meditabatur novam Callimachi editionem, et Valckenarius versabatur in Homero ad criticam rationem exigendo et poliendo, cuius studii exstat specimen in Iliadis libro vigesimo secundo, qui separatim ab eo editus est. Ruhnkenius maioribus Homeri carminibus

critice tractandis aliud tempus destinabat; tunc Hymnos argumentum Epistolae sumebat; quod criticae facultati ampliore promtiorisque materiam praebere viderentur. Utraque non solum in iis, quos titulus profitebatur, sed in aliis quibusvis versabatur scriptoribus Graecis, epigrammatibus, Orphicis carminibus, Hesychio et caeteris Lexicographis. In utraque, ut primo Ruhnkenii critico opere, adolescentis ingenium, tamquam Phidiae signum *), simul aspectum et probatum est. Tanta erat doctrinae ubertas, tanta interioris et exquisitae scientia Graecae linguae, ducta illa cum ex accurata grammaticae rationis et originum intelligentia, tum e continua scriptorum lectione, tum ex assiduo lexicorum, Hesychii, Suidae, Etymologi, Pollucis, aliorumque omnium et Grammaticorum et Scholiastarum usu; ut in iis nil tam abditum et oblitteratum, nullum tam reconditum esset latibulum, quod eius aciem effugeret; tanta erat indagandi sagacitas, iudicandi subtilitas, inveniendi sollertia, ut spurios quosque et corruptos locos, cum animadverteret celerissime, tum emendaret felicissime. Quibus dotibus ut aequabat principes Criticos, ita eosdem propria quadam dote superabat ea, quod ipsius ratio et oratio integra et immunis esset ab illa non modo scribentium, sed omnino doctorum hominum labe, quam paucissimi, quos aequus amavit Iupiter, vitare possunt, quam Graeci τὸ φερνικόν, Latini *molestum*, credo, vocant; quo significatur quicquid nimis est quaesitum, coactum **), affectatum, frigidum, tortuosum, implicatum, ingratum: quorum in aliquam partem quis non aliquando incidit scribens? Ruhnkenii scriptio ab ipsa natura ad elegantiam facta formataque erat; per totam diffusus quidam et perspicuitatis candor et antiquae venustatis vigor, Ruhnkeniani ingenii felicitatem, facilitatem, simplicitatem prorsus et referebat et exprimebat.

Sed, ut quis miretur tantam doctrinae copiam facultatemque tam brevi tempore potuisse comparari, ita magis etiam miretur, si cogitet quantopere illud tempus aliis curis negotiisque distractum occupatumque fuerit. Nam interea amantissimo ipsius viro, Ioanni Albertio, Theologo inter Batavos Graece doctissimo, in ornanda expoliendaque Hesychii editione haud contemnendam praestabat operam; eundem gravi morbo afflictum, restituendae valetudini fontes Spada-

*) Ciceron. Brut. c. 64. WYTTENB.

**) Coactum hoc sensu a Gellio est. I, 3. fn. XVI, 14. Utrobique cum adv. *nimis* coniungitur.

- nos petentem, eo comitatus est medio inter utriusque epistolae editionem anno, huius saeculi quinquagesimo. Porro cum suo ipse nomine, tum amicorum consuetudine, et alumni, cuius studia regebat, caussa in multorum, etiam illustrium, hominum familiaritatem amicitiamque pervenerat, quam ut retineret, eorum ipse et domus frequentare, et voluntatem observare, et studiis obsequi, debebat. Ergo mag-
- 44 nam temporis partem auferebant salutationes, congressus, convivia, rusticationes, aliaeque huiusmodi officia. Attamen, qua erat naturae facilitate, haec incommoda ad literarum suarum studiorumque commoda referebat, et cum alios percepit istiusmodi vitae fructus, tum duos in primis hos: alterum, ut assuesceret subsecivas horas captare, literisque eas tribuere, et tantum subito et ex impetu efficere, quantum alii ex praeparato ac meditato; alterum, ut corpus animumque a studiorum intentione aliorumque negotiorum satietate recrearet ambulatione, motu, cursu, in primis venatione, atque ita naturale robur sanitatemque firmaret. Denique accedebat Iurisprudentiae studium, cui non solum communiter cum alumno et contubernali suo operam dabat ventitando quotidie in scholas professorum, traditisque domi commutando, sed suo ipse consilio peculiarem laborem diligentiamque impendebat. Hoc illud est, quod in Epistola ad Valckenarium scribit: *Nam etsi nemini elegantiorum literarum amore concedimus, iurisprudentiae tamen studium latissime patens tantum sibi temporis vindicat, ut, si horis subsecivis animum reficere postarum lectione liceat, valde nobis beati videamur.* Huius studii quod fuerit consilium, quae ratio, paucis declarandum videtur.
- 45 Nam Hemsterhusius, quo magis Ruhnkenii evolabat ingenium famaue orescebat, et quo magis ipse eum diligebat, eo magis metuebat ne, oblata ei apud externos cathedra, Bataviam relinqueret, nisi arctiore ad eam honesti luculentique muneris vinculo astringeretur. Neque tamen impetrandae ei literarum cathedrae spem facultatemque satis propinquam expeditamque videbat, propter excellentium in eo genere hominum copiam. Et erat sane illo tempore rara quaedam Batavae terrae in his literis felicitas uberiorque doctorum virorum proventus, quorum aetas in Ruhnkenii adolescentiam incideret. Nam ut omittam inferiores classes, nec nisi primarum classium literatos nominem, erat primum in hac ipsa Academia Lugdunobatava, veluti quadam sapientiae arce, omnium princeps et horum sacrorum quasi antistes, Hemsterhusius; erat in altera literarum cathedra illius

collega Oudendorpius; erat Theologus rara Graecarum literarum scientia, Albertius. Traiecti modo fuerant Drakenborchius et Dukerus, quibus succedebant Wesselingius et Saxius. Amstelodamum habebat Dorvillium; Franequera Valckenarium, Burmannum Secundum, mox Schraderum; Groninga Lennepium. In Valckenarii schola iam succrescebat Piersonus, cui instabat Koenius. Porro clari erant literarum scientia, Iureconsulti Roeverus et Bondamus; Medici, Bernardus et Heringa; denique Gymnasiorum rectores, Zwollani 46 Abreschius, Delphensis Hoogeveenius, Graecae linguae grammatica scientia insignes. Horum nemo non in suo genere excelluit, nemo non apud externos doctrinae fama clarus fuit. Sed cum universae eruditionis, tum Graecarum literarum et criticae facultatis, habita ratione, principatus erat apud triumviros illos, Hemsterhusium, Wesselingium, Valckenarium; quibus iam, omnium consensu, quartus, quamvis adolescens, adiungebatur Ruhnkenius. Quis vero non miretur tot tantorumque literis praestantium hominum, una aetate, uno eodemque parvo Batavorum in populo, proventum, quot quantorumque ne totus quidem reliquus terrarum orbis habebat? Et ab illa copia si ad praesentem inopiam respiciamus, quamnam huius calamitatis causam esse dicamus? Temporumne adversitatem *), an hominum perversitatem? Equidem potius hominum perversitatem dixerim, et frequentem in adolescentia Deae Ignaviae cultum. Sed nolo nunc istud vulnus aperire, in recente praesertim Ruhnkenii desiderio, quod magis omni ratione consolandum, quam novarum cogitatione miseriarum exasperandum est. Quare animum a praesente orbitate ad laetiora tempora adolescentis ac florentis Ruhnkenii convertamus, Deum immortalem precantes, ut cum pristino reliquarum laudum fructu, hanc 47 etiam literarum laudem Batavo populo restituat.

Ergo Hemsterhusius Ruhnkenium hortabatur, ut aliquid temporis iurisprudentiae daret, eique aliquando e cathedra docendae idoneum se redderet. Habuerat Hemsterhusius Franequerae in eodem genere discipulum Arnaldum, a literis ad iurisprudentiam profectum, immatura morte his terris ereptum, et funebri ab ipso oratione laudatum; huius ratio-

*) *Temporum adversitas* vereor ut quisquam unquam Romanorum dixerit. *Plinium* tantum auctorem laudant, qui de quadam naturali *ἀντιπαθεία* animalium quorundam inter sese utitur Hist. Natur. XI, 25. Sed tamen felicissime puto efformatum vocabulum, maxime in hac membrorum concinnitate.

nem Ruhnkenium sequi volebat. Habebat Ernestus disciplinae alumnus Bachium, elegantissimae iuvenem doctrinae, insigne decus iurisprudentiae, veteres Cuiacios et Gothofredos relaturum, nisi longiorem ei vitam fata invidissent. De Ruhnkenio longe maius quid ampliusque expectabat Hemsterhusius, quo maiore ille interiorum literarum copia abundaret, quoque maiore earum usu subactum haberet iudicium. Itaque Ruhnkenius vetus iurisprudentiae studium, in Ritteri scholis inchoatum, longo intervallo intermissum repetivit, atque effecit ut proximo ab edita altera Epistola Critica anno, huius saeculi quinquagesimo secundo, progressum suorum specimen ad publicam notitiam proderet, *Thalesii, Theodori, Stephani, Cyrilli Commentarios Graecos in Titulum Codicis et Digestorum de postulando, sive de Advocatis et Procuratoribus*, Latina interpretatione ac doctis animadversionibus illustratos. Quo specimine quum et Hemsterhusii consilio satisfecisset, et eruditissimis adeo indicibus scientiam probasset suam, statuit iurisprudentiae studium denuo intermittere, et interea, dum forte illius docendae munus offerretur, Graecis rursus Musis operari, earumque alio ac novo in argumento nomen suum immortalitati consecrare.

Nam quum epistolarum criticarum ei materia fuissent principes poetae; novae sibi scriptionis argumentum elegit principem prosae orationis, philosophorum Deum, Platonem. Huius cognitionem quum pauci adhuc attigissent literati, eamque fere, ut vacuum possessionem, philosophis relinquerent, et ipsis eam cum infrequenter colentibus, tum illiberaliter et inficete ac sine Graecarum scientia literarum tractantibus, ut auctoris sententiam ad ineptissimum quodque commentum detorquerent et a germano veri pulcritudine sensu ad scholasticas nugae converterent; Ruhnkenius ad veram grammaticam interpretationem, solam certae intelligentiae effectricem, primus et signum sustulit, et viam patefecit, patefactamque illustravit, edito eruditissimisque commentariis ornato explicitoque Timaei lexico vocum Platoniarum.

49 Cuius libri editionis materia, vis, usus, praestantia quo accuratius cognoscatur, operae pretium est, eius rei rationem a principio repetere.

E Graecis scriptoribus, poetis, historicis, philosophis, oratoribus, principes ingeniorum censentur, cum aetate, quae ab Homero ad finem fere primi post Alexandrum Macedonem saeculi fuit, tum auctoritate, quam obtinuerunt

apud posteriores, qui se ad illorum exemplum composuerunt, eorumque scripta ad aliorum intelligentiam interpretati sunt. Interpretandi varia fuerunt genera: unum quidem omnibus commune interpretibus, quod refertur ad scientiam materiae in qua versatur auctor; veluti philosophi interpret, ignarus philosophiae, aut medici interpret, medicinae imperitus, nemo esse potest. Alia fuerunt genera diversa modo et argumento. Rhetores eloquentiae artificium explicabant. Grammatici verba obsoleta ex linguae scientia, res obscuras ex historiae et antiquitatis cognitione illustrabant. Critici utrumque munus et rhetorum et grammaticorum complectebantur, ac tertium propriumque assumebant munus iudicandi qui liber locusque germanus cuiusque auctoris spuriusve, qui sanus mendosusve esset; ut spurium confutarent, mendosum emendarent: porro, principum scriptorum censuram agebant et classes constituiebant eorum qui tamquam scribendi cogitandique normae et exempla auctoritatem haberent; quibus inde auctorum classicorum nomen venit. Criticorum prima- 50 rii et aetate et fama celebrantur Zenodotus, Aristophanes Byzantius, Aristarchus, Crates, quorum non nisi levia supersunt fragmenta; et quorum libri servati hoc genus vel attingunt, vel complectuntur, Aristoteles, Dionysius Halicarnassensis, Athenaeus, Longinus, Porphyrius: eruditissimi homines, qui et multiplicem auctorum doctrinam materiamque perceptam haberent, et rhetoricam grammaticamque tenerent. Sed qui solo rhetoricae munere contenti, laudabiliter eo fungerentur, laudataque scripta relinquerent, fere sunt Hermogenes, Aristides, Theon, Demetrius, alii non quidem contemnendi, nec tamen cum his doctrinae praestantia comparandi. Sunt vero etiam quidam levis et nullius fere momenti, qui non nisi Dialecticae abusu loquacem ieiunitatem sequuntur in definiendis generibus et caussis, meri scriptores de arte, uti vocantur, *τεχνόγραφοι*, ab omni aliarum literarum suavitate nudi et vacui. In eadem tenuitate et levitate permulti sunt grammatici; at vero plures etiam exstant egregie docti, maximaeque ad interiorum linguae literarumque cognitionem utilitatis. Horum alii orationis elementa et compositionem, naturae observatione et vera dialectica ratione explicant, veluti Apollonius Dyscolus, et Dionysius Thrax; aliorum opera continentur lexicis, veluti Pollucis, 51 Hesychii, Suidae, Etymologi, Harpocratonis, Ammonii, minorum item quorundam; aliorum, scholiis ad auctores, maxime Byzantino aevo compilatis ex commentariis grammaticorum nunc perditis. Sed et rhetor et grammaticus ita quis-

que nobis maioris *) pretii aestimandus est, ut et artis rationem magis tenet, et in primis ut frequentior est in memorandis cum rebus ex historia et antiquitate non aliunde cognititis, tum locis et notitiis scriptorum perditorum. Ita enim se res habet, ut, quo plures per illam medii aevi barbariem perierunt boni libri, eo maiore cum cura ex hoc tamquam naufragio tabulas colligere debeamus. Igitur inde a renatis literis multa inedita paulatim prolata sunt, ut nil iam superesse videretur. Ruhnkenius cum alia ex bibliothecarum latebris protraxit egregia, tum grammaticorum ingentem vim, e quibus tot tamque praeclaras doctrinae notitias ac reliquias in lucem expromsit, quot quantasque eorum quidem, qui hoc et superiore seculo fuerunt, hominum novimus neminem.

52 Timaei hic libellus est ex genere mere grammatico. Neque enim philosophiam attingit, aut voces Platonicae proprias doctrinae persequitur; neque cum critica ratione coniunctum habet munus, ut de librorum auctoritate locorumve germana scriptura iudicetur; neque cum rhetorica, ut compositio artificiumque orationis aperiatur. Est lexicon breve vocabulorum dictionumque rariorum et exquisitorum, quae grammaticae explicantur, idque breviter, nullo cum eruditionis apparatu, nullis aliorum scriptorum testimoniis; accurate tamen et diligenter, utiliter item ad multorum locorum cum intelligentiam aperiundam, tum veram lectionem constituentem. Credibile est, pleniorum ampliorumque, quam ut nunc fertur, a Timaeo editum fuisse librum, ac postea ab aliis ad hanc breviter redactum. Interpolatoris quoque manus apparet, cum aliis in locis, tum in additis frequenter glossis Herodoteis. Eius libelli exemplum exstabat in Bibliotheca Coisliniana, unde eum in opere hoc ipso nomine Bibliothecae Coislinianae insignito ediderat B. Montfauconus **); et Ruhnkenius qui eius seorsim edendi consilium agitabat, accuratius ex ipso vetere codice descriptum exemplum nancisceba-

*) Sic locutum esse ferunt Columellam de Re Rust. VI, 27. Quintil. IX, 4. et alios eius aetatis scriptores. Cicero vero eiusque aequales ubique inveniuntur dixisse aut: *quo quisque* — eo, adiuncto comparativo; aut: *ut quisque* — ita, adiuncto superlativo. Immutavit hoc posterior aetas, et varie quidem. Alii enim *ut quisque* — ita, addito comparativo; alii *quo quisque* — ita, addito comparativo; alii etiam, ut Columella l. c. *ut quisque* — ita, sequente in priore membro comparativo, in altero positivo. Cf. Matth. in notis ad Elog. Lat. Exempl. p. 180.

**) Titulus libri est: Bibliotheca Coisliniana, olim Segueriana. Parisiis c1810ccxv. WXTTENB.

tur beneficio Gallyi, Canonici Norvicensis, quocum ad fontes Spadanos notitiam amicitiamque contraxerat, cuiusque nomini item postea Timaei editionem inscripsit.

Hunc igitur libellum Hemsterhusius et dignum censebat qui peculiari editione ornaretur, et idoneum in quo ornando doctus editor doctior etiam fieret. Nam cum semper, ut diximus, iudicabat, studium excerpenti annotandique in iuvenibus, ne hebesceret, retinendum alendumque esse proposito 53 certo alicuius libri edendi consilio, tum huic edendi consilio in primis accommodatos esse libros grammatici argumenti arbitrabatur. Ita Valckenarius adolescens tractaverat Ammonium de differentiis vocabulorum, ut et egregiae fundamenta doctrinae iaceret, et eruditissimis animadversionibus conscribendis immortalem nominis famam consequeretur. Ita postea pari aut simili certe fructu Piersonus Moeridem Atticistam, Bernardus Thomam Magistrum, Koenius Corinthum de dialectis, ornaverunt; eandemque operam glossariis Hippocrateis destinaverat Heringa. Est autem huiusmodi negotium, ut per eius rite tractandi tamquam gradus adolescens, cui quidem nec ingenium nec studium desit, ad insignem doctrinae facultatem adscendere possit. Primum libellus edendus debet conferri cum aliis omnibus grammaticis, ut appareat quis alterum secutus sit, quid ab eo habeat ac retinuerit, sive omiserit, sive addiderit, quo modo alter ex altero supplendus, interpretandus, corrigendus sit. Quod ut utilissimam habet ingenii exercitationem, ita tenue et exile est cum ad editionis laudem, tum ad editoris in doctrina progressum. Alterum est maius negotii huius officium, accurata scriptorum lectio, cuius et necessitatem imponit, et iucundissimum invitamentum et acerrimum incitamentum adhibet probe administrandae editionis munus. Nam lectio optimorum scriptorum cum per se sit suavissima, tum suavitatis ei quasi cumulum adiicit inventio novarum rerum, quibus propositum opus ornetur et locupletetur; quum inter legendum continuo incidimus in voces, dictiones, historias, in libro a nobis edendo item proditas; quum similium multorum comparatione locorum, vim usumque verborum dictionumque constituimus, corrupta sanitati restituimus, ignotarum parumve cognitarum ex omni historia et antiquitate rerum reliquiarumque notitiam patefacimus: quae omnia per accuratam lectionem et annotationem sponte ac sub manu nascuntur. Ruhnkenii Timaeus non modo insignibus et absolutissimis ab illius ingenio doctrinaque affluentibus copiis ornatus prodiit, sed peculiarem etiam ac praecipuam habuit

accessionem suavitatis, cum ab ipsius editoris indole, consuetudine et facultate, tum a libri argumento profectae. Argumentum versatur in Platonis dictione, quae ab omni aevo et nominata et habita est divina; quippe ita et verborum delectu et compositionis ratione formata omnibusque eloquentiae luminibus distincta, ut triplicem illam orationis dotem, perspicuitatem in docendo, venustatem in delectando, gravitatem in commovendo, unus omnium in tota antiquitate
 55 maxime tenuerit et unum apud posteros huius laudis socium habuerit Ciceronem. Et prouti *) Latinos, qui post Ciceronem fuerunt, scriptores, nisi lecto Cicerone, recte intelligere nemo potest; aut, ut exemplo magis ad popularem captum accommodato utar, prouti patrem ecclesiasticum nemo intelligit, nisi qui sacros libros in numero habeat, propterea quod eorum dicta et verba in Patribus utramque, ut ita dicam, paginam faciunt: ita Graeci classici auctores apud posteros omnis liberalis institutionis fuerunt initium et fundamentum, eorum lectione omnes ingenui et liberales homines a teneris, cum domi, tum in grammaticorum et rhetorum scholis imbuebantur, ut dictiones verbaque illorum auctorum per omnem omnis aetatis et loquendi et scribendi consuetudinem late paterent ac dominarentur, et ex illorum scriptis, tamquam fontibus, rivulos ducerent omnes posterii scriptores, orationemque inde suam quasi irrigarent. In huius auctoritatis societatem cum omnes venerunt classici, qui dicuntur, auctores, tum eius quasi possessionem nonnulli prae caeteris obtinuerunt, maxime princeps omnium Homerus, ad quem ex poetis proxime accedunt Hesiodus, Euripides, Menander; prosaici Herodotus, Thucydides, Xenophon, Demosthenes, et maxime omnium, tamquam aliquis inter prosae scriptores Homerus, atque adeo inter philosophos Deus,
 56 Plato. Hunc posterii omnes et Graeci et Latini, non modo Platonici, sed caeteri philosophi, Peripatetici et Stoici, nec modo philosophi, sed alii omnes omni in genere scriptores, rhetores, oratores, et ecclesiae adeo patres ii, quibus quidem aliquod esset cum humanitate commercium; hunc igitur omnes posterii, ut quisque bene scribendi maxime esset studiosus, ita maxime et lectitarunt et imitando expresserunt. Porro in Ruhnkenio admirabilis erat quaedam ad omnem interpretationis virtutem indoles; non solum ut copiis ad confirmandum, subtilitate ad iudicandum, ingenio ad inve-

*) Vide quae supra notavimus de usu particulae *prouti* p. 57. Dicendum *sicut*.

niendum, valeret, sed etiam ut collectum his facultatibus apparatus cum perspicuitate, ordine, ac delectu explicaret, et insigni prorsus et ad rem accommodata orationis elegantia ac venustate ornaret et quasi laetificaret. Quibus in dotibus singulis quum excellere magnum sit; qui in universis excelleret, et cum criticis ingenii doctrinaeque copiis ac divitiis tantis, tantam Latinae orationis scientiam, facultatem, castitatem, et nativam veluti gratiam coniungeret, recentiore aetate, quod quidem sciam, nemo exstitit. Ad has editoris dotes quum accederet Platonici argumenti suavitas, prodiit Timaeus ita ornatus ac dotatus, ut, quamvis parvus volumine, tamen doctrinae cum pondere et praestantia, tum nitore ac lumine, vere aureus et esset et haberetur. Ac principio 57 quidem in praefatione Ruhnkenius omnem argumenti causam, Platonicae orationis vim et auctoritatem, veterum eius interpretum et grammaticorum usum rationemque ita patefecit, ut legentes tamquam per lucidum atrium in religiosissimum templum introducere videretur. Deinde, in ipso libro quot sunt animadversiones, tot sunt disputationes suis numeris absolutae, ratione ac via ab idoneo initio ad idoneum exitum deductae. Nam primum glossae cuiusque scriptura constituitur consensu aliorum grammaticorum; tum loci Platonis, ad quos glossa spectat, apponuntur, quorum nullus fere non insigne, vel sapientiae, vel venustatis lumen habet; porro, qui hos locos, vel verbo, vel sententia, imitati sunt, et varii varie e Platonico exemplo simulacra expresserunt, ordine recensentur scriptores; quae res una in primis iucundam legenti habet cognitionem, ex loco Platonico veluti sapientiae arce conspicienti posteros scriptores ad eandem arcem partim enitentes, partim evolantes, quorum et invicem et eum Platone comparatione, plurimi et huius et illorum loci illustrantur et emendantur; nullus non ex tota Graeca Latinaque antiquitate scriptor pertractatus, nullus non recentior de his literis probabilis quidem criticus liber perlectus, suo quisque loco opportune memoratur; subinde ineditorum veterum grammaticorum praestantes exquisita 58 doctrina notae expromuntur; est etiam ubi ad simile argumentum digressio fit, non illa quaesita et captata, sed ultro ac sponte oblata: ubique apparet animus praesenti operi intentus, nil sibi intermissionis ad vagandum indulgens, summam temporis ac brevitatis rationem ducens. Igitur nil nisi novum et nemini antea dictum profertur; si quid eorum, quae ad rem pertinerent, iam ab aliis recentiorum hominum doctorum animadversum proditumque esset, paucissimis ver-

bis, non nisi nominato auctoris nomine, significataque libri pagina, monetur. Ita doctrinae severitas temperatur suavitate rationis, ut dubites iucundioremne an fructuosiore libri lectionem dicas; ita modus cum copia componitur, ut non dubites affirmare, nullum esse umquam hoc in genere scriptum librum, qui tanta in brevitate tantam praestantissimarum rerum copiam complecteretur. Hoc ipsum aliquando dicere me memini Kulenkampio, Goettingensi Professore, docto sane homini et librorum callentissimo, qui, *At parvus est*, inquit, *Timaei libellus*; cui ego, *Atqui*, inquam, *si decies maior fuisset, Ruhnkenio non deerant copiae ad eum eodem modo ornandum*. Et hoc dicebam, Ruhnkenio adhuc ignotus, 69 nondum praesens praesentem cognoscens. Sed item quosdam de Hemsterhusio iudicantes audivi cum dicerent, eum Luciani editionem deposuisse, quod iam omnem animadversionum materiam consumsisset, nec haberet unde caeteros scriptoris libros eadem copia ornaret. Enimvero, qui harum rerum usum habent, vel ex quavis una animadversione Hemsterhusii, Valckenarii, Ruhnkenii, et similium virorum, facile intelligat, eos quantasvis et longas et praestantes animadversiones scribere potuisse, et quominus plura scriberent, tempus, locum, occasionem, voluntatem, et quidvis potius quam copiarum abundantiam, iis defuisse. Copiae quotidie legendo affluunt et augentur; ad scribendum laboris patientia, studii intentio, ardoris impetus progressu aetatis minuitur; itaque fit, ut materiae faber, non ut fabro materia desit. Rectius mihi conveniebat cum Brunckio. Apud quem quum aliquando essem, isque Timaeum Ruhnkenianum, qui forte in promptu erat, in manus sumens, diceret: *Hic est unus in tota Literatura Graeca libellus simul et brevissimus et doctissimus: Recte*, inquam, *ais; hoc semper et ipse dico, et nunc dicere me volentem occupasti*. Quo magis miror doctum quemdam virum Lipsiensem chartae pepercisse, minime ceteroquin eius parcum, qui Timaeum et Moeridem nova editione repetiit, omissis Ruhnkenii et Piersoni animadversionibus, in quibus maxime et praecipue illorum Grammaticorum posita est utilitas et commendatio *). Ruhnkenius quidem hac in Timaeo navanda opera, praeter animadversiones in

*) *Fischerum* haud dubie intelligit, qui utrumque scriptorem complectens parvum volumen edidit Lipsiae c1816; e Ruhnkenii tamen Timaei editione nihil adiecit praeter praefationem. Piersoni Moeridem nondum editum viderat Fischerus, ut ipse in praefatione significat.

ipso libro proditas, tantum doctrinae apparatus collegit, qui instruendae novae Platonis editioni sufficeret, idque et tunc iam cepit consilium, et postea magis distulit quam abiecit, et perfecisset, nisi deinceps aliae ex aliis scriptiones, denique senectus, supervenissent.

Quantam apud me vim ad progrediendum proficiendumque habuerit Ruhnkenii Timaeus, infra narrabo. Valuit vero eius cognitio et auctoritas apud multos ad Platonem legendum; certe ab eo tempore eius dialogi apud externos, in primis Germanos et Britannos, editionibus celebrari coeperunt. Et, ne hoc praeteream, Ruhnkenii exemplo ad studium Platonis adductus est Hemsterhusii filius Franciscus, et ita ad philosophi rationem suam ipse ingenium conformavit, ita in libellis, quos de philosophia deinde scripsit Francica lingua, metaphysices abstrusissimas argumenta suaviter ac dilucide exposuit; ut cum dubites subtilitatemne an Socraticam naturam venustatem magis mireris, certe Platonem ipsum Francice disserentem tibi audire videaris. Quam rationem adhuc in Germania elegantissimi quique tenuerunt philosophi, Mendelssohni, Sultzeri, alii; et eandem profecto repetent seque 61 ipsi ex verborum obscuritate et involucris ad popularem captum et Socraticam perspicuitatem explicabunt novissimi illi doctrinae a Regiomontano Ruhnkenii condiscipulo proditae sequaces: si quidem philosophia ad communem humani generis utilitatem intelligentiamque spectat, nec eius studiosi magis verbis quam rebus fidunt.

Edito Timaeo, Ruhnkenius iam ita et doctrina perfectus, et doctrinae fama clarus erat, ut accessioni nullus superesse locus videretur. Et iam decem annos in Batavia degerat, et cum tantarum laudum commendatione adhuc erat privatus, necdum ad publicum docendi munus proventus. Atqui ita acciderat, ipso partim volente, partim non volente. Subinde eum veteres amici, Ritterus, Bergerus, Ernestus, per literas monebant, habere se opportunitatem impetrandi ei muneris professorii in Germania, et, modo ipse vellet, in promptu esse eius muneris adeptionem *). Sane, accipienda tali conditione melius, quam postea fecit, rationibus suis et futurae rei familiari consulisset. At ista eum cura nondum tangebatur. Multis Batavae terrae suavitatibus captus, et sua

*) *Adeptio* rarum est vocabulum, sed Ciceronianum et non dubium; nam praeter Cic. etiam Quintilianus semel eo usus reperitur V, 10, 33. Contra *assectio*, quo saepe recentiores, qui Latine scribunt, utuntur, improbandum est.

ipse natura cum hominum ingeniis mirifice congruens, perpetuo in ea manere constituerat. Principio eum ceperat ille libertatis sensus, qui omnibus non obesae naribus hominibus
 62 recens in hanc e vicina regione ingressis continuo, veluti quidam sanitatis odor, occurrit, et progressis apparet paulatim per omnes vitae partes civiumque ordines diffusus. Porro, vehementer mores Batavorum amabat, quos, ut ipse aiebat, cum sortis tum indolis felicitas tam a servili potentiorum adulatione, quam a superbo inferiorum contemptu aversos, a vanorum item titulorum ambitione alienos fecisset, contra ad generosam et civilem animorum aequalitatem conformasset. Ad hanc rationem ita assueverat Ruhnkenius, ut in patriam redux ipse veluti novus ac recens in ea peregrinaturus, nec magis ipse illi, quam illa ipsi, amplius placere posse videretur. Tum vero propter illas, de quibus diximus, dotes facilitatis et candoris, et morum sensuumque cum Batavis congruentiam, his omnibus, summis infimis, iucundus acceptusque erat; hi et hortabantur eum ut in Batavia maneret, et optabant ut intra breve tempus in cathedra Academica poneretur. Hemsterhusius et Lugdunensem alterutram, vel Graecarum vel Latinarum, literarum cathedram dudum destinaverat; sed in neutra succedere poterat Ruhnkenius, manentibus, qui eas tenebant, ipso Hemsterhusio et Oudendorpio. Erant alia item publica docendi munera, quae Ruhnkenio subinde offerrentur. Puerili aetati Latinis Graecisque literis imbuendae unaquaeque fere, paulo certe frequentior, in Batavia urbs habet gymnasium, scholam Latinam vulgo vocant, cui praeest rector, sub eoque corrector, plerumque etiam praeceptor ac plures adeo subinde. Multa sunt rectorum munera, quae luculentior*) reditu fruuntur plerisque Academicis literarum cathedris; sed habent adiunctam necessitatem recipiendorum in contubernium et convictum discipulorum, eorum quidem qui statutis conditionibus uti velint; unde rectori alia existit necessitas, matrimonii, vel certe instruendae alendaeque familiae. Correctores ac praeceptores minus quidem quaestuosi sunt conditione, at non obstricti illis necessitatibus solutionem habent ad alia negotia rationem, et plus otii ad sua sibi literarum studia colenda. Sane scholastica illa magistraria futuris etiam professoribus cum honestissimam expectan-

*) *Luculentum patrimonium, luculenta hereditas, luculentae divitiae, luculenta conditio* et alia huiusmodi frequentantur apud Latinorum probatissimos quosque scriptores.

di stationem, tum idoneam instituendi tirocinium et praebent, et saepe praebuerunt. Huiusmodi nil placebat Ruhnkenio. Placebat adhuc, ut antea, singularis praefectura *) adolescentis quocum Lugduni aut in viciniis degeret; quo maiorem adeundi Hemsterhusii sui facilioremque copiam haberet. Praeterea, quo minus se stabili muneri alligaret, haec etiam accedebat causa, quod mira dudum peregrinandi cupiditas eum ceperat lustrandarumque celebriorum per Europam bibliothecarum, unde codicibus parum cognitis aut nondum editis, in lucem protrahendis literas locupletaret.

Iam edito Timaeo, impatiens morae, propositi huius perficiendi tempus porro differre noluit. Igitur proximo anno, c1810ccclv, Lutetiam Parisiorum profectus est. Haec enim urbium ex eo genere et proxima erat, et magis quam omnes aliae abundans locupletissimis bibliothecis, quarum e numero duae in primis erant frequentissimae instructissimaeque antiquis codicibus scriptis: altera, cognomine *Regia*, altera *Sancti Germani in Pratis***), Benedictinorum e congregatione Sancti Mauri. Utramque e catalogis ita iam cognitam perspectamque habebat Ruhnkenius, ac si in ea habitaret. Regiae bibliothecae, multo etiam quam altera ditioris ac refertioris, scriptis codicibus praefectus erat Capperonnerius, qui in plerisque eorum excerptis aut describendis, utilem iam operam navaverat Hemsterhusio, Dorvillio, Albertio, ipsi Ruhnkenio, aliis item. Is oblatam gratiae loco pecuniam solebat, ut illiberalem mercedem, spernere ac recusare, operaeque suae pretium aestimare certo bonorum librorum numero, in primis exemplorum ex optimis recen-

*) *Praefectura de cura vel gubernatione in singulos est apud Phn. Hist. Nat. XXVIII, 5.*

**) Haec magnam ante paucos annos calamitatem incendio subisse fertur. WYTTENB. Haec bibliotheca instructissima, quae quum lege 27. Nov. c1810ccclxxxix. lata omnia in Francogallia conno-bia publicarentur, 45,000 volumina librorum impressorum et 8000 manuscriptorum continebat, iussu eiusdem illius legis sigillis munita et alium in locum translata est. Ubi quum anno c1810ccclxxxiv. flammae aedificium devastarent, impressorum librorum ingenti numero absumpto, 12,000 tantum volumina conservata sunt. Sed libri MSS., qui forte fortuna alibi erant repositi, omnes integri evaserunt. Quae bibliothecae illius reliquiae et veluti parietinae anno insequente in bibliothecam publicam, nunc et olim regiam, migrarunt, ubi nunc etiam asservantur. Ibi illi quoque codices quaerendi, quae Montefalconius in *bibliotheca Corsicana* descripsit. EBERT.

tissimisque veterum auctorum *) editionibus, veluti Livii Drackenborchiani, Virgilii Ovidiique et aliorum a Burmanno editorum, Aristophanis et Suidae Kusteriani, Iosephi Haverkampiani, Diodori Siculi Wesselingiani, et nullorum non scriptorum Graecorum ac Latinorum; visus putare hos libros doctis Batavis sponte et gratis venire **), nec gravi aere e bibliopoliis emendos esse. Erat vero illud librorum sive pretium sive donum, ut accipienti honestius quam parata pecunia, ita danti molestius multo et gravius. Neque tamen haec fuit Ruhnkenio causa quare Lutetiam ire operamque ipse facere vellet, nam erat ad sumtus huiusmodi, si quis alius, paratus ac solutus; et illa Capperonnerii conditione, ut antea, postea redux in Bataviam, usus est. Volebat externas regiones visere, bibliothecas lustrare, et primum omnium Lutetiam excurrere; cum ut veteres illos libros suis ipse et oculis cerneret, et manibus tractaret, tum ut illum populum, terram, urbem, cognosceret. Quo quum venisset, non minus, quam antea absens, tunc praesens benivolum officiosumque expertus est Capperonnerium; quippe qui ipsum non modo in familiaritatem reciperet, exemplaribus regiae bibliothecae libere uti, et, quo liberius commodiusque uteretur, auferre domum ea secum pateretur, sed reliquarum etiam eum praefectis bibliothecarum commendaret. Quod in primis utile Ruhnkenio fuit in Benedictinorum bibliotheca, cuius praefectus minus ad gratificandum facilis videbatur. Nam Capperonnerius Benedictinis, qui regiae bibliothecae libris frequenter et opus haberent et uterentur, disertis verbis significavit, se in eius usu ipsis commodando ita porro paratum fore, ut ipsos erga Ruhnkenium paratos fuisse cognovisset. Iam nil attinet narrare, quo impetu in has bibliothecas involverit, ut longam quasi sitim restingueret et diu desideratis libris heluaretur. Qui ipsi aliquando in simili causa fuerunt, et Ruhnkenii quae fuerit in appetendo vehementia norunt, haec vel tacentibus nobis intelligent; neutrius gnaris, quamvis multa narrantes, surdis fabulam narremus. Alios totos, alios partim descripsit, alios excerpsit, alios cum editis

*) *Auctor pro scriptore* a Quintiliano eiusque aequalibus saepe dicitur, a Cicerone non item. MATTHE. ad Elog. Lat. Exempla p. 181.

**) Virg. Georg. II, 10.

*Principio arboribus varia est natura creandis;
Namque aliae, nullis hominum cogentibus ipsae
Sponte sua veniunt ceta.*

comparavit, variasque lectiones enotavit; nec modo eos, quos antea destinaverat, sed complures adeo de quibus non cogitaverat. Nam cum codicem quemque suis ipse manibus evolveret excuteretque, saepe longe aliud in eo reperiebat, quam id quod titulus profiteretur; saepe hoc ipsum, sed alia praeterea nec expectata. Haec enim fere est catalogorum conditio, ut vel optimi eorum confecti sint ab hominibus non indoctis quidem, nec tamen satis doctis et intelligentibus eum in finem, ut in codice quoque pervolutando animadverterent, utrum unius omnia in eo essent scriptoris, an diversorum; si unius, quot eius partes, si diversorum, qui illi et quae cuiusque scripta continerentur *). Veluti, ut hoc utar, titulus proficitur Patrem aliquem Ecclesiasticum; sed insunt 67 praeterea aliorum optimorumque auctorum **) libri, Platonis, Xenophontis, similium, ita eadem manu describendo continuati, ut nullo notabili intervallo distinguantur. Ergo, titulo non credere, sed alia etiam quaerere, est hominis in codicibus scriptis tractandis versati; invenire autem ea, est maioris ingenii, et assidua auctorum lectione ad eorum varietatem orationemque continuo sentiendam notandamque diu multumque exercitati. Hanc facultatem tenebat Ruhnkenius. Sed qui eam teneret bibliothecae praefectus, ecquis umquam fuit, excepto Isaaco Casaubono***), Luca Holstenio †), et ipso postea Lugdunobatavae praefecto Ruhnkenio? Sed

*) Utinam, quae sic in una Lugdunensi bibliotheca latent veterum cum Latinorum tum Graecorum scriptorum reliquiae, editae atque ineditae, quarum numerus non parvus est, tandem aliquando in lucem protraherentur. Igitur hi duumviri, Ruhnkenius et Wyttenbachius, tantam laudem litteris provehendis meriti, qui bibliothecarum publicarum conditionem tam probe nossent, quosque, quot et quantas copias bibliotheca ista possideret, non latuisse credibile est, tam aequo animo has tantas copias ignorari et in squalore ac tenebris delitescere passi sunt? Quis est, qui hoc non miretur? Sed magis etiam mirandum est, illud nondum etiam fieri, quod omnes, ut fiat, optare debent viri docti. Fortasse tamen Bakius, V. Cl., eruditissimus Wyttenbachii discipulus et successor longe dignissimus, quem multa in hanc rem moliri scio, de quibus ipse mecum communicavit cum Lugduni essem, operae suae doctissimae fructus mox publici iuris faciet.

**) Cf. quae paullo ante de usu v. auctori monuimus.

***). Siquidem ad breve tempus fuit vel praefectus, vel custos bibliothecae Regiae. Vid. eius epist. 256. ad Ios. Scaligerum. WYTTEB.

†) Vid. B. C. Struvii introductio in notitiam rei litterariae p. 282. Mediceae quidem bibliothecae codices in catalogum redegit,

horum, quod sciam, nemo eius, cui praeerat, bibliothecae catalogum edidit. Casaubonus ad breve tempus praefuit regiae Parisiensi; et aediculam, in qua is literis operari solebat, subinde Ruhnkenio monstrarunt Parisienses quidam, qui pauci veterem venustatem retinerent, eoque ventitarent quasi salutatum manes herois de optimo hominum genere optime meriti.

68 Annum Lutetiae transegit Ruhnkenius, et incredibile est dictu, quot tam brevi spatio descripserit ineditos grammaticos, scholiastas, rhetores; quot item contulerit editos scriptores cum codicibus scriptis, Homerum, Hesiodum, Callimachum, Apollonium Rhodium, Orpheum, Platonem, Xenophontem, Athenaeum, Philostratum, Aleiphronem, alios quos enumerare longum sit. Quorum omnium excerpta et apographa, ex multis illa aliis Europae bibliothecis aucta et locupletata, insigne sunt, et unicum inter privatos, Ruhnkenianorum librorum ornamentum et instrumentum *). Neque vero sibi soli Lutetiae vixit, sed amicis Batavis multa in hoc studiorum genere officia praestitit, Hemsterhusio, Wesselingio, Valckenario, Albertio, Piersono. Atque tantum laborem exantlare non potuisset, nisi valuisset ea, quam supra diximus, ingenii animique facilitate, studii constantia et efficacia, quae praesertim Herculeo quodam corporis robore niteretur, quod item in toto eius habitu et motu appareret; ut venusti homines, quod mihi viginti annis postea eadem de causa in eadem urbe degenti Parisienses quidam veteres illius familiares narrarunt, subinde eum Herculem Musagetam vocarent. Equidem quotiescumque de Ruhnkenii Parisiensi anno cogito, toties mihi Herculis species ante oculos obversatur labores illos exantlantis. Neque animum capiebat satietas taediumve laboris; neque laborem intermittebat, nisi corpore ita defatigatus, ut aut otio se aut somno reficere deberet. Otium referebat non ad aliorum lectionem librorum recentioris generis saeculique; nam oculos mentemque 69 per illum annum solis antiquis consecraverat codicibus: sed ad liberalem oblectationem, cognitionem urbis, hominum,

quem ex MStis Holstenii, medio fere hoc saeculo, edidit Lienthalius; ut Colerus notavit ad Struvii librum p. 291. editionis I. Chr. Fischeri Lips. 1754. WYTTENB.

*) Haec omnia in Lugdunensem bibliothecam publicam illata ibi cum ceteris rebus optimis recondita lucem exspectant. Scio ante quadriennium in ordinem redactas esse istas schedas Ruhnkenianas MSS.; sed quid impediatur, quo minus quae editione digna sint, edantur, nescio.

rerumque memorabilium. Memini eum subinde in illius temporis memoriam redire, ac libenter suaviterque de eo mecum confabulari, cum me ad eandem operam peregrinationemque faciendam hortaretur. Nullus, aiebat, in toto terrarum orbe locus, item ut Lutetia, cum abundat omni omnium artium doctrinarumque materia et suppellectile, tum affluit omni omnis generis voluptatum deliciarumque instrumento. Ne dicam de ingentibus aedificiorum operibus, basilicis, templis, gymnasiis, porticibus, theatris, ambulationibus, aliis, eorumque et magnificentia et multitudine; confluit in eam urbem quicquid et arte effici et ingenio excogitari potest, cum ad deliniendos oculos, tum ad oblectandas aures, tum ad reliquos sensus titillandos ac mulcendos. Igitur et doctrinae studiosus habet, quo descendat, placando genio honestum diverticulum; et voluptarius habet, quo se a Sirenibus ad Musas attollat, opportunum receptaculum; cerniturque illud in morum diversitate temperamentum, ut nec doctrinae studiosus rigida austeritate horreat, sed habeat aliquem suavitatis et comitatis nitorem, nec voluptarius redoleat vitae suae labem, sed gerat aliquem haud alienum a Musis decorem. Omnes ad Musas aditus unicuique patent 70 et aperti sunt; si quidem publico et communi usui dicata sunt Musea, ubi cum libri omnis generis expromuntur, tum spectanda exponuntur artium liberalium opera manu facta, picturae, statuariae, sculpturae numismatae, aliarum; materies *) et opificia item physicae, anatomicae, medicinae, mechanicae, astronomiae, historiae naturalis, et nullius non disciplinae. Quibus in locis fere conveniunt et periti et imperiti, fiunt circuli spectantium, de harum artium operibus et ratione colloquentium, narrantium, iudicantium; ut imperiti ac rudes, astantes et audientes, aliquid paulatim amoris et cognitionis colligant, unde ad interius etiam studium alliciantur, aut certe doctrinae specie colorentur. Sed non minus in promptu et obviae versantur voluptatum illecebrarumque variae formae, quibus ubique occurrentibus et blande accidentibus, qui non convertatur aliquando, is aut ferreus sit, aut perfectus e Stoica schola sapiens. Equidem a familiaribus per iocum Hercules Musagetes vocabar; qui voluptatem non fugisset, sed vicisset ac Musis parere coegisset.

*) *Materies animi est, materia arboris. Materies qualitas ingenii, materia fabris apta.* Fronto de differentiis vocabulorum p. 481. edit. Maii. Hoc est, si quid video, *materies* dicendum, si translate; *materia*, si proprio sensu dicatur.

Tu, cuius Dei Deave tutelam et auctoritatem sequi velis, ipse iudicabis: certe Lutetiam tibi eundum censeo, cum Plutarchi tui literarumque caussa, tum ad animi cognitionisque liberalem fructum percipiendum. Haec ille.

- 71 Erant eodem tempore Lutetiae duo doctissimi Britanni, quibuscum Ruhnkenius amicitiam iunxit, et postea absens constanter coluit: alter Samuel Musgravius, qui medicae arti discendae operam dabat, alter, Thomas Tyrwhittus, bene dives, genio et literato obsequabatur otio, et, ut erat ingeniosissimus elegantiarum iudex et aestimator, Musarum Sireniumque cultum ita iungebat, ut, utrisque gratus, utrarumque muneribus frueretur.

Ruhnkenii doctrina quum Lutetiae non esset obscura, miretur quis eum non in sodalitium Academiae Inscriptio-
num fuisse adscitum. Atqui idem quis miretur de Hemsterhusio, Wesselingio, Valckenario, aliisque exteris in hoc genere excellentibus viris. Tales externos ignorant fere plerique sodales illi, nisi si qui in his literis veram grammaticam criticamque rationem sequuntur, cuiusmodi adhuc sunt in primis Villoisonus, Larcherus, Sanctocrucius. Neque vero Ruhnkenius huius bonorum sodalitii quaerebat, qui, Hemsterhusii doctissimorumque Batavorum exemplo, omnem ostentationem et gloriolam odisset. Nam postea demum ista opinio ac vanitas nostrorum hominum animos infecit, ut eo se beatiores arbitrentur, quo plurium sodalitiolorum titulos suis nominibus subscribant.

- 72 Ruhnkenius eo consilio Lutetiam profectus erat, ut perlustratis eius urbis bibliothecis earumque codicibus scriptis excussis excerptisque, porro Hispaniam peteret, eandemque operam in bibliothecis Scorialensibus ac Matritensibus naveret *). Quarum quo faciliorem aditum haberet, iam cum

*) Quae in Hispania habeantur artis criticae et disciplinarum antiquitatis subsidia vix ulli cognita, qui et quot veterum scriptorum Codices nondum excussi, conicere dudum licuit ex catalogo Iriartii. Nunc postquam tot nuperrime antiquissima ibi coenobia patefacta thesaurique eorum reserati sunt, quis non credat, libros veterrimos et desideratissimos in Regias et publicas bibliothecas aut translatis esse aut translatum iri? Numquam vero magna spes fuit, ut ex Hispania aliquid ad ceterae Europae litterariae communem utilitatem aliquando prodiret; nunc adeo minor est, cum generosus populus et quicquid ibi est hominum patriae amantium magis in rempublicam communi consilio restituendam, quam in literas iurandas intentum gerat animum. Faxit Deus O. M., ut praesentem miseriam eluctati mox ad

Bataavorum apud Hispanos legato per amicos egerat, ut eius in comitatu et familia locum honorarium obtineret. Nunc anno Lutetiae transacto, videt complurimum etiam annorum opus ibidem superesse; et iam tantum congesserat apographorum excerptorumque acervum, ut eum digerere tandem et ad usum conferre cuperet. Interea Hemsterhusius quoque eum per literas monebat, tempus venisse adipiscendae cathedrae, nollet diutius Lugduno abesse, ne apud amicos fautoresque suos in oblivionem veniret; meminisset quid Cicero sibi ipse subiecisset *), absentiae ab urbe suae detrimenta commemorans; faceret ut in oculis suorum civium habitaret, ut eum praesentem potius quotidie viderent, quam de absente audirent: eos aures hebitiores, oculos acres atque acutos habere. Ergo Bataviam ita repetiit, ut per proximas ferias, vel aliam vacationis opportunitatem, brevi Lutetiam rediturus, et reliquam operis partem confecturus:

Ignorabat adhuc Ruhnkenius quid illud esset quod Hemsterhusius vellet; hoc redux iam ex eo discit. Is iam magno natu **), tardior ad scholas habendas; cupiebat sibi vel suffi- 73
fici vel adiungi Ruhnkenium nomine lectoris; eaque de re iam egerat cum Bentinkii aliisque principibus viris: sed volebat ipsum adesse Ruhnkenium, ut sua ipse praesentia et amicorum opera aliquid momenti ad efficiendum propositum afferret. Ruhnkenius minus, quam quis putet, cupide conditionem accipit. Primum noverat Hemsterhusio successorem et omnium opinione destinari, et suis meritis deberi, Valckenarium, si quidem vellet succedere, eumque ad eam voluntatem ac spem iam olim adductum fuisse quibusdam Hemsterhusii sermonibus. Deinde quod hic ipsi suadebat, ut interea saltem lectoris Graeci munere fungeretur dum Oudendorpius viveret, eique aliquando in cathedra historiarum et eloquentiae succederet; gratum acceptumque ei erat de successione in Oudendorpii cathedra, non item ut interea Graecas haberet scholas ad brevis temporis usum et mox relinquendas. Accepit tamen conditionem, cum pietate erga

feliciorum et quietiorum statum evehantur Hispani, ubi litterarum caussam iuvare possint nobis suos librorum thesauros recludentes.

*) Cic. Oratione pro Plancio c. 27. WYTTENB.

**) *Magno natu* de aetate sine ulla varietate lectionis apud Nep. Timoth. III, 1. Liv. III, 71. Contra *suspectus locus* apud Nepot. Dat. VII, 1. *maximo natu filius*. Nam in simili loco Nep. Ages. I, 3. *qui maximus natu ex liberis esset*; ubi nihil variant codices.

Hemsterhusium; tum certa perstasione praecipiens quantum ad honores consequendos valeret illud *in oculis civium habitare*, et in minorum statione honorum maiores expectare.

Provinciam lectoris Graecarum literarum, mense Octobri *) anno huius saeculi quinquagesimo et septimo, auspicatus est solemni oratione *de Graecia artium et doctrinarum inventrice*; materia pervulgata, sed ad popularem auditionem
74 accommodata, eademque gravi nec umquam satis celebranda: ceterum a Ruhnkenio ex iis locis ducta, iis et argumentis confirmata et luminibus distincta, ut plane nova nec a quoquam ante eum tractata videretur. Et erat hoc eloquentiae proprium, de veteribus nove, de tritis exquisitae, dicere. Et vere videor affirmare posse, hanc primam post longum tempus e cathedra auditorii Lugdunobatavi vere orationem, id est, quae et Latinitatis et eloquentiae officio satisfaceret, tunc habitam esse, et, haud dubio **) omnium hac laude dignarum, ante habitarum, principem exstitisse. Quod quale sit, infra videbimus.

Scholas habuit bifariam, interpretandis scriptoribus vel sacris, Lucae Evangelio et Actis, vel classicis, Homero, Xenophonte, aliis. Utrasque ita habebat, ut scriptorem ipse legeret et interpretaretur, tum ad locos difficiliore dictaret animadversiones de scripto; ita factitabant Hemsterhusius et Oudendorpius, factitaverant Burmannus, Perizonius, Gronovii, et caeteri in illa Academia clari quondam viri. Quae ratio quum Ruhnkenio item placuerit, cumque omnino multum referat quam quis doctor institutionis viam sequatur, eaque multum in utramque partem ad literatam eius vitam existimationemque valeat, et valuerit apud Ruhnkenium;
75 haud alienum a re praesente esse videtur, in toto hoc dictandi negotio quid ipse spectaverit, paucis monere.

Si ratione et modo, tempore et loco, fit, si a magistro ad ipsius et discipulorum progressus accommodatur, perutile hoc est utrisque negotium. Discipulis, ineunte aetate, qua sunt fere plerique quum ad Academicas literarum scholas

*) Vide quae supra diximus de hac ablativi forma ad p. 52.

**) *Haud dubio*. Sic in omnibus editionibus, etiam nuperrima Opusculorum Wytttenb. Sed non dubium est, quin improbanda sit haec forma. Ex uno enim Livii loco XXXIV, 2. affertur, ubi ante Gronovium legebatur: *haud dubio ad culpam magistratuum pertinens*; quod Gronovius emendavit et Drakenborchius in ullo codice exstare negavit. Quare adducor, ut credam, Wytttenbachio errorem operarum obtrusum esse, postea per omnes editiones propagatum.

accedunt, nondum exercitati ad comprehendendam mente memoriaque continuam magistri disputationem; his igitur schola non perit, scripto servatur, habent quod domo relegant. Magister commentanda diligenter conscribendaque schola plus proficit cum ad accuratam rerum cognitionem, tum ad bene scribendi facultatem. Quam facultatem et egregie tenebat, et porro augere tuerique volebat Ruhnkenius; qui, ut acerrimo erat cum omnis pulcri venustique, tum Latinae orationis sensu studioque, ita nolebat se continuo extemporalis consuetudini committere, ne quid vitiosi traheret. Meminerat illud Thucydidis: *peritia timorem, imperitia audaciam facit* *); meminerat homines Latine doctissimos ex tempore disserentes haesitare subinde ac subsistere, quod nomen verbumve sibi probatum non succurreret; meminerat etiam imperitos audacter se in extemporale flumen conicientes, lutulentos quidem barbariei et inficetiarum sordibus fluere **), sed fluere tamen magno et suo cum strepitu et audientium plausu. Ipse, qui a natura ita factus esset, ut suum 76 et peritorum, non vulgi, iudicium sequeretur, et nil magis fugeret quam speciem hominis populo se venditantis, iudicabat tutius esse ab initio quidem se adstringere scripto, quam solutum vagari; memor Cicëroniani ***) moniti, scribendi consuetudine comparandam esse extemporalem dicendi facultatem, neque quemquam, nisi diu multumque scriptitarit, etiam si se vehementer in subitis dictionibus exercuerit, admirabilem existere oratorem: contra perverse dicere, perverse dicendo homines facillime consequi. Est vero etiam ubi detrimentum adfert dictandi consuetudo; nisi magister dictata quotannis recenseat, corrigat, suppleat, ad captum ingeniaque discipulorum accommodet, tum vero frequenter aliquid ex tempore adiiciat, argumentationis, exempli, amplificationis, vel ad explicandum, vel ad illustrandum, sive ad rationis nexum demonstrandum, sive ad usum vitae aliarumve disciplinarum; quo magis certiusque intelligatur quam quovis loco sententiam habeant dictata, quem fructum, quam late pateant. Ita solebant Hemsterhusius et Valckenarius, eandemque viam ingrediebatur Ruhnkenius. Nisi enim ita fit; discipulus paulatim in eam opinionem inductus, ut putet omnem scholae fructum unice in dictatis positum esse, mox

*) Thucyd. II, 43. Ita reddidimus illud: ἀμαθία μὲν θράσος, λογισμὸς δὲ ἔκτρον φέρει. WYTTENB.

**) Horat. Satyr. I, 4, 11.

***) Cic. de Orat. I, 33. WYTTENB.

77 officium in scholam ventitandi negligit, dictata a condiscipulo commodata domi describit, servat ea ut *κρημα*, non ut *χεμα*, mancipii loco, non ad usum, omnem denique discendi fructum perdit; magister sensim adeo ab extemporali facultate abducitur, ut ne verbum quidem nisi de scripto proferre audeat; scholae semel dictatae per manus traduntur, describendo frequentantur, ac, veluti pervulgata mysteria, omnem in posterum novitatis gratiam, omnem commendationem auctoritatemque amittunt, vacuae relinquuntur.

Attamen apud nos in Batavia discipuli, cum literarum, tum aliarum plerarumque doctrinarum studiosi, fere aliquid sibi dictari volunt. Sunt adeo qui dictatorum longitudine, latitudine, crassitudine, spissitudine, et locorum citatorum multitudine, magistri doctrinam metiantur. Cognovi aliquando professorem in Graecis literis novum ac rudem, qui scholas haberet interpretationi Xenophontëbrum Memorabilium Socratis destinatas; utebatur, item ut discipuli, exemplo editionis Ernestinae; ex huius notis novas compilabat notulas, locos citatos transcribebat, quorum nec sensum perspiceret, nec auctores nosset; has dapes apponebat discipulis, qui eas ita hiantes captabant ac devorabant, ut sibi valde beati viderentur, nec tamen vel Xenophontis librum vel magistri notulas intelligerent, quippe quorum neutrum 78 ipse intelligebat magister. Horum discipulorum postea nonnulli in cuiusdam scholas doctioris professoris ventitarunt, in quibus forte idem Xenophontëum opus tractaretur, ea quidem ratione, ut discipuli ipsi singulos locos interpretarentur *), et a magistro adiuti correctique, ad intelligentiam auctoris, rerum, proprietatis Graecae exercerentur; pauca dictarentur, sed accommodata ad illam intelligentiam, et ad praesentium discipulorum captum, usum, necessitatem; pauciora etiam citarentur. Illi veterani nec verba Xenophontis nec constructionem norant; et tamen, ut veterani, qui plus saperent et iam sub alio imperatore meruissent, ut ignorantiae suspicionem apud condiscipulos novos a se amolirentur, dictitabant se talibus scholis non esse assuetos, melioribus usos apud priorem professorem. Erat e reliquis discipulis qui illis reponeret, *Atqui noster professor vos Xenophontem intelligere docet, prior ille vester non docuit.* Tum illi, *Hoc*

*) Haec litteras publice docendi ratio nunc etiam in Academia Lugdunensi observatur, salutaris illa et imitatione digna. — Fortasse doctior ille professor ipse fuit Wytenbachius, qui eandem ipse docendi rationem secutus esse dicitur.

quidem non negamus, sed prior doctius dictabat. Quid facias istiusmodi hominibus, qui auctorem negligunt, dictatis adhaerescunt, iisque temere compilatis, et id quod in editi exempli notis bene dictum iam exstat, idem deterius a magistro redditum dictari sibi volunt? Scilicet, tuum ipse iudicium sequaris, et omnem institutionis operam industriamque ad discentium progressus referas. Hoc Ruhnkenius faciebat. 79 Nos haec nunc ideo uberius diximus, quo rectius ea, quae infra eodem de loco dicemus, intelligantur.

Sed cum duo sint publici doctoris officia, alterum necessarium, institutio studiosae iuventutis, alterum honorarium, scriptio librorum in quibus doctrinam ipse suam ad communem omnium usum prodat, et provectiores adeo ac seniores doceat; illius laus intra parietes alebatur Ruhnkenio, huius lumen ac splendor simul et scriptoris doctrinam et famam Academiae Lugdunobatavae per totum terrarum orbem et commendabat et illustrabat. Ernestus quantopere amaret Ruhnkenium eiusque miraretur ingenium, multis librorum suorum locis testatum reliquit. Neque minus Ernestum amabat Ruhnkenius, eiusque doctrinam magni faciebat, et cupiebat eum, ut in aliis literarum partibus, ita in critico illo acute emendandi doctaque illustrandi munere, et esse magnum et haberi. Itaque persuasit ei, ut Callimachum, iam antea ab eo Lipsiae in tironum usus editum, retractaret, uberioribus animadversionibus locupletaret, easque cum Graeviana editione coniungeret, quam Lugdunibatorum repetere instituebant Luchtmansii bibliopolae; offerens ei codicum scriptorum collationes, suas item auctiores, tum vero Hemsterhusii, Valckenariiue, annotationes. Ernestus suscipit hanc editionis provinciam; nec multo post mittit ad 80 Ruhnkenium notulas suas, tenues illas valde et exiles, sed satis, ut ipse quidem putabat, ad novae editionis ac recensionis nomen parandum ac tuendum. Ruhnkenio ista notularum levitas inexpectata accidebat; dat eas Hemsterhusio legendas: huic item videtur. Ergo de communi sententia eas Ernesto remittunt, suadentes ut, quoad posset maxime, eas doctrinae copiis augeret, significantes simul copiarum petendarum fontes, porro monentes ut a Valckenario etiam opem peteret, quem *) in primis ad ornanda fragmenta egre-

*) Frequens est hic usus pronomini relativi in oratione obliqua cum infinitivo positi, ubi demonstrativum vulgo ponitur, vel relativum cum coniunctivo. Utuntur autem illa structura Ci-

- gium emendationis et interpretationis apparatus habere. Facit Ernestus. Redeunt notulae paulo locupletiores, probabiles iudicio ac diligentia, sed ingenio et doctrinae ubertate, nil ad horum rationem triumvirorum, nec a Valckenario quid adiumenti; non quod hic nollet dare, sed quod Ernestus nollet rogare, intelligens suas copiolas in tantis auxiliis obrutum iri. Haec qui noverit, iam intelliget quo pertineat huius de veterum fragmentis iudicium in praefatione Callimachea proditum, in qua quum frequens sit de Ruhnkenio mentio, paucos inde ex multis locos referre operae pretium est, ut appareat quam honorifice Ernestus de Ruhnkenii cum opera in Callimachum, tum tota doctrina, senserit. „In hac denique parte“ inquit „plurimum etiam debeo benevolentiae singulari et humanitati Davidis Ruhnkenii, V. C. qui
- 81 Graecas literas in illustri Leidensi Academia magna cum laude docet, mihiq̃ saepe post in hac praefatione laudandus erit; — atque haec prima veluti pensio gratiae est, quam ipsi libentissime exsolvo. — Addidi etiam fragmentorum auctarium, in quo non nulla a me observata et notata sunt, pleraque Ruhnkenio debentur, qui ex ineditis grammaticis in gratiam meam excerpta misit. — Non sine laude praetereunda sunt Ruhnkenii nostri, de quo saepe dixi, merita in Spanhemianum commentarium; quem ille multis locis vitiosum antea, ut sensus perturbaretur, diligentissime corripuit. In fragmentis Callimachiis erunt forte *) qui copiosiores notas datas velint; quibus me non contemtu excusare cupio; quod possim forte **), favente maiore doctorum hominum parte, facere. Valde enim vereor ne plerique sint in ea qua Kusterus fuit sententia, qui, ad Suid. II. p. 327., non postulandum putabat, ut corruptas et laceras veterum scriptorum reliquias emendaremus et explicaremus, putentque in iis bonas horas non valde bene consumi, cum nec sententiae saepe admodum probabiles insint, nec verba aliam, quam interdum raritatis, commendationem habeant. Atque ipse non dubito fateri, me semper maluisse libris veterum scriptorum integris legendis ingenium ad copiam rerum et
- 82 verborum alere, et ad elegantiam cogitandi ac dicendi acuerre ac polire, quam in veterum et rariorum verborum, ut

cero maxime et Livius. Velut Liv. XXXVIII, 45. *Quod quem unquam de sua sententia facere ausum?*

*) Dicendum erat fortasse.

**) Dicendum fortasse. Sic saepe errasse Ernestium, argumento est nota Matth. ad Exempla Eloq. Lat. p. 220.

Augustus vocabat *), foetoribus eruendis et tractandis, cum grammaticis veteribus, ingenium et tempus meum, quod sic satis exercitum habeo, vexare.“ Eloquenter sane, partim prudenter, partim callide nec satis vere; ignoscamus viro ceteroquin magno, qui facultatem, quam sibi deesse sentiret, argutando elevare maluit; et Ruhnkenii eo magis miremur ingenium, qui et parva illa, quae Ernestus vocabat, sed sine quibus maxima nemo consequi potest, intime perspecta pertractataque habuit, et tamen legendis integris veterum scriptorum libris ingenium ad copiam rerum et verborum aluit, et ad cogitandi dicendique elegantiam acuit ac polivit. Sed referamus ultimam ex Ernesti praefatione partem, veriore illam denuo et aequiorem. „Quo magis gratum,“ inquit „et nobis fuit, et lectoribus fore confido, quod Cel. Hemsterhusius, qui omnes Graecae literaturae recessus tenet, et dignus tanto magistro discipulus, Ruhnkenius, his fragmentis aliquid lucis et ornatus ab doctrina sua accedere voluerunt. Atque utinam mihi otii tantum fuisset, ut magis uti in hac parte potuissem consilio Cl. Valckenarii, cuius ille mihi copiam aliquando humanissimis literis fecit; profecto, ut intelligi potest ex iis quae de sententia eius in notulis meis 83 subinde dixi, multum lucis accessisset his fragmentis ab eius recondita et accurata in his literis doctrina. Haec habui quae in principio operis novi dicerem. In quo navatam Callimacho et Graecis literis operam ita probari eruditis et prodesse cupio, ut meminérint Ruhnkenii mei, eique non modo gratias mecum agant, quod tam studiose et enixe institutum meum consilio et re iuvit, etiam speciminibus typographicis meam in gratiam inspiciendis, ut quam emendatissime exprimerentur omnia; sed etiam faveant Viri excellenti ingenio parique doctrinae, faciantque vota ut ei vita longissima cum rebus secundissimis contingat: quod ego non modo ipsius, sed etiam communium literarum caussa, serio opto. Scr. Lipsiae Idibus Ian. a. 1761.“

Caeterum, quae caussa moverat Ernestum ne Callimacho Valckenariana subsidia adhiberet, eadem apud Gesnerum valuit quominus Ruhnkenianis Orpheum ornaret. Is sub idem tempus, iam senio gravis editionem parabat Orphicorum Carminum; quam ipso mortuo demum absolvit, certe in publicum emisit, Hambergerus, anno h. s. sexagesimo quarto. Ruhnkenius, qui in Orpheo emendando multum operae po-

*) Sueton. Aug. 86.

suisset, eiusque specimen in Epistola Critica ad Ernestum prodidisset, emendationes postea sibi natas obtulit Gesnero; 84 at ille iis noluit uti, metuens ne sua quaedam inventa occupasset, certe eorum commendationi officeret Ruhnkenii lumen: cuius adeo et fragmentorum ineditorum collectionem et scriptorum codicum collationes omissurus fuisse videtur, nisi Ernesti vicisset auctoritas. Atque eo pertinet locus hic in praefatione Hambergeri *): „Nec studuit Gesnerus valde multa habere, ne res longa fieret; et hanc ob causam ne oblatis quidem per Ruhnkenium V. Cl. cuius ingenium et doctrinam quanti ipse fecerit, non unus locus in his Orphicis declarat, uti voluit, potius suo solius remigio rem gere- re; forte **) etiam quod metuebat, ne sibi simile iterum accideret quod in Scriptoribus Rei Rusticae factum est. Ruhnkenio tamen V. Cl. debentur fragmenta inedita et collatio Carminum Orphicorum cum codicibus regii Parisiensibus tribus, quae in manibus viri incomparabilis Ernesti erant, cuius suasu et consilio editioni Gesnerianae adiecta sunt.“ Ruhnkenius quidem suis animadversionibus postea alteram epistolarum criticarum editionem auxit. Quod attinet ad Scriptores Rei Rusticae; constat ad horum editionem locupletandam Gesnero doctissimum Italum, Iulium Pontederam, suas animadversiones dedisse, deinde obiecisse eidem vel negligentiam in iis edendis vel perfidiam. De qua lite ut non est quod plura dicamus, ita facere non possumus 85 quin simile negotium cum illa Ruhnkenii aetate rebusque coniunctum memoremus.

Novam Herodoti editionem instituebat Wesselingius, a cuius doctrina cum nil nisi egregium expectaretur, tum ad eam in hoc opere veluti cumulus accedebat Valckenarii doctrina. Iam fieri non poterat quin hi viri, in pari fere eruditionis facultate, in easdem saepe sententias, coniecturas, citatorum ex aliis scriptoribus locorum mentiones, inciderent. A neutro postulandum erat, ut sua inventa, quamvis communia, tamen ipse supprimeret, socioque soli tamquam propria concederet; iniquum erat, ut alter acciperet auxilium, iniquius etiam ut alter praestaret cum sua ipse laudis iactura. Editio libro, erant qui, nescio quid, de Wesselingio suspicarentur, ac si is Valckenariana quaedam sibi assumisset; quibus suspicionibus, ut infra utriusque ingenii animique

*) *Orph. ed. Gesneri praef. p. VIII.*

**) *Scribendum erat Hambergero fortasse.*

magnitudinem positis, neuter movebatur. Valckenarius quidem moleste ferebat, varias codicum scriptorum lectiones a Wesselingio non secum fuisse communicatas, quas si, ante conscriptas suas animadversiones, habuisset, earum comparatione multo plures locos emendasset. Et vero tanta erat in Herodoto criticae facultatis exercendae materia et ubertas, tantus ad excurrendum campus, unde uterque suam sibi ac propriam laudem reportaret, praesertim, quum in pari universe eruditionis copia esset tamen quaedam voluntatis, studii, ingeniorumque dissimilitudo, ut quum omnes uterque teneret literas, diversa earum prae caeteris genera sequeretur. Wesselingius magis res, omnem historiam, chronologiam, geographiam, antiquitates, consectabatur; Valckenarius magis verba et grammaticam rationem complectebatur, valebat interiore Graecae linguae scientia, venustatis sensu, emendandi acumine, et ex omni veterum scriptorum grammaticorumque quamvis horrida farragine, tamquam gemmas, optima quaeque praecepta et fragmenta indagandi expiscandique sagacitate; posses hunc grammaticorum criticorumque *ιστορικώτατον* nominare, illum historicorum *κριτικώτατον και γραμματικώτατον*; qui nisi coniunctam ingeniorum operam in Herodotum contulissent, careremus illa editione, quae adhuc una ex omnibus omnium Graecorum auctorum editionibus excellentissima et vere palmaria exstat: cuius operae et coniungendae ipsis suasores fuerunt Hemsterhusius et Ruhnkenius communes amici, iidemque, si quae *) forte inde nata esset disiunctio, veteris gratiae reconciliatores. Sed Ruhnkenii quoque studium utile fuit Wesselingio ad ornandum Herodotum, comparandis Parisiensium codicum scriptorum lectionibus, quod et in praefatione ipse fatetur, et ex eius ad hunc epistolis, nuperrime mihi in manus incidentibus, cognovi. 86 87

*) Discrimen inter *si quae* et *si qua* nuper recte docere instituit Gogrenz. ad Cic. Acad. II, 262. Is tamen de neutro tantum plurali egit, nec satis plene ac perfecte. *Si quae* et *si qua*, feminino singulari et neutro plurali differunt, ut *si qui* et *si quis*. Videlicet *qui* et *quae* sunt formae pronominis indefiniti enclitici nudi. Sed formae *si quis*, *si qua* ductae ab *aliquis*, *aliqua*, in quibus syllaba *ali* etsi omissa, tamen intelligitur. Inde fit, ut *si qui*, *si quae*, wenn einer, wenn eine, wenn etwas; contra *si quis*, *si qua*, wenn irgend einer, wenn irgend eine, wenn irgend etwas significant. Cf. praeterea Prisc. V, 12. p. 209. Tom. I. ed. Krehl. ex quo discimus, scribendum *siqua* compositae, sed *si quae* enclitice; nam compositionem corrumpere dictiones, non enclisin.

Sub idem fere tempus, quo Ruhnkenius lector docendis Graecis literis factus est, accidit ut Lugduni cathedra iuris publici vacaret, eique ornandae cum scientiae facultate excellens, tum famae celebritate clarus, doctor quaereretur. Continuo Ruhnkenium subit Ritteri sui cogitatio; eam cum Hemsterhusio communicat; qui, ut nomen Ritteri audit, ita hunc unice expetit ac probat, ut in literis et antiquitate versatissimum, et omnis historiae, sine qua haec iurisprudentiae pars constare non posset, peritissimum; persuadet consilium Curatoribus; hi Ruhnkenio negotium dant, ut ipsarum nomine Ritterum invitet eique cathedram offerat. Ruhnkenius mandatum lubenter peragit; Curatorum invitationi addit suam ipse adhortationem. Ritterus conditionem accipit; Ruhnkenio peramanter respondens, ad eam accipiendam plurimum apud se valuisse quod ad Academiae cathedraeque Lugdunobatavae celebritatem accederet pecuniariis illa suavitas instaurandae veteris cum ipso consuetudinis, rogans simul, ut domum famulitiumque conduceret, ac suppellectilem prospiceret. Ruhnkenius hoc nuntio laetus, confestim omnia et procurat et efficit. Interea mensis unus, et item alter, et plures, nec Ritterus venit; frustra ab omnibus
88 expectatur, nec Ruhnkenio subinde scribenti ac morae causas quaerenti respondet; tandem veniunt eius literae conditionem renunciantis. Scilicet uxorem suam nullo modo adduci potuisse ut secum in Bataviam veniret, illam antea consilium accipiundae novae stationis probasse, postea prorsus ab eo abalienatam esse; se quidem facere non posse, quia uxoris voluntati hoc det, eique obsequatur. Qui fuerit Ruhnkenii dolor, qui aliorum sensus et indignatio, ab illa potius Ritteri spe deiectionum, referre non est opus. Ad uxoris animum a Batava conditione avertendum quae causae valuissent, alii alias suspicabantur, in quibus haec in primis fidem invenit. Ut solent homines peregre profecturi quae-
rere ex aliis de regione, quam petunt, multaque in utramque partem audire, ita mulieri narratur tam esse diversam a Saxonia Bataviam coeli et aeris temperie, hominum vita et moribus, omnium rerum ratione, ut ipsi inter Batavos Batavasque vita parum vitalis *) futura esset; addunt exemplum de uxore Heineccii, qui Franequeram profectus delatam ipsi iurisprudentiae cathedram non nisi breve tempus tenuerat,

*) Ennii est *vita vitalis* Cic. Lael. 6. deductum ex Graeco Philemonis: *ἡμεῖς δ' ἀβιωτοὶ ζῶμεν ἄνθρωποι βίον*. Cf. Ennii fragm. ed. Hessel. p. 332.

quum eius taedio ex adversa ipsius valitudine et morte uxoris concepto, Germaniam repeteret: nam uxor, ut ipse, Franequerae in incommodam valitudinem, sed et ex illius vitae et morum insolentia in animi aegrimoniam incidit, ut paula- 89
tim viribus deficeret, denique ex partu obiret. Ita Lugdunobatava Academia frustrata est luce Ritleri, huius erga uxorem indulgentia, non malam quidem illam, sed in eo reprehendendam, quod mallet imperitorum hominum narrationumculis, quam marito, credere, vere ei ex Ruhnkenii literis affirmanti Lugdunum in primis esse urbem copia instrumentorumque vitae suaviter commodeque degendae abundantem, cum aliis omnibus in rebus, tum civium utriusque sexus commitate et urbanitate, vix ut ulli frequentissimarum urbium hac laude cederet.

Ruhnkenius per quatuor annos obtinuerat provinciam lectoris magna cum industriae doctrinaeque laude, quum Oudendorpius moritur, cui mox veluti de iure et pacto, adiuvante in primis Hemsterhusio, succedit in ordinaria historiarum et eloquentiae professione, eamque mense Septemb-
bre *) anni h. s. sexagesimi et primi auspicatur dicta oratione de *Doctore umbratico*. In simili fere argumento erat Menkenii Lipsiensis libellus de *Charlataneria Eruditorum*, et Huberi Franequerani Antecessoris de *Pedantismo*. Quibus nominibus minime Latinis quid significetur, non est cur explicemus, quandoquidem quotidie non solum nomina audimus, sed res ipsas videmus; Ruhnkenii aliud erat institutum. Nam ut complures in moribus eruditorum sive sunt, sive 90
esse dicuntur, ineptiae; ita ipse eorum probabat genus, in eoque et nomen profitebatur suum et ut censeretur studebat, qui in neutram partem conspicerentur, qui et in literis et vitae consuetudine minimum haberent ineptiarum, elegantiae ac decori nec ignorantia aut negligentia, nec putida affectatione notarentur. Literarum doctorem volebat eum, qui earum et cognitionem ratione teneret, et pulcritudinem sensu perciperet, utramque in lucem promeret, in venustiorum hominum principumque civitatis virorum consuetudinem produceret, ad morum elegantiam referret, ad omnem vitae usum conditionemque accommodaret, et Socratica ratione popularem redderet. Hoc qui non ageret, sine sensu iudicioque pulcri literas tractaret, ipse pinguis crassusque in scholae umbra se mirantibus iactaret discipulis, eorumque

*) Dicendum *Septembri*. Cf. supra quae notavimus p. 52.

plausu inflatus beatum se et solum sapere putaret, hunc doctorem umbraticum intelligebat. Et argumentum orationis congruebat literarum professioni, et tractatio plane satisfaciebat eloquentiae muneri cum germana Latinitatis ratione, tum apta descriptione, tum perspicuitate, suavitate, gravitate: et vero adeo erat festiva et quasi Attico sale perspersa, tam frequens facietiarum leporibus *), ut et attente audiretur, et cupide legeretur, omniumque manibus frequentaretur. Sed eadem multorum in offensionem odiumque incurrit, multumque Ruhnkenio invidiae peperit. Erant qui doctoris umbratici imaginem ex ipsorum exemplo ductam, se depingi, significari, et quasi digito demonstrari putarent; erant nonnulli scholarum rectores qui hoc et ipsi putarent, et aliis hominibus scholasticis persuaderent, suum vitae genus ac munus in illa oratione rideri ac veluti in scena traduci a Ruhnkenio, sibi placente quod numquam in ipsorum ordine et obscuritate, semper in elegantiorum hominum principumque virorum consuetudine et celebritate vixisset. Atqui Ruhnkenius doctorem umbraticum intelligebat universe eum, qui illis, de quibus diximus, ineptiis laboraret, nec scholae potius magistrum, quam Academiae professorem, spectaverat; scholasticum ordinem magni faciebat, a nemine, nisi qui ipsas literas contemneret, contemni posse iudicabat, et quo magis laboriosum, eo maioribus praemiis laudibusque dignum censebat. Quod iudicium quum haud obscure prae se ferret, factum est ut multorum sibi voluntatem reconciliaret. Attamen haud paucorum in animis remanebant offensionis reliquiae, qui disciplinae suae alumnos Lugdunobatavam Academiam petentes ea opinione imbuebant, ut putarent se Ruhnkenii scholis iis, in quibus scriptores Latini tractarentur, facile carere posse. Atque hanc ego praecipuam fuisse dixerim causam, cur hae scholae non, pro earum praestantia et utilitate, frequentes fuerint. Accedebat, quod eandem sibi cathedram et deberi existimabant, et delatum iri speraverant Petrus Burmannus Secundus Amstelodamensis, et Iohannes Schraderus Franequeranus, professores, versatissimi sane in Latinis literis homines, hic accurata, ille varia, doctrina clarus, qui ad has laudes etiam hereditariam Burmanniani nominis laudem adiungeret. Uterque eam sibi cathedram de-

*) Veluti descriptio doctoris umbratici: *Vultus est tetricus et truculentus, ridiculus incessus, abhorrens a more communi corporis motus, vestitus immunda illuvie squalens, ut homines non diceret, sed hominum terriculamenta.*

ferri optaverat, cum propter Academiae celebritatem, tum opportunitatem urbis, cuius in vicinia quum uterque habebat suburbanum, ubi ferias transigere solebat.

Igitur fieri vix poterat, ut bona horum virorum cum gratia iis Ruhnkenius praeponeretur. Sed cum Burmanno eum animorum liberalitas et similitudo facilius reconciliavit; apud Schraderum sedit alta mente repostum hoc, veluti Paridis *), iudicium, spretaeque iniuria doctrinae. Horum amici non verebantur dictitare, Ruhnkenium magis Graecae quam Latinae cathedrae aptum esse, nec provinciam civibus debitam debuisse peregrinum occupare. Quae vocolae ab insigniorum stupore an malevolentia profectae fuerint, difficile est statuere. Ac primum quidem ignorare videbantur isti, et antiquitus Latinam linguam e Graeca esse natam, et Romanos postea se totos ad Graecorum exemplum conformasse, ex horum fontibus literas omnes; artes, doctrinas, 93 hausisse, eas in linguam suam et solum quasi suum transtulisse; ut prorsus sit, quod proverbio dicitur, iter caeci, eius qui in Latinis literis sine Graecarum scientia literarum progredi velit, quarum lumine quivis unus et gradus et passus illustrandus sit. Quarum quo maiore valebat scientia Ruhnkenius, eo ipse melior, quam alii minus ab ea parati, censendus erat Latinarum doctor literarum, earumque ita peritus e Bergeri Ritterique disciplina prodierat adolescens, ut quamvis professionem iam illo tempore ornare posset. Peregrinitatis crimen reprehendo laudem, reprehensori dedecus habebat. Erat enim invidiae a virtute superatae clamor, et in istam nativitatibus gloriolam, ut in unicum praesidium confugientis; erat mentis ad praeiudicatas vulgi opiniones abiectae necdum ab earum sordibus purgatae per liberalem institutionem et studium sapientiae. Ignorabant naturam eruditae civitatis, cuius ipsi se cives profitebantur; ignorabant, in erudita civitate nullos esse Batavos, nullos Germanos, nullos unius alicuius populi cives, omnes esse mundanos. Quo nomine Diogenes **) stuporem cuiusdam homunculi confutavit, ei obiectantis, eum non esse Atheniensem: *Atqui,*

*) Virg. Aen. I, 26.

— — *Manet alta mente repostum
Iudicium Paridis spretaeque iniuria formae.*

WYTTENB.

**) Diog. Laert. VI, 63. Tribuitur et Socrati ab aliis et Cicerone Tusc. V, 37. ubi multa similia aliorum dicta notat Davisius. Caeterum ego conscribens hunc locum formam eius duxi e simili dicto Antisthenis apud Diog. Laert. VI, 1. WYTTENB.

inquit, *multo praestantiorē patriam habeo, mundum; mundanus sum, non Atheniensis*. Caeterum peregrinitatis reprehensio in Ruhnkenium eo minus valebat, quod iam duodeviginti annos in Batavia degisset, eamque doctrinae fama illustrasset, porro a principe literarum Hemsterhusio veluti adoptatus esset. Aut si valebat, debebat item valuisse adversus Weselingium, Graevium, Gronovium, Vossium, Salmasium, Scalligerum, innumerabiles alios in suo quemque genere principes; quibus et prudentissimi huius rei publicae rectores, et boni cives omnes, veluti insignis beneficii, magnas habuerunt gratias, quod hanc potius quam aliam terram, ubi habitarent et doctrinam suam explicarent, elegerint. Sed istud, quicquid est, in peregrinos convicii, quippe non nisi in illiberali vulgo iactatum, nec auditum in elegantiorum humaniorumque consuetudine hominum, quibuscum vivebat Ruhnkenius, ipse nec audiebat, nec morabatur.

Ruhnkenius, ut in literis Latinis egregie versatus, licet scriptores Latinos omnes antea legisset, tamen, hac suscepta professione, iterum a primo ad postremum omnes relegit et excerpsit, adhibitis animadversionibus non modo editorum sed et caeterorum interpretum ex grammatico, critico, antiquario genere, omnium; ut quantam Graecarum collegisset, 95 tantam item colligeret Latinarum copiam materiemque literarum. Et hoc fere otii ei instar erat et relaxationis. Nam necessarium et quotidianum opus erat scholas non solum habere, sed iis etiam habendis dictata instruere; idque factitavit eodem quo antea in Graecis scholis consilio modoque. Nunc triplex erat pensum: historia universalis, antiquitates Romanae, auctoris Latini interpretatio, qua fere eloquentiae munus ac nomen censebatur.

In historia tradenda secutus est exemplum Iacobi Perizonii, cum in omni literarum genere magni viri, et insignis earum in hac Academia ineunte hoc saeculo doctoris, tum in primis historia tractanda tradendaque laudem apud intelligentissimos iudices adepti. Hae scholae, ut mos erat inde a longo tempore, tamquam fundamento superstruebantur libello Tursellini, probatissimae quidem illo Latinitatis et orationis, sed in ratione et materia non item probando. Eum sequitur ordinem, ut primum res Iudaicas narret usque ad tempus conditae urbis Romae; deinde Romanas, earumque spatium ac nomen continuet per Caesarum Byzantinorum successiones ad Carolum Magnum; indeque per Occidentis Caesares; uti item vocantur, ad novissima tempora. Reliquorum omnium populorum rebus non item suos cuique lo-

cos suamque et propriam historiam dat, sed eas non nisi obiter ac subinde attingit, maxime res Ecclesiasticas con- 96
sectatur, ac saepe aniliter ineptit, superstitione iudicium
praepediente, ut in illius aetatis Theologo, et pontificio et
Iesuita. Huius rationis errores corrigens Ruhnkenius id age-
bat, ut historiam, quod nomine profitetur, re ipsa universa-
lem redderet, existis angustiis educeret, ineptiis purgaret,
principum imperio doctrinaque populorum rebus locupleta-
ret, causas conversionum, literarum progressus, hominum
mores notaret; subinde testium fidem censeret, veri discep-
tricem Criticam adhiberet, singula apte neceret, et a prin-
cipio ad saeculum decimum quintum deduceret: ita quidem,
ut nec rationis diligentia, nec rerum delectu, nec orationis
elegantia, quicquam ad historiae institutionem desiderari
posset. Et profecto nil nisi egregium prodire poterat ab
eius viri studio et scriptione, qui omnis historiae genera
monumentaque pertractata, stilum ad egregiam orationis fa-
cultatem exercebat, ingenium sensumque optimorum quo-
rumque veterum historicorum quotidiana lectione et con-
suetudine tritum ac formatum, haberet. Hanc scriptionem
veluti dictans praelegebat *) in schola, ita ut frequenter ali-
quid ad rem praesentem accommodatum subito ac memori-
ter adderet. Atque harum utilitati ac suavitati scholarum
indicio etiam fuit earum frequentia, non quidem illa maxi-
ma, sed maior tamen quam ab illius saeculi perversitate ex-
spectari poterat. Recens tunc inter homines nostros invalue- 97
rat error, historiam libris legendis rectius disci, quam au-
diendis professorum scholis. Hemsterhusius **) solitus erat
historiam rei publicae Batavae enarrare tanta audientium
multitudine et approbatione, ut illa non solum historiae, sed
et prudentiae civilis, institutio haberetur; at, Wagenarii de
historia patriae opere edito, paulatim deficientibus discipu-
lorum ad audiendum id quod, ut quidem putabant, iam edi-
tum legere possent, studiis, illae Hemsterhusii scholae va-
cae relinquebantur. Error latius serpebat ad historiae uni-
versalis institutionem, aliasque ad Academias. Unus Wesse-
lingius, qui obiit Ruhnkenio recens professore, anno h. s.
sexagesimo et quarto, Traiecti se ad vitae finem usque in
vetere laudis possessione tutatus est. Tradebat historiam
universalem cum auditorum incredibili studio, admiratione,

*) *Praelegendi* vocabulum de iis tantum dici posse videtur, qui scripta legendo praeunt, quos discipuli tacite legendo sequuntur. Propterea rectius h. l. dixisset Wyttenbachius *recitabat*.

**) Vid. Ruhnkenius in Elogio illius p. 77. WYTTEB.

frequentia; memoriter omnia narrabat, subinde per auditorium ambulans, nil in manibus habens nisi parvam scidulam *) in qua nomina quaedam propria hominum ac tempora notata essent, habebat procero cum corpore magnam in habitu, gestu, vultu, voce, gravitatem. Haec admirationem faciebant, multoque plus, quam singularis eius doctrina, apud multitudinem vulgumque iuventutis ad excitanda retinenda-
 98 que eius studia valebat. Igitur Ruhnkenius bene secum agi arbitrabatur in illo, qui erat, auditorum numero, qui decrescentes aliorum scholas professorum videret, et antea saepe interfuisset sermonibus hominum in eodem errore versantium. Quo in genere quid ei aliquando acciderit, non est a nostro consilio alienum, referre.

Nondum in publico docendi munere constitutus, degebat adhuc in familia cuiusdam principum civitatis virorum, quum adesset aliquando in coena aliquis vir dives et honoratus, sed animo et voluntate, quam ingenio et eruditione, melior. Is forte narrabat, se domi filium habere puerum, mox in Academiam venturum, et quibus is uti deberet scholis Ruhnkenium interrogabat. Hic et alias disciplinas, et historiam, censebat. Tum pater, „Atqui, inquit, historia non opus est meo filio, hanc iam satis novit; nam ego, qui duas etiam filias habeo, praefeci eis domesticam magistram, gubernatricem, ut vocant, et eiusdem institutioni filium item subieci: haec historiam quovis professore melius novit.“ Ruhnkenius illa aetate in confutandis aliorum, praesertim talium hominum, erroribus solebat Socratica ironia uti; progressu aetatis ad naturae ipse suae candorem rediens, simpliciter reprehendebat. Igitur „Nae tu beatus es, inquit, qui tantum domi bonum possideas; noli, quaeso, solus eo frui, sed ad pu-
 99 blicam illud civium utilitatem prome, et hanc tam doctam magistram, qua es auctoritate, in Academica historiae cathedra colloca. Tum ille: „Tu quidem iocaris, at ego tibi affirmo ita esse.“ Quid igitur, inquit Ruhnkenius, didicit filius tuus, quam historiae partem, ex quo libro, qua via et ratione. „Equidem, inquit pater, non possum tibi ad haec omnia respondere; historiam iuvenis didici; iam provecior aetate incipio has res oblivisci. Sed mittam ad te filium meum, qui tibi ad omnia, quae interrogabis, satisfaciet.“

*) Controversa est vocis orthographia. Wytenbachius ad Sos. Charisii sententiam scripsit. Hic enim p. 80. Putsch. *Scida*, charta, sine aspiratione a scindendo dicta est. Sed alii eam cum aspiratione *schidam* ex Graeco ἀπὸ τοῦ σχίζειν dictam putant.

Venit post aliquot dies ille gubernatricis pullus, adhuc pi-
piens, sed alas iam quatiens, sibi nunc demum placens,
qui apud clarum doctrina virum doctrinam ipse suam osten-
taturus esset. Ruhnkenius puerum comiter excipit, eumque
sermonem cum eo habuit, quem est cognoscere operae pre-
tium, et nos, quo facilius cognoscatur, ita reddemus quasi
agatur, non quasi narretur.

R. Audio, te magnos progressus fecisse in historia, eius-
que peritissimam domi habere magistram. P. Sane, guber-
natrix nostra omnem historiam novit; nec diffiteor, me ex
eius institutione multum profecisse. R. Quid ergo didicisti?
narra. P. Omnem historiam. R. Quid est omnis historia?
an vero magistra te docuit omnem historiam, nec tamen
quid esset omnis historia. P. Ita fecit; nam est perdocta.
R. Non dubito, quin iure eam magni facias; sed cogita te- 100
cum, quid hoc sit, omnis historia. P. Omnis historia? Haec
est — ea quae in libris est prodita. R. En tibi hoc loco
libros, quos habeo, multos de historia, Herodotum, Livium,
Tacitum, alios; nosti certe hos auctores. P. Non novi, sed
res ipsas novi. R. Credo; sed tamen ab illa omni historia;
quam tenes, primo excipiamus historicorum cognitionem.
Sed fortasse magistra tibi tua narravit, quis fuerit Homerus,
Hesiodus, Plato, alique philosophi et poetae. P. Non puto;
nam, si narrasset, meminissem. R. Ergo item de hac omni
historia, quam nosti, excipiamus historiarum poetarum et phi-
losophorum. P. Modo dixi, me non ista, sed res ipsas, didi-
cisse. R. Sed *ista*, quae tu vocas, sunt homines; tu ergo
rerum, non item hominum cognitionem percepisti. Veluti
didicisti urbem Romam esse conditam, sed non item a qui-
bus hominibus. P. Recte mones, recte. Roma condita est a
Romulo et Remo, fratribus geminis, filiis Rheae Sylviae et
Martis, quos recens natos Amulius rex exposuit, sed lupa
lacte suo nutrit, mox pastor sustulit et educavit. — R. Iam
satis, o bone, dixisti, unde intelligas rerum hominumque
coniunctam esse historiam; sed narra tandem, de quibus re-
bus hominibusque praeterea didiceris. Verbi causa, de Syl-
la, quis fuerit, dic mihi. P. Tyrannus Romae. R. An tyran- 101
nus fuit nomen quoddam magistratus et muneris? P. Ne-
scio; certe ita Sylla in historia cognominatur. R. Nonne di-
dicisti, eum Dictatorem fuisse, et quae fuerit huius nominis
munerisque potestas? P. Haud equidem, quod memini. R.
Sed fortasse magistra tibi narravit, quae fuerit vis et ratio
aliorum apud Romanos magistratuum, Quaestoris, Aedilis,
Praetoris, Consulis, Censoris, Tribuni plebis, et reliquorum.

P. Non narravit; nam haec difficilia, nec item iucunda cognitu sunt, ac res gestae, et nimium nobis temporis explicatio illorum abstulisset. R. De hoc fortasse rectius iudicabis alio tempore; nunc ex omni illa historia rerum, quas nosti, porro detrahimus cognitionem magistratum Romanorum. P. At nos magis delectabamur bellis et factis cognoscendis. R. An igitur audivisti de Carthagine, gestisque cum ea bellis? P. Vero, audiui; tria bella fuerunt. R. Dic de secundo, utri fuerunt victores? P. Romani. R. An item ab initio victores fuerunt? P. Minime. Quatuor deinceps pugnis victi sunt ab Hannibale, ad Ticinum, Trebiam, Thrasymentum, et Cannas. R. An caussas narravit magistra, quare victi sint Romani. P. Non illa caussas, sed facta, narravit. R. Fortasse ipse tua sponte intelligis caussas, quare Romani res lapsas restituerint. P. Certo, intelligo; caussa huius rei fuit eorum
102 fortitudo. R. An igitur initio belli non fuerunt fortes? P. Fuerunt vero fortes. R. Ergo fortitudo caussa fuit, ut et vincerent et vincerentur. P. Nescio; sed hoc scio, neminem me adhuc tam difficili ratione interrogasse. R. Age, facilia interrogabo. An credibile est, Romanos victores ex hoc bello discessuros fuisse, si potentissimi, qui tunc erant, reges copias suas cum Carthaginiensibus coniunxissent? P. Quinam reges illi? R. An nescis fuisse illa aetate potentissimos reges illos, Alexandri Magni successores, in Macedonia, Asia, Syria, Aegypto? P. Scio equidem, et eorum historiam alio capite tractavimus; sed non cogitavi eos fuisse tempore belli Punici secundi. R. Caussamne igitur *), mutuam eorum aemulationem fuisse animadvertis, quominus copias suas, aut cum Carthaginiensibus illo in bello, aut postea inter se, coniungerent, ad Romanorum incrementa et impetus retardandos; unde factum est, ut postea omnes illi reges, singulatim ac deinceps, a Romanis subigerentur. P. Animadverto nunc demum, te dicente, et placet mihi haec animadversio. R. Est sane caussarum animadversio non solum iucunda, sed etiam fructuosa; sed nunc quidem non repugnabis, quominus de illa omni historia, quam nosti, detrahamus porro caussarum cognitionem. P. Non possum repugnare; sed hoc
103 tamen affirmo, nos reliquas, praeter illas a te exceptas, omnes res tractasse. R. Ergo de aliis, quae didicisti, narra; aut, si forte propter multitudinem rerum nescis unde initium

*) Hanc breviter attigit Plutarchus de Fortuna Romanorum p. 324.
C. WYTTENE.

facias, dic ipsum initium historiae quodnam vobis sit. P. Creatio mundi. R. De hominibus et rebus humanis quaero. P. Primi homines fuerunt Adamus et Eva, quos Deus sexto die ad sui imaginem creavit, in Paradiso collocavit, unde postea expulsi sunt. — R. Noli plura addere; intelligo, te libellum aliquem strenue et memoriter didicisse: dic universe de quibus hominibus rebusque deinde te docuerit. P. De Adami posteris, de Patriarchis ante et post diluvium, omnino de Iudaico populo usque ad eius eversionem. R. Quare credis haec ita fuisse, ut didicisti. P. Quia prodita sunt in libris sacris, inspiratione divina. R. An vero etiam Romanae aliaeque, quas didicisti, res, proditae sunt in sacris libris. P. Non sane. R. Et tamen eas item credis. P. Quidni credam; sunt enim proditae in aliis libris fide dignis. R. Cedo, hos libros. P. Magistra nostra duos habet Francica lingua scriptos: alterum parvum, quem ediscimus et recitamus; alterum magnum, aliquot voluminibus, ex quo nobis subinde praelegit *). R. An igitur scriptores horum duorum librorum ipsi interfuerunt rebus quas narrant? P. Haudquaquam; nam sunt recentiores, et nostra vel patrum memoria vixerunt. R. Unde igitur harum rerum notitiam acceperunt? P. Ex 104 aliis libris fide dignis. R. Nostine eos? P. Non novi. R. Quomodo igitur eos, quos non nosti, audes affirmare esse fide dignos? P. Credo magistrae. R. Quot annos natus es? P. Quindecim. R. Ecce, iam prope adolescens, et magistra te adhuc tractat ut puellum **). P. Quid ita? R. Quia tibi, ut puello, fabulam, ita historiam narrat; an vero putas historiam, quam illa te docet, veram esse? Aut nil tua refert, fabulam tibi pro vero narrari? P. Immo multum mea refert; sed scio vera omnia esse, quae ab illa docemur. R. Si hoc scis, necesse est te scire rationem, qua verum a falso discernas. P. Non scio hanc rationem, sed credo magistrae, quia docta et veridica est. R. Vides te tibi non constare, modo scis, modo nescis, modo credis. P. Non possum tibi tam facile respondere ac magistrae; haec enim, nescio quomodo, facilius interrogat. R. Igitur, o bone, facilius te interrogabo. Historia quid tradit, verumne an fictum? P. Verum, profecto. R. Historiam ergo an quis tradere aut accipere recte, docere aut discere, potest, qui verum a ficto discernere nequit? P. Nescio. R. Nescis? An item nescis,

*) Vid. quae paullo ante notavimus de hoc usu verbi *praelegere*.

**) *Puellus* prisca forma affertur ex Ennio, Lucilio, Lucretio, Plauto, Varrone. Cf. Festum in hac voce et Nonium p. 158.

- an historia alicuius utilitatis causa discatur? P. Et magnae quidem, opinor, utilitatis causa discitur. R. Quae est illa utilitas? P. Nescio. R. Nonne tibi magistra narravit, multa, historiam nos docere alias doctrinas rectius faciliusque percipere; tum vero eam plurimum valere exemplis ad vitam regendam et rem publicam administrandam? P. Non narravit. Sed tibi credo ita esse; nam probabiliter mihi dicere videris. R. Ergo porro responde, id cuius auxilio aliquid efficiamus et facilius assequimur, nonne est quasi instrumentum? P. Est sane. R. Igitur historia est quasi instrumentum earum utilitatum consequendarum, de quibus modo diximus. P. Ita prorsus. R. Iam dic mihi: nummi suntne instrumentum vitae agenda? P. Et magnum quidem. R. Si quis igitur nummos ita congerat, nullam ut rationem habeat, utrum sint probi an adulterini, itaque deceptus accipiat multos adulterinos, quid huic eventurum putas? Nonne magnum damnum, ut qui non habeat quibus utatur, quum tempus et necessitas emendarum rerum inciderit? P. Est profecto, ut dicis. R. Vide porro. Navigationis instrumenta nonne sunt gubernator, nautae, navis eiusque partes, carina, tabulata, gubernaculum, anchora, vela, malus, rudentes, aliae? Igitur mercator aut nauclerus, antequam se mari et ventis committit, haec sibi prospicit et parat instrumenta; nec ea temere et inconsiderate ab aliis accipit, sed inspicit et iudicat firmare et proba sint ad usum; ne forte negligentiae poenas luat naufragio aut morte. P. Verissime ais. R. Diximus vero etiam historiam esse fundamentum doctrinarum. Iam ad aedificii laudem referrene putas utrum fundamenta solida et firma, an vana et infirma, sint? P. Immo totum quantum refert. R. Iam intelligis, o mirifice, tua historia quale sit instrumentum et fundamentum; quanto tuo cum periculo ea usus sis, quum in vitae actione, tamquam navigatione, aut nulla, aut falsa tibi agendi exempla praebuit, et in studiorum ratione vanas tibi auctoritates ac praecepta subiiciet; tu omnem historiam tibi percepisse videbaris, vides quantum inde detractum sit; nil audivisti de historicis, nil de poetis ac philosophis, nil de munerum et magistratum ratione, et, ut suspicor, nil de aliis multis rebus cum civilibus, tum bellicis, locis, temporibus, nil de causarum observatione, nil denique de ratione qua verum a falso discernatur: quibus omnibus detractis, ecquid reliquum historiae tibi manet? P. Iam intelligo, et poenitet me operae in historia positae. R. Bono animo sis. Nunc pri-

num proficis ad scientiam, quum intelligere incipis quantum sit quod nescias; et vides, credo, tibi, qui brevi in Academia doctrinas percepturus, ac porro vitae et privatae et publicae, quasi iter et navigationem ingressurus sis, tibi igitur illud puerile historiae fundamentum et instrumentum non sufficere, sed opus esse firmiore et efficaciore et quasi virili, quod 107. ad uberiorem omnium rerum cognitionem, caussarum observationem, veri falsique iudicium, tum denique, ut ita dicam, ad historiam historiae valeat, id est ut cognoscas qui scriptores, quibus in rebus, qua fide et auctoritate versati sint. P. Verissime mones; et obsecro te, ut mihi aliquem libellum des, ex quo haec omnia brevi tempore discam. R. Tu quidem, o bone, omnia ex libellis quibusdam percipi posse putas, qui scilicet illum de historia libellum, quem magistrae tuae recitare soles, edidicisti; neque hoc ita dico, ac si te laboris tui, aut magistrae tuae, poenitere debeat, quae utilissimam rem fecit inculcanda memoriae tuae hac puerili historiae cognitione. Nunc tempus est, iudicium exercere, virilem doctrinae rationem consecrari, quae dicitur critica ratio. Haec non subito, et unius libelli quasi haustu percipitur; libros de ea scriptos tum demum intelliges et cum fructu leges, si ad eam sensim adsueveris diligenter ventitando in scholas professorum historiam illa ratione tractantium.

Ita Ruhnkenius et hunc, et alios saepe adolescentes a falsa sapientiae opinione et puerilis institutionis erroribus liberavit, atque ad se ipsum quemque cognoscendum, rectamque studiorum viam ingrediendam, convertit.

Alterum pensum erat antiquitatum Romanarum. Haec 108 item enarrabat e dictatis magna accurataque diligentia scriptis, quibus nil esset vel ad cognitionem iucundius vel ad usum praestantius. Nam et universe totius rei publicae imperique ingenium et causam, et singularum partium formam, statum, conversiones, ordinum iura et conditionem, magistratuum munera, porro instituta, mores, leges, in rebus publicis, privatis, domesticis, civilibus, militaribus, sacris, historica et vere Polybiana ratione explicabat. Deinde singulis locis adhibebat grammaticam criticamque interpretationem, tamquam veri obrussam; ne rei vulgo traditae, aut falsae aut non satis perceptae, vel ipse assentiret, vel assentiri discipulos sineret, sed ab assentiendi eos temeritate cohiberet, et ad eandem iudicii severitatem assuesceret. Atque harum rerum materiam non e turbidis recentiorum rivulis, sed e limpidissimis veterum fontibus hauriebat; aut si quos

recentiores advocaret, non eos promiscue e Graeviano Thesauro aut similibus collectionibus promebat, sed eorum qui postea fuissent, et antiquitatum locos singulares, vel singularibus libris, vel in animadversionibus ad veteres scriptores, ab ipsis editos, explicuissent, et accuratissimi cuiusque maxime et rationem ducebat et mentionem faciebat, cum aliorum, tum in primis Dukeri et Ernesti.

Tertium erat pensum, interpretatio Latinorum scriptorum. In qua quomodo versatus sit, facile est ad suspicandum iis, qui eius animadversiones in Rutilium Lupum et Velleium Paterculum cognoverunt. Ne vero quis putet, harum instar animadversionum fuisse scholas illas supra plerumque captum discipulorum. Mirifice fuerunt temperatae et exquisita doctrina et perspicuitate, ut rudibus novitiis et eruditis veteranis aequae pariterque essent accommodatae. Ad locos vel difficiles vel memorabiles dictabat annotationes breves quidem illas, sed bonae frugis plenas. Rerum interpretatio ducebatur ab historia et antiquitatibus, eadem, qua has tractabat, diligentia; frequens in primis erat verborum interpretatio, qua Latinae orationis potestas et usus, cum in singulis vocibus, tum in dictionibus et compositione, et grammatica ratione explicaretur, et exemplis veterum illustraretur, et praeceptis observatisque optimorum recentiorum confirmaretur. Igitur fructuosae erant hae scholae cum ad intelligentiam ipsius auctoris, tum universe ad rerum scientiam, iudicium et facultatem Latinae orationis ac dictionis, cognitionem optimorum interpretum et scriptorum de Latinitate, sensum denique pulcri venustique non vagum et vanum, sed certum et firmum a curto iudicio et accurata grammatica ratione ductum. Auctores Latini, quos in his tractaret scholis, cum alii erant, tum in primis Terentius, Suetonius, item Cicero et Ovidius, illius ad Familiares Epistolae, huius Heroides. Scholasticorum hominum cum invidia, de qua supra diximus, tum gloriola, discipulis suis persuadentium eos ex ipsorum disciplina adeo doctos prodire, ut his Ruhnkenii scholis non opus haberent, factum est, ut pauciores, quam quis putaret, ventitarent recentes a puerili institutione tirones, pauciores etiam qui harum vim praestantiamque scholarum caperent; at veterani, et exteri, qui haud infrequentes erant, eas devorabant, nec quicquam fructuosius elegantiusque in hoc genere se usquam audivisse fatebantur. Equidem et ipse iam in Graecis literis ad eum progressus modum ut epistolam criticam ad Ruhnkenium scripsissem, Lugdunum veniens, ut ex eius et Valckenarii

tum consuetudine, tum vero scholis, amplius proficerem; ego igitur Terentianas illius scholas magno cum doctrinae fructu audiui; ut tum demum in hoc genere discere mihi viderer, quod in proverbio dicitur; quantum aera distarent lupinis *): idque postea narravi saepius aliis, qui easdem scholas quondam alio tempore, sed negligentiam, usurpassent, tum demum mihi affirmanti de illarum praestantia sero credentibus, et pristinam suam negligentiam dolentibus. Quibus, quid dicerem, nisi: *felices nimium qui sua bona norunt* **). Ruhnkenius sua sorte contentus erat; reputans sortem I. F. Gronovii, Latinarum literarum recentiore aevo principis, qui in maiore Academiae flore ne dimidium quidem discipulorum habuisset numerum, subinde vix decem. Huius enim scholarum indices nactus erat, quibus nomina sua, qui se discipulos profitentur, inscribere solent. Sed tum Cartesiana philosophia omnium erga omnes alias disciplinas studia absorbebat, et literarum scholas, ut ita dicam, viduabat ***). Ruhnkenii tempora minus literis iniquam habuerunt philosophiam. Nam ad insanum eius amorem deferbuerant Batavorum ingenia, omnem istum furorem in illa Cartesiana febri effuderant, et iam certa quadam iudicii sanitate constiterant. Successerunt deinceps aliae rationes et quasi sectae, Newtoniana, Lockiana, Clarckiana, Leibnitiana, Wolfiana; et, ut fit, novissima quaeque sola vera, et per omnem posteritatem dominatura, videbatur; nostrorum hominum erga illas lenia fuerunt, nec cum literarum contemptu coniuncta, studia. At apud Germanos immoderatus Wolfiani studii fervor literas, veluti tempestatis calamitate, afflixit. Fuerunt tamen qui eas ornarent ac tuerentur, in primis Gesnerus et Ernestus; hic acier, saepe adeo acrior, quam verior, Wolfianae rationis reprehensor. Novissima a vetere Regiomontano Ruhnkenii condiscipulo prodita ratio apud nos quidem literis nondum obfuit, nec, ut speramus, oberit; si quidem priores illae partim maximarum scientiarum rerum profiterentur, partim disserendi spinis et verborum novitate minus ob-

111

112

*) Cf. Horat. Epist. I, 7, 23.

**) Ductum ex Virgiliano Georg. II, 458. *O fortunatos nimium, sua si bona norint, Agricolas.* Siquidem nobis licet, quod antiquis licuit, poetarum versus ad descriptionis nostrae consilium immutare. Dictum Censoribus, quibus nisi versus ad syllabam annumerantur, notam continuo iniiciunt et inscitiam arguunt, ipsi inscii antiquitatis. WYTTEN.

*) Viduare praeter Columellam et seriores scriptores poetae tantum in usu habuerunt; quare addidit: *ut ita dicam.*

structam haberent cognitionem, partim interpretes nanciscerentur, qui eas ad communem captum intelligentiamque explicarent: quae et secus sunt in hac novissima ratione, et plurimum valent ad studii cum frequentiam tum diuturnitatem.

Ruhnkenio recens in Lugdunobatava cathedra posito alia offertur apud exteros, Goettingensis, morte Gesneri eodem anno defuncti vacans *). Hanc generosissimus illius Academiae stator et altor, verissimo Curatoris et Maecenatis cognomine ad posteritatem commendatus, Munchusius obtulerat Ernesto, qui eam recusans, rogatus eque alium doctrina clarum ac dignum Gesnero successorem posset, Ruhnkenium dixit, sed eum ita ad Batavam stationem adstrictum, vix ut inde deduci posse videretur, quippe qui iam antea prius exteras conditiones recusasset. Munchusius, qui nec sumptibus nec labori parceret, dummodo celeberrimos quosque ac doctissimos undique professores Goettingam evocaret, mittit qui ei cathedram luculentam quovis cum salario offerret, et accipere persuaderet. Ruhnkenius, qui propter eas causas, 113 quas supra memoravimus, apud Batavos vitam transigere constitisset, respondet in Germania doctum esse hominem dignumque qui Gesnero succedat, Heynium, hunc invitarent et in vacua provincia collocarent **). Itaque Ruhnkenii commendatione factum est, ut Heynius Goettingam vocaretur, et eo in loco poneretur ubi plurimum ipsius et ingenium in literis se proferret, et disciplina ad literarum florem incrementumque valeret. Eius doctrinam ex duobus ab illo editis libris, Tibullo et Epicteti Enchiridio, cognitam probaverant Hemsterhusius et Ruhnkenius, de eaque et praeclare, et, ut eventus docuit, vere augurabantur. Caeterum Curatores Lugdunobatavi, ut tantum Ruhnkenii erga Academiam

*) Cf. Vita Heynii ab Heerenio conscripta p. 73. seqq.

**) Epistola RUHNKENII ad Iungium. Lugd. Batav. a. d. 18. Octobr. 1762. *Sed quid est, quod extra patriam quaeratis, cuius patriae copiam praebet? Cur non Gesnero successorem datis CHRISTIANUM GOTTLÖB HEYNIUM, Ernestinae disciplinae alumnum, excellenti virum ingenio, qui, quanta Latinarum litterarum praeditus, sit scientia edito Tibullo, quanta Graecarum edito Epicteto ostendit. Hic mea et Hemsterhusii τοῦ πᾶντος sententia unus est, qui iacturam, quam Gesneri morte fecistis, rescire poterit. Nec est quod quis dicat, Heynii famam nondum satis illustrem et pervagatam esse. Tanta, mihi credo, in hoc viro ingenii et doctrinae ubertas est, ut brevi omnis cultior Europa eius laudes celebratura sit. Cf. praeterea vita Heynii, ab Heerenio scripta p. 74.*

suam amorem studiumque remunerarentur, salarium *) eius annuis sexcentenis florenis auxerunt.

Proximus annus, criocccxxii, luctuosus ei fuit obitu Ioannis Albertii, amantissimi hominis, qui ipsum recens advenam singulari benivolentia, mox etiam familiaritate, complexus erat, eius rationibus consulere, ei illustrium potentiumque virorum favorem conciliare, non destiterat, eius porro assidua opera in adornando Hesychio utebatur, alterumque editionis volumen inchoatum ei moriens perficiendum relinquebat. Erat hic alter ex Ruhnkenii amicis, et omnino et doctis illa aetate hominibus, idem et theologus et Graecarum literarum scientia clarus, sed diverso uterque instituto; de quibus quid senserit Ruhnkenius, si ex eius mecum saepe habitis sermonibus commemorem, haud ingratum plerisque me facturum existimem.

„Duos“ inquit „habui amicos theologos, eosdemque raro exemplo Graece perdoctos, qui doctiores etiam exstitissent nisi Theologi fuissent. Nam, ut nunc quidem est huius disciplinae ratio, qui eam profitentur, non solum certae sectae adstringuntur quae libere sentiendi facultatem tollit, sed eos ita occupatos tenet necessitate discendarum multarum rerum, diversarum a nostris literis et humanitatis elegantia, ut his recolendis nec tempus nec voluntas relinquatur. Igitur ego a matre theologiae destinatus, tradens me totum literis, videbar mihi revera effugisse illud δούλιον ἡμᾶρ **) quod ἡμῶν ἀρετῆς ἀποαίνυται. Et uterque meus amicus in illustrem quidem, nec tamen principem, Graecarum literarum pervenit locum; neque enim eam confecerat viam, quae sola ad illum principatum fert, scriptorum omnium, inde a primo deinceps ad postremum, grammatica criticaque lectione, et sedula excerptione. Sed Ernestus a literis ad theologiam profectus erat, Albertius a theologia ad literas. In utroque apparuit illud Quo semel est imbuta recens servabit odorem Testa diu ***). Ernestus omne ab ineunte aetate tempus tribuerat literis, maxime Latinis, eius linguae scientia, historiarum et omnis antiquitatis cognitione, critica ratione, pul-

*) Salarium vox Plinii, Taciti, Suetonii aetate frequentata et in scripta translata e re militari, ut videtur. Cf. Sueton. Ner. 10.

**) Odyss. P, 323.

„Ἡμῶν γὰρ τ' ἀρετῆς ἀποαίνυται αὐτοῦπα Ζεὺς
Ἄνερος, εἴτ' ἂν μιν κατὰ δούλιον ἡμᾶρ ἔλθῃν.“

WYTTENB.

**) Horat. Epist. I, 2, 69. WYTTENB.

cri venustique sensu, orationis denique facultate, ita valuit, ut verissime in principibus harum laudum censeatur; et in principum adeo principibus censendus esset, si Latinis literis par in eo Graecarum facultas literarum, lectionis multitudini et varietati par fuisset excerpenti patientia; nam hoc in primis ei defuit, locupletium copia adversariorum. Ceterum ea aderat bene scribendi ac disserendi facultas, quae non modo illarum penuriam dotum obtegeret, sed literas etiam Graecas complurium scriptorum editione ad communem cognitionem studiique apud multos incrementum commendaret. Ad has dotes quum adiungeret philosophiae cognitionem liberalem quidem et elegantem; poterat se velut reconsultum vel theologum, quam primum hoc agere coepisset, profiteri. Et certe, ut nomen suum theologiae dedit, ita statim in ea eluxit ac principatum obtinuit. Albertii alia fuit ratio, aliud iter. Puerili institutione, initia literarum ita perceperat, ut inter pueros excelleret. Mox ad scholas Academicas delatus, eam rationem secutus est, qua vulgo meliores censentur theologiae studiosi; ut primum et alterum annum propaedeuticis, ut vocant, daret studiis, id est literis potissime Hebraicis, Orientalibus, Graecis. Nam est aliud etiam genus eorum, qui his neglectis, vel rudimentorum tenus *) degustatis, continuo in theologiam involent. Et in Graecis quidem literis egregio usus est Franequerae doc-

*) Praepositio *tenus* proprie accusativus est casus substantivi *tenus*, *tenoris*. Qua re intelligitur, legitime strui cum genitivo. Apud Ciceronem vero nusquam hanc structuram invenias; is enim ablativo semper iungit, qui casus non a voce *tenus* pendet. Nam *hactenus* proprie est: *hac via continuo, hac parte si pergas*; deinde: *non ultra huius loci vel viae terminos*; nach dieser Richtung fort, nicht abweichend von dieser Linie. Unde, ut hoc obiter addam, simul intelligitur, *hactenus* non posse de tempore dici. At etiam accusativo iungitur, quae ratio inde orta, quod notionem formulae usque ad h. e. termini significationem habere videretur vocabulum. In huius tamen structurae exemplis non nisi nomina terrarum, regionum, fluviorum inveniuntur, ut de locorum tantum situ cum accusativo dici posse videatur. Cum genitivo pluralis tantum numeri construi, exemplorum paucitas docet, ubi genitivo singulari iunctum invenitur. — Nomen autem proprie esse *tenus*, eo etiam apparet, quod semper casui suo subiungitur, sicut ergo, *caussa*, *gratia*. Praeponi etiam posse, auctores sunt Grammatici, Priscianus et Pompeius, cum quibus pugnant reliqui. — Ceterum omnis hic usus praepositionis *tenus* cum genitivo extra poetas rarus est et propterea poetis solis relinquendus videtur. Cf. Wolfii *Analecta litteraria* IV, 341. ubi tamen temporis notio perperam huic vocabulo tribuitur.

tore Lamberto Bosio. Deinde, more pervulgato, systema percepit; quod eiusmodi erat, ut professores theologiae dogmaticam enarrantes audiret, nec unum cui se scilicet emanciparet, sed plures, quo liberius esset iudicium, maiorque nimirum eligendi facultas: nec unum annum, sed plures, tertium, quartum, quintum. Tum nomen in candidatis professus, porro sacerdotium nactus quicquid a muneris occupationibus supererat otii, dabat homiliis componendis, ut earum in posterum copia suppeteret. Harum copia provisa, multi in ea acquiescunt, et, ut studiorum officio defuncti, aut nihil agunt, aut quidvis potius quam literas cogitant *). At non ita liberalis homines ingenii, e quibus erat Albertius. Is ex quo ingressus erat theologiae studium, quotidie dolebat parum sibi temporis ad Graecas repetendas literas relinquere. Ad has frequenter reditum captabat; legebat Homerum, Hesiodum, Xenophontem. In primis vero libenter cognoscebat recentiores Novi Foederis interpretes, qui dictiones appositis Graecorum scriptorum locis explicuissent; e quo numero fuerat eius magister Lambertus Bosius, et alii deinceps, in primis Elsnerus et Raphelius; eundemque in usum et finem ipse Graecos scriptores legere constituebat, simul atque illum homiliarum apparatus struxisset. Quod quum tandem venisset tempus, continuo ad eos accessit scriptores, qui maxime cum critica Novi Foederis coniuncti essent, Philonem, Iosephum, Patres, minoris etiam molis et momenti alios; ad hoc genus adhaesit. Et ad Hesychium edendum inductus est maxime Glossis eius sacris. Nam regiam illam viam, gravissimorum et antiquissimorum quorumque deinceps scriptorum ex ordine **) legendorum, aut non ingressus est, aut ingressus mox reliquit. Magnum tamen usum habuit veterum Lexicorum, Grammaticorum, Scholiastarum, et recentiorum Criticorum; multos legit Graecos libros; plures, opinor, quam Ernestus. Lectos excerpit et ad usum in promptu habuit; easque copias cum iudicii severitate et grammatica diligentia expromit in Hesychii editione, quae semper in egregiis editionibus censebitur. At Latinarum deerat ratio literarum, deerat orationis elegantia; harum studium in Academia, ut solebant fere futuri theologi, neglexerat, nec postea repetiverat. Igitur, ut Ernestus, theologicis aliisque,

*) Quam ubique terrarum similia sui sunt hominum ingenia.

**) Vocabula deinceps et ex ordine sic differunt h. l., ut prius de tempore valeat, quo scriptorum illorum quisque vixit, posterius ad ipsam lectionem ordinandam spectet.

de quibus scriberet, cum doctrinae elegantia minus coniunctis argumentis, eum addebat odorem, quo recens imbutus fuerat, ut antiquum nescio quid et plane Romanum spirare viderentur; ita quae in Albertii initiis primaque institutione fuerat horrida et inculta durities, postea venustioribus nullis ita mollita et abtersa est studiis, quin eius reliquiae et quasi ruris vestigia *) apparent.

Nullae fere maiores existunt dissensiones animorum et offensiones, quam inter eos, qui in earumdem rerum studiis diversas vias sequuntur; unde sectarum et nomen et odium dicitur, et proverbio usurpatur *fratrum quoque gratiam raram esse* **). Attamen Ruhnkenius, qui ab Albertio tantopere discreparet cum via, tum iudicio, tam amice coniuncteque cum eo vixit, ut nil umquam in amicitia fuerit coniunctius. Nec mirum. Haud facile fuit Albertio lenioris animi theologus, nec Ruhnkenii amantior; ut summa inter eos esset morum voluntatumque similitudo, profecta illa ab animorum similitudine, lenitate et facilitate in ferendis dissentientibus, benevolentia ac bene merendi studio erga optimum quemque, caritate totius generis humani. Albertius, ut fieri solet in summo amore, magis etiam et arctiore studiorum vinculo coniungi cum Ruhnkenio cupiebat; et, quo maior inter ipsos esset communitas sermonis et argumenti, optabat ut eadem
 119 uterque amaret, eum in suam viam traducere studebat, subinde hortans ut item sacrae criticae operam navaret. *Hoc tum faciam*, aiebat Ruhnkenius, *quum satis percepero antiquas et germanas Graecas Literas, sine quibus novitiae istae ac peregrinae percipi non possunt*. Eidem subinde minutos quosdam et posterioris aetatis Graecos scriptores legenti, rogantique, ut ipse quoque eos legeret: respondit, *Legam quando mea mea via et temporis ordo eo deduxerit; nunc quidem in Demosthene versor*. Nec inique ferebat recusationem Albertius, sed eius veritate victus, *Enimvero*, aiebat, *recte mones; et vellem ipse mature hanc viam ingressus essem; nunc quidem sero est*.

Annum primum supra quadragessimum ***) agebat Ruhnkenius, ciorccclxiii, adhuc et erat caelebs et porro manere decreverat, nisi facultatem bonae, quam vocant, conditionis

*) Horat. Epist. II, 1, 160. Videatur supra p. 23. [ed. Bat.] WYTTENB.

**) Ovid. Metam. I, 145. WYTTENB.

***) Qui Romanorum ita dixerit, invenire non potui. Videtur vir immortalis ad Graecam dicendi rationem se composuisse, qui in eiusmodi formula ἐπὶ ponunt.

nancisceretur, id est, eiusmodi quae cum bonis fortunarum ac divitiis esset coniuncta. Tenebat id, quod a senioribus audiverat, et multis in utramque partem exemplis edoctus erat, homini in literarum doctrinaeque studiis viventi, si non ipse habeat rem, uxorem aut nullam esse quaerendam, aut eam quae aliquid rei adferret. Quod eius propositum inopinatus casus elusit. Venerat Amstelodamo Lugdunum nuper habitatum senex, honestus civis, Gerardus Heirmans, quondam mercator et mercaturae Batavorum procurator, 120 Consulem vulgo vocant, in Italiae portu Liburno, uxorem secum habens ac duas illic sibi ex ea natas filias. Harum natu minor, Mariamne, rarae erat pulcritudinis puella, quae si Crotone vixisset Zeuxidis *) tempore, is eam haud dubie in quinque illis legisset puellis, e quarum exemplis imaginem Veneris duxit. Aetatis erat ipse flos, duodevicesimus annus; flori congruens color sanitatis, niveus candor roseo rubore suffusus **); et in singulis partibus corporis et in universa conformatione omnia erant concinna, omnia plena simul et venustatis et dignitatis: in vultu et oculis dubitares plusne inesset laetitiae an maiestatis; nil proterviae aut levitatis, contra evidens significatio modestiae et sapientiae; in habitu, gestu, motu, plurimum gratiae; in statura et incessu heroicus quidam decor, in quem verissime illud valeret, *Vera incessu patuit Dea* ***); si loqueretur, nil poterat dulcius, nil amabilius, illa voce audiri; si caneret, nam et hoc probabiliter factitabat, ut ex pulcro ore pulcrior etiam ad aures accidebat sonus. Ruhnkenius non erat novus in amore; expertus erat quid esset, et amare, et amari; sed adhuc magis fuerat elegans formarum spectator, quam amator: Aristippi exemplo †), solebat magis habere quam haberi. In huius vero puellae aspectum et colloquium quum forte veniret, captus est, nec modo captus, sed ingenti percussus 121 amore. Erant qui tantam amoris vehementiam, ut alienam a doctrinae gravitate et magis puerili levitati convenientem,

*) Cic. Inv. II, 1. Dionys. Halic. Tom. II. p. 68. Valerius Max. III, 7. ext. 3. Junius in Catalogo artificum p. 232. WYTTENB.

**) Maximiani Eleg. I, 89. ed. Wernsdorf.

*Candida contempsi, nisi quae suffusa rubore
Vernarent propriis ora serena rosis.*

Hunc Venus ante alios sibi vindicat ipsa colorem,

Diligit et florem Cypris ubique suum.

***)) Virg. Aen. I, 409. WYTTENB.

†) Cic. Epist. ad Divers. IX, 26. WYTTENB. Adde Diog. II, 8, 15. *Ἐγὼ Λαίδα, ἀλλ' οὐκ ἔχομαι.*

reprehenderent, eique illud *Ut vidi, ut perii, ut me malus abstulit error* *), obicerent. Nos eum Iovis exemplo excusamus, cuius est illud apud Homerum,

‘Ὡς δ’ ἴδαν, ὥς μιν ἔως πυκινὰς φρένας ἀμφοκάλυψεν,

Sed, ommissa poetarum auctoritate, communes nostras delicias Platonem **) sequamur, certe Ruhnkenius *θεῖος αὖτις τῶν ἀλλοῦς ἀποδόσθην διὰ τῶν ὀφθαλμῶν, ἐθερμάνθη, εἰς τὸν οὐρανὸν ἐκείνην* *cepto per oculos effluvio pulcritudinis, incaluit*; in pulcro corpore pulcrum animum habitare ratus; hoc item Socratice ac Platonicè, nil prius potiusque habuit, quam ut puellam sibi propriam assereret et in matrimonium duceret. Neque hac, profecto, in re ullus est reprehensioni locus; nisi si quis omnem a literarum et doctore et principe amorem et uxoriæ rem abiudicet. Ruhnkenius eo erat et ætatis et doctrinæ modo, ut ei omnium consensu uxorem ducere liceret. Non pervulgatum morem sequebatur festinationis, qua plerique ingenui adolescentes omnem eruditionis progressum fructumque perdunt, qui tirones ac novitii in literis ex hactenus studiis vix inchoatis, quo tempore maxime discere debebant, se in rei familiaris et uxoriæ eas difficultatesque coniiciunt, indeque per reliquam vitam in proletariorum turba delitescunt, ad illustrem aliquem literarum censum numquam aspirant. Quod formosam maluit quam deformem, invenem quam vetulam; reprehendant ii, qui amorem ad calculos astringunt, in uxore et formæ turpitudinem, et victus immunditiam, et merum asperitatem, et sermonis inficitias, et animi stuporem, cupide arripiunt patienterque ferunt, modo coniuncta sint ista vitia cum divitiis, opibus, honoribus. Ruhnkenio incredibilem natura tribuerat pulchri venustique sensum, ut neque in literarum artiumque operibus, neque in mulierum formis, quicquam nisi vere pulcrum venustumque aut probaret, aut eum esse vellet. Aliud erat, quod eum nec sine ratione monebant amici, meminissetne pristinum suum propositum de uxore ducenda, quæ aliquid rei afferret; ipse aiebat, eam afferre aliquid; hi reponebant, hoc aliquid parum esse. Haec aliaque iis monentibus ita satisfaciebat, ut eum dehortari desinerent, intelligentes se repugnando nihil efficere; puellæ porro prudentiam inter-

*) Virg. Eclog. VIII, 41. ex Theocrito expressum II, 32. Hoc item ex Homérico loco, quem apposuimus II, §, 294.

WYTTENB.

**) Phaedro p. 346. F. WYTTENB.

pretantes, quod a multis petita procis, aliorum iuvenili levitati, Ruhnkenii profectiorem aetatem cum doctrina illam et virtute coniunctam anteposuisse: denique ad ipsum puellae aspectum molliores redditi, veluti senes Troiani illud acciderent, 123

Οὐ νέμεις Τρῶας καὶ ἑὐκνήμιδας Ἀχαιοὺς

*Τοιῇδ' ἀμφὶ γυναικὶ πολλὸν χρόνον ἄλγεα πάσχειν *).*

Quod quidem dictum singulari quadam fati iniquitate in Ruhnkenio verum accidit. Nam cum uxore amanter liberaliter, indulgenterque vivens, ac duabus mox auctus festivissimis filiabus, brevem ex ea percepit reliquum consuetudinis ac suavitatis fructum; ipsa, sexto coniugii anno, per apoplexiam labefactata, ac primum loquendi facultate, postea etiam oculorum sensu orbata ut nunc viro superstes, ex mirificis illis formae animique bonis, vix umbram et leve vestigium referat.

Matrimonium aliam vitam, alios mores, certe in studiorum temporibus mutationem, attulit. Ante solutior erat Ruhnkenius, genioque magis obsequens; tempus a scholis liberum tribuebat amicis, circulis, coetibus, conviviis, rusticationi, omnino relaxationi: et fere diurnam hilaritatem nocturna lucubratione compensabat. Iam haec omnia astrictionem erant redigenda ad modum, ad uxoris amorem et rei familiaris usum accommodanda. Iam suae cuique negotio statutae dabantur horae; studiis matutinae et vespertinae. Surgere mane, duas plerumque horas literis studere, tum 124 duas vel tres habendis scholis transigere, inter has vel domo exire, vel quidvis aliud domi agere; porro, prandere; inde aut ipse ad amicos ventitare, aut illi ad ipsum; ambulare, sub vesperam domum redire, horam fere literis dare, coenare cum uxore et liberis, dormitum abire. Tres tamen per hebdomadem dies a scholis vacabat, eorumque unum fere alterumque, ut antea, ita et tunc et postea, venationi dabat. Si quis paucitatem brevitatemque **) temporis studiis relictis cogitet, item reputet quantopere id imminutum distractumque fuerit multorum necessitate cum officiorum Academicorum quidem, sed nil cum institutione et studiis commune habentium, adventiciorum nec nisi bonas horas intercipient-

*) Homeri Iliad. γ, 156. seq. WYTTENB.

**) *Paucitas temporis* est exiguus spaciorem seu temporum numerus, quibus licebat ad studia reverti. Sed dicendum potius erat *temporum paucitas*. Formulae asperitatem emollivit addito *brevitas*, quod aliud significat.

tium; tum negotiorum frequentia extraordinariorum, partim suorum, partim alienorum; tum saluatorum aliorumque interpellatorum importunitate: haec igitur si quis cogitet, is profecto non miretur, Ruhnkenium non plura edidisse doctrinae suae monumenta, sed potius miretur eum tam multa edidisse, ut numero paucis nostrae aetatis doctis hominibus cederet, bonitate tantum non omnes superaret.

- Ergo quicquid integrum intactumque ab his quasi temporum studiorumque Harpyiis auferre sibi ac servare posset
 125 otii, hoc literis tribuebat et maxime quidem Latinis, recte iudicans sibi iam harum professionem tenenti faciundum esse, ut quid in iis posset, aliquo specimine ostenderet. Et vero elegit sibi quosdam scriptores, quos aliquando emendatos illustratosque ederet, quorum adeo aliis in scriptoribus et antiquis et novis, legendis excerptisque rationem haberet. Hi tres in primis fuerunt: Rutilius Lupus, Velleius Paterculus, de quibus infra dicemus; tertius, Cornelius Nepos. Hunc enim secundum Ciceronem, simplicis nativaeque venustatis causa, maxime mirabatur; huius dotes, cum propter corruptelas scripturae, tum propter ignorationem vel materiae vel proprietatis, minus quam par esset a multis percipi, et dolebat, et ut quoddam bonorum studiorum damnum moleste ferebat, cui resarciendo edere parabat Nepotem ad communem intelligentiam patefactum; ita ut caeteris quidem emendandi interpretandique muneribus breviter satisfaceret, praecipuum vero et maximum locum daret Graecorum auctorum, e quibus historiae materiam sumpsit Nepos, locis apponendis, Herodoti, Thucydidis, Xenophontis, Polybii, tum vero perditorum, Theopompi, Ephori, Timaei, Plistarchi, et si qui alii sunt, ut Latini rivuli cum Graecis fontibus comparari possent; quale fuit institutum Fulvii Ursini in Virgilio
 126 comparatione Graecorum scriptorum illustrato. Et quandoquidem in scriptura et manu Nepotis restituenda, e recentioribus unus in primis egregie versatus fuisset Ioannes Michael Heusingerus, diligentissimae vir doctrinae; eiusque disciplinae alumnus, fratris filius, Iacobus Fredericus Heusingerus earumdem doctrinae laudum socius et heres, haec studia gnaviter persequeretur, hunc iam antea epistolarum officio sibi conjunctum et familiarem Ruhnkenius hortabatur, ut patrum schedas sedulo perscrutaretur, si quid forte ineditum animadversionis ad Nepotem inveniret. Ita Heusingerus ad Nepotis studium excitatus, e bibliotheca Guelpherbytana protraxit inedita quaedam Nepotis fragmenta, quae postea, MDCCCXLVI recusa, simul cum libello Mallii Theo-

dori de Metris, Ruhnkenio inscripsit, editione facta Lugdunobatorum *). De his fragmentis Heusingero lis ac disceptatio, publice agitata contrariis scriptionibus, intercesserat cum Ioanne Adolpho Klotzio, qui ea germana esse negaverat. Intercesserat iam antea inter patrum Ioannem Michaelen Heusingerum dissensio mutuaque reprehensio et Augustinum Staverenum Nepotis editorem, Gymnasii Lugdunobatavi rectorem, Ruhnkenio ex illa hominum scholasticorum offensione subiratum, qui se item doctoris umbratici nomine significari crederet. Ita Ruhnkenius, qui Heusingerorum laudem amicitiamque tueretur, nulla sua ipse culpa, inimicitiam adversus se cum veterem Stavereni resuscitavit, tum novam Klotzii excitavit. De hac infra verbo dicemus. 127

Ex illis, quos dixi, tribus Latinis scriptoribus primum edere destinabat Rutilium Lupum, eiusque causa denuo legebat Oratores et Rhetores Graecos. Rhetorum omnium, certe plerorumque, nec dum seorsim editorum, adhuc una est editio Aldina, eaque perrara, ut paucis in publicis, paucissimis privatis, exstet bibliothecis, et Hemsterhusius eius exemplum, quovis pretio emere cupiens ac dedita opera quaerens, per sexaginta annos nullo in bibliopolio, nullo cuiusquam in auctionis catalogo deprehenderit. Ruhnkenius duo, quibus haec editio continetur volumina, rara felicitate, diverso utrumque et loco et tempore, sibi comparaverat, et librum, ut suum, eo maiore cum otio ac diligentia tractabat. Legens Apsinem, qui unus est ex illis Rhetoribus, animadvertit, subito se in aliam orationem incidere, similem eam Longini multo sibi usu cognitam; huius, ut progreditur, ita deinceps nova vestigia deprehendit, locum etiam sub Longini nomine memoratum ab inedito Commentatore Aristidis **) Ioanne Siceliota: nullum porro dubium relinquebatur, quin haec esset pars *de inventione*, e perduto ***) Longini opere *de Arte*

*) Titulus libri est: *Flavii Mallii Theodori de metris liber*. E vetustis Thesauri Guelpherbytani membranis antea protulerat, nunc ad fidem Codd. Parisiensium castigavit, observationibus illustravit, praeterque scriptorum aliquot veterum apospasmata, Cornelii Nepotis fragmenta Guelpherbytana cum defensionibus suis adiecit Iacobus Fridericus Heusinger. *Lugduni Batavorum apud Henricum Mostert. MDCCCXXVI.*

**) Non Aristidis, sed Hermogenis commentator fuit Ioannes Siceliota.

***) Pro perduto scribe deperduto. Sic enim scribendum esse notavit Wolfius Anal. IV. p. 517. ubi haec notavit vir summus: *Deperduto dedimus pro perduto, cuius vocis domicilium finitimum quidem est, sed tamen diversum. Nam perditae*

128 *Rhetorica*. Ut vidit, ita ad Hemsterhusium suum volavit, non tam eius iudicium exploraturus, quam rem exploratam nunciaturus. Hic item, ut audiit et locum inspexit, ita rationes Ruhnkenii probavit, eumque monuit ut huius inventionis laudem sibi vindicaret, mentione ac notitia eius in *Diario Eruditorum Gallico* prodenda *). Fecit Ruhnkenius. Libellum porro cum scriptis codicibus contulit, emendavit, et ad editionem fere paratum reliquit moriens. Et ne hoc fugiat harum literarum studiosos, hic est ille *Rhetor et Longinus*, quem simpliciter his nominibus significavit aliis deinde in scriptis, maxime in altera Timaei editione. Simile quid se animadvertisse, mihi narrabat, apud Photium in *Agatharchide*, cuius excerpta errore librarii in duo diversa capita esse divulsa, ut, interiectis aliis aliorum scriptorum excerptis, alterum caput suo auctori subtrahendum et in alienum nomen migraverit. Sed hoc quale sit nondum satis iudicare potui; quandoquidem neutra in Photii editione, Hoeschelii et Schotti, quid ad marginem notatum, nec in peculiaribus adversariorum schedis quicquam a Ruhnkenio significatum, adhuc reperi **).

Mortuo Albertio, quaerebatur qui affectum alterum *Hesychii* volumen absolveret. Huic provinciae omnium expectatione et voluntate destinabatur Ruhnkenius. Igitur, occupatus quamvis novae cathedrae studiis et commentationibus, 129 noluit hoc sive pietatis, sive literarum, munus defugere; et cum antea vivo Albertio multum profuisset ad orandum *Hesychium*, ita tunc illo mortuo, egregiam eamque duplicem huic volumini dotem adiecit, alteram *Animadversionum*, cum in ea parte ubi defecerat Albertius, tum in *Auctario* ad calcem additarum, *Praefationis* alteram. Nam ab edito primo volumine ad obitum editoris sedecim fuerant anni, et interea Ruhnkenius insignem illam ineditorum copiam *Grammaticorum* cum aliunde, tum e bibliothecis *Parisiensibus* nactus erat, quorum comparatione *Hesychium* emendaret;

v. c. navis superesse possunt reliquiae quaedam, quamvis corruptae; deperditae nihil aut prope nihil reliquum est. Pluribus in verbis de significationem auget ita, ut rem confectam designet. Unde recte Ictus in ff. apud Gen. h. v. deperditum explicat: quod in rerum natura esse desiit.

*) Cf. Wolfius *Analect.* IV, 515. *De Davidis Ruhnkenii celebri quodam reperto litterario.*

**) De hoc invento cf. *Wyttenb.* in memoria G. L. Wassenaerii; *Opp.* Tom. II. p. 317.

in his *Lexicon Rhetoricum*, cuius compiler *) e pleniore, quam nunc est, Hesychii exemplo plurima sumsit, unde eius scriptura et corrigatur et locupletetur. Quod Ruhnkenius in Praefatione manifesto demonstravit, ostendens Hesychium proposito suo, quod in Epistola ad Eulogium profitetur, satisfacisse, *Lexicon ipsum postea ab aliis mutilatum et interpolatum esse*. „Exortus enim erat,“ ut Ruhnkenii verbis utar, „vir longe eruditissimus, et in Graecis literis familiam ducens, qui, cum vidisset Hesychii *Lexicon* non respondere Epistolae ad Eulogium, statueret *Lexicon* quod nunc habemus, non esse maioris operis Epitomen, sed sic de auctoris sui manu exiisse, Epistolam autem ad Eulogium ab impostore Graeculo, qui dotes libri, quisquiliis a se aucti, verbis exaggerandas et mendaciis commendandas putaret, illiberali mendacio esse confictam. Contra Albertius acutissimis viri excellentis amicique rationibus, quamvis etiam atque etiam a se perpensis, non movebatur, sed plura argumenta, quae receptam ab omnibus sententiam tuerentur, in praefatione huic volumini praemittenda expromere in animo habebat.“ Hoc igitur egit Ruhnkenius, Albertii sententiam explicans multisque rationibus confirmans. Erat autem ille *vir familiam in Graecis literis ducens*, Valckenarius, qui in Epistola ad M. Roeverum hanc suam suspicionem prodiderat, in eaque se postea perstitisse testatus est ad Theocritum Digress. IV. p. 299. Caeterum Ruhnkenius in *Animadversionibus* et Auctario cum alios Hesychii locos expedivit, tum *de festis Dionysiorum diebus* praeclaram illam prodidit disputationem, qua eorum rationem impeditam antea et obscuram, varioque doctorum hominum dissensu turbatam, expedivit et illustravit. Atque utraque disputatione illustre exhibuit specimen criticae facultatis illius, quae non solum in emendando, sed et interpretando ac disserendo cernitur, et propositam causam

*) Vocabulum hoc incertae fidei esse videtur ei, qui plura recentissimae Latinitatis exempla censoria notavit virgula in Wolfii Anal. II, 489. Sed apponamus locum Isidori lib. X. p. 1071. Godofr. sub v. *Compiler*, qui aliena dicta suis permiscet, sicut solent pigmentarii in pila diversa mixta contundere. Hoc scelere quondam accusabatur Mantuanus ille vates, cum quosdam versus Homeri transferens suis permiscuit. Et cum compiler veterum ab aemulis diceretur, ille respondit, magnarum esse virium, clavam Herculi extorquere de manu. Quid igitur est, quod compilatorem dici posse vel dictum esse negemus, cum praesertim compilare, compilatus, compilatio apud optimos quoque legantur?

ex argumentorum latebris et involucris per ancipites ac difficillimos dubitationum anfractus ad liquidum planumque deducit. Utramque probavit Hemsterhusio suo. Nam is anni h. s. sexagesimi et quinti mense Augusto, quo Ruhnkenius praefationi et operae Hesychianae finem imposuit, et corpore satis valebat, ut octogenarius, et ingenio vigebat ad iudicandum, si quidem a monitore excitaretur; itaque ab hoc excitatus multas cum eo, et alias, et ad Hesychium ornandum, animadversiones communicavit. Sequentē demum anno, ciorccclxvi, mense Aprili; diem obiit supremum.

Nam is fuit exitus Hemsterhusio, ut ei inscio nec sentienti mors obreperet; fuit enim haec eiusmodi quādam Graeci ἀβληχρον θάνατον *) vocant. Non certus apparebat morbus, vires leniter sensimque deficiebant, succedente paulatim stupore. Ruhnkenius eum quotidie visitabat, et, ut antea, ita tunc, quoad cum eo agi posset, hortabatur, ut egregias animadversiones suas, quas scriptas in commentariis servabat, aut sibi daret, aut bibliothecae Lugdunobatavae legaret, aut certe quovis modo caveret ne interciderent. At Hemsterhusius etiam tum quum adhuc vigebat, quo magis aetate progrediebatur, eo sibi minus in literis inventisque ipse suis satisfaciebat, et, licet quotidie in antiquis scriptoribus legendis versaretur, multorumque et emendationes et explicationes locorum continuo pareret, partasque annotaret scribendo, tamen inventa sua non digna censens quae in lucem proferrentur, in commentariis ea praebebat, nec fere nisi diuturno convicio efflagitatus cum aliis communicabat. Atque tale fuisse Hemsterhusii iam inde a multo tempore negotium, duodecim ante illius mortem annis significavit Ruhnkenius in praefatione ad Timaeum. Huc accedebat, quod nullos haberet certos adversariorum libros, omnia singularibus in scidulis **), veluti Sibyllae foliis, notaret, quas ipse senior, nisi multum quaerens, reperire non posset. Quae scidulae quum vivo Hemsterhusio vel extorqueri ei, vel ab aliis quamvis doctis hominibus investigari nequirent; Ruhnkenius filio illius et heredi, Francisco, persuasit, ut ipse patris commentarios et adversaria testamento bibliothecae Lugdunobatavae legaret, eiusque promissi fidem in Elogio pa-

*) Hom. Odys. 2, 135. ψ, 282. Plutarch. Pericle p. 173. Aelian. Nat. Animal. IX, 11. apud Suid. voc. ἀβληχρος. Hippocrates formam βληχρός sequitur. Vid. Foesius Oecon. Hipp. in voce; Valckenarius ad Theocr. Adon. p. 215. seqq. WYTTENB.

**) De orthographia huius vocis cf. quae supra monuimus p. 110.

tris *) publice testificari se sineret. Ibi enim hic locus, quasi testimonii auctoritate, ad communem omnium notitiam proditus est. At Ruhnkenii spem laboremque successus destituit. Nam vel filium Franciscum, qui obiit anno h. s. nonagesimo, mors occupavit antequam de promisso efficiendo cavisset, vel patris illa adversaria interciderunt; heredes certe nil eius modi invenerunt, quod ex testamento tradere bibliothecae Lugdunobatavae deberent. Ita magno et nostro dolore et literarum damno, ille thesaurus, quo proverbio dicitur, in cineres abiit.

Hemsterhusio in literarum Graecarum et Historiae pa- 133
triae cathedra successit Ludovicus Casparus Valckenarius, vir in paucis magnus, dignus tanto et decessore successor, et magistro discipulus. Ac si quod fuit tempus, quo auream literarum aetatem censere posset Academia Lugdunobatava, hoc profecto fuit, quo collegam habuit et Hemsterhusius Ruhnkenium, et Ruhnkenius Valckenarium: sed magis etiam posterius hoc tempus. Nam prius illud et breve fuit, et in extremos iniecit Hemsterhusii annos, quos torpor senilis obscuravit. Nunc succedebat Valckenarii vigor, non nisi septem annis Ruhnkenio maioris, aetate nisi florente, certe vegeta et ad omne literarum disciplinaeque munus efficaci. Et vero, quamquam haec Academia inde fere ab ipsius incunabulis una omnium Academiarum maxime antiquae venustatis ac literarum alitrix et fuit et habita est, maximosque in eo genere habuit heroes, Lipsium, Scaligerum, Salmasium, Gronovium, Perizonium; tamen numquam tantos in utraque simul cathedra doctores habuit, quos non vereor dicere, habita quasi aestimatione ingenii, doctrinae, copiae, elegantiae, acuminis, et universae literarum criticaeque facultatis, subductis rationibus, factaque totius laudis summa, illis heroibus nullo modo postponendos, immo nonnullis nominibus anteposendos esse. Sed Ruhnkenii Valckenariiue in pari fere laude dispar 134
fuit ratio. Profecti ex eadem Hemsterhusii disciplina, hic in eam venerat ab Orientalium et sacrarum initiis literarum

*) Elogium Hemsterhusii p. 68. (edit. Batav.) Caeterum, quae hic scripsi, corrigenda sunt aliquantum ex iis, quae postea in hoc libro prodidi ad annum 1791. WYTTENB. Illud aliquantum multum est. Nam sic infra scribit: *Quod supra dixi de adversariis patris, non ita accipiendum est, ac si ea intercidiissent* (non igitur in cineres abiire). *Inventa sunt quidem, sed spe pauciora; libri, eius manu notati, complures subiecti sunt cum reliquis auctori, sed emtionē vindicati bibliothecae Lugdunobatavae.* Unde quando quid horum lucem adspiciet, *Ἰσὼν ἐν γούρῳ καίτοι.*

e Schultensii et Venemae institutione; ille a Romanis literis, historiis, iurisprudentia, e Ritteri Bergerique schola. In Graecis literis haud facile dixeris quid alteri defuerit quod alteri adesset; et erat tamen quod alter altero magis tractasset. Uterque et antiquos scriptores omnes ea, quam laudavimus, ratione, eorumque recentiores interpretes criticos et antiquarios legerat omnes. Sed erat naturarum, et ipsorum inter se, et magistrum, dissimilitudo. In Hemsterhusio ratio dominabatur, ad inventionem sensim et quasi comparandis calculis progrediebatur. In Valckenario fere omnia erant ingenii, subito et velociter ad inventionem ferebatur, causarum momenta magis sentiebat quam ponderabat. Ruhnkenius mediam inter utrumque habebat naturam: aderat impetus ingenii, aderat quae impetum regeret ratio; nec disserendi diligentia cedebat magistro, nec coniciendi solertia condiscipulo; utraque illa dote valebat profecta ex pari et acuminis celeritate, et iudicii subtilitate. Valckenarii mira fuit sagacitas in poetarum fragmentis per omnia antiquitatis monumenta dispersis ac latentibus investigandis, excitandis, 135 instaurandis; quo in critices munere primus excelluit Scaliger, tum Bentleius, cui ut Valckenarius, ita huic proximus fuit Ruhnkenius. Hic non contentus editis veterum libris, ineditos etiam consecrabatur omnes: rhetorum, grammaticorum, scholiastarum, glossas cognitae perspectasque habebat, earumque fontes et quasi successiones unus omnium maxime tenebat. Valckenarius minus aliquanto ineditorum cupidus librorum, editis fere contentus, omnem item ex iis omnibus materiam excerpterat, eamque praeterea retulerat ad interiorum linguae, dialectorum, analogiae et originum scientiam, qua ipsum adeo magistrum vel superaret vel certe aequaret. Idem in critica etiam sacra, historia ecclesiastica, patribus, valebat. Ruhnkenius, exceptis patribus iis, qui aliquam cum doctrinae elegantia coniunctionem haberent, reliquum hoc genus leviter attingere maluerat, idque abunde compensabat philosophorum, interpretum Platoniorum et Aristotelicorum, iureconsultorum, historicorum, antiquariorum, numismatum et inscriptionum, cognitione. Neuter tam praeclarum quid ediderat, quin alter, quoad naturarum diversitas ferebat, idem facere potuisse videretur, si eodem in argumento laborem operamque ponere voluisset; nec dubium erat quin alter alterius cathedram ornare posset, si ei obtigisset. Huius rei documentum Ruhnkenius facto et scrip- 136 tis dedit; Valckenarius ut daret, locus tempusque non postularunt. Latinos scriptores hic omnes legerat, indeque quic-

quid ad Graecos pertineret scriptores illustrandos collegere; Ruhnkenius, si quidem ea erat ei et muneris professio et iuvenilis disciplina, uberius et ad interiorem criticamque rationem, in eoque genere princeps exstitit, quae eius praecipua est laus; et Graecas et Latinas literas tamquam *ἔργον* et finem tractabat: Valckenarius Latinas ut *πάρρηγον*, certe magis ut adiumentum, quam ut finem. Igitur, ut in robustissimorum pari athletarum, quorum alter est *ἀμφιδέσιος*, aequae manu valens utraque, alter dextera magis, quam sinistra, summa tamen mensuraque virium in utroque aequalis constare videtur: ita hi viri, si in certamen invicem descendissent; quamquam ea erat in utroque et animi magnitudo, et mutua benivolentia, ut concertationis aut rivalitatis *) ne minima quidem in eorum mentibus vel cogitatione vel suspicio existeret; sed tamen si in certamen descendissent, in Ruhnkenio apparuissent et vires et concinnitas agilitasque in motu, quibus adversarium urgeret; Valckenarius suo ipse se pondere ac robore tueri, omnemque adversarii impetum confutare videretur.

Hoc in materia, maius etiam in forma erat discrimen. In scribendo explicandaque doctrina Ruhnkenius adhibebat delectum, ordinem, certam in rebus disponendis ac disserendo rationem; unde in omnibus eius scriptis legenti, quasi lux quaedam, oboritur perspicuitas intelligentiaeque facilitas. Harum dotum Valckenarius nec rationem habebat, nec fructum consequabatur, expromendis reconditae doctrinae copiis unice contentus. Porro Ruhnkenius illi, de qua diximus, perspicuitati adiungebat Latinae orationis bonitatem, elegantiam, suavitatem, lumina, omnino eloquentiae commendationem; ut eius scriptis nil in hoc genere sit vel iucundius lectu, vel magis ad alliciendum tenendumque studium legentis efficax, isque unus in paucis eorum sit, qui criticum argumentum scribendi dote exhilararent. Valckenarius Latinae orationis castitatem et elegantiam nec spernebat, nec prorsus negligebat, numquam tamen in ea assequenda praecipuum, quoddam studium posuerat. Igitur in scribendo neque curae multum neque temporis formandae orandaeque orationi tribuebat, verbis magis rarioribus ac poeticis quam propriis et usitatis delectabatur, et compositio fere dura impeditaque exibat, vix ut crederes, tantam in eo

*) *Rivalitas Ciceronianum est. Tusc. IV, 26. Illa vitiosa aemulatione, quae rivalitati similis est,*

esse ingenii celeritatem. Huc accedebat alia diversitas. Valckenarius, ut magis etiam Hemsterhusius factitaverat, multos legebat hodiernos libros, et Belgicos et Francicos; Ruhnkenius etiam Italicos, Anglicos, Germanicos, sed paucissimos, nec fere nisi eos, qui cum ipsius professione coniuncti essent, idque et breviter et celeriter, nec ad illas linguas discendas, sed ad res cognoscendas; a Germanice loquendi facultate desueverat, Belgicae Francicaeque linguae hactenus assueverat, quatenus satis esset ad quotidianum vitae communis usum; omnem scribendi diligentiam in una ponebat Latina oratione: et cum illa consuetudine, tum sua natura, id consecutus est, ut, quod ab initio diximus, immunis ab huius saeculi labe *), aurea Latinorum aetate literarum in Latio natus institutusque videretur.

Sed haec erat eorum in scriptis diversitas; omnia in dicendo et agendo aliter apparebant. Ruhnkenii excellens orationis virtus minus agnoscebatur; non deerat dignitas in corporis forma, habitu, gestu, motu; aderant laterum vires, vox etiam aderat ampla cum robore et impetu: deerat vocis varia tractatio et soni suavitas, atque ita deerat, ut reliquis eloquentiae dotibus officeret. Valckenarius quum semel os ad dicendum aperuisset, nil iam in compositione impeditum, difficile, tortuosum apparebat; non quin adesset, sed quod naturali quadam agendi ac pronunciandi efficacia expeditum, facile, planum, redderetur: verba inusitata et poeticae dictiones iam decebant et ornabant prosam orationem. In vultu et oculis ea erat severitas ac sapientiae significatio, quae audientem expectatione erigeret. Vox gravis, sonora, magnificentiae plena, ex initimo quasi pectoris fonte deprompta volvebat orationis flumen crebrum cum altis animi sensibus, tum sententiarum et luminibus et acuminibus, ut verè illud diceret, *Fervet immensusque ruit profundo Pindarus ore* **); et cum per totam orationem audientes attentos et ex ore ipsius suspensos teneret, tum eos quasi tormento sententiae subinde percellebat. Memini me aliquando eum dicentem ita audire, ut cum auferret continuo orationis flumine, ad Euripideam illam sententiam, quam Latine, nec nominato auctore pronunciabat, *Deus tacito ingrediens vestigio, secun-*

*) Statim ab initio, post prooemium, ubi Ruhnkenius e singulari et maxime raro naturarum genere, quae, immunes a sui saeculi contagione, integrae sinceraeque a prisci sanitatis aevi prodeunt, fuisse dicitur.

**) Horat. Carm. IV, 2, 8. WYTTENB.

dum iustitiam res tractat humanas *); hoc igitur memini ab eo eiusmodi affectu, eo oculorum quasi ardore pronunciari, ut veluti a Deo missum vatem et audire mihi et videre viderer, et, quod apud poetam dicitur, *gelidus mihi per ossa curreret tremor* **). Sed eandem orationem legeres, nil iam sentires, frigeres: sensuum sententiarumque vim labefactabat dictionis compositionisque cum negligentia tum difficultas. Igitur Ruhnkenius lectus, Valckenarius auditus, magis placebat.

Caeterum in quotidiana vitae consuetudine quum uterque suus nec alienus esset, nil affectationis haberet, mores, incessum, gestum, et omnino externum habitum ad nullius cuiusquam, quem imitari vellent, exemplum componerent, 140 sed naturae ipsi suae obsequerentur; ita hominum tamen, qui eos non interius noscerent, diversa erant de utroque iudicia. In Valckenario, ut fere in Hemsterhusio et Ernesto, natura omnia ad gravitatem finxerat, ut iam in iuvene esset senilis forma; in Ruhnkenio contra, ad communem sensum ac facilitatem, ut, quod volebat, unus e multis videretur, et adhuc in sene iuvenilis exstaret species. Itaque fiebat, ut vulgus, qui fere opinione et externo habitu movetur, Ruhnkenium Valckenario minus doctum putaret. Uterque praedjudicatas vulgi opiniones et gloriolae vanitatem contemnebat; Valckenarius alto etiam animo eas despiciebat ***), et oratione exemploque ipse suo confutabat; unde factum est, ut numquam corporis vultusque sui imaginem pingi fingique voluerit, Agesilai †) auctoritatem sequens vetantis amicos, ne ipsius facerent *μιμηλὴν γραπτὴν ἢ πλαστὴν*. Ruhnkenius hoc in loco facilius indulgentiorque erat, ut, paucis ante obitum annis, amicorum precibus victus, pateretur imaginem suam pingi, et aere excusam in vulgus edi. Ruhnkenii per totam fere vitam, ut Socratis, idem erat animus, idem vul-

*) In Euripid. Troadd. 866. quae sententia celebrata a posteris:
*Ζεὺς, εἴτ' ἀνάγκη, εἴτε νόϋς βροτῶν,
Προσευξάμην σε· πάντα γὰρ, δι' ἀπόφου
βαίνων κελεύθου, κατὰ δίκην τὰ θνητ' ἄρχει.*

WYTTENB.

**) Virg. Aen. II, 120. *Gelidusque per ima cucurrit Ossa tremor,*

WYTTENB.

***) Contemnimus magna, metuenda; despiciamus infra nos posita, indigna; spernimus reiicienda, fugienda. Contemnimus pericula, mortem; despiciamus vulgi opiniones, populi rumores; spernimus voluptatem. Cf. Lambin. epist. ad Muret. Tom. I. p. 399.

Ruhnken. not. ad Muret. Varr. Lect. VI, 6.

†) Plutarch. Vitae Agesil. p. 596. F. et alibi. WYTTENB.

tus. Valckenarius, quod magnis praesertim et heroicis ingenii accidisse constat, nonnumquam intemperie quadam afficiebatur, quam *μελαγχολίαν* Graeci vocant, ut per aliquod
 141 tempus excitatior ferretur, tum ad se rediret, subtristis quasi ac taciturnus; naturae suae et consuetudini restituto admirabile inerat temperamentum gravitatis et iucunditatis, ut nil eo amabilius diceret. Neque tamen utriusque aut haec, aut reliqua, naturarum diversitas amicitiam eorum, turbabat; quum uterque sibi eundem proponeret virtutis ac doctrinae finem, alter alterum literarum causa magni faceret, huius iudicium et constantia voluntatem ingeniumque illius in mutua benivolentia retineret.

Proximus ab eo, quo Hemsterhusius obiit, annus Ruhnkenii, ciccioclxvii, periit literarum studiis, quippe occupatus munere Rectoris Magnifici; hoc enim est nomen Professori quovis anno magistratum et fasces Academiae habenti. Ruhnkenius, vivo adhuc Hemsterhusio, constituerat eum aliquando mortuum scripto laudare. Iam eius rei tempus et opportunitas sequente deinceps anno Februarii die octavo, incidit, oratione habenda more maiorum Rectori abeunti illo magistratu. Huic orationi Ruhnkenius argumentum fecit Hemsterhusium. Atque hoc est illud *Hemsterhusii Elogium*, quo nil in omni elegantis doctrinae et eloquentiae genere recentior aetas perfectius absolutiusque vidit. Nam quum perfectam critici formam in Hemsterhusio spectandam sibi pro-
 142 posuisset, ita eius ingenium, doctrinam, animum, mores, explicuit, ita criticae vim praestantiamque declaravit, ita nativa illa ipsique propria Latinae orationis castitate ac venustate rem argumentumque illustravit, ut, quum dubitemus, plusne sit in ea scriptione, suavitatis, leporis, pulcritudinis, nitoris, an prudentiae, gravitatis, dignitatis, maiestatis; iucundiorne sit lectu an fructuosior exemplo et institutione: illud non dubitemus affirmare, vere aureolum esse libellum, in quo formando et Musae omnes et Gratiae conspicias videantur.

Eodem anno edidit Rutilium Lupum de Figuris Sententiarum, cum Aquilae Romani et Iulii Rufiniani de eodem argumento libellis. Rutilii opusculum, ex opere Graeco nunc perduto Gorgiae, eius quem M. Cicero filius magistrum eloquentiae habuit*), Latine versum fere neglegebatur adhuc

*) Cf. Ruhnkenii praefatio ad Rutil. Lup. p. X. Cic. Epist. ad Div. VI, 21.

ab hominibus doctis, quamvis laudatum illud subinde a Quinctiliano, ac probandum et orationis bonitate et praeceptorum diligentia, tum vero magni aestimandum frequentia exemplorum Latine redditorum e Graecis oratoribus, non solum Demosthene, Lysia, Hyperide, Dinarcho, Lycurgo, quos veteres grammatici in decem classicis censuerunt oratoribus, sed vero etiam ex Hegesia, Demetrio Phalereo, Charisio, Demochare, aliisque ex illo classicorum censu exclusis. Aliquanto minoris sunt momenti Aquila Romanus, rhetor e saeculo secundo extremo aut tertio, qui ex Alexandri Numenii superstitie nunc libello nomina ac definitiones figurarum sumsit, suppositis in exemplorum Graecorum locum Latinis; et Iulius Rufinianus e Constantini aevo, qui exempla non fere habet nisi Ciceroniana et Virgiliana: quos Ruhnkenius et propter argumenti similitudinem, et priorum editionum auctoritatem, adiungendos Rutilio censebat. Ergo hanc rhetorum editionem ita ornavit, ut quivis unus harum rerum peritus intelligeret, neminem nisi a Graecarum scientia literarum profectum, nedum istos harum ignaros, Ruhnkenii obrectatores, aut simile quicquam proferre, aut omnino Latinarum literarum muneri professionique satisfacere posse. Principio, horum de rhetorum rebus ac scriptis, antea fere ignoratis, in praefatione docte exquisiteque exponitur. Deinde ipsi libri ita tractantur, ut loci et corrupti acute emendantur, et obscuri docte illustrentur, et manifesto appareat Ruhnkenium in Latinis item literis eadem, qua in Graecis, valere critica cum facultate tum doctrina, nullum non veterem scriptorem Latinum, nullum non recentiore criticum et grammaticum ab eo lectum, pertractatum, excerptum esse. Denique, quum interpretis et editoris partes provinciamque ita explevisset, ut accessioni nullus relictus esse locus videretur, cumulavit etiam munus praeclara illa et singulari *historia critica oratorum Graecorum*. Cuius quod fuerit consilium, quae causa, utile et iucundum sit elegantis accurataeque doctrinae studiosis cognoscere.

Nam apud Graecos tempore adhuc Solonis, sexcentis ante vulgarem aeram annis, libri erant et pauci et rari, et hi fere oratione carmine ac numero ligata; docti, qui fuerant, homines, magis suo ipsi ingenio, studio, experientia, quam librorum lectione, exstiterant. Deinceps accedente prosae *) scriptione, utriusque orationis scriptores indies pro-

*) Vox Ciceronis tempore non usitata, sed iam apud Velleium, Suetonium, Quinctilianum non infrequens. Plerumque additur

dierant multi; et crescente paulatim legendi scribendique studio, iam Aristotelis ac Demosthenis, et omnino Alexandri Macedonis, aevi, tantus ferebatur librorum numerus, ut eorum cognitio, interpretatio, censura, peculiarem postularet doctrinam et quasi provinciam, quam grammatici et oritici sibi vindicabant. Porro, Graecis literis totam obtinentibus Asiam et Aegyptum *), constituendis instruendisque bibliothecis, cum aliis multis in locis, tum Alexandriae et Pergami, invalescente quotidie scribentium numero, ingens librorum cum multitudo tum varietas, obesse magis quam prodesse bonis literis et eloquentiae videbatur. Quod ut cave-
 145 rent detrimentum, duo summo ingenio et infinita doctrina critici, Aristophanes Byzantius et Aristarchus, centum fere et quinquaginta post Alexandri aevum, totidemque ante nostram aeram annis, illam librorum multitudinem certo numero circumscribendam duxerunt, et veluti censu agendo cuiusque generis optimos quosque scriptores in suas classes redege-
 rant: quibus inde *auctorum classicorum* nomen additum est; quippe qui soli iustae classis auctoritatem obtinerent, quae tamquam lex et norma bene scribendi valeret. Igitur in hunc ordinem relati sunt **) *Poetae Heroici*: Homerus, He-

oratio, quia *prosa* adiectivum. Sed absolute etiam Quintil. II, 4, 52. Seriores multo saepius usurpant.

- *) Quae per Alexandrum eiusque successores Graecis colonis frequentatae sunt. Nam qui antea iam fuerant Graeci incolae in Sicilia, Italia, et maritima ora Asiae, Africae, Galliae, Hispaniae, aut aliis in regionibus, hos a nobis non excludi a communione litterarum, per se patet; nec moneri necesse erat in ipso libro. Hac annotatione monemus tironum causa. WYTTENS.
- **) Hunc scriptorum censum exhibuit Ruhnkenius in *Historia Critica Orat. Graecor.* p. 94., sequens *Quintilianum Instit. Orat.* X, 1. grammaticum bibliothecae Coislinianae p. 597. quem repetiit *Fabricius Biblioth. Gr. Vol. IX.* p. 599. et *Proclum Chrestom.* p. 340. seq. qui non nisi poetarum quaedam genera receperat. Nemo, quod sciam, veterum hunc catalogum, qualis ab Aristophane et Aristarcho confectus erat, nobis servavit, aut hos diserte auctores catalogi prodidit. Unus *Quintilianus* ita de iis loquitur, ut non nisi per coniecturam colligatur, eum in enumerandis scriptoribus crisi et catalogum illorum sequi. Et tamen duobus locis ea dicit, quibus fere in eam opinionem ducaris, quum viros illos non nisi poetarum censum habuisse. Verbi causa p. 893. (X, 1, 54.) *Aristarchus atque Aristophanes, poetarum iudices, neminem sui temporis in ordinem redegerant.* Et p. 895. (X, 1, 59.) *tribus receptis Aristarchi iudicio scriptoribus Iamborum.* I, 4. p. 38. bipertitam facit grammatici professionem: recte loquendi scientiam et poetarum enarrationem, quibus subiicit duas alias partes: *emendatam lectionem et iudicium, quo quidem ita severe uti sunt, inquit, veteres grammatici, ut non*

siodus, Pisander, Panyasis, Antimachus; *Iambici*: Archilochus, Simonides, Hipponax; *Elegiaci*: Callinus, Mimnermus, Philetas, Callimachus; *Lyrici*: Alcman, Alcaeus, Sappho, Stesichorus, Pindarus, Bacchylidès, Ibycus, Anacreon, Simonides; *Tragici*: Aeschylus, Sophocles, Euripides, Ion, Achaëus; *Comici antiquae Comoediae*: Epicharmus, Cratinus, Eupolis, Aristophanes, Pherecrates, Plato; *mediae*: Antiphanes, et Alexis; *novae*: Menander, Philippides, Diphilus, Philemon, Apollodorus; *Historici*: Herodotus, Thucydides, Xenophon, Theopompus, Ephorus, Philistus, Anaximenes, Callisthenes, Clitarachus; *Oratores*: decem Attici, Antiphon, Andocides, Lysias, Isocrates, Isaeus, Aeschines, Lycurgus, Demosthenes, Hyperides, Dinarchus; *Philosophi*: Plato, Xenophon, Aeschines, Aristoteles, Theophrastus. At hic ordo iam illum, ut credibile est, in modum ab Aristophane et Aristarcho constitutus, a posteris etiam aliorum nominibus scriptorum auctus, ita in oratoribus auctoritatem obtinuit, ut non nisi decem illi ha-

versus modo censoria quadam virgula notare, et libros, qui falso viderentur inscripti, tamquam subditicios summovere familia permiserint sibi, sed auctores alios in ordinem redegerint, alios omnino exemerint numero. Hoc loco item dubium videatur, utrum auctorum nomine solos poetas significaverit, an prosae scriptores quoque complexus sit. Hoc tamen probabilius videtur. Proclus quidem l. l. et Isaacius Tzetzes in prolegomenis ad Lycophronem solos poetas recensent, sed utriusque hoc erat propositum. Constat grammaticos in scholis non solum poetas sed prosae scriptores enarrasse. Callimachus Democriti scriptis criticam grammaticamque operam tribuit, et alios clarissimos quosque recensuit. Vid. Ionsius scriptor. *Histor.* Phil. II, 5. *Diom.* II. p. 421. grammatico non solum poetas sed et scriptores, id est, eos, qui prosa oratione scripserunt, subiicit, auctorem, puto, sequens Varronem. Iudicium est *ῥητορ* et censura, qualem prodiderunt etiam praecipui rhetores; et praeter Quinctilianum Dionysius Halicarnasseus, *Opp. rhet.* p. 122. seq. et Hermogenes de formis orat. II, 5. uterque veterem grammaticorum in poetis, sed magis in scriptoribus, censum secutus est. Aristophanem Byzantium quidem in Philosophorum etiam censura ac iudicio versatum esse, inde colligitur, quod Platonem in trilogias distribuit, teste Diogene Laertio III, 61. et quod Epicuri stilum reprehendit, eodem teste X, 13. Credam igitur, fuisse quidem antiquitus talem canonem auctorum ab Aristophane Byzantio et Aristarcho confectum, sed eundem sensim ita auctum et mutatum a sequentibus grammaticis, ut quid illorum duumvirorum et quid cuiusque sequentium esset, non amplius appareret. Caeterum in Ruhnkenii indice p. 94: nescio quo casu, omisi sunt philosophi, quorum tamen rationem habuerunt Dionysius Halicarnasseus, Quinctilianus et Hermogenes.

WYTTENB.

berentur classici, reliqui, et oratores, et omnino scriptores, in illum ordinem non assumpti paulatim vulgo in oblivionem abirent, nec nisi eruditiorum grammaticorum rhetorumque cognitione studiisque retinerentur, suum sibi *) iudicium sequentium, et non minus ab exclusis quam classicis exempla sumentium; quorum e numero fuit Gorgias. Omisso Antiphonte, de quo antea, a. ccccclxv, doctum iuvenem, Petrum van Spaan, edita singulari dissertatione **), disputantem ipse praeses produxerat, oratores, quorum scripta in illa historia recensuit, sunt ad quinquaginta, singuli per singulas disputationes, quamvis breves, tamen suis numeris absolutas, descripti. Harum unam nominasse satis sit, eam de Andocide et Phaeace, in qua disputatur adversus Io. Taylorum. Hic Andocidi Orationem adversus Alcibiadem abiudicare, Phaeaeque adiudicare conatus erat tantis ingenii doctrinaeque adhibitis praesidiis, ut sententiam Hemsterhusio probaret; Ruhnkenius non minore ingenio doctrinaeque, maiore etiam acumine et subtilitate, rationes Taylori confutavit, ut assentientem haberet Valckenarium, et habiturus etiam fuisset Hemsterhusium, si is adhuc vixisset. Ergo et in hoc Ruhnkenius princeps exstitit doctrinarum genere, quod unum est ad ingenii fructum et cognitionis suavitatem uberrimum, *historiam literarum* dico, quae in rebus et libris veterum scriptorum recensendis versatur. In hanc quum ab omni tempore multi involaverint compilatores, qui non dubitarent de scriptoribus garrere, quorum scripta non legissent; paucissimi fuerunt, qui eam cum propriae doctrinae copiis et facultate tractarent. Quorum e numero principes censendi sunt quatuor. Nam, ut Io. Meursius priores omnes diligentiae laude superavit, ita mox plus aliquanto iudicii attulit G. Io. Vossius; plus etiam Io. Ionsius, omnes et maiores et minores superaturus, si vita ei longior obtigisset; denique illorum copias suis auxit, totamque materiam explicuit, duplici in primis opere Bibliothecae cum Graecae tum Latinae, I. A. Fabricius, eoque sane unus omnium hoc saeculo doctorum hominum de harum literarum incrementis studiisque optime maximeque meritis. His iam quintus accessit Ruhnkenius scripta oratorum Graecorum critica historia. Et quandoquidem hi fere Attici fuerant oratores, constituebat Rhodiorum

*) *suum sibi*. De hac formula cf. quae diximus ad Plauti Captiv. I, 1, 13.

**) Disputationem recusam adiecit Reiskius editioni Oratorum Atticorum Vol. VII. p. 195. WYTTENB.

item et Asiaticorum historiam eadem ratione persequi, iamque apparatus instruere adgredebatur; porro Fabricianum utrumque opus denuo edere, ac supplementis animadversionibusque locupletare destinabat: et destinatum perfecisset, 148 si vel alius eum ad opus urgendum incitasset, vel ipse suo iudicio non ad alia opera dudum affecta perficienda revocatus fuisset *).

Venio nunc ad illud tempus, quo nostra exstitit conjunctio, quum ego Ruhnkenio adhuc ignotus me ipse conelivi scripta ad eum *Epistola critica in Iulium, Eunapium et Aristaeonem*, Goettingae, anno h. s. sexagesimo et nono; quae notitia sensim ad consuetudinem, familiaritatem et intimam amicitiam crevit. Fuit enim Ruhnkenius mihi, ut ipsi Hemsterhusius, novae veluti vitae auctor, atque ut ipse magna fuit mei pars, ita ego nonnulla ipsius; et in ipsius vita narranda me mei ipsum mentionem praetermittere ut alienum est a proposito, ita apud plerosque vel animi ingrati, vel intempestivae modestiae notam subeat. Nec tamen amplius de me dicam quam ad Ruhnkenii res cognoscendas pertinet, quandoquidem de initiis studiorum meorum alio in libro tantum dixi, quantum temporis locique illius ratio postulabat.

Ego undeviginti annos natus, lecto Xenophonte, ad alterum Socraticae suavitatis fontem accedens Platonem, mirifico quodam huius studio capiebar, non solum ut legendo 149 satiari non possem, sed ut animadversiones etiam in plerosque dialogos, pro meo quidem captu illas et juveniles, sed, quoad eius fieri posset **), diligenter conscriberem, haud secus ac si scholas in Platonem habere constituissem. Hoc dum ago, venit forte ad me familiaris meus et amicus I. M. Hassenkampius, is qui superiore anno c1810ccclxxxvii. in Rintelensi Academia professor diem obiit, haud mediocri sane et meo cum dolore, et eruditioris theologiae detrimento; is igitur ad me veniens libellum affert, de cuius nec auctore nec editore adhuc vel in libris legeram, vel fando

*) Quum discipulos literis strenue operantes illo tempore plures haberet, unus Ioannes Enschedeus disputationem de tutelis et insignibus navium eius auspiciis et scripsit et publice defendit anno c1810ccclxx. Sed de Enschedeo satis est quod diximus Biblioth. Crit. Vol. III. part. IV. p. 90. WYTTENS.

**) quoad eius fieri posset. Formula viro summo perquam familiaris, de qua vide quae monuit Mullerus in scriptione scholastica, inscripta: Paucula annotata ad edit. Cornelii Nepotis Remyanum p. 19. seq.

audiveram, *Timaei lexicon vocum Platoniarum cum animadversionibus Davidis Ruhnkenii*; narrat, se hunc sibi libellum comparasse ea opinione et spe, ut per eum iuvaretur ad intelligentiam dialogi Timaei, quem cognoscendi Platonis causa legere instituisset; sed Dialogum quidem Timaeum non dilucidiorum reddi ope lexicum Timaei, et singularem habere difficultatem atque insolentiam rationum mathematicarum: „his, inquit, difficultatibus fatigatus a Platonis lectione destitit; igitur hunc libellum tibi do, cui forte *) plus utilitatis afferet, quippe qui totum Platonem legere aggressus es.“ Et erat ingeniosissimus iuvenis Hassenkampius, linguae Graecae peritus ad eum finem ut legendis scriptoribus res ac sensum facile assequeretur, et vero mathematicis studiis
150 probe exercitatus, sed nimirum in eo deceptus, quod legendi Platonis initium non a grammatica interpretatione, deinde quod a dialogo Timaeo, duceret. Ego libellum ut in manus accipio, ita evolvo; miror commentarios amplos et eruditos, quales numquam videram; quaero voces mihi notas et a me meis in animadversionibus tractatas; paucas invenio, sed quas invenio, eas video eiusmodi ratione expositas, ea luce illustratas, qualem quantamque adhuc non cognoveram. Tum vero intelligere coepi, non solum per se ipsum fructuosam esse Platonis lectionem ad mores, animum, ingenium, orationem, disserendi elegantiam, interiorum philosophiae et literarum Graecarum cognitionem; sed vero longe fructuosissimam ad omnes posteros et Graecos et Latinos scriptores recte intelligendos, quippe per hos omnes et per universum antiquarum doctrinarum orbem longe lateque diffusam. Inde per complures deinceps annos Timaei lexicon mihi fuit enchiridion **), quod e manibus numquam ponerem, cuius mihi tamquam instrumento Platonis cognitionem patefacere. Nam huius aciori indies studio incitabar, ut eum iam non solum animi sensu amarem, sed ratione iudicioque diligerem. Ruhnkenium autem et amabam, propter communem Platonis amorem, et diligebam propter doctrinae fructum quotidie ex
151 eius Timaeo perceptum; Ruhnkenium dies noctesque cogitabam; Ruhnkenium in oculis ferebam: Ruhnkenium, ut unicum doctorem et alterum patrem, colebam ignotus, et subinde legens eius animadversiones, cogitationi ipsi meae in-

*) Imo fortasse.

**) Fortasse Graece scribendum nomen. Cf. Gellius Noct. Att. praef. Non enim Latinam civitatem accepisse videtur.

dulgens, coram cum eo colloqui mihi videbar, mox a mentis errore ad me rediens illud usurpabam *) :

Quid natum toties, crudelis tu quoque, falsis

Ludis imaginibus? cur dextrae iungere dextram

Non datur, ac veras audire et reddere voces?

Igitur non diutius vanum desiderium ferens, in animum induxi primo quoque tempore me ad viri notitiam proferre, scribendo ad eum edendoque libello. Sumsi Iulianum, mox Plutarchum, aliosque illius aetatis philosophos et rhetores, quos ex antiquis, in primis Platone, emendarem, exemplo ipsius Ruhnkenii in animadversionibus ad Timaeum proposito. Biennio postea Goettingam veni, operaeque pretium feci, cum legendis Graecis scriptoribus scriptorumque editionibus iis, quibus adhuc aegre carueram, tum vero etiam conciliando meis studiis Heynio. Qui, quum consilium ei aperuissem meum, me currentem incitavit, narrans quid ipsi officii gratiaeque cum Ruhnkenio intercederet, addens, se per literas meum ei libellum commendaturum; idque mox 152 praestitit. Caeterum Ruhnkenius et nondum viso meo libello, ad literas meas humanissime respondit, et accepto lectoque, adeo mihi amanter scripsit, adeo ad laudem honorifice, adeo omni in ea spe, opinione, merito, cumulatius, ut nil supra esse posset. Saepe in memoriam redeo eius diei, quo die **) has accepi literas; ut eas legi, relegi, exosculatus sum; ut me per complures deinceps dies insolitus quidam nec stupori dissimilis, fatebor enim, placidae voluptatis affectus tenuit. Nec mirum. Diuturna quatuor annorum expectatione, et quasi animi contractione, subito solvebar. Neminem adhuc habueram, qui meam operam agnosceret; paucos parcosque laudatores; multos mei studii reprehensores, ut inutilis ad vitae usum: omnem spem reposueram ad illud tempus, quo meam operam Ruhnkenio, Valckenario, horumque simillimis viris probassem, huiusque laudis expectatione omnem et laboris mei aerumnam et imperitorum reprehensionem toleraveram. Nunc expectatum illud tempus aderat, et uberrimum laudis animique fructum afferebat. Proximo anno, C1806CLXX, Lugdunum veni. Quis meus fuerit sensus

*) Virg. Aen. I, 407. WYTTENB.

**) Animadvertant tirones elegantem repetitionem vocabuli *dies*, Ciceroni, Caesari, Livio familiarem. Veluti Cic. Attic. II. ep. 11. *Dies nullus erat, Antii cum essem, quo die non melius scirem, Romae quid ageretur, quam ii, qui erant Romae.* [Cf. Sallust. Cat. 51, 40. C. H. F.]

- ad Ruhnkenii Valckenariiue aspectum, quos absens ut Deos colueram, dictu est difficile; difficilius etiam, quae mea fuerit admiratio, quum tantam divinitatem cum tanta humanitate coniunctam viderem. Cognoveram antea aliis in populis 153 professores, qui apud discipulos et indoctiores, saepe etiam apud aequae doctos ac doctiores, gravitatis et reconditae cuiusdam sapientiae speciem affectarent. Tales ego homines numquam ferre poteram. Sed tamen, mecum ipse cogitabam, si ferendi sunt isti mores, in solis eos feram Lugdunobatavis duumviris; his concedam; hi si faciant, sumant superbiam quaesitam meritis *). At nil quicquam istiusmodi in horum inerat moribus, nil supercilii, nil simulationis, nil nisi verum, simplex, modestum, nil non ad civilem et communem aequalitatem exactum, quam nemo ignorat, nemo non amplectitur, qui ex veterum scriptis verum sapientiae fructum quaerit. Quae utriusque viri in me exstiterint beneficia cum doctrinae, tum amicitiae, referre longum est. Lugduni annum fui, ventitans in eorum scholas, caeterum instruens editionem libelli Plutarchei de sera numinis vindicta, libris nondum lectis legendis, et huius bibliothecae scriptis codicibus conferendis. Interea Remonstrantium societas quaerebat qui Amstelodami in illorum schola, magnorum sane doctorum nominibus celebri, literarum philosophiaeque professionem susciperet. His ut mihi eam offerrent, mihiue ut oblatam acciperem, persuadent duumviri. 154 Quam cathedram quum per octo annos tenuissem, in aliam traducor philosophiae in illustri Amstelodamensium Athenaeo instauratae, MDCCCLXXIX, eamque sexto anno, MDCCCLXXX, item commuto cum literarum et historiarum in eodem Athenaeo cathedra; post illum decimo quarto, altero post Ruhnkenii obitum, anno, hoc ipso nonagesimo nono, Lugdunum migro successor mortuo illi, cui vivo saepe collega destinatus invitatusque fuisset. Ac per totum illud Amstelodamense tempus, quum Amstelodamum primo patriaeque loco mihi esset, ubi nil desiderarem eorum quibus literati hominis otium ac felicitas censeretur, Lugdunum, una ex omnibus reliquis Batavae terrae urbibus, secundo mihi loco fuit, quam et amarem, ut studiorum meorum altricem, et lubenter inviserem, ut magistrorum meorum, amicissimorum viro- rum, stationem ac domicilium.

*) Horat. Carm. III, 30, 14.

Caeterum, quae ante meum in hanc terram adventum fuerunt Ruhnkenii res, has cum ex ipsis, tum ex aliorum, sermonibus acceptas et memoria custoditas, retuli; quae postea secutae sunt, earum ipse testis fui. Versabatur tunc in animadversionibus ad Xenophontea Socratis memorabilia et Longinum conscribendis; his Tempii, illis Ernesti in gratiam. Igitur et me sui causa *) hos libros relegere, et quid novae emendationis interpretationisve peperissem, cum ipso communicare, iubebat. Feci, measque notulas ita ei tradidi, ut suo ipse iudicio, nulla mei facta mentione, iis 155 uteretur. Sed de eius in Longinum animadversionibus postea dicemus; nunc de Xenophontei verbo monendum videtur.

In plerorumque veterum scriptorum exemplis ad marginem cuiusque loci notare solebat, cum suas, tum magis etiam aliorum emendationes, quae in illa editione non essent memoratae. Xenophontem peculiari quadam cura tractaverat, et in margine exempli Leunclaviani non modo illius, de quo diximus, generis annotationes scripserat, sed etiam omnes grammaticorum ac fere scriptorum locos notaverat, qui locos Xenophontis attingissent. Igitur ad veteres plerosque scriptores tractandos etiam si subito accederet, numquam imparatus accedebat. Porro Ernestum vehementer diligebat, cum quod ab illo ipse diligeretur, tum quod eos quaedam animi et elegantis doctrinae similitudo coniungeret; et quandoquidem is Xenophontea Memorabilia saepius edidisset, sed pro more ipse suo et levi apparatu; cupiebat Ruhnkenius Ernestum nova editione operae pretium facere suaeque ipsum existimationi apud peritos quidem iudices consulere, eique, ad ornandam novam editionem, varias codicum scriptorum lectiones et suas ipse animadversiones submittebat: porro Valckenario persuadebat, ut et ipse suas annotationes adiungeret. Sed hoc negotium similem fere, atque in Callimachea editione, habuit exitum. Nam Valckenarius dum Xenophon- 156 tis locos attingebat, simul reprehendebat Ernestum, idque candide et simpliciter, sicubi eum in priore editione errasse deprehenderet. Itaque correctiones non magis in Xenophontem, quam in Ernestum scribebat, sperans ea se diligentia bonam potius quam malam apud hunc gratiam initurum. Quod paulo secus evenit. Haec Ernesto censura minus grata

*) *sui causa*. Ita aliquoties scripsit vir summus; falso, puto. Cf. Goerenz. ad Cic. Acad. II. p. 216. et ad Fin. II. p. 213. [Eiusmodi genitivum equidem putaverim a Romanis positum fuisse in oppositionis vi et gravitate augenda. C. H. F.]

accidebat; parum †) aberat quin totam Valckenarii operam ab instituta editione excluderet. Ruhnkenii tamen arbitrio factum est, ut partis, qua ipse corrigeretur, rationem haberet quantam ipse vellet, omissa Valckenarii mentione; at sub huius nomine adderet libello reliquas annotationes, quae ad ipsum Xenophontem referrentur. Hae igitur unde ad hanc paucitatem ac brevitatem redierint, iam intelligitur. Ab illo tempore Valckenarium inter *) et Ernestum, quamquam nec antea fuerat amoris ardor, magis etiam fuit frigus et suspicio, quae ne sensim in maiorem animorum disiunctionem abiret, mutua et cum utroque communis Ruhnkenii benivolentia effecit, qui naturali illa ipsique propria facilitate ac liberalitate utriusque erga ipsum amorem amicitiamque perpetuo retinuit. Adolescens utrumque ornaverant sibi conciliaverat inscribenda cuique Epistola critica. A Valckenario nil retulit ornamentum, nec inique tulit, vere iudicans non voluntatem illi, sed opportunitatem defuisse. At retulit ab Ernesto, qui, c1806cclxii, ad eum scripsit *narrationem de vita L. M. Gesneri*, repetitam postea in illius *Opusculis Oratoriis* **). Cumque multae sint Ernesti hoc in genere scriptiones, per quas multorum civium suorum memoriam posteritati commendavit, eaeque omnes doctrina, ratione, oratione, egregiae; haec una inter omnes excellit eo nomine, quod in his literis non modo a principe, sed de principe ad principem, scripta est.

Ad hoc usque tempus, quo primo Lugdunum veni, Ruhnkenio sospes fuit et incolumis domus. Uxor adhuc florebat formae integritate; duae erant festivissimae filiulae ad praeclaram maturitatis spem succrescentes. Ruhnkenius vulgo felix habebatur pater. Ecce, unius anni proximi, c1806cclxxi, fatalis quaedam calamitas illam felicitatem in perpetuum afflixit. Uxor tentatur aqua intercute; minor filia cum vitae periculo aegrotat; hac restituta, pater gravi morbo corripitur; e quo vixdum convalescerat, quum uxor apoplexia quassatur, quae loquendi eam facultate, denique visu, privat: mox minor filiola et ipsa oculorum sensum penitus amittit. In

†) [Rectius dixisset: non multum aberat quin. C. H. F.]

*) Postposita haec praepositio non invenitur, nisi apud seniores et poetas, si excipias pronomina, veluti haec inter, quos inter. Usitatio structura, cum inter duo substantiva ponitur, ut h. l. quae tamen ipsa ratio praeter Tacitum et poetas neminem invenit fautorem.

**) Eandem nuper repetiit V. Cl. Aug. Matthiae in *Exemplis Eloquentiae Latinae* p. 212. seqq.

tanta mali atrocitate, carissimorumque capitum clade, quis non pater aut mente concidisset, aut moerore extabuisset, 158 aut certe dolori succubuisset? Ruhnkenium naturalis quaedam corporis nervorumque firmitas; et illa, de qua saepe diximus, animi facilitas aequitasque sustentavit. Principio ad repentinum quasi fulminis ictum attonatus, stupore defigitur. Unde quum ad se ipsum et consueta vitae negotia rediisset, eiusdem stuporis subinde incidunt reditus, qui eum inter docendum adeo e frequenti discentium auditorio abire cogunt. Paulatim spes eum erigit restituendae uxoris et filiolae, quamquam vana illa; nam exhausto consumtoque omni remedium usu et experimento, utraque in eadem clade hodieque vivit; sed tamen spes eum erigit. Huic succedit ratio, denique tempus et consuetudo, in quibus lenissimam efficacissimamque doloris medicinam aegris mortalibus constituit optima parens natura, eiusque sapientissimus auctor Deus. Ruhnkenius suae sensim sorti assuescit, uxoris filiolaeque cladem integritate et flore maioris filiae compensat, intermissa literarum studia repetit, renascentem subinde dolorem suavitate doctrinae abstergit.

Et quasi fortuna omnia experiretur quibus Ruhnkeni constantiam labefactaret, sub idem ei tempus alias obiecit aegritudinum causas, leviores quidem, sed tamen hand mediocres illas momenti ad deprimentum animum, si ad graviorum pondus calamitatum accesserint. Homines quidam 159 docti, partim inimici, partim laudum eius obtrectatores, in libris publice editis cum acerbitate et malevolentia in eum invehebantur. Erat illorum temporum aequalis Christianus Adolphus Klotzius, homo perelegantis, sed inquieti et contentiosi, ingenii, qui per libellos cum Burmanno bellum gerebat, sociosque sibi Ernestum et Ruhnkenium adiungere cupiebat; quorum in utroque frustra fuit. Ruhnkenius, quamquam a Burmanno laesus, tamen nec bellum volebat, nec vindicem adolescentem recens evolantem, in quodvis argumentum et quosvis homines involantem ipse iam veteranus et accuratae doctrinae, tamquam gravis armaturae nec velitariae, ordinem ducens. Huc accedebat, quod ipsius amico, Iacobo Frederico Heusingero, aliquid inimicitiae, ut supra dixi, cum Klotzio suberat *). Igitur hic non desinebat Ernestum et Ruhnkenium lacessere; erat enim eo ingenio, ut

*) Cf. Iacob. Fr. Heusingeri ad Mallium Theodorum de metris appendix: *Ad vindicias fragmentorum Nepotis accessio*; p. 155. illius editionis.

medios etiam, ac neutram partem sequentes, hostium numero haberet. Uterque tacebat. Norant enim, se nulla re alia nisi silentio ulcisci posse hominem, qui quovis pacto in alterutram partem, sive amicus sive hostis, nominari ac memorari vellet, neque quicquam iniquius ferret quam taceri se nullamque sui rationem haberi. Igitur scripsit alicubi, Ernestum nullo in numero esse criticum, qui nil nisi *notulas*

160 *aspergere* auctoribus sciret; hanc enim dictionem Ernestus in titulo Homericae editionis posuerat. Ruhnkenii autem reprehendendi occasionem arripuit prodenda in actis literariis iniqua et malevola censura amoenitatum literarum Medenbachii Wakkeri, iuvenis doctissimi, nunc Zwollano Gymnasio praefecti meritissimi, qui Ruhnkenio praeceptoris suo hunc libellum inscripserat. Paucis mensibus interiectis obiit Klotzius, dubium maiorine literarum bono an damno, bono, si quidem in eadem lacescendi libidine perseverasset; malo, quippe si aliquando deferbuisset, ad sanioresque rationem rediisset, magnum literis emolumentum futurus. Secuti sunt deinceps alii reprehensores magis acerbi quam festivi, Burmannus anthologiae Latinae volumine altero, Schraderus in emendationibus, uterque recente adhuc domestico vulnere Ruhnkenii, quorum ipse quasdam sive observationes sive emendationes reprehenderat in animadversionibus ad Rutillium Lupum. Sed illos omnes facile contemnebat. Magis movebatur animadvertens amicos quosdam suos inimicis arridere, ipsum irridere. Nolo horum nomina prodere; erant certe qui se Ruhnkenii amicos dici haberique vellent, ilque in literis haud obscuri. Erat et alius amicus, homo semidoctus, qui et ipse aliquis esse vellet, et a Ruhnkenio saepe

161 admonitus, ut tum demum de literis iudicaret, quum eas bene didicisset, admonitionem inique accipiens, eam male dicendo ulcisci aggrederetur, arripuens calumniam sermonibus imperitorum iactatam de Ruhnkenii scholis ut minus iucundis ad sensum profectusque adolescentium, eique non modo Klotzium, Burmannum, Schraderum, sed nescio quem scholae rectorem anteponeret, qui discentium animos enthusiasmo, ut aiebat, incenderent. Atqui iste illorum laudator tantillus erat homunculus, qui, quanta in Ruhnkenio esset doctrinae copia, quantaque ingenii magnitudo, ne suspicari quidem posset; et tamen apud imperitos veluti censor de professorum meritis laudibusque statuebat, magna auctoritate valebat. Quis nostrum, si istiusmodi iudiciis subiiciamur, non

Ultra Sauromatas fugere hinc velit et glaciale
Oceanum? *)

Ruhnkenius suae se virtutis conscientia et recte sentien-
tium testimonio tuebatur. Omnium peritorum iudicio ea
erat aetate, ingenii doctrinaeque magnitudine, ut non am-
plius deberet erudire tirones, sed docere veteranos et ipsos
doctores, ac tamquam Musarum antistes non rudem ex pro-
fanam turbam instituere, sed initiatos ad *ἐποπτικά* et inter-
iora mysteria adducere, omnino Atheniensium exemplo, ut 162
civis de patria egregie meritis, confectis stipendiis, publice
in Prytaneo ali. Hoc se testimonio sustentabat. Attamen
durum accidebat amicos experiri perfidos, quos fidos duxis-
set. Quid enim nisi perfidos appellemus istiusmodi amicos?
si quidem vera amicitia nullam fert *ἐπιχειρεσκακίαν*, nullam
malevolentiam, nullam invidiam, irrisiōnem nullam. Hoc
unum satis valuisset ad domesticae calamitatis sensum augen-
dum, nisi tanta ipse fuisset animi constantia. Quid igitur?
cognita istorum perfidia, hunc dolorem magnitudine veteris
doloris obruebat, Ulyssis **) exemplo,

*Στῆθος δὲ πλῆξας κραδίην ἤνιππε μύθῳ·
Τέτλαθι δὴ, κραδίη· καὶ κύντερον ἄλλο ποτ' ἔλῃς.*

Ruhnkenius intermissa literarum studia repetens,
c1010CCLXXII, Velleio praecipuas tribuit partes, cui edenda
iam pridem proximum quodque destinaverat tempus. Nec
tamen opus uno tenore urget, ad aliud deinceps et aliud in-
ductus, tamquam viae diverticulum; cum ad locupletanda
poliēdaque vetera, Epistolas criticas et Timaeum, tum ad
affecta perficienda, in quibus erant in primis Longinus et
scholiastes Platonis. Nam scholia veterum grammaticorum 163
in Platonem **), quae adhuc nulla erant edita, sed in codi-
cibus scriptis vel peculiaribus, vel Platoniciis, exstant, magna
cum cura, omnibus fere Europae ex bibliothecis collegerat,
eaeque unum in corpus digerere et commentariis illustrare
constituerat. Accidit tunc, ut ei nil tale expectanti literae

*) Iuvenal. Sat. II, 1. WYTTENB.

**) Odyss. T, 17. WYTTENB. Caeterum scribendum *Ulixis*.
Quot ego usurpavi codices, eorum nullus vulgarem illam mihi
exhibuit scripturam.

**) Pars eorum illa, quae exstant in codice Veneto, prodiit nuper
in formae octavae libello, inscripto: Anecdota Graeca e prae-
stantissimis Italicarum codicibus descripsit Ioann. Philipp. Sie-
benkees; edidit et praefatus est Ioann. Adam. Goez. Norimber-
gae c1010CCLXXXVIII. WYTTENB.

redderentur Parisini iuvenis adhuc ipsi ignoti, Villosioni, scholiorum illorum accessiones mittentis, caeterum scribentis se Apollonii lexicon Homericum *) propediem edere et porro Graecis literis operari constituisse; igitur utriusque propositi rite perficiendi se consilium rationemque unice a Ruhnkenio expetere. Hic tanta iuvenis eruditione et humanitate magnopere laetatus, ei nec monendo nec docendo defuit, eumque, quantum potuit, non destitit in rectam studiorum viam convertere, relictam ab eius civibus hoc saeculo, sed antea tritam et frequentatam, e qua Scaligeri, Casauboni, Salmasii, Valesii, alique multi prodierunt, qui et Galliam et bonas literas illustrarunt. Et vero in aliis Europae regionibus iuvenes literarum studiosi complures excitati, fama ac doctrina Ruhnkenii, se ad eius auctoritatem contulerunt; nam idem hoc tempus, et Villosionum ei conciliavit, et Herelium Noribergensem, et Hottingerum Turicensem, elegantissimae adolescentes doctrinae, multis in publicum proditis speciminibus claros nunc viros. Huiusmodi notitiarum amicitiarumque ultro oblatarum suavitas multum valebat ad moerorem domesticae calamitatis; subinde revirescentem paulatim sanandum et penitus abluendum.

Attulit sequens annus, MDCCCLXXXIII, gratum literatae civitati munus opera in primis Ruhnkenii. In literarum atatoribus et interpretibus Ciceronis qui saeculo decimo sexto **) floruerunt, magnum est nomen Sebastiani Corradi, cum aliis in hoc genere operibus clari, tum edita *Quaestura*, libello et elegantissime scripto, et ad Ciceronis intelligentiam utilissimo. Huius duas esse partes, in neutrius titulo significatum erat; unde factum, ut prior pars in hominum oblivionem abiret eiusque exempla fere interirent. Hoc non fugiebat Ruhnkenium; unde Ernestus et didicit, et alterius partis exemplum accepit, et utramque uno volumine edidit Lipsiae, beneficii auctorem in praefatione memorans his verbis: „omnibus aliam, quam quae vulgo fertur, Quaesturam ignorantibus, — mihi Davides Ruhnkenius, vir tum aliarum, tum Graecarum literarum scientia exquisita praeditus, indicavit esse et aliam Quaesturam, ignoratam doctissimis homini-

*) Prodiit Parisiis MDCCCLXXXIII. forma quarta. Iam ante edendum sibi sumserat, et edidit anno MDCCCLXXXVIII. in octava forma Hermannus Tollius, vir doctissimus, quondam collega meus in Amstelodamensi Athenaeo. WYTTENB.

**) Dicendum sexto decimo. Cf. quae supra notavimus ad Ruhnkenii Elog. Hemsterh. p. 8.

bus, sine qua manca esset nova illa, eiusque exemplum se ab amico sumtuum missurumque, si vellem, promisit. Cuius promissi mox fidem liberavit, nobisque facultatem hanc dedit, ut Quaesturam totam edere, doctosque homines musculo, ut speramus, non ingrato afficere possemus." Caeterum in hac Ernestina editione accidit negligentia vel librarii vel aliorum, ut posterior Quaestura priori praeponebatur, et plura, quam par erat, operarum vitia relinquerentur. Amicus ille a quo Ruhnkenius librum sumsit, erat Nicolaus Hopfius *), Bernae Helvetius, civis meus, vir elegantis doctrinae, cum universae, tum Graecae et Latinae, qui tum privatus senectutem Hagae in literato degebat otio. Huius familiaritatem et amicitiam studiose colebat Ruhnkenius, eumque sibi, post Bergerum quidem, ducem ad rariorum librorum cognitionem exstitisse, praedicare solebat. De Hopfio memini patrem mihi meum narrare, quum diceret, se puerum Bernae illum iam adolescentem Graecarum literarum laude florentem cognovisse, eiusque exemplo ad eandem laudem capessendam incitatum fuisse. Sed de patre meo, optimo viro, cui, quod ipsa vita maius est, literarum amorem excolendique ingenii initia debui, non est quod hoc loco plura dicam; quandoquidem alibi dixi de illius elogio quod scripsit I. Christianus Bangius **), egregia vir et antiquarum literarum scientia, et Latinae orationis facultate, sed exteris magis quam civibus ipse suis cognitus.

Venit denique tempus, quo Ruhnkenius illam etiam doctrinae suae partem, quae exquisita librorum cognitione constabat, publico munere et profiteretur et expromeret, mortuo Abrahamo Gronovio, c1724, succedens in praefectura bibliothecae Lugdunobatavae. Huic adhuc vivo quum curatores successorem destinare vellent; uterque literarum professor, et Ruhnkenius et Valckenarius, provinciam petebant, nulla illi obrectatione aut invidia, quae in hos viros non cadebat, sed potius certo iudicio et amicitia, ut eo certius alter omnino eam auferret. Igitur et Valckenarius huic delatam praefecturam ex animo gratulatus est, et Ruhnkenius,

*) Videatur Christoph. Saxius, Traiectinae Academiae et omnino antiquarum literarum egregium decus, idemque rarum exemplum vegetae et studiis exhilaratae senectutis, in libro utilissimo, Onomastica literario. Vol. I. p. 156. et Vol. VII. p. 93.

WYTTENB.

**) Cf. Bibliotheca Critica Vol. II. Part. II. p. 138.

WYTTENB.

cum illi, tum reliquis professoribus gratissimum fecit, partim facilitate et impertiendo expediendoque librorum usu, partim gratia apud curatores in impetranda extraordinaria pecunia emundis bonis libris. Gaeterum in augendae locupletandaeque bibliothecae studio perstitit, quamdiu sperabat fore, ut illa tandem ex hac loci angustia *) in amplius et cum ipsius praestantia, tum Academiae fama, dignum domicilium traduceretur. Quae spes quum aliquoties eum fefelisset, quumque animadverteret quotidie, libros ita constipandos esse, ut vix usus et cognitio eorum amplius constaret, nec in hac angustia se operae pretium facere posse; curam instruendae, disponendae, explicandaeque bibliothecae, futuro successori reliquit. At item deinceps successor 167 successori hanc relinquere curam cogetur, quamdiu his in loci angustiis bibliotheca relicta fuerit.

Deinceps fuit saecularis Academiae Lugdunobatavae annus alter, criocccxxv. Acti sunt dies festi duo Nonis Februariis et postridie. In iis Ruhnkenii, quod quis miretur, quamvis eloquentiae professoris, nullae fuerunt partes vel in dicendo vel in scribendo; fuerunt quaedam in praefectura spectaculi pyrotechnici. Sed ipse agnovit, in distribuendis temporibus, personis, actionibus, quaedam admissa fuisse, quae posteritas caveret. In orationibus dubium erat, utrum dicentium an audientium patientiam magis mirareris. Accidebat illud Horatianum **):

Si foret in terris, rideret Demooritus; —

Dicentes autem narrare putaret aetello

Fabellam surdo; nam quae pervincere votes

Evalueri sonum, referunt quem nostra theatra:

Garganum mugire putes nemus, aut mare Thuscum.

Qui primus in suggestum ascendit professor, per tres horas dixit, nemine audiente; et post hunc item alii. Insolita multitudo exterorum, et doctorum hominum et indoctorum, affluerat ex tota undique terra Batava, haud secus atque apud Graecos ad ludorum Olympicorum celebritatem. Hospitum nulla habebatur ratio; professoribus aliarum Academicarum locus ad sedendum non erat datus; si quidem 168 audire vellent, debebant se stanti turbae immiscere et dubiam experiri sortem. Hos aliosque errores secum reputans Ruhn-

*) Vid. quae supra diximus ad Ruhnkenii Elogium Hemsterh. p. 9.

**) Horat. Epist. II, 1, 194. WYTTENB.

lenius, „Ista, aiebat, ne rursus accidant, posteritas monenda est; neque enim sua festis diebus hilaritas constare potest, nisi si adsit modestia, opportunitas, varietas, elegantia, hospitalitas.“

Animadversiones suas in Longinum miserat Io. Toupio, Britanno, novam illius scriptoris editionem molienti. Postea subinde eum facti poenituit. Primum animadverterat illum priorum criticorum copiis parum liberaliter uti; qui, licet ipse acutissimo ingenio et interiore Graecae linguae scientia praeditus, quibus propriam sibi gloriam parere posset, tamen alienam saepe surriperet. Sunt enim in eius emendationibus haud paucae huiusmodi in quibus antiqui scriptoris locum iam a Casaubono, Valckenario, Ruhnkenio, aut aliis, egregie emendatum levissime addito *et* vel *de*, similive correctiuncula, mutat, tum totum veluti a se solo perpurgatum, apponit, cum tali fere formula, *ita legendus hic locus, in quo emendando magni viri parum viderunt*. Ruhnkenius quidem postea in altera editione epistolarum criticarum et Timaei, suas ipse correctiones vindicavit, Toupii morem leniter perstringens; tunc vero verebatur, ne Longinianis animadversionibus idem eveniret. Porro, non ferebat tarditatem editionis, iam ultra sextum annum tractae. Igitur dissertationem *de vita et scriptis Longini*, quam antea, item scriptam, Toupio mittere constituerat, seorsim ipse edidit Lugdunibatorum anno h. s. septuagesimo sexto. Hanc equidem non dubito immortalem appellare. Similem operam Porphyrio, condiscipulo et aequali Longini, navaverat superiore saeculo Lucas Holstenius, eruditissimus vir, et, iudice Ruhnkenio, ita rem gesserat, ut primus huiusmodi historiae bene scribendae exemplum daret. Ruhnkenius Holstenium cum materiae copia, tum certe formae elegantia superavit. Nam, in materia nullum erat veterum genus monumentorum, nullum Graecorum Latinorumque scriptorum, nullum grammaticorum scholiastarumve, cum editorum, tum ineditorum, genus, quin id Ruhnkenius legendo pertractasset, unde reconditas, nemini cognitae, fere emortuas, cum rerum gestarum notitias, tum doctrinarum reliquias expromeret. Deinde in forma, disponendis partibus ad perspicuitatem, et quasi membris ad quamdam corporis integritatem componendis, ad historicam rationem conformandis, Ruhnkenius et natura et usu valebat; alter de hoc officio ne cogitasse quidem videtur: et a bene scribendi facultate, quae in Ruhnkenio summa fuit, tantum abfuit, vix ut ad eam aspiraret. Denique a iudicii 170
sanitate et elegantia illum superstitio saepe avertit; Ruhnke-

nium quod averteret, nil fuit. Igitur hic eius libellus apud intelligentissimos iudices, triplicis artis, historiae, criticae, eloquentiae, palmam tulit.

Bibliothecam criticam scribere instituenti, CIOIOCCCLXXVII, primum dissuasor mihi, deinde suasor fuit consilii, cuius postea neutrum poenituit. Nam nisi publice literarum studiis profuit, privatim certe nostra invicem sermonum epistolarumque commercia frequentiora reddidit; quibus et ille, quo erat erga me amore, magnopere se delectari fatebatur, et ego cum scribendi exercitatione, tum illius monitis ac praeceptis aliquantum ad iudicii, doctrinae, et orationis facultatem profeci.

Tum Burmannus Secundus, abdicata *) Amstelodamensi cathedra, reliquum vitae otaturus in Santhorstanum suum concessit, ac per viciniae opportunitatem, opera communis amici Laurentii Santenii, cum Ruhnkenio in gratiam rediit. Cathedram eius tres in primis petebant candidati. Ipse curatoribus commendabat Santenium; me Valckenarius, et grata quaedam civium opinio, quod per sex annos iuventuti literarum et philosophiae institutione profuissem. Tulit Tollius. Ruhnkenius nemini trium operam suam praestare voluit, quod pæraeque eius fuisset discipuli; mihi tamen in aurem **) dicebat, se ampliori me loco destinasse. Hoc eiusmodi erat, ut aut ipsi aliquando, aut Valckenario succederem.

Oderici libellus quo Graeca inscriptio, scenicam didascaliam continens, illustratur, et Ruhnkenii sententia de festis Bacchi Atticis, prodita in auctario ad Hesychium, reprehenditur, Romae editus CIOIOCCCLXXVII. et recens ad nos delatus, iucundus ei magis fuit propter doctrinae elegantiam, quam iniucundus ob editoris dissensum. Omnino leniter ferebat dissentientes, si cum rerum scientia modestiam afferrent. Quo lubentius partes ab eo mihi delatas suscepi, ut Bibliothecae Criticae Vol. II. Part. III. sententiam de libello dicerem et libere pronunciarem, sive secundum ipsum, sive

*) *Abdicat se illa re; Cicero (in Catil. 3, 6.) Lentulus cum se praetura abdicasset. — Abdicata illa re; Salustius (Cat. 48.) Senatus decernit, uti abdicato magistratu Lentulus.* Fronton. (sive Arusiani Messii) exempla elocutionum in edit. Frontonis ab A. Maio curata p. 499.

**) Horat. Satyr. I, 9, 9.

— In aurem
Dicere nescio quid puero. —

secundum Odericum. Feci, et ponderatis omnibus veterum locis ad certamque interpretationem exactis, Ruhnkenii sententia *Lenaea* eadem esse quae Anthesteria, probabilior mihi visa est, quam Oderici aliorumque opinio *Lenaea* eadem esse quae Rustica. Dico, probabiliorē eam mihi visam esse. Nam postea saepe intellexi, vanum esse eorum studium, qui in historia et antiquitate certum quid pronunciant de rebus monumentorum vel penuria obscuris vel dissensu impeditis; ubi unum est Critici munus iudicare quae ex pluribus dubiis opinionibus minus quam reliquae sit dubia. Caeterum Ruhnkenius paucis ante obitum mensibus non sine voluptate cognovit, sententiam suam nuper confirmatam esse nova auctoritate inscriptionis ante ignotae, primum editae a Bartholemio, illo Anacharsidis scriptore, egregiae sene doctrinae, qui non multo post ipsum eandem proposuerat sententiam in Memoriis Academiae inscriptionum, tomo XXXIX.

Accidit ei mox novae suavitatis notitiae cum Christiano Friderico Matthaei, viro in his literis excellenter versato, gymnasiorum universitatis Moscuensis rectore: qui Ruhnkenio ignotus duos a se repertos misit hymnos Homericos, de quibus postea dicemus. Et vero Matthaei industria et humanitas in excutiendis et prodendis Moscuensium bibliothecarum scriptis codicibus, egregie merita est ut de multorum doctorum hominum in veteres Graecos scriptores, tum de meis in Plutarchum, studiis; cuius beneficii gratum ei animum ut in praefatione Plutarchea testatus sum, ita nunc quoque testor.

Toupii Longinus tandem prodit, MDCCCLXXVIII; nec exemplum editoris nomine ad Ruhnkenium venit, qui suo id aere emere debuit, licet plurima editioni ornamenta contulisset, dissertationem de vita et scriptis Longini supra memoratam a nobis, et animadversiones quae paginas viginti expleant tantumque medulae ac lucis ab exquisita doctrina ductae afferunt Longino, quantum vix ullus attulerat editorum. Sed de his non est quod plura nunc dicamus; quandoquidem vim praestantiamque earum explicuimus peculiari censura prodita Bibliothecae Criticae Vol. I. Part. III.

Valuit tum Ruhnkenii amor et auctoritas, ad me in Batava terra retinendum; absque eo factum esset, ut eam relinquerem. Vitae commode agenda illo, quo eram, loco difficultas; superioris anni offensio subinde animo obiciens illud: *nil profuit pietas* *); oblatae apud externos stationes per

*) Proverbiale, ductum e similibus veterum, v. c. Virg. Cul. 224.

opportunitatem itineris ad patrem senem suscepti: haec omnia vehementer me movebant. Vehementius tamen movit Ruhnkenii et libertatis Batavae cogitatio.

Per idem tempus Cornelius Oudendorpius, Francisci quondam Professoris Lugdunobatavi filius, sacerdos pagi Sas-senhemi, Frontini editionem a patre factam, novis eiusdem animadversionibus auctiorem emendatioremque repetere instituebat: eoque in opere multum se a Ruhnkenio consilio et re adiutum fuisse, professus est in praefatione novae editionis, quae proximo anno, *MDCCCLXXXIX*, prodiit, et a nobis eensa est Bibliothecae Criticae Vol. I. Part. IV.

- Velleium iam ante quadriennium edere instituerat, prima
 174 plagula excudenda, speciminis loco. Charta erat proba et candida; sed eius copiam dum frustra exspectat librarius, excudendi negotium differtur. Ruhnkenius moram ad locupletandas animadversiones confert; tamen eius impatiens, editionem urget: unde factum, ut minus proba, certe subfusca, in charta protruderetur Velleius, *MDCCCLXXXIX*. Hoc Ruhnkenii opus non dubito palmarium appellare; quippe quo prioribus editoribus, in iisque ipsi Latinarum literarum principi, Iusto Lipsio, palmam eripuit. Huic enim quum nec emendandi felicitate, nec Latinae orationis interiori scientia et apparatu, nec exquisitis omnis antiquitatis et historiae copiis cederet; in Graecis certe literis, sine quibus Latinae sibi constare nequeunt, tantum praestitit, quantum mediocriter tincto *) perfectus. Nolo nunc reponere, quae in huius operis censura, Bibliothecae Criticae Vol. I. Part. IV. copiose exposui. Illud non iniucundum sit, ipsius verbis cognoscere quid de Goettingensi recensione, cuius exemplum tum recens allatum ei miseram, mihi responderit. Sic igitur scripsit: „Multum Te amo de recensione Goettingensi, in qua plus laudis mihi tribuitur, quam speraram. Quod censor dicit, me chronologica parcius attigisse, nolui recoquere quae bene et copiose disputata essent ab aliis Velleii interpretibus. Numeros etiam mendosos, sicut erant in editione principe, dedita opera reliqui, ubi nullus certus numerus,
 175 qui reponi posset, sive a me sive ab aliis, erat repertus. Semper tutius est in hanc partem peccare. Caeterum censor sibi visus est non nulla glossemata post me in textuprehendisse. Quorum ego ne unum quidem pro glossemate

Praemia sunt pietatis ubi? Propert. III, 18, 11. Quid genus, aut virtus aut optima profuit illi Mater. WYTTENB.

*) Cic. de Orat. II, 20. *Orator sit mihi tinctus litteris.*

haeco. Neque enim licet verba corrupta, tamquam glossema, eicere, nisi demonstrari possit cui rei explicandae inservierint, et quomodo de margine in textum venerint. Illud autem mihi permirum accidit in monstrosis verbis (II, 82.) *Libium in Caesare et rep.* *) glossema quaeri, nec sentiri emendationis meae praestantiam. Adeo pauci sunt, qui de bonis correctionibus bene iudicare possint.“

Tria sibi hoc anno laeta obtigisse narrare solebat. Primum, quod sua commendatione Schultensium nostrum, patri mortuo successorem, ex Amstelodamensi cathedra in Lugdunobatavam traduxisset; hic enim ipsum haud secus ac parentem colebat, et ipse illius candore et suavitate summopere delectabatur. Alterum, quod me firmiore iam vinculo ad Batavam terram adstringi vidisset, delata mihi in Amstelodamensi Athenaeo philosophiae professione, ubi ipse me in potestate et conspectu haberet. Tertium, quamquam illud et levius, et subtriste Burmanni obitu, superiore anno mortui, quod ex locupletissima eius bibliotheca per auctionem divendita multos optimosque libros Lugdunobataevae bibliothecae comparasset. 176

Hymnos Homericos edidit sub initium proximi anni, cmiocclxxx, ita ornatos politosque critica doctrina, ut tam brevi tempore nemo posset, nisi qui rerum scientia, et infinita propemodum, et illa prompta ac parata, valeret. Mox cognito, versus defuisse complures in exemplo scripto ad se misso, ac proinde item deesse in hac editione; eam abolevit, et aliam integramque Epistolis criticis mox denuo edendis adiiciendam destinavit.

Cibo potuque, si quis alius, modicus, cruditatem contraxit, incertum qua causa; unde coeliacus morbus vehemens et summo cum vitae periculo, Sanitati restitutus cura Doevereni collegae et archiatri, quo et medico utebatur propter artis peritiam, et amico propter animi sinceritatem cum pari coniunctam prudentia; sed sanitati restitutus, vitae secum fragilitatem reputans, necdum se testamentum fecisse, et illud Catonis in tribus sibi poenitendis factis tertium cer-

*) Locus Velleii est: *Qua aetate Caesar tam prospere Libium in Sicilia bene fortuna in Caesare et rep. militavit ad Orientem.* Emendavit Ruhnkenius: *Qua aetate Caesar tam prospere sepelivit in Sicilia bellum, fortuna in Caesare et rep. mutavit ad Orientem.*

sentis quod unum diem intestatus mansisset *); me tamen in Helvetia absentem et ipse et per alios crebro monuit, ut primo quoque tempore redirem de gravissimis secum negotiis deliberatum. Redux meo tempore, continuo eum conveni, quaerens ecquid illud esset tam magnum quod me vellet. Tum ille „Testamentum, inquit, facere cogito; teque ac Schultensium tutores instituere filiabus meis, si forte, me mortuo, nondum in tutelam suam venissent.“ „Atqui, inquam, iucundum narras et honorificum nobis negotium, qui tantum nostrae fidei tribuas; et poteras sane facere vel absente me nec admonito, quem pietas omnia tui causa **) facere iubet.“ Caeterum locus tutelae non fuit; Deo O. M. eum per duodeviginti annos porro nobis literisque servante.

Saepe rogatus a compluribus vitarum scriptoribus editoribusve, ut rerum suarum commentarios ipsis impertiret, unde ipsi vitam eius conscriberent, ac tanti nominis specie et commendatione libellis suis ornamentum conciliarent, recusavit, dicens, satis sibi esse ***) e scriptis suis ipsum cognosce. Tum idem rogatus ab Hakenio vetere cive suo et aequali, pastore primario Stolpensi scholarumque ephoro, notitiam Ruhnkenii in libro Germanice inscripto, analectis Pomeranis, proderet cupiente, recusare amplius noluit, misitque brevissimam illam vitae suae librorumque a se editorum notationem; et fecit ita breviter cursimque, ut facile appareat, eum nil gloriolae dedisse, nil nisi humanitati et cuiusdam erga veterem patriam pietati satisfacere voluisse. Scripsit Latine, quandoquidem a facultate Germanicae linguae dudum desueverat. Vitae notationem Hakenius Germanice
178 a se versam, literas ad se datas, Latine, ut erant, edidit. Has mendose et cum grammaticis vitiis ex illa officina prodisse indignabatur Ruhnkenius, idque eo magis, quod sibi occasio huius flagitii publice corrigendi expurgandique deesset; igitur eas, ab ipso quondam emendatas, hoc loco referendas censuimus. Simili in causa stomachari eum memini de negligentia, qua Elogium Hemsterhusianum in Harlesii,

*) Plutarch. vita Cat. 9. *Μεταμεληθῆναι δ' αὐτὸς ἐν παντὶ τῷ βίῳ τρεῖς μεταμελείας· μίαν μὲν, ἐπὶ τῷ γυναικί πιστεῦσαι λόγον ἀπὸ ῥήτορον, ἑτέραν δὲ, πλείστας ὅπου δυνατόν ἦν περὶ εὐσαι· τὴν δὲ τρίτην, ὅτι μίαν ἡμέραν ἀδιάθετος ἔμεινεν.*

**) tui causa. Imo tua causa. Cf. quae supra notavimus ad p. 154. ed. Batav.

***) Minus eleganter dixisset: *contentum se esse*, quod nostratium qui Latine scribunt, tantopere frequentant. Cf. Matth. ad Exempla Eloquentiae Latinae p. 266.

V. Cl., *Vitis Philologorum* repetitum dicebat, cuius in primo verbo turpe vitium admissum esse istud: *Dum mihi magistratum academicum deponenti publicae dicendum esset, perfectam critici formam in Tiberio Hemsterhusio spectavi*, loco eius, quod ipse scripsit: *Cum mihi mag. caet.* Nam huiusmodi in orationis nexu illud *Dum* non minus esse vitiosum ac *vir bona, mulier bonus* et similia. Sed literarum ad Hakenium hoc est exemplum. „Plurimum reverendo et doctissimo viro Chr. Guil. Haken. S. P. D. David Rahnkenius. Iamdudum humanissimis literis tuis respondi, nisi nautas Dantiscanos aut Pomeranos, quorum fidei libellos a Te expetitos committerem, expectandos putassem. Verum cum nulli ab aliquo tempore Amstelodamum venerint, aut, si venerint, notitiam meam effugerint, libros quidem plures, quos petisti, alia occasione ad Te mittam, scribendi vero officium non patiar diutius a Te requiri. Quod scribis Te ingenium et doctrinam ad res Pomeraniae illustrandas contulisse, dicere vix possum, quam gratum id mihi acciderit. Adhuc ille ager incultus iacet. Nec quicquam in hoc genere erudite scriptum vidi praeter Schurzleischii origines Pomeraniae, quae sunt in eius operibus historicis. Haec bonorum historicorum penuria facit, ut ego, quamvis et Pomeranus et historia universalis professor, nullius tamen gentis historiam minus teneam, quam patriae meae. Quandoquidem vero Tibi, Vir praestantissime, placet me quoque in eruditis Pomeranis recensere; vitae meae narrationem, sed breviter strictimque scriptam, adieci. Neque enim aut eorum, qui nunc sunt; aut posterorum, interest omnia minutiora scire. Haec tamen si cui non sufficiant ad me totum cognoscendum, is reliqua petat e libris meis. Vale, vir plurimum reverende, et quid rerum agas ad me subinde perscribe. De me sic Tibi persuadeas, non esse hominem ad omnia officiorum genera paratorem, et talium virorum, qualis Tu es, amantiorem. Dab. Lugduni Batavorum d. iv. Nov. ciorocclxxx.

Incidit Bellum Britannicum et simul initium dissensionum civilium, quibus adhuc patria agitata est; quamquam initium fuit vetus, et discordia, tamquam ignis sub doloso cinere latens *), modo erumpens, modo repressa, tandem illo excitata bello, in manifestam vim flammamque exarsit. Quae dissensiones cum per omnes civium ordines manarent,

*) Horat. Carm. II, 1, 8.

*Et incedis per ignes
Suppositos cineri doloso.*

cognitiones, familias, amicitias dissociarent, ut difficile esset iis non implicari; operae pretium est cognoscere, qualem se Ruhnkenius istis in difficultatibus gesserit. Sed res ab initio est repetenda.

Ruhnkenius adolescens in Germania, quid essent civiles dissensiones, non nisi ex historiis cognoverat, in Bataviam delatus, re et facto experitur. Videt duas esse in re publica sectas adversarias, amorem patriæ et communis utilitatis studium utramque prae se ferentem, alteram Nassavicam, alteram Optimatum. Putabat, hoc nil ad se pertinere, posse se novam patriam amare eiusque commodis consulere instituenda iuventute, neutri deditum sectae; quippe quae magis privatam quam publicam utilitatem spectarent. Mox intelligit difficile esse negotium, homini in frequentia et consuetudine, hominum, praesertim superiorum, versanti, eorum sibi gratiam conciliare ac tueri, non item iisdem, quibus ipsi, partibus faventi. Igitur, ut a principio in literis aliisque omnibus studiis, ad Hemsterhusii se auctoritatem contulerat, constituit eundem civilis sectae auctorem sequi. Hæc Nassavicarum erat partium. Adolescens, professor Amstelædamensis, Optimatum sectam probaverat, et quia is tunc rei publicæ status, et quia illa civitas semper huius sectae patrona erat. Sed incidit, quae eum ab utraque in perpetuum abalienaret, offensio. Flagrabat adhuc bellum de Hispanica successione adversus Gallos. Epistola interceptur in Galliam data, nescio quid suspecti et adversus rem publicam habere visa, et scriptorem, quantum ex nomine apparebat, Hemsterhusium. Vocatur ad iudices. Venit. Continuo excipitur convivio et longa reprehensione, minis etiam poenarum, qui tantum facinus ausus esset. Finita oratione hic breviter et placide: „*At prius quam reprehenderer, debebat constare, me esse scriptorem epistolæ; cedo epistolam.*” Datur ei in manus. Inspicit. *Et vero*, inquit, *nec manus hæc mea est, nec nomen hoc meum.* Ita erat; simile quoddam, sed aliud extabat nomen. Hemsterhusius aliquam excusationis comitatem expectabat. Isti ne verbum quidem, nisi: *illicet*. Abit indignans imperiosam superbiam, quae inde ei perpetuo sedit alta mente reposta *). Itaque lubens Franequeranam sibi oblatam cathedram accepit, prae qua numquam Amstelædamensem relicturus fuerat, nisi gravis offensio subesset. Frisii, in qui-

*) Virgil. Aen. I, 25.

*Sedit alta mente repostum
Iudicium Paridis, spretæque iniuria formæ.*

bu est Franequera, Nassavicas partes tuebantur, quippe ex hac gente suos sibi Gubernatores retinuerant. Et, is qui postea totius rei publicae fuit Gubernator, Guilielmus IV., 182 Franequerae studiis operam dans, Hemsterhusii quoque disciplina utebatur, eumque, ut virum non minus morum elegantia et comitate iucundum, quam rerum usu et civili prudentia praestantem, magnopere diligebat; et Hemsterhusius Guilielmum, ut discipulum adeo sui studiosum, ac tam animo quam indole generosum vehementer amabat; ut in illa rerum conversione, qua hereditarius totius rei publicae Batavae principatus ei delatus est, eum et opera et consilio iuaret. Ita enim iudicabat, et rei publicae opus esse Gubernatore, qui totum eius corpus curaret atque ad consensum dirigeret, et civibus quasi Tribuno plebis, qui eos adversus patriciorum dominationem ac libidinem tueretur. Item et Ruhnkenius et Valckenarius indicabant. Postea, quum optima instituta praesidiaque libertatis a publico ad privatum commodum traduci, et bello Britannico imperia ac successus praevaricando eludi viderentur; uterque partes Optimatum probare coeperunt, ut solas vindices gloriae ac prosperitatis Batavae adversus hostilem injuriam. Sed de his rebus nostrum et huius loci est, non iudicare, sed, quid Ruhnkenius aliique iudicaverint, referre. Et quae deinceps secutae sunt cum partium, tum rerum civilium et bellicarum vicissitudines notae sunt in vulgus, nec nostra descriptione repetendae. Ruhnkenius quidem usque ad extremum vitae tempus secu- 183 tus est partes libertatis, honestatis, dignitatis, probitatis, communis salutis; in quibus quum recta via et constanter pergeret, et candide profiteretur, quid ipse sequeretur, quid in utraque causa et probaret et improbaret; factum est, ut ab omnibus, etiam diversa sentientibus, id quod erat, idem et bonus vir, et bonus civis, et haberetur et nominaretur.

Sed dum bellum ac dissensiones multum destinati literis otii et familiarium quoque materiam sermonum occupant, Ruhnkenius tamen statas horas matutinas ac vespertinas domi in bibliothecam se suam abdens, Musis operabatur. Et cum eius operum duplex esset genus, editum et edendum; cumque natura ei incredibilem tribuisset decori perfectique sensum et appetitum, ut omnibus in rebus spectaret, non quid vulgus laudaret, sed quid suo ipse iudicio probare posset, et, quod de Hemsterhusio ipse scripsit *), nil a se nisi omnibus absolutum numeris vellet exire: factum est, ut ma-

*) In Elogio Hemsterhusii p. 65. *ВѢЩАНІЯ.*

gis ad edita retractanda, quam ad inedita prodenda ducere-
 tur, et haec interea seponeret, dum illa ad summam, quoad
 eius fieri posset, perfectionem locupletasset ac polivisset.
 Igitur, anno proximo ciciocclxxxii, altera editione renovavit
 duos illos Hymnos Homericos, cum duabus Epistolis criticis
 ante triginta annos primum editis; quibus tanto temporis
 184 intervallo quantum incrementi accesserit, vix credibile sit,
 cum in copia et materia, tum in operis perfectione et lima;
 cum in vetere argumento de Hymnis Homericis, Hesiodo,
 Callimacho, Apollonio Rhodio, Orpheo, tum in novo, de Eu-
 meli, Phanoclis, Hermesianactis, Varronis Attacini, reliquiis;
 non solum de singulorum locorum scriptura, sed de carmi-
 num auctoritate, auctorumque antiquitate et fide; sive emen-
 dandi felicitate, sive disputandi subtilitate: sive ex ingenii
 velocitate et acumine, sive ex doctrinae facultate exquisitae
 et reconditae, sive ex abditis ineditorum librorum, in primis
 grammaticorum, recessibus. Quae omnia infinitis partibus
 uberiora esse, quam ut hoc loco a nobis significantur, facile
 est ad suspicandum iis, qui acerrimum illud Ruhnkenii stu-
 dium cum pari ingenio doctrinaque coniunctum cognoverunt.
 Neque nostrum est actum agere, qui de libri huius argu-
 mento accurate copioseque exposuimus, Bibliothecae Criticae
 Vol. II, Parte IV; ubi etiam Hymni auctoritatem et antiqui-
 tatem vindicavimus adversus reprehensiones Nicolai Ignar-
 rae, viri doctissimi.

185 Solebat haud exiguam subsecivae operae partem tribuere
 perlegendis catalogis librorum, sive per auctiones divenden-
 dorum, sive in bibliothecis publicis servatorum; unde factum
 est, ut rariorum cognitionem librorum, iam in Bergeri dis-
 ciplina perceptam, continuo augeret, multosque cum sibi
 privatim, tum publice bibliothecae Lugdunobataevae libros
 compararet; nec facile eum fugeret locus, ubi ineditum an-
 tiquitatis monumentum lateret. Veluti hic eum annus egre-
 gio beavit munere. Nam ex inscriptione Iohannis Damasceni
 in catalogo bibliothecae Mediceae luculentam capturam *)
 subodoratus, ea potitus est absens aliorum in describendo
 usus opera, retulitque insigne supplementum florilegii Sto-
 baeani, locuples illud ac refertum ineditis iisque praestan-
 tissimis et disputationibus philosophorum et sententiis poeta-
 rum. Atque hoc sane loco dubitemus, quid magis miremur,

*) *Captura luculenta* dici videtur ut *luculentae divitiae*, *luculen-
 tum patrimonium*, *luculenta hereditas*, *luculenta conditio*, et id
 genus alia.

studiumne in indagando et coniectando, an liberalem et pecuniae contemptorem in re et fortuna mediocri animum, adsumtus, quamvis magnos, literarum causa faciendos.

Edito illo Hymnorum et epistolarum criticarum volumine, proximus erat, quam promeret et ad editionem instrueret, Plato c1810ccclxxxiii. Hunc, ut antea Timaei causa iterum iterumque lectitatum, et postea quotidie versatum, recente memoria tenebat; et quicquid legendis aliis scriptoribus ipsi oblatum ad Platonem facere videretur, sedulo annotabat. Edenburgensibus novam editionem molientibus ante viginti annos, eumque rogantibus, ut operam ipsis suam addiceret, ita responderat, ut se ab eorum instituto non alienum ostenderet. Dialogo Alcibiadi priori, Francice reddito opera T. Fabri, et repetito Amstelodami c1810ccclxvi, nonnullas interpretationis correctiones adiecerat. Sed et haec levis opella, et illud irritum fuit institutum. Nunc suam ipse rem agebat; in Platone, ut philosophorum principe, ornando et edendo, princeps ac palmarium sibi opus proponebat. At propositum effectu caruit; quippe confutatum eodem illo, de quo supra dixi, summae perfectionis sive studio, sive errore. Is aderat apparatus, ut editionis dote satisfacere aliis omnibus doctis hominibus posset, sibi ipse non posset. Locos corruptos, obscuros, difficiles, longe plurimos expediverat; restabant haud pauci, de quibus expediendis ipsi nondum liquebat. Hi plus apud eum valebant ad abiiciendum editionis consilium, quam illi ad persequendum. Respiciebat Timaeum suum; animadvertibat, quantum huic ad perfectionem deesset; nulla dies abibat, quin lectio aliorum librorum multa ei obiiceret, quibus animadversiones in Timaeum et augerentur, et carere non posse viderentur. Igitur constituit Platoniam omnem materiam tripertito libro complecti, cui *Platonica* nomen inscriberet. Primam partem faceret *Timaeum* cum animadversionibus auctis et emendatis; alteram, *scholia Platonica*, item animadversionibus illustrata; 187 tertiam, *Miscellanea Platonica*, quae omnem reliquam emendationum, observationum, variarum lectionum, silvam contineret. Ac de Timaeo quidem, quod constituerat, perfecit. Scholia typis dudum descripta *) sunt, animadversionum non nisi una pagina: reliqua pars nec conscripta, ita in commen-

*) Edita ea sunt et publici iuris facta anno 1810cccc. hoc titulo: Scholia in Platonem ex codd. multarum bibliothecarum primum collegit Dav. Ruhnkenius. Leidae 1810cccc. 8. mai. Cf. Bredowii Epist. Paris. p. 125. seqq.

taris adumbrata ac per adversariorum libellos dispersa iacet, ut ab operis successore, non nisi bene versato in Graecis literis et Platonico argumento, nec nisi multo cum labore multaque diligentia, conscribi probabiliter possit. Sunt haec scholia e grammatico genere eo, quod et res et verba persequitur. Exstant singularibus in codicibus complurium bibliothecarum, in primis Florentinarum, Venetae, Vindobonensis, aliarum. Est sane eorum usus ad constituendam Platonis scripturam, nec doctrina est contemnenda; habent multa in aliis iam editis Grammaticis prodita, habent haud pauca etiam nova nec aliunde cognita. Illud non dubium, quin maxima libro commendatio a Ruhnkenii animadversionibus accessura fuisset. Et vero auctarium ei addere destinabat, collectis interpretamentis grammaticis ex scriptis et commentariis Platoniorum Philosophorum, qui raro grammaticum genus attingunt, veluti Porphyrii, Procli, Hermiae, Olympiodori, aliorumque nondum editorum.

Sed licet ab editione Platonis ad triplex illud opus, tamquam ex longiore stadio in brevius se contulisset, ne huius quidem finem contingere fata eum siverunt. Nam dum totus in hoc argumento versatur, subinde cum naturali illo ipsique proprio perfectionis desiderio ad expolienda vetera, *Elogium Hemsterhusianum* et *Velleium*, revocatur, tum vero, *MDCCCLXXXIV*; novo etiam consilio ad edenda Mureti opera convertitur. De his infra dicemus. Tum quoque *Himerius Wernsdorfianus*, adhuc scriptus, dudum in Germania iactatus, et bibliopolis frustra oblatus, ad *Mutzenbecherum* virum reverendum ac doctissimum delatus, ab eoque mihi traditus, bibliopolam *Batavum* quaerebat, nec, quamvis a *Ruhnkenio* et me item commendatus, reperire poterat. *Ruhnkenio* vehementer displicebant notulae multae, ut aiebat, pueriles; volebat eas a me circumcidi et expurgari; ego mihi tantum in alieno opere arrogare nolebam: sed, ne expurgatum quidem et ad voluminis brevitatem redactum recipere volebant bibliopola; quod mirandum in opere Graeco numquam antea edito. Prodiit demum sexennio postea, *Goettingae*.

Attulit idem annus quaedam in utramque partem insignia *Ruhnkenio*. Uxor gravi morbo afflicta, deinde sanitati restituta. Luctum ex optimi *Doevereni* obitu susceptum levavit notitia successoris, *Paradysii* nostri, quo non minus ob praeclaram artis medicae scientiam, quam ob doctrinam cum nostrarum literarum elegantia coniunctam, delectari solebat. Mox gravissimus advenit hospes *Thomas Burgessius*, *Britannus*, cuius excellentem literarum scientiam rara quaedam

ornabat animi probitas morumque modestia, unde amicitia cum praesente nobis conciliata, deinde cum absente epistolis officiisque viguit.

Memini me Ruhnkenium illo tempore monere, ut vitae suae argumenta scripto notaret; ut esset, unde eam alii conscriberent, ipso mortuo, eumque *) me futurum profiteri, si quidem me illi superstitem fecisset fortuna. Ille, voluntatem sibi meam non ingratham esse ostendens, promisit se facturum quod peterem. Interea ille nil horum facere, ego subinde instare, denique ille respondere, satis me res suas scire, satia etiam sibi esse e scriptis suis cognosci. Ergo eo magis operam dedi, ut res eius cognoscerem, cum ex ipso in primis percunotans, tum alios etiam interrogans. Cuius cognitionis auctoritate fretus nunc hanc viri vitam memoriae prodo.

Valckenarius diem obiit insequente anno, c1806cclxxxv, mense Martio, multis ille mihi nominibus lugendus; et literarum causa, extincto earum altero veluti lumine et oculo, 190 et mei †) non minus causa, amisso altero doctore et amico, incrementorum meorum fautore atque adiutore. Huic nemo successurus erat, nisi quem Ruhnkenius commendasset; atque is me dudum Valckenario, ne ipso quidem nolente, successorem destinaverat. Ego quominus oblatam cathedram accipere vellem, factum est rerum mearum temporisque illius rationibus; quod in Amstelodamensi Athenaeo recens a philosophia ad historias, eloquentiam, literasque et Graecas et Latinas traductus, ampliozem, in quo excurrerem, campum nactus essem, nec minus urbis diuturna consuetudine, quam comitate magistratum, tenerer. Si quid mihi tunc, repudiatæ conditionis causa, succensuit Ruhnkenius, hoc et breve fuit, et cum amore coniunctum, et vetere mox benivolentia oblitteratum.

Caeterum, sperati collegii convictusque frustrationem invicem porro compensavimus invisendi frequentia; et compensavit novus collega I. G. Te Water, theologus, qui quo in genere censendus esset, ipse ostendit et aliis scriptis, et oratione *de theologo erudito*, postea habita. Huius absentis

*) Alii — eumque me futurum profiteri. Tanquam si scripsisset: unde eum alius quidam conscriberet, eumque cet. Est haec elegantissima imitatio sermonis familiaris, qui eiusmodi negligentiam admittit. Cf. Plaut. Trin. II, 1, 11. Nunquam amor quemquam nisi cupidum hominem postulat se in plagas conicere. Eos cupit, eos consecratur.

[†) De hoc gen. cf. supr. ad p. 145. notat. C. H. F.]

191 doctrinam cum aliis e speciminibus, tum e consilio edendi Arnobii perspexerat Ruhnkenius, huius item praesentis humanitate et consuetudine gaudebat, eidemque editionem opusculorum P. E. Iablonskii, unius omnium hoc saeculo theologorum eruditissimi, commendavit. Nam haec ab eius filio sibi missa edere receperat; mox animadvertens, opus esse editore in Orientalibus literis versato, Schultensio ea tradidit: cuius immaturo obitu iterum orba tutelae commisit eruditissimi item collegae theologi. Sunt vero illa opuscula partim antea edita quidem, sed multis partibus ab auctore locupletata, veluti *disquisitiones de lingua Lycaonica; dissertationes de terra Gosen, et Remphah Aegyptiorum Deo; exercitationes de Nestorianismo*: partim sunt nondum edita, veluti *dissertationes ad varia antiquitatis Christianae capita pertinentes*: tum vero exquisitae opus doctrinae, quo plurimis scriptorum cum sacrorum, tum Graecorum Romanorumque, locis nova lux affunditur, *collectio vocum Aegyptiacarum, quarum apud Veteres mentio occurrit*, describi coepta anno, c1910ccxii, absoluta c1910ccxli. Nos, ut et Iablonskianae et Arnobianae absolvendae editioni, cum bibliopolam tum vero otium nanciscatur praestantissimus editor, literarum causa optamus *).

192 Fructuosus fuit annus ad studia doctorum hominum auctione bibliothecae Gronovianae, quae inde ab laudis auctore, Ioanne Frederico, per filios Iacobum et Laurentium Theodorum, et nepotem Abrahamum, Iacobi filium, ad tot non modo editorum librorum, sed meditarum animadversionum, volumina, ad tantum codicum veterum scriptorum, editionum principum, collationum, numerum creverat, ut in hac urbe cum publica bibliotheca contendere, certe privati census superare videretur; porro a dominis haud secus atque religiosissimum et inaccessum servabatur fanum, quo nemini non modo ingredi, sed vel adspirare, liceret. Vulgaribus editisque libris iam ante decennium venditis, reliqua pars, qua rariores omnes et scripti continebantur libri, nequicquam ingenti pretio venditata universa, per auctionem dividendita est minimo in singulos libros aere, hominum vulgo studiis ad emendum frigentibus; cum quidem paucis postea diebus, mandata Catharinae II., Russorum Augustae, affer-

*) Tum quoque praeclare meruit de Celso, indice verborum locupletissimo Georgii Matthiae, professoris quondam Goettingensis, et brevi praefatione, bibliopolae nomine scripta, addendis editioni, quae Leidae apud Luchtmansios facta est anno c1910ccclxxv, forma quadrata. WYTTENB.

rentur, amplam dignamque illius magnificentia pecuniam offerentis. Ita Ruhnkenius occasione solerter usus, maximam optimamque librorum Gronovianorum partem, parvo pretio, bibliothecae Lugdunobatavae vindicavit *).

Appuleii Oudendorpiani pars *Metamorphoses* continens, per sedecim annos chalcographorum manibus tractata, tandem, c1810cclxxvi, prodiit cum praefatione Ruhnkenii. Nam quum Oudendorpii in scriptoribus Latinis operam, ut doctam et accuratam, magni faceret, nolebat committere ut opus, in quo expoliendo ille triginta fere annos consumsisset, diutius 193 a publica luce et utilitate cohiberetur, petieratque ab Oudendorpio filio, ut sibi facultatem daret Appuleii in lucem proferendi; eaque impetrata facultate, reperit librarium qui reciperet, se *Metamorphosin* primo excusurum, deinde, si haec cupidos emtores invenisset, reliquos libros, *Florida*, *Apologiam*, *Philosophica*, additurum. Igitur Ruhnkenius commentarios Oudendorpii digessit, priorum animadversiones interpretum, Colvii, Wowerii, Stewechii, Elmenhorstii, et aliorum adiecit; in praefatione de Appuleii dictione, de Oudendorpii opera et subsidiis, tam diligenter eleganterque exposuit, ut haec quoque in celebratis censenda sit praefationibus. Reliqua Appuleii pars adhuc in scriniis continetur; et est sane idonea materia, in qua tractanda ac prodenda doctus aliquis iuvenis doctrinae fructum laudemque consequatur. Plura de hoc libro diximus in relatione, quamvis brevi, *Bibliothecae Criticae* Vol. III, Part. I.

Idem ei tempus conciliavit notitiam amicitiamque G. L. Spaldingii, eleganti ingenio doctrinaque iuvenis, per aliquot menses apud nos peregrinantis. De quo quum idem utriusque nostrum fuerit sensus, non possum facere quin apponam locum ex eius ad me data epistola mense Novembre **) anni 194 c1810cclxxvi. „Non dubito“ inquit „quin saepe videris Spaldingium. Is ingenio et humanitate sua me mirifice cepit. Utinam talis iuvenis, misso studio Theologico, se totum

*) Cui non in mentem venit loci illius Platonici in *Alcibiad. I.* c. 18. ed. Ast. ubi de divitiis Lacedaemoniorum sermo est: *Χρυσίον δὲ καὶ ἀργύριον οὐκ ἔστιν ἐν πάσῃς Ἑλλάδι, ὅσον ἐν Λακεδαιμοσιν — Πολλὰς γὰρ ἡδὴ γενεὰς εἰσέρχεται μὲν αὐτοῖς — ἐξέρχεται δὲ οὐδαμῶς, ἀλλ' ἀτεχνῶς κατὰ τὸν Αἰσώπου μῦθον, ὃν ἡ ἀλώπηξ πρὸς τὸν λέοντα εἶπε, καὶ τοῦ εἰς Λακεδαιμόνα νομίσματος εἰσιόντος μὲν τὰ ἰχθὺς τὰ ἐκείῃς τετραμμένα δῆλα, ἐξιόντος δὲ οὐδαμῇ ἂν τις ἴδοι.*

**) Cf. quae supra diximus ad p. huius editionis 52.

literis nostris dicaret.“ Haud vanum fuit optatum. Ille mox professor Gymnasii Berolinicoloniensis factus literisque nostris vindicatus, bene de iis meruit complurium librorum scriptione, et nupér perdocta Quinctiliani editione, cuius primum volumen superiore anno, *ciciorccclxxxviii*, eo ipso, quo mortuus est Ruhnkenius, prodiit; de quo quid Spaldingius in praefatione posuerit, non omittendum videtur. Primum illius literas ad se d. xx. Octobr., *ciciorccclxxxiii*, datas refert has: „Bibliotheca Leidensis tibi tot ac tanta rei bene gerendae praesidia suppeditabit, ut praeterea non ita multum requirendum videatur. Nam post editum a Burmanno Quinctilianum in bibliothecam publicam venerunt duo codd. mss. nondum excussi, plures collationes mss. partim a summo viro Io. Frederico Gronovio partim a Laurentio Theodoro Gronovio factae. Denique ipse apparatus, quem Ernestus collegerat, care redemptum in eandem intuli bibliothecam.“ Quibus haec subiicit ipse Spaldingius: „Erat summa mihi gratificandi voluntas in Ruhnkenio, viro a nobis, quotquot per Europam veteres literas colimus, pro horum sacrorum antistite, venerando. Neque minores ei gratias

195 habeo, quod tantum concedere voluit homini cognito ex brevissima in docta urbe commoratione; etsi temporum nostrorum iniquitas invidit mihi hasce opes, laetiore fortasse Europae fortuna usurpandas.“

Secutus est annus, *ciciorccclxxxvii*, memorabilis, partibus quibus Ruhnkenius favebat oppressis, ipsique ad dolorem insignis. In quo quam constans fuerit ipsius ratio, quam leve vulgi iudicium, operae pretium est cognoscere. Senatus Academicus ipsum et Pestelium oratores legavit ad exercitus Borussici, adiutoris Nassavicorum, praetorem Ducem Brunsvicensem, qui ei Academiam commendarent, peterentque, ut omnem ab ea hostilem vim arceret. Ecce, exorti sunt, qui eum reprehenderent, quod cum collega, adversariorum patrono partium, ad suarum oppressorem legari se pateretur. Homines inepti et rerum imperiti. Quasi vero Senatus in oratorum delectu aliud quid spectasset quam aetatem, auctoritatem, ac doctrinae famam, quarum rerum commendatione duo hi excellebant; aut, quasi Ruhnkenius delatum sibi munus defugere honeste potuisset. Deinde Gubernatoris maior filius, Guilielmus Fredericus, patri destinatus in rei publicae principatu successor, studiorum causa in hanc urbem habitatum venit. Ad hunc subinde ventitabant salutatum cum alii cives utrarumque partium, tum profes-

196 res; in his Ruhnkenius, qui propter illorum frequentiam et

veterem suam in celebritate versandæ consuetudinem hoc officium omittere non poterat. Atque eum Guilielmus Fredericus, licet eius scholis non uteretur, tanta semper humanitate exceperit, ut eum insigni prae aliis loco haberet, nec tamquam cum salutatore officioso, sed de literis, ut cultor earum cum antistite, studiose ac reverenter colloqueretur. Hoc quosdam pungebat et Ruhnkenii, ut parum constantis, reprehensoribus aggregabat *). Ille vero iudicii constantiaeque optimas sequebatur duces naturam ac prudentiam. Recente adhuc casu ac dolore, haec mihi scripsit d. viii. Ianuar. c1810CCCLXXXVIII. „Utinam vel horam una essemus, ut, qui tuus in hac servitute sensus sit, cognoscerem. Me quidem adeo poenitet Hollandiae, ut si Soram vocarer, sicut olim in simili rerum conversione Io. Meursius, conditionem acciperem. Nec quicquam hoc reip. statu me delectavit praeter Bibliothecam tuam Criticam — in primis animadversiones in Iulianum, scriptas ad eam rationem, quam tu fateri soles meis in Timaeum notis tibi esse demonstratam.“ Egregius sane mihi ad voluptatem fructus studii, e quo tantum solatii fructus Ruhnkenius meus perciperet. Respondi, me nunc in primis Demosthenis Philippicas et Ciceronis epistolas ad Atticum legere. Interiectis aliquot mensibus, quum eum inviserem, „Equidem,“ inquit „et ipse nunc legi Cice- 197
ronis eas partes, quae ad bellum civile referuntur. Movit me temporum similitudo; et sane iisdem locis legendis alias aliter afficimur. Quum in rebus ad voluptatem aut dolorem insignibus versamur, et inter legendum in similem nostris rebus locum incidimus, is dudum quamvis cum ingenii oblectatione lectus, tamen ut novus nec antea cognitus accidit, incredibiliter sensum percellit, ab ingenio cum animo communicatur, in eumque alte defigitur ac penitus insinuat. Veluti nuper locus e secundo de Divinatione mirifice me advertit, ut eum quasi manu iniecta mihi vindicarem et vivedi legem constituerem. En verba Ciceronis **): *cum esset in unius potestate res publica, neque ego me abdidici, neque deserui, neque affluxi, neque ita gessi, quasi homini aut temporibus iratus; neque ita porro aut adulatus, aut admiratus fortunam sum alterius, ut me meae poeniteret: id enim ipsum a Platone philosophiaeque didiceram, naturales esse quasdam conver-*

*) Non satis perspicua haec. Ad verbum aggregabat repetendum ex superioribus quosdam. Noluit tam brevi intervallo casum repetere: Hoc quosdam pungebat eosque — aggregabat.

**) Cic. de Divin. II, 2, 6.

siones rerum publicarum, ut eas tum a principibus tenerentur, tum a populis, aliquando a singulis.“ Et vero hanc rationem constanter tenuit Ruhnkenius.

198 Sed ut Ciceroni rei publicae conversio discipulos attulit, ita Ruhnkenio abstulit. Certe ab illo tempore et scholae illius, et qui eis nomina darent, minus frequentes fuerunt. Ipse causam tribuebat civili odio, quod studiosa iuventus fere victricibus faveret partibus, et victarum partium multi patres filios vel domi retinerent vel alio mitterent, quodque ipse suam de re publica sententiam non dissimularet. Quamquam in scholis numquam de praesente rei publicae statu loquebatur, nec diserte nec oblique, in quo multi sibi placent ac sapientes videntur; recte statuens, civilem prudentiam ultro exsistere è certa antiquitatis interpretatione, hanc unam debere tradere doctorem, non discentium iudicia auctoritate partium occupare. Et quando in schola iam minus quam antea literis prodesse poterat, eo magis operam dabat, ut earum detrimentum resarciret prodendis suis ipse doctrinae monumentis, et amicorum studiis iuvandis. Profuit tum Schweighausero, viro doctissimo, impertienda collectione Gronoviana ad Polybium, ut ante eidem profuerat in Appiani editione. Cumque neminis cuiusquam res tam ad se pertinere existimaret, quam meas; in primis ei laetum accidit, quod Academia Oxoniensis Plutarchum meum excudendum recepisset, eo cultu, qui et meo et ipsius studio responderet; quandoquidem ipse mihi auctor suasorque fuisset Plutarchi edendi, et ipso illo tempore adiutor cum consilio, tum commodandis veteribus libris bibliothecae Lugdunobatavae.

Effecit quoque ut communis noster discipulus et amicus, 199 Henricus Hana, Gymnasio Amisfurtano rector praeficeretur, affirmans Curatoribus, eos non solum de sua, sed de literata, civitate bene merituros ipsis tali doctore asserendo. Eundem paulo antea cohortatus, ut a theologia ad literarum, in quibus excellenter versabatur, studium se totum converteret, ita ad me scripsit: „Quibus rationibus praestantem iuvenem, Hanam, ad literas nostras traducere sim conatus, ex ipso arbitror te cognovisse; — a me habebit Phrynichum Arabium*), ut eo edendo familiaritatem cum scriptoribus Atticis contrahat, et nomini suo commendatio-

*) Idem est scriptor, quem nuper Lobeckius V. Cl. ingenti commentario, iustam Graeci sermonis historiam complectente, instructum edidit.

nem quaerat.“ Hunc item ante hos tres annos, in adipiscendo Gymnasii Amstelodamensis Rectoratu, gravissima testimonii sui auctoritate adiuvit. Ab huius igitur viri doctrina et industria novum et ineditum adhuc literarum munus, Phrynichum Arabium, exspectamus, cui edendo, in tam accupata vita, ut otium obtingat doctissimo editori, optamus.

Sed Ruhnkenius, quum suo semel operi manum admovisset, hanc veluti incudem tanta alacritate et assiduitate tutudat, ut proximo anno, MDCCCLXXXVIII, triplex simul eius proventus exiret, Timaeus, Elogium Hemsterhusii, Mureti Opera; de quibus omnibus quum dixerimus Bibliothecae Criticae Vol. III. Parte II., de duorum autem priorum prima editione prodiderimus in praesente hoc libro, eo breviori 200 nunc commemoratione defungi possumus.

Timaeus, ex quo tempore eum retractare coepit Ruhnkenius, epistolas mutuo nostras et confabulationes multum frequentavit. Eum ita locupletavit, ut vetus editio sui dimidio a nova superetur, nec tamen quicquam alieni, nil nisi cum re praesente coniunctum, nil nisi novum, exquisitum, reconditum, accesserit. Itaque et ipse illo tempore verissime ad me scripsit: „In Timaeo, quem ita emendavimus, ut ne serae quidem posteritatis iudicium extimescere debeat, singulae paginae aliquid novi habent;“ et ego in praefatione ad animadversiones Plutarcheas, paucis ante eius obitum mensibus scriptas, Timaeum, ut unicum a renatis literis exemplum operis perfecti, et, quoad eius in hoc genere fieri potest, absolutissimi, laudare non dubitavi.

Elogium Hemsterhusianum castigatius prodiit, compluribus locis ad proprietatem, perspicuitatem efficaciamque dictionis reformatis *); quod vix fieri potuisse videatur in libro, qui iam e prima editione tam cultus politusque exisset. Sed nimirum triginta annorum intervallum et orationis scientiam auxerat et limam acuerat. Adiectae sunt duae antea ineditae epistolae Bentleii ad Hemsterhusium, palmariae ad emendandi solertiam in Comicorum fragmentis a Polluce servatis.

In Mureto plane novam eamque criticam navavit operam. Scripta viri omnia, et edita et inedita, quotquot reperiri potuerunt, unum in corpus collegit, ad optima exempla-

*) *Reformatus* poeticum vocabulum, ab Ovidio, ut videtur, fictum. Affertur e Quintiliano, sed lectione dubia. Ceterum apud Plinium, Apuleium et seriores aliquoties legitur.

rix exegit, subinde animadversiones in primis censendae dictioni adiecit, utilissimas illas Latine scribendi studiosis ad proprietatis probitatisque cognitionem. Unus enim recentiorum fuit Muretus, cuius oratio proxime ad optimorum veterum, maxime Ciceronianam, formam accederet, qui de tenui argumento ornate, de obscuro dilucide, de gravi magnifice, de omni pure, emendate, suaviter scriberet. Cumque vulgo nostra aetate, qui se veterum interpretes ferunt, nullam magnopere bene scribendi vel rationem vel facultatem habeant, cumque turpissimum sit iis, qui veterum elegantias aliis enarrent, ipsos uti sermone barbaro et lutulento; Ruhnkénius hunc extraordinarium celebrandi Mureti laborem suscepit, ut haberent exemplum, in quod intuentes, de rebus sive antiquis sive novis, antequam scribere discerent.

Sed veluti ager quamvis secundus, quo plures uberioresque deinceps generosae frugis segetes tulit, eo diutius situ et quiete recreandus est anteaquam denuo seratur; ita Ruhnkénius, edito triplici illo proventu, quasi vires profundisset suas, longiore ad eas reficiendas opus habuit otio. Sed speratum otii fructum, pristinam alacritatem, ingravescentis paulatim senectus intercepit. Scholarum, lectionis, ambulationis, celebritatis, convictus, venationis, omnino consuetudinis ac vitae quotidianae, idem erat opus, idem studium. In epistola, quam ad me solito longiorem scripsit d. V. Ianuarii, a. ciorccxcxi, haec etiam posuit: „Caeterum et animo et corpore ita vigeo, ut, nisi me apoplexia rapiat, videar posse ad eandem aetatem, quam mater mea attigit, id est ad annum lxxxvi, pervenire. Ante paucos dies ingressus sum annum lxxvi. Incidit enim natalis meus in secundum Ianuarii ciorcccxiii. Nec ulla alia re senem me fieri sentio, nisi pigritia in literis scribendis.“ Sed tamen ad unum et continuum opus edendi libri minus patiens, magisque tardus fiebat. Solebat et antea, edito, qui eum exercuisset, libro, ab animi intentione se relaxare et paululum quiescere. Et nullus non, quem ederet, liber, usque dum editus esset, eum exercebat; quippe qui typographica specimina ipse tractare soleret et inter tractandum multos locos retractare, iisque corrigendis mutandisque, multa evolvere, legere, commentari. Et otium ei erat, operae non cessatio, sed mutatio; vacabat certo penso edendi alicuius libri; lustrabat scripta sua edita, inedita, absoluta, inchoata: haec eum observatio ab alio ad alium legendum librum ducebat, multa obiter animad-

203 vertentem, emendantem, in adversariis annotantem. Et huiusmodi fere studio per reliquum deinceps vitae contentus fuit.

Aecedebant tempora nec publice nec privatim opportuna longiori suscipiundo operi. Incredibilis illa nec expectata Francici regni conversio, cum sua magnitudine et novitate remotissimos etiam populos advertebat; tum vero vicinos, in primis Batavos, vehementius commovebat, et in eiusdem vicissitudinis societatem tractura videbatur; nostros utique homines anxia rerum expectatione suspensos tenebat, pro partium diversitate, vel metuentes Francorum adventum, vel optantes. Ruhnkenius nullius non populi commodis ac liberati favebat; igitur illorum res perpetuo eum sollicitum habebant, adversae affligebant, laetae erigebant. Et talis fere eius fuit animus ac sensus per id quod supererat aetatis spatium. Promittit Scholiastam Platonis insequente a. 204 cxiaccxcr. Vix manus admoverat operi, quum inde advocatur filiae maioris morbo gravi sane et periculoso, qui eo vehementius eum angebat, quod sola haec ei erat familiae pars integra, cuius incolumitate se recreabat ac sustentabat in uxoris et minoris filiae calamitate. Vix dum illa revaluerat *), cum novus accidit dolor ex obitu Francisci Hemsterhusii, quocum ei fraterna propemodum necessitudo intercedebat et caritas, haud secus atque adoptato filio cum germano. Quod supra dixi **) de adversariis patris, non ita accipiendum est, ac si ea intercidissent. Inventa sunt quidem, sed spe pauciora; libri, eius manu notati, complures subiecti sunt cum reliquis auctioni, sed emtione vindicati bibliothecae Lugdunobatavae. Tempus rebus secundis adversisque mixtum, ut magis laetum quam triste videretur, effecit arcessitus e Franequerana cathedra novus collega, Iurisconsultus, Smalenburgius. Hic ante paucos annos discipulus in primis probaverat ei studium elegantis in Iurisprudencia rationis a Graecarum Latinarumque literarum cognitione ductae; nunc Ruhnkenius collegam eum sui studiosissimum expertus, eo magis praeclara eius doctrina, amore, ac familiaritate delectabatur.

Redit denuo ad scholiastam Platonicum, cxiaccxcix; ac denuo inde advocatur, vetere illa perfectionis opinione ac spe ad Velleium traductus. Inde ab eo edito, per tredecim annos multum ipsi novae emendationis subnatum erat; huius nonnulla occupaverant interea alii viri docti; ipse nil minus ferre poterat, quam exstare quoddam suum opus, cui quid

*) Etiam hoc verbum Ovidianum est et a senioribus tantum frequentatum. Dicendum erat *convalluit*.

**) Cf. quae supra sunt notata a Wyttenbachio et a nobis ad huius editionis p. 131.

deesset. Igitur alteram editionem facere instituebat; at operi alius intervenit nec opinatus labor, lexico Latino Schelleriano insuatus, utilis quidem ille ad studia iuventutis, nec tamen in materia Ruhnkenio digna, aut nisi indigna, certe in-
 205 tempestivus, et aliis mandandus. Desiderabatur dudum probae Latinitatis lexicon, puerorum adolescentiumve captui accommodatum, quandoquidem in Putschiano, quod vulgo iuventutis manibus teritur, nec verborum significationes accurate definiuntur ac distinguuntur, nec Latinitas sincerae tantum aetatis, sed, ut in aliis plerisque Lexicis, admixtis multis labentis aevi sordibus, apponitur; quae semel teneris iuvenum ingeniis quasi adpersae, adeo pertinaciter adhaerescunt, ut nulla in posterum quamvis diligente cura elui possint. In priore officio Schellerus operae pretium fecisse videbatur; in posteriore pervulgatum errorem secutus erat; utrumque tamen eiusmodi erat, ut facile nostrorum hominum usui aptari posse videretur. Ergo bibliopolae negotium dant homini idoneo, ut interpretationes vocabulorum locorumque Latino-
 rum Germanicas Belgice verteret; porro Ruhnkenium rogant, ut materiam libri suo iudicio emendaret et formaret, probe scientes plurimum ab eius nomine commendationis libro accessurum. Is hominibus, in re quae ad literarum studia pertinere, quamque ipse acerrimus probae Latinitatis vindex ac stator diu desiderasset, deesse noluit, operamque suam addixit, ratus eam delendo et omittendo, magis quam addendo corrigendove, contineri. Quamquam, ut mihi saepe fas-
 206 sus est, ipsius spe et opinione plura fuere corrigenda, plus etiam laboris exantlandum in expurgandis istis sordibus; tamen lubens perrexit, cogitatione beneficii in literas conferendi, quo studiosis earum provideretur et caveretur. De quo beneficio ipsi propediem iudicare poterunt harum rerum periti, quum liber, quod brevi fore speramus, e chalcographia Honkoopiana in publicum exierit *).

Fuit hic extremus ab eo Literis publice navatus labor, quem quominus alii sequerentur labores, praeter memoratas causas, alia accessit. Adhuc bene valebat, et fortuna sua contentus; vigeat mente, animo, sensibus, omnibusque corporis officiis. Inde ab anno aetatis sexagesimo tentabatur

*) Factum hoc esse constat. Libri autem ea est praestantia, id quod ipse expertus sum, ut, quod inde in eorum, qui inter nostrates Latinas litteras discunt, commodum transferatur, haud exiguum mihi visum sit. Quid recentior lexici Schelleriani editor ex illo libro in suum verterit, non habeo dicere.

fere quotannis per aliquot dies podagricis et chiragricis affectionibus. Quibus licet illud effici videretur, ut reliquum tempus eo rectius valeret; tamen paulatim dextra manus debilitabatur, ut in dies magis scribendi officium recusaret, nec id nisi tremula et multo negotio perageret. Quae difficultas quantum impedimenti attulerit studiis, quae non modo ingenium et oculos, sed manum et calamum exercent, quantumque scribendi cum facultate voluntatem minuerit, nemo non intelligit. Nec edendorum porro librorum consilium penitus abiiciebat; sed legendo, et quoad poterat excerptando et annotando quotidie pergebat; si forte manus ad officium reditura, aut ipse literatum hominem nactus esset, cuius 207 manu uteretur. Ita sequentes anni, caeterum ad veterem consuetudinem, transacti sunt, ex quibus proximi deinceps duo, cxcxcviii, et cxcxcix, luctuosi fuerunt et ipsi, et mihi, et huic Academiae, et literis, obitu, egregiorum mihi, quae carissimorum hominum, Schultensii ac Nieuwlandii, quorum neutrum ego

meis

Chartis inornatum sileri *)

fas mihi ducō. Fuit uterque mei amantissimus, uterque ingenio animoque integrum incorruptumque naturae opus; adeo nil parvum, humile, invidum, nil nisi sanum, benivolum, habebant; prorsus, ut idem ait poeta,

animae, quales neque candidiores

Terra tulit, neque quis me sit devinctior alter **).

Schultensium pater I. Iacobus, Lugdunobatavus Professor, filius magni illius Alberti Schultensii, unicum habebat natum, eumque iam ab incunabulis, si res ita ferret, destinabat domesticae literarum Orientalium laudi tuendae. Puero egregios in omni genere adhibuit magistros, non magno cum fructu; sinens eum genio obsequi, ac discere quantum vellet, non quantum posset; ratus liberalius habitum, nec severae disciplinae adstrictum, progressu aetatis sponte in rectam 208 studiorum viam ingressurum. Nec spes eum fefellit. Adolescentulus mox laudis doctrinaeque amore percussus, dedit se ad inchoatum literarum opus persequendum, Graecarum Romanarumque ducibus Valckenario et Ruhnkenio, Orientalium patre. In his brevi tantos fecit progressus, ut viginti et quatuor annos natus, earum ei cathedra Amstelodami

*) Horat. Carm. IV, 9, 30. WYTTENB.

**) Horat. Sat. I, 5, 42. WYTTENB.

mandaretur, quam per sex annos tenuit, coniunctissime mecum vivens. Hinc patri mortuo successor Lugdunum batavorum traductus, easdem literas docendo egregie tutatus est, et avitam gloriam aequasset, si longiorem ei vitam fata concessissent. Raro quodam naturae munere, simul habebat utrumque illud, εἶναι καὶ δοξεῖν. In vultu et oculis expressa erat animi probitas, magnitudo, benivolentia, et nullius non virtutis significatio; habitus, gestus, motus, plurimum habebat decoris. Accedebat acerrimus pulcri verique sensus, mira comitas et affabilitas, nec minor sermonis orisque commendatio; omnia a natura tributa, nil studio quaesitum. Igitur pauci fuerunt, qui vel docentes vel dicentes maiore cum voluptate et facultatis opinione audirentur, pauci, quorum privatim sodalitas et consuetudo vulgo magis expeteretur. Unde factum, ut literis destinati otii nonnulla pars ei periret, occupata extraordinariis officiis, quum, per naturae liberalitatem, ipsius cupidus ac rogantibus deesse nollet. Quam iacturam compensare aggressum, Midanio, Araabe scriptore, quem dudum ad editionem instruxerat, edendo, iam compluribus plagulis excusis, mors eum occupat quadragesimo quarto aetatis anno.

Nieuwlandius item unicus parentum erat natus, sed obscuro genere, angusta in re, patre fabro tignario in Amstelodamensi agro, homine probò; puerulus ac paene infans, in quosdam patris libros incidens, mira cupiditate eos legit; inde, quasi per lusum, solus suo ipse ingenio didicit historiam universam, geometriam, versus quoque funderè Belgicos probabiles numero et acumine. Cuius rei fama excitati cum frequentes ex urbe homines venirent ad eum, tamquam miraculum, spectandum; magis etiam admirabile fuit, quod puer, praesens a praesentibus mirum in modum celebratus, nihil inde vanitatis conciperet; ut ne suspicaretur quidem esse in se aliquid praeter alios homines praecipuum *). E paterna domo traductus in familiam et quasi tutelam eruditissimi amicissimique nostri Hieronymi Boschii, ab eodem literarum Latinarum Graecarumque cognitione imbutus est; meis etiam institutionibus ad eam facultatem profecit, ut praeclarum specimen eius, disputationem de Musonio, ederet.

*) Terent. Adelph. II, 3, 5. *Itaque unam hanc rem me habere praeter alios praecipuum arbitror*; ubi Bentleius scriptum voluit: *praeter alias*. Wyttienbachius, qui sine dubio hunc Terentii locum ante oculos habebat, vulgatam lectionem secutus est. Cf. Bentleium ad istum Ter. locum.

Nec longius in his literis progressus est. Ad totos continua 210
 lectione et grammatica ratione tractandos scriptores deerat
 laboris patientia et constantia. Homeri dimidio lecto, desti-
 tit; reliquum diversis temporibus raptim percucurrit; licet
 Graecos quoscunque, quamvis subito inspiciens, probabiliter
 intelligeret. In Belgicis carminibus, quae brevia nec pauca
 composuit, vix ullam boni poetae dotem desideres, ratione,
 oratione, luminibus: nec maioris fere ei erat laboris ligatae,
 quam solutae, orationis scriptio. Natura ipse sua et volun-
 tate ad mathematicas disciplinas ferebatur; in his vitae ta-
 bernacula ponere decreverat, et, excellentissimis usus magi-
 stris, omnes discendo praecucurrit, ut, quod amplius eum
 docerent, non reperirent; haud dubie princeps huius artis
 futurus, si maturior aetas laboris assiduitatem attulisset. In-
 genio natus tali, qualia vix singula singulae ferunt aetates,
 velocitate valebat eiusmodi, ut uno impetu et quasi oculo-
 rum obtutu argumenta quamvis ampla perciperet, et tamen
 rationes nexumque perspiceret; memoria tanta, ut nil scrip-
 to notans, omnia teneret, ac saepe diceret difficilius sibi esse
 oblivisci quam meminisse; cum quidem novum librum, re-
 centiore lingua scriptum ac populari fama celebratum, nul-
 lum non legeret. Pueritiae mores per reliquam vitam ser-
 vavit, simplicitatem, modestiam, innocentiam et, quod Grae- 211
 cis dicitur, τὸ ἀνεμόνον καὶ παιδιῶδες, animi ad lusus re-
 missionem; ut in doctrinarum studio non astrictum se teneri
 pateretur, solutus vagaretur, ac tam discendo luderet, quam
 ludendo disceret; et, quod de puero Cyro in re haud dissi-
 mili ait Xenophon, τὸ ἀκυλακῶδες καὶ τὸ πᾶσι προσπίπτειν *),
 catulorum instar in omnia involare, ita ille, si quo veniret,
 statim libros odorabatur, in manus sumebat, pervolvebat,
 saepe e vestigio perlegebat. Quatuor ultimos vitae annos
 ipse publice docuit; tres Amstelodami, Matheseos Lector,
 unum Lugdunibatorum, Physices et Mathematicum Profes-
 sor. Obiit proximo post Schultensium anno aetatis triges-
 imo, huic Academiae, et ipsi patriae, magis ostensus quam
 datus.

Cum utroque Ruhnkenius consentiebat in iudicio de re
 publica, et in sensuum similitudine; cum utroque familiaris
 et paene quotidiana consuetudo ei intercedebat. Quo acer-
 bior ei accidit ex utriusque morte dolor. Scripsit ad me,
 recente casu, die xxv. Novembris c1810ccxciv. „Nieuwlan-

*) Cyropaed. I, 4, 4. WYTTENB.

dium unum ex multis delegeram, in cuius suavitate et amore, post ereptum nobis Schultensium, conquiescerem. Quo gravius est vulnus, quod mihi mors eius imposuit. Recte hanc iacturam irreparabilem vocas." Hoc obiter scribebat. Nam epistolae argumentum erat de praefatione mea ad Plutarchum. Hunc totum mei *) caussa se denuo lecturum, mihi receperat, ut emendationes sibi inter legendum natas mecum communicaret, quo mea editio cultior redderetur. Verebar ut hoc aliquid fieret, videns eum quotidie ad sua ipsum magis retardari. Nec vanus fuit metus. Dixit mox, malle se contextum Oxoniensem legere, quod huic meae emendationes, quas nondum vidisset, subiectae essent. Hoc edito, eius exemplum ei dedi. „Maius est opus“ inquit „quam pro animi mei remissione; legam praefationes et animadversiones tuas scriptas, antequam excudendas chalcographis mittas.“ Tum praefationem in manibus habebat, quam cum reliqua contextus parte Oxonium transmittere festinabam, antequam belli flamma muros nostros attingeret, victri-
cibus Francorum armis magis magisque appropinquantibus. Erat hoc, si quod unquam, sollicitum tempus et acerbum, dubia impendente fortuna, ad publicam belli calamitatem accedente luctu et ingente iactura ex obitu Nieuwlandii.

Incidit mox sub initium anni, c1800xcv, altera rei publicae conversio, superiori illi *δυστορεωος*, eiusque vicem rependens, Ruhnkenio optata, non item efficax ad pristinam vel in literis alacritatem ipsi, vel discipulorum frequentiam scholis eius, restituendam. Civibus singulis et universis ad
213 communem libertatem tuendam, et patriae curam gerendam, vocatis, magna iuventutis Academicae pars suam quoque rem agi putans, excitari, inglorium sibi literatum otium ducere, malle rem publicam tractare quam scholis vacare, agere quam discere. Principes auctoritate viri, qui fere discipuli eius fuerant, eum, ut magistrum, suarumque partium fauorem, amantes, frequentes ad eum ventitabant, consilia sermonesque collatum; ventitabant et alii multi a literis ad rem publicam transeuntes, eiusque aliquam partem vel gerentes vel gerere cupientes. Omnibus semper lenioris fuit auctor sententiae clementiaeque erga prostratas iacentesque adversarias partes; omnibus fuit suasor, ut, quod in proverbio **) dicitur, quam quis artem nosset, tractaret, regere.

*) *Mei caussa*. Cf. quae supra de eadem forma notavimus ad p. 145. huius edit.

**) Cicero Tussul. I, 18. *Bene enim illo proverbio Graecorum*

sineret eos, quos virtute et civili prudentia excellere constaret. Profecto, cum ad alia civitatis commoda, tum ad Academiae florem utile fuisset, si et hi, qui res gerebant, et illi, quorum res agebatur, eum aut magis consulissent, aut consultum magis audivissent. Nunc, quia ille omnibus in rebus mihiorem prudentioremque rationem sequeretur; isti, qui dura calidave agitabant consilia, ad ipsum non referebant; probe scientes, se eum et dissuasorem et reprehensorem habituros.

Illo tam distracto *) agitatoque tempore satis habebat ordinariam operam scholis habendis tribuere; nam peculiari- 214
ter recolendis studiis, operibusque editioni destinatis repetendis, parum relinquebatur otii. Tamen reditum ad literas ei attulit, brevem quidem, sed tamen reditum, munus inexpectatum Fred. Aug. Wolfii, Homeri editionem ei publice dedicantis. Hunc virum e scriptis eius, postea epistolarum officio cognitum, unum in primis exterorum accuratae literarum scientiae causa magni faciebat, eiusque Prolegomena Homerica tum recens allata, singulari cum voluptate legit, etiam ubi ab eo dissentiret, velut in ea disputatione, quae magnam libri partem complectitur, qua ostendere conatur, Homeri carmina, non ab uno, sed pluribus poetis, variis aetatibus composita, non nisi rhapsodorum memoria cantuque servata, ignoto adhuc apud Graecos scribendi usu, Pisistratidarum demum aetate scripto mandata esse. Hanc sibi opinionem non probari aiebat Ruhnkenius at vehementer probari designatam egregie viam carminum Homericorum ad criticam scripturae auctoritatem restituendorum. Et hac lectione excitabatur ad colligenda, quae de eodem argumento in adversariis sparsa habebat; sed intervenientibus mox aliis negotiis a proposito destitit.

Interea rem familiarem affligebant cum aliae bellicae calamitates, tum annonae caritas; difficultas augebatur, de- 215
crescente cum discipulorum numero simul privato vectigali; iisdemque incommodis proximo anno, MDCCCXCVI, manentibus, a Curatoribus additi salario trecenti floreni magis benivolentiae significationem, quam detrimenti compensationem, afferebant. Accedebat alia molestia. Dolebat suis doctori-

praecipitur: quam quisque norit artem, in hac se exerceat. Ad quem locum Graecorum locos scriptorum L. Davisius annotavit. WYTTENB.

*) Tempus distractum quid sit intelligitur ex loco Velleiano II, 114. ubi animus mole onerum distractissimus.

bus orbatas cathedras, iuris publici, Graecarum literarum, physices et mathematicum; his ornandis professores quaerere, ipsi a Curatoribus mandatum, eius et animum cura, et maius epistolarum officio, fatigabat; interea frustra quaerentem aliorum auctoritas intercipit. In primis de Graeca professione laborabat; primum, retinendo qui eam deposuerat; tum, illa spe frustratus, vocando novo doctore, nequaquam deinceps oblata mihi, Spaldingio, Wolfio: unde et ego in eius offensionem incidi, ut qui accipienda conditione facile istam sollicitudinem a se avertere potuissem. Offensionem diutius, quam pro vetere amore, in animo eius haerentem, tamen adventus meus, quum sexto inde mense, fama de eius morbo ad me allata, cum inviserem, ita abstersit, quasi numquam suscepta fuisset. Morbus eum biennio post abstulit. Sed de hac postrema vitae parte et exitu dicendi erit locus in ipso huius libelli exitu.

216 Et nos quandoquidem viri vitam, enarrandis eius rebus, factis, scriptis, fortunae vicissitudinibus, per annorum seriem ab initio ad extremam aetatem deduximus; quo interius eum, et, quoad eius fieri potest, totum cognoscamus, quo certius eius magnitudinem aestimemus, age*) eas naturae, doctrinae, animi, morumque dotes ac virtutes, quae non ad unum quoddam tempus astrictae, in illa, quam hucusque persecuti sumus, quasi annalium relatione, aut omissae aut leviter notatae sunt, sed per totam vitae actionem fusae late patuerunt, suos quosque in locos digestas, legentium cognitioni subiciamus.

Ac primum quidem *intelligentiae et cogitationis*, quo nomine omnem cognoscendi facultatem significamus, naturalem habuit facilitatem; quae ipsi facilitas, ut reliquarum intelligentiae facultatum, ita animi dotum, morumque, fons fuit ac principium. Sensus corporis erant valentes, cum reliqui, tum doctissimi illi, visus et auditus, ita acres, ut et longinquas res magno ex intervallo perciperent, et propinquas continuo non solum plene, sed etiam articulatim distincteque complecterentur. Utrumque ad elegantiam adolescens acuerat, alterum musices, alterum graphices tractatione. Horum aciem sensuum haud fere externa res fugiebat; et mentis ea

*) *Age* — *subiciamus*. Hanc structuram in Ruhnkensio vituperasse videtur Wolfius Anal. Lit. II. p. 487. Ruhnkensii enim verba *age* — *explicemus* obelo notavit. Sed idem Cicero pro Sext. Rosc. 37. *age* — *consideremus*. Nisi forte aliud voluit V. Cl.

erat agilitas, ut iis statim moveretur, vimque suam vicissim in eas intenderet, earumque imagines in se, veluti in cera, expressas suscipere. Unde exsistebat docilitas et celeritas 217 ad arripiendum, capacitas ad multitudinem rerum comprehendendam, fides ad custodiae diuturnitatem. Paucos cognovi homines, qui tanta memoria valerent. Quamquam huius felicitatis adhibebat praecipuam adiutricem, lecta animadversaque annotandi et in adversaria referendi consuetudinem. Sed et aliarum rerum, quibus nulla adhibetur annotatio, tenax erat memoria, cum legendo, tum audiendo acceptarum. Veluti historiam rei publicae Batavae, quamquam non tradebat in scholis, tamen, haud secus atque historiam universalem, tenebat; res gestas in editis libris nondum proditas, gentium illustrium cognationes, affinitates, arcana, ita norat, ut pauci, quibus hoc unum est studium. Caeterum, et memoriam, et eas, quae ad inveniendum pertinent, mentis facultates, magis usu quam arte excoluerat, et, si quid adolescens temporis tribuit philosophorum mathematicorumque scholis, ex his non ipsas res ac praecepta, sed intelligentiae quemdam habitum ad via ac ratione disserendum, retinuit. Cumque multae sint inventrices facultates, eaeque duobus generibus discretæ, altero *rationis*, quae iudicio ac subtilitate nitens, veluti calculis computandis, pedetentim progreditur; altero *ingenii* *), quod subito movetur, et in rem inveniendam quasi repentino volatu fertur; reperiemus Ruhn- 218 kenium utroque genere excelluisse, ut et ingenii impetum ratione regeret, et rationis iter ingenio acceleraret. Et quando in definienda magnitudine earum virium **), quae sub certam numeri, mensurae, ponderisve notam revocari non possunt, nulla non utendum est declarandi via, adhibeamus etiam exempla. Apud Platonem duo sunt homines, et suo nomine et naturarum diversitate insignes; alter Alcibiades, varius ut nil magis, alternis modo incitatus ad laudis studium, et ad agendum quidvis praeclarum subito involans, modo deficiens, et ad omnem remissionem lusumque dela-

*) Harum facultatum comparisonem institui in praeceptis Philosophiae logicae II, 1, 14. WYTTENB. Nuper prodiit hic liber in Germania recusus hac inscriptione: D. Wyttenbachii praecepta philosophiae logicae; editionem novam scholarum usibus accommodatam recognovit I. G. E. Maass. Halae libr. orphan. 1821.

**) Conferatur nostra sententia, prodita in praefatione ad Biblioth. Critic. Vol. III. part. I. praef. p. XI. WYTTENB. Cf. Wyttenb. opuscula p. 224. tom. I.

219 bens; alter Theaetetus, perpetuo conatu aequabiliter ad propositum virtutis finem pergens, et, veluti oleum *), tacito continuoque motu sine strepitu fluens. Aut, veluti flumina, alia debilitantur minuunturque per aestatem et siccitatem, ut propemodum deficiant, rursus invalescunt ingruente nimbo aut hieme, supra notas, ut poeta ait **), ripas aluntur, et proxima quæque loca inundant; alia perennia, constanti et aequabili, sed invicto tamen, per omnem aevi diuturnitatem, tractu labuntur. Huic sedatori generi similior fuit Ruhnkenii natura. Memini me aliquando simili comparatione inter se conferre duos Britannos, Marklandum et Toupium ***), ut illum ratione, hunc ingenio, criticam facitare dicerem. Inter hos medium tenuit Ruhnkenius, ut in sua utrumque facultate non modo aequaret, sed superaret; quippe alteram facultatem altera, rationem ingenio, et ingenium ratione, vicissim corroborans. Tota Ernesti, quamvis egregia, doctrina magis ratione quam ingenio constitit, magis iudicando quam inveniando consumpta est; emendationes locorum corruptorum, magnas quidem et acutas, per coniecturam haud scio an nullas protulerit. At egregia valebat iudicandi facultate de aliorum inventis, de scriptorum editorumque dotibus et laudibus, de omni antiquitatis studio; ut, si sola reliquisset opuscula oratoria et philologica, solas item praefationes †), in primis Ciceronianam illam ad Stiglizium, immortaliter de literis meruisse censendus esset. Cumque in convincendo errore duplex fere sit (critices munus, alterum corrupta emendare, alterum spuria discernere a germanis, et suo quodvis auctori vindicare opus, nec alienum ei tribuere; in emendando facilius fuerit Toupium Marklando, si quidem facilitas est ingenii dos; at in discernendo, quod est rationis, huic minime comparandus. Huius in illo genere praeclarum exstat specimen, *Animadversiones de mutuis Bruti et Ciceronis epistolis, et eiusdem aliquot orationibus* ††); qui-

*) Plato Theaeteto p. 115. D. *ὅλον ἐλαίου ρεῖμμα ἀποφῆναι ῥέοντος*. WYTTENS.

**) Horat. Carm. IV, 2, 6. WYTTENS.

***) Biblioth. Crit. Vol. I. part. III. p. 39. WYTTENS.

†) Illam ad Stiglizium dedicationis nomine insignivit, et in altera Ciceronis editione praemisit Voluminis quarti parti secundae. WYTTENS. Hoc loco scribendum erat: *Quam ad Stiglizium inscripsit, dedicationis cet.* Cf. quae supra notavimus ad Hemsterh. Elog. p. huius edit. 13. not. †).

††) Liber Anglica lingua scriptus editus Londini 1745. 8. hunc habet titulum: *Remarks on the Epistels of Cicero to Brutus and*

bus in animadversionibus id agens, ut illas orationes et epistolas ostendat esse spurias, insignem certe iudicandi subtilitatem ostendit. Toupius si quando hoc genus attingit, quod 220 rarissime facit, minus feliciter rem agit, veluti, caeterum *κρίτικώτατος* in emendando, insigne *ἀκρισίας* et fere *ἀβλεψίας* monumentum sibi constituit ad Longini fragmentum, ubi inter principes Graecae eloquentiae, Demosthenem, Lysiam, Isocratem, ponitur *Paulus Tarsensis*, quippe qui primus prae- fuerit opinioni argumentis non probatae; quae verba a Graeculo Christiano esse, quum res ipsa loquatur, et monuisset Ruhnkenius ad Rutilium Lupum p. 88. ab ipso laudatus Toupio ad hunc locum, tamen ipse ineptissimum commentum ita tuetur, ut dicat, *Longinum ita scripsisse pro lubitu et gustu suo*. Plurimum sane valet cum ad iudicandum, tum ad emendandum, frequente lectione scriptoris cum eo familiaritatem contrahere, eiusque dicendi cogitandique, forma et quasi sono tritas aures et sensum exercitatum adferre; ut quovis loco memoria menti statim subiiciat, quid scriptoris consuetudo et ingenium postulet, quid respuat. Hanc facultatem ita tenuit Ruhnkenius, ita scriptoris cuiusque formam rationemque animo perceptam impressamque habuit, ut non modo spuria quaevis primo obtutu animadverteret, sed multis multorum scriptorum locis sine illorum nomine deinceps positus, veluti in *) Stobaeo, sentiret continuo cuius scriptoris quisque locus esset; et, in Anthologia, epigramma, quod 221 cumque auctoris nomine omisso exstaret, semel eo lecto statim intelligeret non solum qua ex aetate, antiqua, media, an postrema, sed quod longe maius, cuius poetae esset, ex eo adeo genere poetarum, quorum non nisi paucissima supersunt epigrammata; quorum proinde quod cuiusque sit, difficillimum est iudicare. Sed emendationum coniecturas, nisi sponte et subito, facili certe partu, natas, non probabat;

of Brutus to Cicero; — with a dissertation upon four Orations ascribed to M. Tullius Cicero: viz. 1. Ad Quirites post reditum. 2. Post reditum in Senatu. 3. Pro domo sua ad Pontifices. 4. De haruspicum responsis. — By Jeremias Markland. — De epistolis iam ante Marklandum dubia moverat Iacobus Tunstallus in epistola ad Middletonum, edita Cantabrigiae 1741. De his assentior; de orationibus non item. Sic adhuc quidem sentio. WYTTENB.

- *) Dicendum apud Stobaeum. Nam in Stobaeo non poni potest nisi ubi hominis vel scriptoris significatur aliquod vitium aut quaedam virtus. Contra ubi sermo est de scripti aliquo loco, dicendum apud. Igitur dicimus: apud Platonem legitur, apud Stobaeum inveniuntur multa veterum scriptorum fragmenta.

quae coniectoris cogitationem diu exercuissent, has *vultum nitentis* habere aiebat, quod Suetonius dixit de Vespasiano *). Unam fatebatur, ex omnibus suis emendationibus, quas quidem adhuc putaret certas esse, multo sibi tempore constitisse, Velleii Paterculi (I, 18.), proditam in Historia Critica Oratorum Graecorum p. 37. qua mendosa scriptura, *Una urbs Attica pluribus annis eloquentiae, quam universa Graecia operibusque floruit*, ita corrigitur, ut legatur, *Una urbs Attica pluribus sanae eloquentiae, quam universa Graecia, operibus effloruit*. Mihi aliquando, complures unius loci emendationes eius iudicio subicienti, ascripsit: *Sardi venales, alius alio nequior **)*; *verum non est nisi unicum*. Atqui ipse Hemsterhusius multas eiusmodi coniecturas prodidit, ut disserendo sensim ad corrigendum tendens, plures eiusdem loci correctiones proponens, et in utramque partem de iis disputans, iudicium lectoris relinqueret. At Ruhnkenius, ut Hemsterhusium ratione, Bentleium ingenio, alterum alteri, praestare et utrumque utraque facultate omnibus sui aevi Criticis longe antecellere censebat; ita primas partes ingenio, ingenique Bentleio tribuebat, eique sua ipse natura in omni criticis munere similior erat. Igitur utriusque in utraque facultate specimina exstant palmaria; cum emendationes felicissimae innumérabiles, tum disputationes subtilissimae complures; Bentleianae ***) quidem, de spuriis Graecorum epistolis, Phalaridis et aliorum; Ruhnkenianae vero, de Longino †), Andocide ††), Antiphonte, Orpheo, aliisque passim auctoribus, et una omnium difficillimam causam complexa de festis Dionysiorum apud Atticos: denique omnes omnino praefationes, prudentia omnique intelligentiae laude, haud minus atque Ernestinae, in principibus laudatarum praefationum censendae.

*) Sueton. in Vita Vesp. 20. *Statura fuit quadrata, compactis firmisque membris, vultu veluti nitentis. Unde quidam urbanorum non infacete, siquidem petenti ut in se aliquid diceret: dicam, inquit, cum ventrem exonerare desieris.* WYTTENB.

**) Cic. ad Fam. VII, 24. Cf. Gronov. de Pecun. vetere c. 10.

***) Anglice scriptae, Latine redditae a Ioanne Daniele Lennepio, additaeque editioni epistolarum Phalaridis, Groningae 1777. Vid. Bibl. Crit. Vol. I. Part. II. p. 69. et seq. WYTTENB.

†) Vide supra p. 153.

††) Histor. Crit. Orator. Graecor. p. 47. WYTTENB. De Antiphonte vide supra p. 140. De Orpheo Epist. Critica II. p. 228. WYTTENB.

Sed ingenio, ratione, caeterisque intelligentiae facultatibus, quamvis magnis, nemo quisquam magnus vir existat, nisi *doctrina* accesserit; nec doctrina accedit, nisi quis multa legerit, idque ordine et ratione, lecta commentetur et animo revolvat, memoriae mandet, scripto notet. Ruhnkenius, ut diximus *), Hemsterhusii exemplo, ex illa infinita scientiae materia sibi unam elegerat, in qua elaboraret, partem, Grae- 223 carum Latinarumque literarum, item historiae et antiquitatis interiore, id est criticam grammaticamque, cognitionem. Nam quae alia puer aut adolescens didicerat vel gustaverat in Orientalibus literis, philosophia, mathematicis, iurisprudentia; his semel perceptis nil porro studii tribuebat, et si quid eorum per se ipsum in memoria remanserat, hoc ne ipse quidem scire videri volebat; adeo erat alienus ab omni scientiae, quam non perfecte teneret, professione. Habet autem literarum studium, si accurate tractetur, multum laboris et aerumnae, sine qua certus doctrinae ac suavitatis fructus percipi nequit, propterea, quod is fere existit ex innumerabilium non modo rerum, sed et verborum, scientia; quae, ut lecta sunt, ita e memoria effluunt, nisi scripto notentur et in adversaria referantur. Et vero hanc diligentiam editis quidem scriptoribus nemo non in his literis consecutus est. Ruhnkenius hanc diligentiam non tantum editis, sed ineditis etiam, tot tantisque adhibuit scriptoribus, quot quantisque ante eum nemo. Incredibile est dictu, quanta eius fuerit et fortitudo in suscipiendo labore, et patientia in ferundo. Cumque ea fere opinio plerorumque animos occupaverit, magna ingenia quasi soluta volitare, nec ad certum 224 operariumque negotium astringi se sinere, delicata plerumque et fastidii plena; eo maius Ruhnkenii existimandum est ingenium, quod, in tanta et venustate et velocitate, tam improbos ac fere serviles labores perficere potuerit. Nemo enim umquam fuit, qui tot scriptorum edita exempla cum tot scriptis codicibus contulerit, tot ineditorum Grammaticorum et Interpretum commentarios e tenebris in lucem protraxerit, excusserit, excerpserit, descripserit, recte iudicans, magni ingenii esse, nullum critici muneris laborem vel extimescere, vel fastidire. Porro, si nostrates, qui postrema illa fuerunt aetate, Critici, Hemsterhusius, Valckenarius, Ruhnkenius, quique ad horum praestantiam proxime accesserunt, Wesselingius et Pierseus; hi igitur si cum aliis, veluti Ges-

*) Vide supra p. 67. seq.

nero et Ernesto, comparentur, pauciora sane ediderint, sed magis illa omni doctrinae apparatu absoluta, suis locis expleta, omnis materiae veluti cum pulvisculo *) exhaustae numero modoque cumulata. Atqui Ruhnkenius Graecarum Latinarumque literarum tantam scientiam consecutus est, ut neque critica facultate, neque copiarum ubertate et amplitudine, cuiquam aut aequalium aut priorum cederet; antiquitatis vero et historiae, cum reliquae, tum in primis literariae, quae ad res scriptaeque veterum cognoscenda, eorumque
225 notitiam ex abditis antiquorum librorum recessibus excitandam refertur, nemo ipsi comparari possit, atque cum diligentia copiisque Fabricii, subtilitatem rationemque Ionsii coniungeret, utrumque vero critica facultate cum emendandi, tum iudicandi, longe longeque superaret. Nullus erat Graecus Latinusve poeta, philosophus, historicus, orator, rhetor, grammaticus, lexicographus, scholiastes, commentator Platonius aut Aristotelicus, nullus cuiuscumque generis sive editus sive ineditus scriptor, nulla denique docti historici argumenti inscriptio, nullum omnino eruditae antiquitatis monumentum, quin id cognitum, notatum, excerptumque in adversariis teneret; unde nullius non veteris rei hominisve emortuam memoriam excitare et ad vitae lucem revocare, huiusque silvae, tamquam acervi, partibus digerendis et invicem conferendis, agitandis, terendis, abdita ignis semina elicere, et quasi facem accendere posset, qua obscurissimos et nemini cognitos antiquitatis recessus patefaceret atque illustraret. Nec minus erat versatus in recentiore literarum historia; ut homines Graecae Latineque doctos, criticos, antiquarios, grammaticos, editores et interpretes antiquorum scriptorum, eorumque editiones et commentarios, in numero
226 notitia ipsum fugeret. Quod si etiam reputemus, eum in hoc argumento tractando et rationis et orationis elegantia proxime ad veterum praestantiam accessisse, minus etiam dubitabimus principatum ei hoc in genere deferre. Sed bene scribendi facultas fuit in Ruhnkenio singularis quaedam doctrinae laus, de qua iam dicendum est.

*) Cum pulvisculo rem auferre, tollere, dare primus Plautus dixit, cuius simile est cum ramento. Cf. Bacchid. III, 4, 29. Rud. III, 6, 7. Trucul. prolog. 10. Cautè addidit h. l. vir summus veluti, quia translatio cum verbo exhaustire videri possit audacior.

Doctrinae studiosi homines sunt cives duarum civitatum: popularis, in qua quisque vivit, et literatae, dispersae ac diffusae per omnes populares civitates, quae tot sunt, quot sunt populi diversa ab aliis sibi quae propria oratione et lingua utentes. Literatae civitatis una est communis lingua Latina. Hanc linguam ita tenere, ut huius civitatis quamvis late patentis vinculum contineatur, ut te omnes cives et intelligant, et cum delectatione, animi affectu, doctrinae ac virtutis fructu, legant et audiant; nonne praecelara quaedam est facultas? Et hanc facultatem quum perfecte tenuerit Ruhnkenius, nonne haec laus, quamvis magnarum, ipsius laudum magna accessio haberi debet? Igitur quum a natura acerrimum, ut saepe significavimus, pulcri decorique sensum nactus esset, eumque continua veterum lectione exerceret; necesse erat, ut ipse, si quid scriberet, veterum optimis similimus esse cuperet. Sed hac in causa *) nemo non est, qui Latine scribit; nemo non cupit ad veterum similitudinem accedere. Atqui eorum qui cupiunt, quam pauci hoc asse- 227
quantur? Nimirum sensus pulcri decorique, quamvis acer, non satis per se ipse valet ad bene scribendi facultatem; oportet ut sit idem tener et mollis ad suscipiendam bonae Latinitatis formam, idem tenax ac firmus ad eam retinendam; porro accedat oportet diligens et continua cum lectio tum scriptio. Et vero bene Latine scribere duabus, ut ipsum nomen significat, constat partibus, *Latine* scribendo, et *bene* scribendo. Prioris haec est vis, ut oratio sit pura, sincera, emendata, nil habeat sordium a recentiore aevo, nil alienum a consuetudine Latina et Grammatica ratione; posterioris, ut et argumentum, de quo scribimus, accurate cognitum perspectumque nobis sit, et pura illa sinceraque Latina oratione explicetur opportune et accommodata ad triplex eloquentiae munus, id est, perspicue ad docendum, suaviter ad delectandum, graviter ad commovendum. Utrumque, et *Latine* et *bene* scribere, ingenio et labore paritur, ita quidem, ut in illo maiores sint partes laboris, in hoc ingenii. In utroque qui excellerent, paucissimi fuerunt. Veluti, ut hoc utar, summus vir et Latinitatis scientia princeps, Io. Fred. Gronovius, pure scripsit, bene non item; nam et perspicuitati et compositionis facilitati aliquantum deest, et vero plurimum suavitati, quae una omnium praecipua est dos.

*) Cic. pro Marcello 2. *Vehementer angebar, quum viderem virum talem, qui in eadem causa, in qua ego, fuisset, non in eadem esset fortuna.*

- 228 Muretus et Ernestus bene scripserunt, pure etiam in habitu et forma, ita tamen, ut in singulis verbis ac dictionibus aliquid subinde sordium adhaeresceret; quod in Mureto notavit Ruhnkenius, in Ernesto item notare poterat, si hoc agere voluisset *). Igitur docti homines plurimi tanta bene Latine scribendi difficultate absterri, studium suum ad solam materiae rerumque cognitionem retulerunt, eaque contenti, ita scripserunt, ut potuerunt. Neque dubium est, quin stili limaeque cura neglecta, hisque debito tempore ad lectionem collato, aliquanto doctiores in ipsa materia locupletioresque exstiterint. Quo magis admirari debemus Ruhnkenium, qui, et in rerum accurata cognitione, et orationis egregia facultate, et huius quidem utraque parte, et Latine et bene scribendo, ita valuit, ut in principibus adeo harum laudum excelleret. Qui eius scripta legunt, homines etiam Latine mediocriter et ad vulgarem modum docti, continuo capiuntur perspicuitate, facilitate, suavitate, sententiarum venustate et luminibus; qui vero praeterea gnari sunt bonae Latinitatis, haud minus mirantur illam in omnibus verbis ac tota oratione puritatem, castitatem, sinceritatem, germanum illum Romanae civitatis atque urbanitatis habitum et colorem, illam in lingua antiqua nec nisi libris ac scriptis monumentis servata, haud secus atque in recentiore lingua vitae hominumque quotidiano usu frequentata et culta, copiam ac solertiam, ex illa materia, tamquam cera, egregiarum quarumcumque cogitationum venustissimas imagines effingentem. Quae laus, quamvis mirabilis, mirabilior etiam videbitur, si reputemus quantis in Latinae linguae angustiis tanta copia et ubertas orationis exstiterit. Ruhnkenius in iudicio ac scientia puritatis **) incredibile studium ponebat; singula verba et compositionem ad usum optimae aetatis exigebat; huc referebat et annotabat quicquid vel ipse legendis auctoribus ***) animadverteret, vel a recentioribus hominibus

*) Fecerunt hoc nuper Wolfius in *Analect.* II, 485. seq. et Matthiaeus in *Exemplis Eloquentiae Latinae* passim.

**) Cf. quae supra posuimus ad p. 61. Antiquissimus, qui hoc voc. usus esse invenitur, est Palladius XI, 14. Reliqui sunt Capitolinus, Macrobius, Symmachus, Hieronymus, qui postremus *Epist.* III. *Tullianam puritatem* et *Ep.* CI, 1. *puritatem sermonis* dixit.

***) *legendis auctoribus.* Cf. quae supra notavimus ad p. 90. Adde Cellar. *Curar. poster. de barbar. et idiotism.* p. 70. cuius verba apposuimus. *Auctor pro scriptore* non univ. probe, neque tamen rigide damno. Nempe auctor inter alia significat testem,

doctis; cum in commentariis ad veteres auctores, tum in peculiaribus de Latinitate libris, quales sunt Vossii, Scioppii, Cellarii, aliorum, quorum omnium scripta inventaque pertractata habebat, et quotidiano usu conterebat, animadversum deprehenderet. Et in verborum dictionumque usu ac delectu non facile ad Senecae aetatem descendebat. Memini me subinde ab eo inter confabulandum dissentire, non adeo ex animi sententia et serlo, quam discendi causa, ut eum lacescens longiores eius de hoc argumento sermones elicerem; cum dicerem, Latine scribendi facultatem nobis constare non posse, nisi multa e Senecae et posteriore etiam aetate assumamus, quaedam adeo ipsi nova fingamus, vel ad Latinae linguae analogiam, vel ad Graecae consuetudinem; eiusque partim sententiae auctorem laudarem Muretum in Epistola I, 36. et egregia illa disputatione Variarum Lectionum XV, 1. *). Ipse affirmabat idem quod postea, ad hunc Mureti locum, et in praefatione ad eius Opera, scripsit, Muretum ipsum contra factitasse, sibi illum locum tamquam refugium parasse, quo se tueretur, si quid sibi aliquando scribenti minus probum excidisset; ex optima nobis aetate satis superesse monumentorum, unde nullus non rei cogitationisque significandae dictionem auctoritatemque repetamus. Recte etiam iudicabat, Latinae linguae haud exiguum partem, adhuc ignoratam, e Glossariis antiquis bibliothecae Lugdunobatavae restitui posse. Quod ab eo iudicium pro-

sicut Nepos in Themistocle extremo scribit: nos eundem Thucydidem auctorem probamus. Quodsi ergo scriptoris verbum pro teste rerum gestarum, vel Latinitatis, adhibendum est; nihil impedit, quo minus eleganter auctoris nomen substituamus. Cic. III. Offic. 32. Polybius, bonus auctor, imprimis, scribit. Et ad Att. VII, 3. Caecilius malus auctor Latinitatis est. Liv. II, 8. Apud quosdam veteres auctores non inveniō Lucretium consulem, Et XXX. extr. Polybius, haudquaquam spernendus auctor, tradit. Plin. II, 3. Clarissimi auctores dixerunt. Addatur Sciopp. Infam. p. 14. Hactenus Cellarius.

*) Ad illum locum haec annotavit Ruhnkenius: G. Sciopp. rhetor. exercit. p. 17. et de stilo historico existimat, haec Muretum non ex animi sententia scripsisse, sed ut in hac professione, si quid sibi minus Ciceronianum excidisset, latibram haberet. Adversus Scioppium disputat Jac. Thomasius praef. p. 8. Mihi in tali re non quid quisque dixerit, praesertim tempori serviens, sed quid certa et constanti iudicio fecerit, spectandum videtur. Atque res ipsa loquitur, Muretum non alios, nisi Ciceronem et reliquos optima aetatis scriptores imitando expressisse; Appuleii autem, Cassiodori, Sidonii et similium verba, tanquam scopulum, fugisse. Vera igitur est Scioppii sententia.

ditum in praefatione ad Appuleium censor Goettingensis quum non satis caperet, ignorantiam suam cavillatione dissimulavit *). Sed hac de re statuere non est huius loci, et suum cuique, et nobis nostrum, relinquimus iudicium. Illud omnes confiteri oportet, Ruhnkenii, qui tam severo censu civitatem purgasset et ad verborum paucitatem redegisset, seque ipse tam arctis Latinitatis finibus circumscripsisset, et tamen multa scripserit, et pure beneque scribendi officio ita satisfecerit, ut omnes recentiores hac laude superaverit; huius igitur hominis scientiam, solertiam, facultatem, singularem et fere incredibilem fuisse. Neque vero suae orationis habitum et structuram ad veterum unius alicuius exemplum dedita opera conformavit. Cum ipsius natura, tum optimi cuiusque Latinorum Graecorumque lectione effectum est, ut propriam quandam orationis formam contraheret, pellucido et sine salebris labenti flumini simillimam, quae inter vim, copiam, pulcritudinem, gravitatem, maiestatemque Ciceronis, et facilitatem, lenitatem, nativamque et simplicem venustatem Nepotis, quasi medium teneret; et ipse, quod initio diximus, immunis a sui saeculi labe, integer castusque a prisci sanitatis aevi prodiisse videretur. Et dubitabimus adhuc, intelligentiae, doctrinae, criticae facultatis, eloquentiae, caeterarumque laudum aestimatione facta, eum omnium a renatis literis aetatum principem censere; qui tam multa tamque egregia ediderit scripta, quorum unumquodque per se satis valeat ad scriptorem immortalitati commendandum; qui et in Latinis literis Latinarum, et in Graecis Graecarum, principibus par exstiterit: utrarumvis principes vel alterrarum scientia, orationis et bene scribendi laude, superaverit?

Haec ingenii doctrinaeque bona ita ad *institutionem disciplinamque* contulit, ut nec ipse labori parceret, nec labor fructu careret. Et quae publica fuit opera, vel scholis habendis, vel libris scribundis, de hac supra satis diximus. Illud nunc intelligi volumus, quantum librorum *scriptione*

*) Iudicium illud qui recte intelligere vult, conferat Scioppium in Suspectt. lectt. V, 7. qui sic: *optasti saepe mecum pariter, ut quot usquam in bibliothecis doctorum virorum exstant nondum in publicum edita veterum Grammaticorum glossaria, quod tu scis exstare etiamnum compluria, ea ne diutius bono publico inviderentur. Vides enim facile pro sinceritate iudicii tui, quam multa hactenus ignorata plane vocabula adiuvantibus hominum ingeniosorum sagacibus coniecturis in civitatem Romanorum quasi postliminio reducti possint.*

absens absentibus, multis et ignotis, per totum literatum orbem, emolumenti attulerit, in quibus et ego nomen profiteor meum, et semper profitebor. Nullius enim, quotquot fuerunt literarum principes, scripta in legentium animos influunt tanta cum orationis suavitate, tanta cum doctrinae luce ac praestantia, tanto cum pulchri honestique sensu. Neque vero minus privatim multos iuvit, sive praesentes sermone, sive absentes epistolis. In his, ut omittam nostrates, Albertium, Piersonum, Lennepium, Koenium, Eldikium, alios; exterorum nemo fuit ipsius aetate clarus in literis vir, cui non vel consilium de studiorum via operisque alicuius instituendi perficiendique ratione, vel aliquam animadversionis lucem, vel aliquod editionis additamentum incrementumve impertiverit. Quod ne cui forte, eorum nominibus reticendis, temere et uberius quam pro rei veritate dixisse videamur; fuerunt ex horum numero, Gesnerus, Ernestus, Heynius, Heusingerus, Musgravius, Toupinus, Herelius, Villosionius, Hottingerus, Brunckius, Schweighaeuserus, Matthaeus, Vossius, Morellius, Rossius, Burgessus, Porsonus, Edwardsius, Wolfius, Spaldingius, alii, quos nominare omnes infinitum sit. Nec quisquam fuit e nostratibus literarum princeps, cui tam frequens cum exteris eruditis epistolarum consuetudo intercederet. Nemo, vel doctrina cognitus vir, vel ignotus adolescens, de quo bene auguraretur, eum per epistolas quid rogavit, cui non benigne humaniterque vel responderet, vel satisfaceret. Fuerunt vero etiam, quibus numquam responderet, quamvis saepe eorum epistolis provocatus et oppugnatus; si quidem, cum doctrinae penuria, superbiam postulandique importunitatem et impudentiam afferrent. Discipulos, quibus aut ingenium aut voluntas discendi deesset, iubebat aliud quodvis quam literarum vitae genus sequi; quibus illa adesset, hos facile animadvertibat, privatim ad se domum vocabat, adhortatione incitabat, in optimam progrediundi viam ducebat. Nec minore facilitate excipiebat provectiones, licet scholarum eius expertes, si quidem cum sincero literarum amore se ad eum applicarent *). Eorum, qui altius evolare et posse et velle viderentur, ita fere tentabat ac tractabat ingenia, prouti **) Hemsterhusium ***) factitasse ipse scripsit in eius Elogio. Dabat iis in manus

*) Cicero in Bruto c. 90. *Quibus non contentus Rhodum venit, meque ad eundem, quem Romae audiveram, Molonem applicavit.*

**) Prouti in hoc orationis nexu supra damnavimus ad p. 57.

***) In eius Elogio p. 57. WYTTENB. Huius nostrae edit. p. 21.

egregium aliquem classici auctoris locum, iubens eum accurate legere, sibi que referre quid maxime animum pepulisset, maxime placuisset, quid exquisite dictum, quid obscurum ac
 234 difficile intellectu videretur. Si nil magnopere referrent, alium deinceps vel eiusdem vel alterius auctoris locum dabat, donec eiusmodi quid referrent, unde certo appareret, eos cum sensu veri pulcrique legisse. Saepe enim fit, ut qui in alio frigeant auctore, iidem alio caleant. Sed ubi semel incaluissent, salva res erat; bene coeperant, dimidium facti habebant *). Ipse partes loci difficiliores interpretando expediebat, unde discentium et progressus iuvabatur, et studium incendebatur. Hi, tali ratione lecto loco, sponte sua ad totum auctorem perlegendum ferebantur. Quod dum agebant, monebat eos item, ut diligenter animadverterent locos obscuros ac difficiles, de iisque iudicarent, utrum interpretando an emendando expediendi essent. Sed iuvenile ingenium fere ad emendationem proclive est, eiusque audacia capitur; interpretationis veluti lentum iter fastidit. Est sane emendatio munus praecipuum Critices, eiusque tirocinio apta in primis materia, cum exercitatione ingenii, tum illecebris
 235 excitandi retinendique studii; sed est eadem, nisi ratione et iudicio regatur, prona ad temeritatem ac libidinem. Igitur nolebat adolescentes adhuc rudes aliarum rerum, nec dum a iudicio paratos, et lectione usuque scriptoris tractandi probe versatos, emendationem factitare. His demum praesidiis instrumentisque quasi armatos, iubebat librum lectum
 235 relegere, locos corruptos animadvertere, animadversos ipsi monstrare; monstratos ipse tractabat cum discente, docens eum iudicare, qui sani, qui corrupti, essent loci. Quos, habito iudicio, corruptos esse constaret, ipse, inscio discente, tacitus emendabat, eique emendandos tradebat, monens ut totum locum saepius légeret, antecedentia cum sequentibus accurate compararet, ipse se penitus in scriptoris mentem insinueret, et, quam ea sententiam dictionemque postularet, quaereret. Discens hac iudicii via ad inventionem quasi manu ductus, si aciem ad locum corruptum intenderet, ac scriptoris usu tritum haberet sensum notanda eius ratione et oratione, modo probabili memoriae facilitate valeret, sponte in veram emendationem incidebat. Aliter, et ab aliis, illo subsidiorum apparatu non instructis, emendationem tentari

*) Proverbiale. Vid. A. Schottus proverb. • Suida III, 64.
 WYTTENB.

nelebat. Nam, quod apud Platonem *) egregie dictum exstat de adolescentulis recens dialectica imbutis, eos, veluti catulos, omnia carpere et lacerare, idem rudibus ac recentibus ingeniis in emendando accidere dicebat, ut, veluti catuli nondum condocfacti, in emendationis quasi venationem immissi, omnia corripiant, vellant, turbent, et quidvis potius quam feram capiant. Itaque valde reprehendebat, adoloscens, nulla aut perexigua doctrina praeditos, solo ingenio fretos, ad emendandum se dare, partasque emendationes continuo in lucem edere, probans, quod ingenium exercerent, non probans, quod immaturos ingenii foetus, et quasi abortus, alerent, vestirent, et ad publicam notitiam producerent, ignorantiaque recti coecoque sui amore speratos lectores contemnerent, quibus inficetas iatas dapes apponere auderent. Fuit aliquis ipsius Valckenarii discipulus, adoloscens honae indolis ac spei: qui ab ineptis laudatoribus ad sui ipsius admirationem vanitatemque elatus, quum audisset, duplex esse genus emendationum, alterum ingenii, subito illud et sponte nascens, alterum doctrinae, tempore ac labore quaesitum, ingenio isto rerum inani et ieiuno in emendandi quasi officinam se coniciebat, integra quaeque et sana corrigens; haud obscure ingenium in absentia doctrinae ponens, nimirum illud adesse sibi putans, hanc deesse sentiens. Hic quidem postea, agnoscens suum ipse errorem, ac doctrinae acquirendae cum necessitatem tum difficultatem, se a literarum studiis ad aliud vitae genus contulit. Sed Ruhnkenius, ut acute animadvertibat, qui calcaribus, qui fraenis opus haberent discipuli **), ita fraenum unum certissimumque censebat rationem a veri, recti, decorique iudicio profectam, quod fraenum qui respuerent, eos sibi ipsis ac tempori relinquendos esse; qui reciperent, eos, ut ab emendandi libidine, ita ab eruditionis profusione et osten-

*) Plato Republ. VII. p. 490. D. Οἶμαι γὰρ σε οὐ λεληθῆναι, ὅτι οἱ μαιρακῆλοι, ὅταν τὸ πρῶτον λόγων γένωνται, ὡς παιδιᾷ αὐτοῖς καταχρῶνται, αἰεὶ εἰς ἀντιλογίαν χρώμενοι καὶ μῖμοι μὲνοι τοὺς ἐξελέγχοντας, αὐτοὶ ἄλλους ἐλέγχουσι, χαίροντες, ὥσπερ σκυλάκια, τῷ ἔλκειν καὶ σπαράττειν τῷ λόγῳ τοὺς πλησὺν αἰεὶ. De quo loco quaedam notavi ad Plutarchi libellum de sera Numinis vindicta p. 11. WYTTENB.

**) Ut Isocrates fecit in Theopompo et Ephoro. Cic. Brut. c. 56. Quare hoc doctoris intelligentis est videre, quo ferat natura suam quemque, et ea duce utentem sic instituere, ut Isocratem in acerrimo ingenio Theopompi et lenissimo Ephori dixisse traditum est, alteri se calcaria adhibere, alteri fraenos. WYTTENB.

tatione, cohiberi. Erat, qui de aliquo argumento libellum conscriberet, in eumque omnia quae sciret, etiam ab argumento aliena, effunderet, ac per digressiones interpositionesve inferciret. Hunc docebat, ad opinionem hominum laudabilius esse, aliquid in scriniis reservasse quam omnia effudisse videri; ac potius delectu existimationem abundantiae et iudicii consequi, quam profusione in penuriae ac temeritatis reprehensionem incurrere. Ego, postquam epistolam criticam, et Plutarchum de sera Numinis vindicta, edidissem, porro alias animadversiones meas peculiari libro edere adgrediebar; ille hunc impetum reprimens: „Tu potius, inquit, studium omne tuum confer ad editionem omnium Plutarchi operum; tantus hic est campus, ubi omnibus tuis, bonis quidem, correctionibus locum des.“ At, inquam, interea alii partem earum occupabunt, mihiq; inventionis laus peribit. Tum ille: „*Pauperis est numerare pecus* *); tua tibi semper manebunt inventa, et si forte alius unum alterumve praeripuerit, hoc, postea tuo tempore a te editum, ipso loco et habitu te inventorem testabitur.“ De hac eius admonitione plura dixi nuper in animadversionum Plutarchearum praefatione, quam paulo ante obitum non sine voluptate legit. Erat aliquando, qui de argumento historico scriptum quoddam suum ei legendum daret, ubi testem laudasset Simsonum in Chronico. Huic ille: „Quid tibi, inquit, cum Simsono? Quin tu ipsos antiquos lauda auctores, unde sua habet Simsonus, quibus interpretandis corrigendisve si is novi quid profert, aut veterem errorem nondum antea cognitum refellit, potest sane memorari, ut item Wesselingius in notis ad eum, ut alii Critici, qui critice historiam tractarunt; non item, ubi res pervulgatas refert.“ Erat alius, qui de Romana historia testem citaret Rollinum. „Apage, inquit, Rollinum, qui tironibus et indoctis scripsit; his praestat utilitatem iucundi narratoris, nobis non habet auctoritatem locupletis testis; valeat nobis quisquis unice fretus orationis commendatione, ut ait ille,

Id sibi negoti credidit solum dari,

Populo ut placerent quas fecisset fabulas *).

Ruhnkenius, quo erat decori sensu, indignabatur, homines adeo quosdam doctos ista consuetudine laborare, ut aliquem locum tractantes, alios omnes, qui eum tractando atti-

*) Ovid. Metam. XIII, 824. WYTTENB.

**) Terent. prolog. Andr. vers. 5. WYTTENB.

gissent, ineptos homunculos ac terrae filios, ad partes vocent, nec dubitent *stellis nebulam spargere candidis* *); ne scilicet aliquid ignorasse videantur; recte iudicans, istiusmodi testium sordibus ac faece, gravissimorum etiam aucto- 239-
ritatem testium debilitari, iisque iniuriam fieri, atque librum adeo ipsum inquinari; narrans cum ioco, Bentleii illud superbum quidem, nec tamen a re alienum dictum: qui, quum in libro quodam nullam fecisset mentionem scriptoris cuiusdam, eodem in argumento versati, eius omissionis causam interrogatus, cum stomacho respondit: *Nolui hominem aeternitati tradere.*

Qui ad eum, quem diximus, modum profecissent, his suadebat, et facile persuadebat, ut aliquid scriberent, quo facultatem suam publice commendarent. Hoc eo valebat consilium, ut semel susceptum scribenti necessitatem imponeret scriptorum deinceps veterum cogitate meditateque tractandorum, unde doctrina argumento proposito accommodata colligeretur. Argumentum non omnibus eiusdem generis, sed, pro naturarum diversitate, aliis aliud proponebat: editionem auctoris, vel Graeci, vel Latini; disputationem de eius scriptis et vita; locum ex historia vel antiquitatibus; animadversiones criticas in unum aliquem, aut plures auctores. Eos etiam, qui nullum scribendi propositum haberent, monebat ut Graeca legerent quantum possent, et, si nil aliud, certe Homerum ingeniorum principem et Atticam Musam Xenophontem; e Latinis Ciceronem, Nepotem, Livium, 240-
Terentium, ac poetarum principes, Virgilium maxime et Horatium. Versus facere neminem hortabatur; hortabatur, ut optimos quosque poetas legerent; horum lectione qui mentem ad pulcri rectique sensum formasset, indeque Musarum et fonte repletus et instinctu excitatus ad carmen pangendum ferretur, si quidem ei adesset

Ingenium, — mens divinior atque os

Magna sonaturum **);

Huius impetum regebat ratione, huius studium praeceptis iuvabat; qui illam spem non adferrent, hos monebat, ut intra prosae orationis fines se continerent. Omnium vero maxime perversum eorum improbabat morem, qui, quum nondum sciunt quid sit Latium, nec Latinitatis grammaticam rationem, nec prosae orationis probabiliter scribendae faculta-

*) Horat. Carm. III, 15, 6. WYTTENZ.

**) Horat. Serm. I, 4, 43.

tem, tenent, tamen et ipsi versus faciunt, et indoctiores etiam ipsis discipulos versus facere iubent; quod aequè ridiculum esse, ac si e duobus, quorum neuter pedibus incedere posset, alter alterum saltare iuberet *). Omnino, ut emendandi libidinem, ita et hanc, ratione corrigendam esse; huius corrigendae saluberrimum esse remedium lectionem Horatianarum de arte poetica epistolarum; has omnibus, et 241 facientibus versus et non facientibus, ediscendas commendabat: his qui non melior fieret, ei Anticyram abeundum esse. Et quod Horatius verissime pronunciat:

Scribendi recte sapere est et principium et fons;
Rem tibi Socraticae poterunt ostendere chartae **):

non modo res, sed rationem, in Socraticorum libris consignatam esse, nec esse aliud quicquam magis Socraticum, quam adolescentium *ἐκπνευματοῦν τὸν τύφον* ***), inanem tumorem ac ventum ex animis detrahere, praeiudicatasque opiniones expurgare, animique oculos in se ipsum, et ad sui ipsius cognitionem, convertere. Igitur discipulis, si quid aliud, suadebat ut Xenophonteos et Platonicos legerent dialogos, quippe qui non solum verissimam Atticae elegantiae normam, sed unicam certissimamque stultitiae arrogantiaeque medicinam, *τὸν κριτικὸν καὶ καθαρτικὸν λόγον* †), iudicandi, purgandaeque mentis, rationem continerent.

Ex huiusmodi ingenio, doctrina, institutionis ac vitae ratione, *animus* exsistebat his virtutibus consentaneus. Acerimus ille, quem natura ei tribuerat, pulcri decorique sensus, mature et a prima inde pueritia ad actiones, officia, moresque traducebatur; mox alebatur augebaturque legendis continuo optimis quibusque Graecorum Romanorumque scriptis. Ita enim se, profecto, res habet, ut vere doctus et lite- 242 ratus, nisi vir bonus, nemo esse possit. Omnis literarum materia, verum, bonum, pulchrum, elegans, venustum, decorum, honestum, quicquid eius est, ex eodem fluunt naturae fonte, communi vinculo continentur, ut, qui eorum unum negligat, in reliquis perfectus exsistere nullo modo queat.

*) Ab hoc praecepto eximendas esse versuum faciendorum in scholis exercitationes, nemo non videt, qui vel tantillum de disciplinae scholasticae rationibus cogitaverit.

**) Horat. Art. Poet. 309. WYTTENB.

***) Plutarchus de audiendis Philosophis p. 39. D. Quaestion. Platonic. I. p. 98 et 1080. Biblioth. Critic. Vol. III. Part. I. p. 20. seq. WYTTENB.

†) Plutarch. ibid. p. 999. F. WYTTENB.

Porro, in tota rerum natura nil est pulcrius; nil amabilius virtute, nec quicquam vere pulcrum, sine virtute. Igitur Criticus, veri pulcorum iudex, sublimium in scriptoribus antiquis sensuum interpres, quo modo existat is, qui ad honesti sensum frigeat, nec virtutis amore incalescat? Qui virtutis nomen inane ducit; qui prudentiam, voluptatis et utilitatis, non veritatis officiique inventricem laudat; fortitudinem, temperantiam, iustitiam, ad scholae umbram abicit, nec vitae rectrices constituit: ecquod sibi tandem relinquit argumentum, in quo ingenium ad altitudinem extollat, et ad verae pulcritudinis iudicium exerceat? Qui officiorum sanctitatem morumque innocentiam cavillando elevat, eorum fundamenta argutando labefactat, nullum divinum numen, aut si forte, nullum eius imperium; nullam providentiam, maiestatem nullam, esse putat; quomodo is illo magnitudinis sensu, illo divinitatis instinctu afflatuque afficiatur, quo antiqui scriptores incensi animatique fuerunt, qui adhuc in eorum scriptis et coalet et spirat, sine cuius communione bonus 243 eorum interpres esse nemo potest? Quomodo is, humili abiectione mente, illum altitudinis ac divinitatis sensum concipiat? Et si vere dictum est a veteribus, optimum esse interpretem eum, qui proxime ad eius, quem interpretatur, divinitatem accedat *); vere videor contendere, Ruhnkenium optimum fuisse interpretem. Neque scriptor est ullus, in quem is interpretandi operam contulerit, quin illa in opera sensus quidam magnitudinis ac divinitatis impressus exstet. Neque ullus eorum scriptorum, quos aliqua editionis dote ornavit, Longino est sublimior, cum ipso argumenti nomine, tum ingenii, doctrinae, sensuumque sublimitate. Neque ullus fuit Longini interpres, qui se ipse interius in eius intelligentiam et abdita cogitationes insinuaret, ad eiusdem ingenii altitudinem extolleret; difficiles locos, doctrinae abundantia et acuminis solertia, explicaret; tum vero eius vita enarranda scriptisque recensendis totam aperiret ac legentibus spectandam exponeret viri divinitatem, eiusdemque com-

*) Hoc a multis dictum, indeque profectum illud Ciceronis Divinat. II, 18. *Quorum (divinationis generum) omnium interpretes, ut Grammatici poetarum, proxime ad eorum, quos interpretantur, divinitatem videntur accedere.* Quo loco apposuimus divinitatem; quod et Hottingero, elegantissimi iudicii viro, in mentem venerat, multoque nobis probabilius videtur, quam vel id, quod postea ipse probavit, *dignationem*, vel vulgatum *divinationem*. WYTTENB.

munione et affectu animos eorum imbueret ac repleret. Itaque omnium intelligentium iudicio, ex omnibus, qui fuerunt, Longini interpretibus, unus Ruhnkenius Longino simillimus, et alter ipse Longinus habitus est.

- 244 Hic ei sensus fuit et *morum fons et officiorum regula*, quae contentus rationem non desideraret; nec probabat eos, qui quavis in actione suscipienda diligentes se officiorum rationcinatores ferrent. Hanc officiorum rationem a Philosophis explicitam libenter cognoscebat; in actionibus, nisi valde dubiis, consuli nolebat, quod deliberatio vim atque impetum virtutis ad bene faciendum magis retardaret, quam regeret, et vero paucissimas in vita humana actiones dubias esse; plerasque tam evidens manifestumque a natura impressum habere recti prave, sequendi fugiendive, signum et indicium, quod cuique non prorsus hebeti primo obtutu in oculis incurrat. Item iudicabat de veri pulcrique sensu. Emendationes locorum corruptorum, interpretationes difficultium, sponte ac facili partu natas suaeque se simplicitate commendantes, verissimas iudicabat; minus eas, quae longa cogitatione quaesitae, veri notam non in promptu positam haberent, sed assensum intelligentium longa rationum demonstratione quasi ambirent. In veterum scriptis quid pulcre dictum sit, sua quemque natura, nisi stupidus sit, sentire, nec admonitione opus habere; vanos esse illos admonitores, qui de pulcri caussis disserent in animadversionibus ad auctores eosque aestheticis, ut vocant, editionibus interpretarentur; philosophorum criticorumque esse, rationem
- 245 pulcri peculiaribus in libris explicare, grammaticorum, grammaticam praestare interpretationem, id est, eam, quae, quid verum sit, spectat, pulcri caussas attingere, quatenus ad veri cognitionem pertinent. Atque ut veri cognitione existit prudentia, reliquarum omnium virtutum fundamentum; ita veritatis amor et professio, omnium ei fuit officiorum antiquissimum, caeterorumque origo ac principium. Erat plane, ut ille apud Theocritum *),

Ἦλὺν ἐπ' ἀλαθείᾳ πεπλάσμενον ἐκ Διὸς ἔργος.

Nec ipse umquam aliter loquebatur, quam sentiebat, nec eos qui secus facerent, ferre poterat; nec magis ferebat illos, licet non sermone, tamen re et facto mendaces, qui vultu, oculis, gestu, habitu, aliquam doctrinae, prudentiae, virtutis, speciem simularent; ab eaque vanitate tantum ab-

*) Theocr. Idyll. VII, 44. WYTTENB.

erat, ut imperitis, qui fere opinione ducuntur, minus etiam, quam erat, eruditus ingeniosusque videretur, et se videri aequissime pateretur. Noscebat se ipsum; vera sui aestimatione intelligebat, censi se in principibus literarum; eumque se esse, nec prae se ferebat, nec dissimulabat. Magis congruebat cum Achillis, quam Ulyssis *), indole; semper in promptu habebat illud:

Ἐχθρὸς γὰρ μοι κείνος ὁμῶς Ἀἰδάο πύλῃσιν,

*Ὅς ἔτερον μὲν κεδθεῖ ἐνὶ φρεσὶν, ἄλλο δὲ βάζει **).*

Eramus aliquando complures apud eum, et inter con- 246
fabulandum incidebat Villoisoni mentio, quantumque is de literis mereret; tum ille, *Est sane, inquit, doctissimus iuvenis Villoisonus; sed oportebat eum ad nos venire, meaque et Valckenarii disciplina uti.* Hoc nonnullis, ut postea mihi dixerunt, superbius pronunciatum videbatur. Atqui nil fuit in hoc dicto superbiae, nisi nisi candor cum doctrinae magnitudine eiusque conscientia coniunctus. Erat instar Chrysippi ***), Stoicorum principis, *φρονηματοῦς*; qui interrogatus ab aliquo, cui filium in disciplinam daret, *Mihi, inquit; nam si quem me meliorem nossem, ipse me ei in disciplinam darem.* Quamquam Ruhnkenius modestius agebat elegantiusque, cum alias semper, tum illo in dicto, quippe qui praestantiae laudem cum Valckenario communicaret. Sed Ruhnkenii candorem omnes agnoscebant; doctrinae magnitudinem pauci, etiam docti homines, interius perspiciebant. Ille vero virium suarum conscientia fretus, nec quod deesset sibi arrogabat, nec quod superesset derogabat; et Socraticum illud *εἶναι καὶ δοκεῖν* complectebatur; volebat talis videri, qualis erat, nec altus in scriptis, quam in sermone et vitae consuetudine. Nemo est adeo in literis hospes, qui doctissimos homines, Iacobum Gronovium et Iohannem Schraderum ignoret. Gronovio in sermone et congressu nil humanius, nil affabilius 247
fuisse fertur; at simul calamum in manus sumsisset ad scribendum, quod publice ederet, totus erat mutatus ab eo qui modo fuerat, nil nisi rixas et contentiones spirabat; ut ei illud Electrae †) ad Orestem subiiceret:

Οἱ μοι, κατήγηρ, ὅμματα σὸν ταράσσειται,

Ταχὺς δὲ μετέθρον' ἴλασαν, ἄρτι σωφρονῶν.

*) Scribendum *Ulixis*. Cf. supra ad p. 149.

**) Homer. Iliad. IX, 312. WYTTENB. [Vid. Wolf. C. H. F.]

***) Diogen. Laert. VII, 183. WYTTENB.

†) Euripid. Orest. 253. Eodem dicto in simili causa usus est Chrysippus apud Diogen. Laert. VII, 182. WYTTENB.

Schraderi haud dissimile fuit negotium. In quotidiana vita et colloquiis tanta erat modestia, quae fere ad timiditatem accedere videretur; in emendationum libro superbus vitiligator exstitit, qui maximorum virorum, quod ait, errores de syllabarum modo colligeret et in triumpho duceret; ut ei item Tragicum quid occinamus:

"Ολοιο, θνητῶν ἐκλέγων τὰς συμφορὰς *).

Ruhnkenius magnorum virorum errores non silentio praetereundos censebat, sed eo magis corrigendos, quo magis exemplo et auctoritate nocerent; reperto errore, dolebat magno viro humani quid accidisse; humaniter item leniterque monebat; non gaudebat, neque exultabat, veluti laureolam in mustaceo quaerens. Omnino, vere sentiebat; ut sentiebat, ita loquebatur; ut loquebatur, ita scribebat.

- 248 Neque vero lenis lentusve in agendo progrediebatur; sed illa veritatis impulsione et vehementer excitabatur ad id, quod rectum faciendumque iudicasset, capessendum; in eoque exsequendo ferebatur cum impetu, donec propositum perfecisset; Chaerephontis **) Socratici similis, σφοδρὸς ἐφ' ὃ τι ὀργήσεται, vehemens in persequendo, quod peteret. Qualis in literarum studiis, talis in amicorum negotiis; horum commodis consulere iucundissimum laborem censebat, quem saepe ultro, nec rogatus, susciperet; rogatus, si gratificari non posset, candidè fatebatur; si posset, operam suam et benivole promittebat, et promissam sanote praestabat. Quae opera, ut in aliis multis rebus, ita in eo maxime versata est, ut sua commendatione homines idoneos idoneis in muneribus poneret, quibus strenue administrandis et ipsi sibi laudem fortunamque parerent, et patriae publice privatimque utilitatem afferrent. Longum nec opus est recensere, quam multis eius profuerit commendatio; unum huius generis locum praeterire nequeo. Constat Ruhnkenium, non modo professorem, sed adhuc privatum, virorum in re publica principum, huiusque academiae curatorum, gratia floruisse, eamque gratiam maxime, quantum posset, ad hanc academiam augendam illustrandamque contulisse; semper quodam
- 249 quasi desiderio et cupiditate flagrasse, huius academiae ad

*) Exstat apud Plutarch. Opp. Moral. p. 520. B. 855. D. Lucian. T. II. p. 338. Videtur Sophoclis esse sententia, quam significat Diogenes Laert. VII, 7. cuius obscura dictio hac animadversione lucem accipit. ВЪТТЕНЪ.

**) Apud Platonem in Apologia Socratis p. 360. G. ВЪТТЕНЪ.

illud magnitudinis fastigium evehendas, ut alias Musarum sedes obrueret, certe ita caput inter eas efferret,

Quantum lenta solent inter viburna cupressi *);

idque recte iudicavit ita se maxime effecturum, si in vacuis quibusque cathedris praestantes doctrina professores constituendos curatoribus commendaret. Igitur in novis professoribus vocandis, Ruhnkenii semper, vel commendando, vel probando, maxime valuit iudicium.

Magni animi multa insigniaque dedit specimina, vel in negligendis aliorum iniuriis et maledictis, vel in contemnendis divitiis, vel in fortunae iniquitate ferenda, vel in domesticis calamitatibus tolerandis. Delata ipsi literarum cathedra aliorum invidiam excitaverat; ex hoc numero, qui venusti esse vellent, eum epigrammatibus petebant, praesertim tempore ac nomine nuptiarum, Herculis cum Omphale negotium in ipsum accommodantes. Ipse istorum maledicentia adeo non commotus est, ut eos rideret, ac versus illos amicis per iocum recitaret, nec publice quid reponeret, privatim hoc unum diceret, *Istos quidem poetas **)* non magis curo, quam *muscas, Herculis exemplo, qui*

*Oιδ' ὄσων μυίας στυγερῶν ἐπιδέξομαι μύσαν ***).*

Quid ei cum Burmanno, Schradero, Klotzie intercesserit; a 250 quibus laesus, quam leniter humaniterque eos ultus sit, supra diximus; de multis, aliis aliorum, in se iniuriis ac maledictis, quae silentio confutavit, dicere non attinet. Reiskius, homo minime natura sua malus, sed fortunae iniquitate subinde ad maledicentiam impulsus, aliquo in libello Ruhnkenium Valckenariumque duos Hemsterhusii simios vocaverat; hi ridebant hominem, qui inveteratam bilem evomeret; Ruhnkenius nil nisi in Antiphontea dissertatione, eum infelicem coniectorem nominavit, Reiskiumque, qui hanc dissertationem retento illo loco in editione Oratorum Graeco-

*) Virgil. Eclog. I, 26. WYTTENB.

**) *Poetastier* non est verbum Latinum, sed e vulgari Italarum sermone ductum: *Poetillam* vocat Plautus *Truc. II, 6. 4.* sed non certa lectione. Haec sunt verba Matthiae ad Elog. Lat. Exempla p. 401. Ceterum recte incertam in isto Plauti loco lectionem dixit; nam, quod ego sciam, non e codicibus est, sed coniecturae debetur.

**) Vetus poeta apud Plutarch. Opp. Mor. p. 90. D. WYTTENB. De quo plura dedit Wyt. in editione Plut. Oxon. T. VI. p. 309. forma qu. Tom. VI. Part. I. p. 629. seq. form. oct. Editores Opuscc. Wyttenb.

rum *) repetivit, fortiter fecisse iudicavit. Sed Ruhnkenius minus movebatur, si quis ipsum, quamvis immeritum, rustice iracundeque conviciis peteret, quam si, ipso praesente, magnos viros, aut recte facta, per vanitatem contemneret. Venerat ad nos Bioernstalius, Suedus, doctus quidem ille, sed importunus, homo, cuius adventus et salutatio nostratibus plerisque veteris Normannicae invasionis memoriam revocare solebat; lustrabat bibliothecam publicam, ipso praesente Ruhnkenio; qui quum ei in scrinio quodam condita scripta Iosephi Scaligeri monstraret, iste exclamavit: *Hic est ille vir expectans iudicium*, alludens eius sepulchrali elogio, serio tamen
 251 contendens, Scaligerum iudicandi facultate caruisse. Ruhnkenius subito ei intonat, *Aufer te hinc tuo cum stupore* — simul operculum scrinii impellens et ocelludens. Homo, quod raro ei accidebat, territus abiit. Venit alio tempore Germanus aliquis professor, minus quidem procer et molestus moribus, animo non minus ventosus; hic a Ruhnkenio petens, ut bibliothecae publicae spectandae copiam sibi faceret, narrabat de Germanis quibusdam eruditissimis viris, eruditissimos item libros Germanica lingua voribentibus. Cui Ruhnkenius: *Mallet illi viri Latine scriberent, ut Gesnerus, Ernestus, Heynius, quo magis ab exteris legerentur*. Tum iste: *Tunc etiam, o bone, illo in errore adhuc versaris, hac amplius aetate Latine scribendum esse?* Ruhnkenius tantam hominis vanitatem indignatus, eum continuo dimittit, *Vale*, inquit, professor; *quaere aliam bibliothecam, ubi Germanicos libros invenias*.

252 Multa eius in multos exstiterunt beneficia; non solum in eo, quo diximus, genere, ut munera iis conciliaret, ac rei bene gerendae adiuturum patefaceret; nec solum in eo, quod ipsius proprium erat genus, ut literarum scientia doctrinaque alios, et discentes, et scribentes, iuaret: sed et in eo, quod minus cum ipsius studiis erat coniunctum, ut amicis in quocumque vitae negotio industriam operamque suam praestaret, atque adeo, in quo minime ipse valebat, ut aliorum inopiam pecunia sublevaret; saepe adeo, ut divitum copias amicorum e sua ipse inopia augeret. Quorum beneficiorum gratia illi a paucissimis re et facto referebatur; si animo et recordatione haberetur, contentus erat. Patres multi, et clari et divites, filios ita ad eum deducebant, ut eorum vitam studiaque consilio et auctoritate regeret, sem-

*) Vid. supra not. ad p. 140.

piternas ei gratias huius beneficii causa habituros, relatu-
que se, pollicentes. Ruhnkenius hoc is et recipiebat, et fi-
deliter praestabat; filios ad ipsum ventitantes omni officio
et humanitate excipiebat, saluberrimis praeceptis monitis-
que augebat; consuetudo his valde placebat; et patribus
mire satisfaciebat; sed, ecce, in oblivionem abiit, decursis
Academiae studiis, urbeque relictis. Hos item obliuiscen-
tur, quoad ex oculis abessent. At subinde fiebat, ut iidem
isti forte alio tempore eundem in locum, ubi ipse esset,
eundemque in circulum venirent, veterem notitiam dissimu-
lantes. Tum vero Ruhnkenius, quo erat et honesti sensu et
candore, continere se non poterat, ut tantam impudentiam
tacitus ferret; salutans eos compellabat humaniter quidem
verbis ac specie, sed ea cum significatione despicientiae et
indignationis, quae istis, quamvis impudentibus, pudorem
ruboremque iniiceret. Nam gratos etiam eos existimabat,
qui gratiam, licet possent referre, non referrent, modo eam 253
animo haberent et beneficii memoria colerent. Habebat
amicos, ut quidem amici vulgo nominantur, multos et nobi-
les et divites, quibuscum eum non adeo literarum, quam
vectionis, rusticationis, musices, aliarumve rerum studium
iungeret; ab his debitum pro filiorum scholis honorarium,
quamvis urgentibus ac flagitantibus ut acciperet, accipere
nolebat; itaque hi se ipsos debito officioque defunctos cen-
sentes, nil de alio muneris genere cogitabant; nec ipse quid
expectabat. De illis quid statuendum sit, alii iudicent. De
Ruhnkenio nemo aliter iudicabit, nisi animum ei fuisse, in
rei familiaris mediocritate, nimis fortasse generosum, at ge-
nerosum tamen.

Neque enim aequam dignamque suis virtutibus habuit
fortunam in tribuendis vitae facile largiterque degendae
copiis. Quamdiu fuit caelebs, satis erat, unde non solum
commode, sed et laute, viveret, genium placaret, et aliquid
reliqui haberet. Maritus et pater desiderabat priorem co-
piam, idque primo celare per indulgentiam, deinde diligen-
tia corrigere, et, quod deesset, parcimonia supplere, stude-
bat. Interea duplex apud externos, eaque diu expectata,
haereditas, procuratorum vel negligentia vel fraude, interci-
dit. Accesserunt et alia subinde rei familiaris damna. Quae 254
ipse detrimenta, suarum magis, quam sui *), causa dolebat,

*) Cf. quae supra notavimus ad p. 145. Alia ratio est, cum parti-
cipium futuri passivi additur, ut Sueton. Tiber. 32. *Salutandi
sui causa*.

earumque dolorem et verbis et munusculis leniebat, summus ipse genium defraudans *). Supervenit etiam uxoris et minoris filiae clades; quam ille cladem ut et dolenter et fortiter tulerit, cum supra diximus, tum notum est in vulgus. Illa calamitas parcimoniam, ut magis necessariam, ita minus efficacem reddebat. Pater infelicem uxoris minorisque filiae sortem commiserans, et maioris integraeque filiae erga illas et ipsum pietate, cura, diligentiaque delectatus, mollior faciliorque erat ad obsequendum utrarumque voluntatibus ac desideriis. Ergo, si quaerimus qualis fuerit paterfamilias, utraque huius officii pars seorsim est spectanda. Nam erga uxorem filiasque non minus prudenter, quam indulgenter amanterque se gessit; in his etiam, pro utriusque capto, constituendis, erudiendis, formandis, cum diligenter, tum liberaliter; ut nec operae, nec sumtui, sive ad cultum, sive ad mercedem adhibendorum magistrorum, parceret. At in re facultatibusque tuendis et augendis, quum non posset quod vellet, fecit quod potuit. Nam ad necessarios illos, quos modo diximus, sumtus, accedebant extraordinarii, quos honeste omitti non posse censebat. Habebat usum copiamque bibliothecae publicae, ut et professor, et illius ipse praefectus; neque suam sibi privatam domi bibliothecam minus locupletem necessaria librorum suppellectile esse volebat; habuitque eam sane librorum cum numero, tum praestantia, non minus instructam refertamque, quam principes literarum plerique ipso longe beatiores; igitur bonos libros, et veteres et novos, ex antiquarum genere literarum, quibus insignis ad usum inesset dos, fere omnes vel habebat, vel emebat. Saepe etiam incidebat vel necessitas vel opportunitas veteris codicis scripti in externa bibliotheca conferendi aut describendi; nec opus nulla mercede constabat; in eaque offerenda et solvenda, ipse studium suum magis, quam facultatis modum, consulebat. Quum sua ipse natura facilis ac liberalis, consuetudine quoque sociabilis et hospitalis, longi temporis usu etiam multorum familiaritatis implicatus esset; facere non poterat, quin eos, quibuscum ipsi quaedam notitiae, consuetudinis, officii, studiive, societas intercederet, libenter vel ad mensam adhiberet, vel convivio honoraret, vel hospitio acciperet. Musicam puer didicerat; postea eius amore retinuit, non ut eam factitaret, sed ut docte audiret ac iudicaret; filiam maiorem per optimos magistros ad egre-

*) Terent. Phorm. I, 1, 9. seq.

giam canendi scientiam facultatemque erudiret; nec fere aut publicum symphoniacorum, aut singulare excellentis artificis acroama exhiberetur, quin id sua commendatione ac 256 praesentia celebraret. De venationis consuetudine et diximus antea, et postea dicemus. Atque illorum oblectationem studiorum sibi, caeterorum sumtum parco, ut ad recreandum animum necessariam, et ipse sumebat, et ut iustam debitamque ab omnibus concedi existimabat. Erat sane in quotidiano victu, vestitu, et reliquis rebus, tenuis et sobrius, nec solutus, nec emax; minus etiam, quam res ipsa postuleret, aedificator; rationi ac summae necessitati, non genio saeculi, serviens.

In primis vero bonus civis optimarumque partium et fuit et habitus est. Neutri adversariarum partium nomen suum dans, nec in coitiones ac sodalitia se aggregans, animo et oratione eas probavit, quas supra diximus. Sint fortasse, qui Solonis *) illam legem in eum valere putent, quae bonorum numero civium excludit eos, qui in seditione neutri se parti adiunxissent. Quam legem homines vel calidi vel imperiti vulgo perperam accipiunt, quum medios ac pacis concordiaeque studiosos cives pro adversariis habendos esse contendunt. Quasi vero Solon eos neutrarum partium dixisset, qui patriam servari cupientes, ea quasi per morbum in duas partes distracta, neutris aegrotantium in morbi societatem accedunt, sed ipsi sani integrique utrisque se medicos praebent; ac non eos, qui commune periculum nil ad se pertinere censentes, nulla eius cura et sollicitudine tanguntur, nec rem operamque ad componendas lites conferunt; aut, quasi non suo ipse exemplo ostendisset, quam rationem probaret, utrisque amicus, neutris inimicus, universos ad con-

*) Videantur, quos laudavimus ad Plut. libellum de sera Numinis vindicta p. 26. quibus addantur I. Meursius in Solone p. 52. et seq., I. Taylorus Lect. Lysiac. Cap. XI. p. 718. Ipse Solon in Atheniensium seditione fuit neutrarum partium, ita ut non unius partis adversus alteras esset propugnator, sed medius et omnium partium reconciliator; ut satis constat e Plutarcho in vita Solonis p. 85. et seq. et memoratur item a Diogene Laertio I, 58., ut videtur, ex Apollodoro: *ἀλλὰ καὶ τῆς στάσεως γενομένης οὔτε μετὰ τῶν ἐξ ἄστεος, οὔτε μετὰ τῶν πεδιέων, ἀλλ' οὔδε μετὰ τῶν παραλίων ἐτάχθη*. Qui locus Aldobrandino et Menagio non ita mirus et inexpectatus debebat accidere. Plutarchi disputatio in Praecept. Polit. p. 824. A. verissimam continet legis causam; atque ex ipsa ratione grammatica et potestate particulae γὰρ, quam alibi explicabimus, interpretandi, non reprehendendi vim habet. WYTTENB.

cordiam redigens. Ruhnkenius utrarumque socios partium ut cives amabat, et, si fieri posset, ad consensum reconciliare studebat; intelligens nil profici, destitit a vano labore, at non destitit a patriae amore; suum ipse officium secutus est; monendo, docendo, cavendo, egit quod utrisque communiter utile esset; animo et voluntate favit melioribus.

At quae sunt illae meliores partes? Messala *) laudatus ab Augusto, quod ad Actium fortiter pro ipso adversus Antonium pugnasset, licet adversus ipsum ad Philippos acerrime pro Bruto dimicasset, *Ego vero*, inquit, *semper fui meliorum partium*. Egregia et homine Romano digna vox. Ita profecto se res habet. Pompeianus, Caesarianus, Brutianus, Antonianus, sunt hominum et sectarum nomina. Bonus civis rem ipsam consecratur; una ei est res, patriae salus. Hanc quaecumque secta maxime tuetur, quae honestatis, iustitiae, legum causam defendit, cupiditati, libidini, sceleri, maxime resistit; hanc probat, huic favet; haec si ab instituto ac pro-

258 fessione virtutis ad pravitatem degenerat, non minus eam deserit quam ab ea ipse deseritur; suum iter persequitur; et si quae alia existit eiusdem instituti et communis salutis patrona ac propugnatrix, eam laudat et sequitur. Ruhnkenius natus in Germania, sub dominatione regia, illum a natura sibi ingeneratum pulcri decorique sensum iam adolescens ad percipiendam libertatis civilis vim praestantiamque Graecorum Romanorumque lectione scriptorum, convertit et acuit; mox ad Batavos delatus, hanc sibi libertatem praesens experiundo usurpare visus est; ab eo inde tempore illas nostra demum aetate celebratas res, humani generis communionem, iura, aequalitatem, et animo tenuit, et quotidiana cum aliis consuetudine observavit. Ac me quidem novum Lugduni advenam illud in Ruhnkenio, Valckenario, et plerisque doctis viris manifestum civilis aequalitatis studium mirifice et advertit et cepit, quum eos viderem, non modo invicem, sed erga superiores et inferiores, tum vero erga discipulos eam tenere rationem, ut eos nullo discrimine haberent, divites, pauperes, nobiles, obscuros, patricios, plebeios, eodem honoris gradu censere, eos haud dubio solos caeteris praeferre, qui caeteris ipsi doctrina et virtute praestarent. Itaque tales viri, qui iam per se ipsi humanae naturae conditionisque aequalitatem colerent, eo facilius ei

259 sectae, quae se huius rationis vindicem patronamque profiteretur, conciliabantur.

*) Plutarch. in vita Bruti p. 1009. B. WYTTENE.

Sed, ut stirpibus aliena, ex eadem tamen radice, germi-
na adnascuntur; ita humana natura cum virtutibus profert
quaedam a Graecis dicta κατ' ἐπακολούθησιν παραβλαστύμα-
τα, habitus et inclinationes per sequelam adnascentes. Ne-
que dissimulandum est, in Ruhnkenii animo tales, quasi
egerminantes, affectiones ac proclivitates existisse, quae in
virtutum numero non censeantur. Neque nos eum ut per-
fectum absolutumque hominem informamus, neque eius lau-
dationem, sed vitam scribimus. Igitur non dissimulamus,
naturales illas virtutes facilitatis, candoris, liberalitatis, in
quotidianae vitae negotiis et consuetudine, eius iudicio et
acumini nonnumquam offecisse. Epicharmum illud μέμναι
ἀπιστεῖν *), in quo Hemsterhusium **) tantopere laudabat,
ipse non satis tenebat; facile aliorum sermonibus credebat;
promissa sibi, quamvis ab hominibus minime certis facta,
atque adeo speciem promissorum in amicis, uberius inter-
pretabatur, datae fidei et iurisiurandi instar censebat. Plane
in eo apparebat Demosthenis ***) dictum, ὁ γὰρ βούλεται,
τοῦθ' ἕκαστος καὶ οἶσται. Erat aliquis etiam amicus, qui eum
libere ac serio moneret, ut aliquanto maiorem, quam adhuc
fecisset, rei familiaris curam gereret, nisi ipsius, uxoris
certe ac filiarum causa; „nam, inquit, nisi tu ipse pro- 260
spexeris, ut, moriens aliquid tuis relinquant, neque ego, ne-
que alii amici, quamvis cupientes, quicquam efficere poterim-
us; quare age, aperi nobis rationum tuarum tabulas, ut
videamus cui parti consulendum sit.“ Ruhnkenius respondit,
de hoc se praesenti satisfacere non posse; absenti per literas
satisfactorum; tum interiecto tempore satis longo, iterum
ab amico admonitus, ei scribit in hanc fere sententiam:
*Quandoquidem mihi sancte promittis, te maiorem curam, me
mortuo, suscepturum; rei facultatumque mearum rationes tibi
exponam. Res meae sunt illae parvae quidem, sed liquidae;
nec habeo multum, nec debeo quicquam; nec aliud addens,
unde amicus de toto negotio certior fieret, et quasi ei satis-
fecisset, ad aliud epistolae argumentum transit. Erat cui
faveret et cathedram in Lugdunobatava destinaret Academia,
quamvis alibi luculentiore conditione fruente. De hoc ei
communis amicus per iocum narrabat, illum eo loco, quo*

*) Apud Stobaeum Serm. III. p. 49. edit. Gesneri. Edit. Grotii
p. 24. qui reddidit: *Vigila, ne quid temere credas; nervi hi
sunt prudentiae.* WYTTENB.

**) In Elogio p. 75. WYTTENB. Nostrae huius edit. p. 27.

***) Orat. Olynth. III. p. 37. E. WYTTENB.

esset, mansurum, quod ibi rem faceret ac senectuti, dum vigeret, subsidia pararet. Tum ipse, *Dii omen avertant*, inquit; *equidem antea semper liberalem hominis animum cognovi*. Omnino videbatur liberalitatem non modo in contemptu, sed in negligentia, divitiarum ponere, nec cogitare, quo ipse esset ad beneficentiam propensior, eo sibi magis providendum esse ut haberet unde aliis bene faceret. Ita illam ingenii aciem, quam in literarum doctrinarumque genere nulla fraus et corruptela, nil pravam falsumque, nullus locus libere spurcius suppositusque latebat, in communis vitae usu res etiam manifestae effugere videbantur; non quod eas cognoscere non posset, sed quod animadvertere nolle. Cuius aie consuetudinis, sive negligentiae, causas si quaerimus, verissimas reperiemus has. Ut ipse natura erat candidus, simplex, apertus; ita et alios esse primum cupiebat, deinde sperabat, denique putabat. Erat liberalis atque adeo patiens in audiendis aliorum sermonibus; quos, etiam quum minime crederet, arguere ac disceptando diiudicare, molestum et illiberale dacebat; ita saepe fiebat, ut alii putarent eum assentiri, ubi iudicium ipse suum cohibebat. Porro, ipse experiendo cognoverat difficillimum esse, vel uno in genere, in quo regnabat, in antiquis literis, iudicare quid verum esset; igitur si in aliud genus egrederetur, eo sibi minus fidebat, et eo magis aliis, minus etiam ipso peritis, credebatur. Veluti Iurisprudentiam adolescens tractaverat, suamque in ea facultatem intelligentissimis iudicibus probaverat editione illa Thalelaei *); postea hanc facultatem adeo non prae se tulit, ut de illa editione nec ipse loqueretur, nec alios loquentes libenter audiret, multosque minime secum comparandos tamen sibi praeferret et aliquo in numero haberet. Adolescens Wittebergae creatus erat *Philosophiae Doctor et Liberalium Artium Magister*; mox in Bataviam delatus, hunc titulum adeo non prae se tulit, ut nemo quisquam rescisceret eum illo honore insignitum fuisse. Quinquagesimo deinde anno, MDCCCXCII, more illius Academiae solenni, in saecularem memoriam impetratae eiusdem dignitatis ante hos quinquaginta annos cum potestate in hac Academia primum docendi, *Philosophiae Doctor et Liberalium Artium Magister de-nuo appellatus est*; haec est formula editi hoc nomine programmat, cuius exemplaria complura, cum honorificis literis ad eum scriptis misit Decanus philosophicae facultatis

*) Vide supra p. 47. WYTTENB. Nostreae huius editionis p. 80.

Fr. Godofridus Aug. Meerheim, V. Cl. Huius item rei notitiam Ruhnkenius non nisi cum uno aut altero communicavit amico. Nimirum, qui sciret quam late pateret philosophiae et liberalium artium munus, haud consentaneum suis moribus iudicabat, titulum profiteri, cuius muneri satisfacere non posset. In circulis ac sermonibus, quorum fere argumentum est de rebus novissimis quibusque bellicis ac civilibus publice gestis, in quibus nemo est quin sapere sibi videatur; in his igitur ad recte iudicandum praecipue valet locos *) terrarumque situs nosse, regnorum rerumque publicarum, causas, constitutiones, formas, commoda, utilitates, necessitudines, foedera, pacta, vires, copias, perspectas habere, omnino civilem prudentiam historicam tenere. Hanc et in Ritteri disciplinā perceperat, et suo postea studio coluerat; tamen, quasi ignarus eius esset, homines de his rebus inepte loquentes, patienter audiebat, et libenter adeo, si quidem iisdem, quibus ipse, partibus faverent, et aliquam in re publica personam gererent. Qui quidem mores proficiscebantur, cum ex naturali quadam animi benivolentia ac modestia, tum ex illa, de qua saepe diximus, facilitate, qua se, ut aliis, ita sibi ipse facilem praebebat. Igitur, posteaquam mentis aciem domi literarum studiis intendisset, his relictis, eam remittere et in communi vita ipse communis esse volebat. Scripseram aliquando **), magnos viros a curis rerum, in quibus excellerent, se ita relaxare solitos esse, ut etiam infra mediocrium captum hominum sapere viderentur. Hic ei locus mirifice placebat; „Huiusmodi, inquit, plane meum est negotium; ego finitis quotidie scholis, munerisque partibus peractis, professorem depono nec foras mecum effero in publicum prodiens, aut amicos invisens; nec facio, quod nonnulli, qui ubique professorem circumferunt et ostentant; ego aequalitatem amo, et inter alios homines unus ex multis esse volo.“ Igitur cunctis iucundus et amabilis erat; admirabilis non item, nisi iis, qui eius ingenii doctrinaeque magnitudinem interius inspicerent: quod pauci poterant, etiam eorum, qui vulgo literati habentur. Quod ad rem faciendam attinet, sero demum, et extremis vitae annis, sensit eius officii necessitatem, fructum eiusdem percipere non potuit: caeterum sibi ipse ignovit. „Fateor, inquit, me in re augenda nec mihi nec aliis satisfacisse; sed quid facerem?

*) Cf. Schneideri Lat. Gramm. Formenlehre I. p. 437. seq.

**) Biblioth. Crit. Vol. III. Part. I. Praefat. p. XLII. WYTTENBACH. Vid. Wytttenbachii Opuscul. I, 225.

Feci quantum potui; si attentior etiam fuisset, nil tamen, quod operae pretium esset, ad summam consilii profecissem. Familia mihi ea est, cui honeste alendae mei quidem reditus vix sufficiant. Aliarum rei faciendae rationum facultas mihi defuit. Sunt qui studiosos iuvenes in contubernio habeant; hoc uti quaestu non potui propter domesticas difficultates. Sunt qui scribendis edendisque libris divites fiant, quod de Ernesto aliisque fertur; hanc mihi viam ingredi non licuit, quippe quam bibliopolae nostri non sequuntur in hoc literarum genere.“ Atque hanc orationem sane nemini non aequo iudici probabat. In libris autem ab ipso editis, pro unico eoque postremo aliquid pretii pactus est, Schelleriano Lexico; fuitque id pretium, nec enim abs re est alios
 265 hoc scire, septingentorum florenorum. Et vero iuvat, quid ipse de hoc labore ad me scripserit in epistola Calend. Ianuar. a. ciorcccxciii, ipsius verbis referre: „Me adhuc exercet ingratus idemque inglorius labor Schelleriani Lexici recensendi, et ad tironum usum accommodandi. Pro qua tamen opera Wyttenbachium meum in Plutarcho edendo imitatus, mercedem exegi. Sero intelligo, vne hucusque ad omnia alia rectius sapuisse, quam ad rem faciendam.“ Caeterum, si quis paulo severior non acquiesceret in illa praeteriti temporis excusatione, sed ulterius ei ingereret, eum quavis alia ratione fortunae uxoris et filiarum prospicere debere; tum ille vultu oculisque fiduciam et indignationem significantibus, *Non deerunt; inquit, amici, qui harum difficultatibus consulant;* ut nemo, non intempestive sapiens, eum amplius urgere, et hac spe reprehendenda senectutis eius tranquillitatem turbare, in animum induceret. Neque vana fuit illa spes *); habuit amicos, qui eam non fallerent; in his Curatores Academiae, qui magna ex parte eam ratam facerent,

*) Honoratissimi cives, quorum in primis in perficiendo hoc negotio valuit auctoritas, fuerunt illi sane literarum non solum amore sed et scientia cogniti. Quattuor erant curatores Academiae; tres, quibuscum Ruhnkenio mihiq. notitia intercesserat: P. L. van de Kastele, Ictus, reip. Senator; Fred. van Leyden, Ictus, reip. Senator; I. G. Hahn, Ictus, Senatorius; quartus H. A. Bake, Medic. Doctor, magistratus municipii Leydensis socius. Senatus causam ab illis ad se delatam tribus mandavit Senatoribus, qui de ea cognoscerent et ad ipsum referrent. Hi fuerunt H. van Roijen; Io. Lublink, vetere mihi amicitia coniunctus, de ingeniis litterisque Belgicis egregie meritus; S. van Hoogstraten. Causa ab his probata, accedente reliquorum Senatorum voluntate, factum est in eam sententiam Senatusconsultum.

WYTTENB.

(d. v. Decembr. criocccxcviii) Senatui reipublicae Batavae persuadentes, ut Ruhnkenii literatam supellectilem, locupletem illam cum optimis libris, tum ipsius adversariis et scriptis, tum vero ineditis veterum codicum exemplis, vindicaret adderetque bibliothecae Lugdunobatavae, pretiique loco vectigal annuum viduae filiabusque duabus, quingentos in singulis florenos, constitueret. Cuius humanissimi et in patriam et in Ruhnkenii domum beneficii caussa, me omnesque bonos Senatui reipublicae Batavae, et Curatoribus huius Academiae, maximas habere gratias, quin haec scribens profiterer, committere haud potui.

Et quod saepe vitae facilitatem in Ruhnkenio praedicavimus, est illa profecto egregia et prope divina felicitatis pars; si quidem ab ea Homerus *) Deos immortales *ῥῆτα ζῶντας* appellavit, et Stoici **), sapientem omnia quam facillime tractare, pronunciarunt. In homine quidem ita intelligitur, ut leni et secundo quasi flatu negotia fluant, in iisque tractandis subeundisque, animo, corpore, agendo, patiando, non plus operae laborisque adhibeatur, quam quantum necesse est ac res ipsa postulat; et in vitae tamquam navigatione velis potius utamur quam remis, ventosque oblatos levi manu et gubernatione in rem nostram convertamus. Haec, a Graecis dicta *εὐκολία*, ut virtus, medium tenet inter duas contrarias vitiositates, *δυσκολίαν*, quae curis nimium, et *εὐχέρειαν*, quae parum afficitur. Ad illam virtutem felicitatemque cum multum valet ipsa cuiusque hominis natura, tum vero plurimum futurarum rerum casuumque, qui inci-

*) Hom. Iliad. ζ, 138. **WYTTENB.**

**) Huiusmodi fuisse Stoicorum *παράδοξον*, cum aliunde colligo, tum e Cicerone in Orat. pro L. Corn. Balbo, 1. — Nonnulli literis ac studiis doctrinae dediti quasi quiddam incredibile dicere putabantur, eum, qui omnes animo virtutes penitus comprehendisset, omnia, quae faceret, facillime tractare. Quod non cum Manutio et Abramio universe ad illud Stoicorum: sapientem omnium artium doctrinarumque peritum esse; sed potius ad peculiare decretum de *εὐκολία* referam. Hanc vitae actionumque facilitatem vocabant item *εὐροίαν*, τὸ ἀκώλυτον, τὸ ἀνεμπόδιον. Et est *εὐροία* ac facilitatis coniuncta potestas; si quidem ex verborum notatione, quam Stoici consectabantur, *ῥῆτα*, facile, venit a *ῥεῖν*, fluere. Atque sic potius Homericum *ῥῆτα ζῶντας*, quam alterum *ῥῆτα ἔγγων ἀπιδόντες*, accipere debuisset Heliodor. Aethiop. III. p. 149. Caeterum *εὐροίαν* Seneca Epist. CXX. ita interpretatur, ut plane cum facilitate conveniat: Hinc intellecta est illa beata vita, secundo defluens cursu, arbitrii sui tota.

WYTTENB.

dere possunt, praemeditatio *); non anxia illa quidvis et appetens et metuens; sed prudens ex iusta rerum aestimatione ac solerti usu profecta, minimumque fortunae committens. Ruhnkenius; qui se his finibus intra necessaria negotia contineret, quae sponte fluerent, et naturale suum iter haberent, de futuro non erat sollicitus, magisque bona omnia sperabat, quam mala metuebat; ad utrumque paratus, censebat molestias non novis molestiis amovendas esse, quemque diem sua et incommoda et incommodorum remedia afferre. Porro, nullum ei tempus a literarum studiis vacabat; semper aliquid agitabat et commentabatur, quod in publicum ederet; hoc quicquid erat, alias curas, certe sollicitudines ex animo abigebat; totus in hoc erat, quasi unum illud sibi subiiciens:

Musis amicus, tristitiam et metus
 Tradam protervis in mare Creticum
 Portare ventis; — **)

Et vero eo magis miranda in ipso fuit illa facilitas, quod magnis eam in difficultatibus perpetuo servavit. Erat illa maxime quidem naturae bonitas, sed et exercitatio consuetudine vim naturae adepta, eaque per omnes vitae partes, ingenii, doctrinae, animi, morum, aequabiliter fusa, apparebat in omni et mentis et corporis actione motuque; spirat etiam nunc in scriptis viri, quorum nullus est locus, sive materiae et eruditionis, sive inventionis et iudicii in inter-
 268 pretando et emendando, sive eloquentiae et orationis in deserendo, cuius praestantia et suavitas non a facilitate, tamquam fonte, fluxerit. Et quod Hirtius ***) de Caesare dixit, alios scire quam bene scripserit, se vero etiam quam facile scripserit; idem mihi videor de Ruhnkenio posse dicere. Vidi eum diu ac saepe, vidi eum in omni vitae munere et actione, in omni literarum studio et commentatione; totum hominum ad facilitatem natum factumque esse, vidi. Sunt qui ad scribendum accedentes, nescio quid, moliantur; in chartis calamisque praeparandis, libris expromendis et ad manum ponendis, totas horas consumant, ac veluti ad oppugnamdam urbem omni se instrumento arment, et quasi vallo cingant; tum totam familiam clamore et convicio ad auxi-

*) Videatur Cicero Tusc. III, 14, 15, 16. WYTTENB.

**) Horat. Carm. I, 26, 1. WYTTENB.

***) Epist. ad Balbum, praemissa libro VIII. de bello Gallico. WYTTENB.

lium ferendum excitent. Alii beati, quorum imagines in tabellis aere expressis, quae librorum titulis praefigi solent, nonnumquam vidimus; sedet dominus in ampla bibliotheca, talari veste indutus, scribens, cogitabundus, severo vultu, Interea famuli literati praesto sunt, scalas admovent scriniis, libros promunt, evolvunt, apertos domino afferunt. Quid dicamus?

Parturiunt montes; nascetur ridiculus mus *).

In Ruhnkenio nil tale. Omnia solus et tacito et facile peragebat; interpellatus, et placide relinquebat opus, et alacriter repetebat; nil temporis subsecivi perire sinens, continuo in bibliothecam se suam recipiens, semper in procinctu et abeundi et redeundi, ad utrumque paratus; laudans Ernestum item factitantem. Sane, qui multos et egregios vult scribere libros, debet temporis, tamquam pretiosissimi sumtus, τοῦ πολυτελεστάτου ἀναλώματος, ut vocavit Theophrastus **), summam rationem ducere, eiusque et utendi aequabilem dispensationem tenere, et perditum promptam compensationem usurpare, diligente et quasi oeconomica accepti expensique comparatione; debet vero in primis facilitate ad pariundum valere, ut brevi tempore multum efficiat. Utrumque habuit Ruhnkenius. Igitur quodcumque ei a necessariis negotiis et privatis literarum studiis ad recreandum animum supererat tempus, hoc libenter tribuebat eiusmodi sermonibus congressibusque, ubi vel ab aliis ipse, vel ab ipso alii discere possent. Nonnumquam, ut fit, invitatus ad vespertinam doctorum hominum sessiunculam, incidebat in ardelionem, qui sibi solus sapere videretur, domi se ad certum quoddam disputandi argumentum parasset, et quasi armaturam instruxisset, tum de eo sermonem iniiciens ac disserens, eruditissimos quosque praesentium lacesseret, et, suo quidem iudicio, in triumpho duceret. Istiusmodi ardelionum impudentiam Hemsterhusius fere silentio repudiabat, Valckenaerius cavillatione eludebat, Ruhnkenius brevi interrogatione confutabat; caeterum, hic quidem, semel iterumque harum sessiuncularum taedio devorato, iis in perpetuum valedixit; satius iudicans, cum aliis confabulari sive doctis sive indocitis, modo in sua arte peritis, et modestis et candidis hominibus, venatoribus, musicis, opificibus, agricolis, similibus-

*) Horat. Art. Poet. 139. WYTTENB.

**) Huic tribuit Diog. Laert. V, 40. Antiphonti Plutarch. in vita Antonii p. 928. A. WYTTENB.

que, a quibus ipse aliquid posset doceri, aut qui ab ipso doceri vellent; horum enim colloquiis tempus cum iucunditatis et recreationis fructu transire, illorum disputationibus cum molestia ac defatigatione perire.

Tale ingenium quali in corpore, tamquam domicilio, habitaverit, haud a proposito alienum sit cognoscere. Naturam hac etiam in parte nactus erat fautricem, quae corpus ei largiretur sanum et firmum; quod, profecto, magni est ad vitae facilitatem momenti. Adolescenti qui fuerit habitus vultusque, supra significavimus. Viro ac profecto aetate, statura fuit ea, quae dicitur, et ut de se ipse loqui solebat, quadrata, propior tamen illa longitudini quam brevitati; membra bene compacta, firma, concinna; valetudo prospera, quae, licet ante sexagesimum annum bis morbo, et ab illo anno subinde ad paucos dies podagricis et chiragricis affectionibus tentata, nullo modo debilitaretur; nisi quod, extrema demum senectute, dextera manus tremorem inde retineret, qui scribendi officio aliquantum obesset. Caeterum, naturae bona studio ac diligentia auxit, Socraticum *) secutus praeceptum, ut corpus haberet non dominum animi, sed ministrum promptumque instrumentum. Puer et adolescens operam dederat exercitationibus, quibus corpus cum ad duritiem et agilitatem, tum ad liberalem habitum vitaeque usum conformaretur, saltationi, equitationi, palaestrae, venationi; quod postea per reliquum aetatis spatium, in omni motu, incessu, gestu apparuit, in quibus decora quaedam inerat facilitas et roboris significatio. Illarum exercitationum unam oblectationis animique causa retinuit venationem, quam ad extremam usque senectutem tanto studio factitavit, ut ampliore eam, quam pro rei familiaris modo, impensa instrumentoque tueri videretur. Et licet universae artis rationem nosset, unice tamen eo genere utebatur, quod longis canibus earumque velocitate capiendi lepore continetur. Hoc unum generosum et Batavae terrae proprium cognatumque censebat genus, idemque eodem modo, earumdemque canum, vertagorum, usu et ministerio frequentatum in Celtica, teste Arriano **): alterum illud a Xenophonte ***): proditum, ad quod canes, sagaces quidem, tamen tardiores adhibentur, lepori retia et plagae tenduntur, sagittae et iacula immit-

*) Xenophon Mem. Socrat. II, 1, 28. Similia in Agesil. V, 2. Cf. Cicero Off. I, 22. WYTTENB.

**) De Venatione III, 3. WYTTENB.

***): In libro de Venatione. WYTTENB.

tuntur, humile et abiectum, Graecorumque ingenio indig- 272
 rum, iudicabat, nec nisi necessitate soli montani excusan-
 dum. Quamquam in hoc recentioris aetatis missili, sclopeto,
 seu tuho ignivomo, tractando tanta dexteritate valebat, ut
 avem quamvis vage varieque volitantem feriret; tamen a
 longo inde tempore repudiaverat huius venationis consuetu-
 dinem, ut ipsis venatoribus temeritate ac negligentia comi-
 tum exitiosam, et ipse praesens aliquando expertus casu fa-
 miliaris hominis, a comite, sclopetum incaute tractante, mor-
 tifera emissionem vulnerati. Igitur non nisi vertagis utebatur,
 iisque nomina ponebat ex praecepto Xenophontis *) Graeca
 disyllaba, sonora, quae facile ad aures canum acciderent.
 Et vero canes ex hoc genere habebat egregias, in iisque
 emendis, alendis, instituendis, nec operae nec sumtui parce-
 bat; hae in venandi societate aliis aliorum canibus palmam
 praeripiebant; ipse eas hortans sectabatur, fossas quamvis
 latas et aquas plenas, quarum ductu frequentiaque agri pra-
 taeque terminantur, transiliens, omniaque artis munera in-
 star promptissimi cuiusque rite obiens et exsequens. Atque,
 ut inter doctos homines princeps literarum celebrabatur, ita
 apud indoctos et venatores venator strenuus victriciumque
 canum dominus ferebatur. Et gaudebat, se hac etiam in re
 similem esse Iosephi Scaligeri, qui in Gallia adhuc degens 273
 item venandi studio deditus fuisset; eiusque vitam conscri-
 bere et Hemsterhusiano Elogio adiungere, aliquando cogita-
 bat. Scriptores etiam rei venaticae Graecos et Latinos li-
 benter legebat, multaque in iis, propter materiae intelligen-
 tiam, rectius acutiusque animadvertibat, quam adhuc factum
 erat, novamque subinde iis editionem destinabat. Sed et
 huius, et aliorum consiliorum, effectum, primo aliae scrip-
 tionem, deinde senectus et mors praevertent.

Nam quum hunc vitae modum cursumque prospera
 valetudine ad aetatis annum septuagesimum et quartum,
 cxcxcvi, tenuisset, ac solitus corporis vigor hac una in
 parte imminui videretur, quod inter ambulandum anhelitus
 aliquanto magis quam antea agigaretur; supervenit mense
 Iulio capitis affectio vertiginosa, cui mox depulsae succe-
 runt indicia hydropis, cum in pectore, tum in pedibus. Erat
 ei medicus et complurium annorum quotidiana fere consuetu-
 dine familiaris, H. Cuipers, vir cum artis scientia, tum eius

*) Ibidem III, 5. WYTTENB.

factitandae solertia et felicitate, in primis celebrer; cuius in dexteritate ac diligentia ita acquiescebat, ut medicum alium desideraret neminem, aut, si forte, hoc ipso auctore, in societatem curationis ei adiungeret. N. G. Oosterdykium, Medici-
 274 cinae Professore, clarissimum doctrinae fama et usu artis virum, sibi et collegio et amicitia valde probatum; qui tunc item, ut in gravissima causa, socius assumtus est. Caeterum, morbus insanabilis ita tolerabilis fuit, ut Ruhnkenius ei sensim adsuesceret, nec ipse se aut aegrotare magnopere, aut in vitae periculo versari, sentiret. Nam proximo autumno aliquoties venatum exiit, ac fossas adeo pristino more transiliit. Hiems deinceps, pectus frigore afficiens, domum tenuit. Sequenti aestate c1010ccxcvii, multum recreatus, plane sibi convaluisse videbatur; ut ad veterem vitae consuetudinem se referret, exeundo, ambulando, agendo; per autumnum etiam venationi aliquid tribueret, sed aliquanto minus quam superiore anno. A venatione, ut subinde solebat fieri, catarrhum retulit, qui antea nil oberat valetudini, nunc ad hydropem accedens, graviores in modum pectus tussi afficiebat. Ipse nil nisi tussim e catarrho profectam cogitans, hiemem domi tranquillo et hilari animo degit, non sine spe sanitatis sub vernum tempus recuperandae. Scripsit ad me d. xxiii. Martii, c1010ccxcviii.: „Animi hilaritas eadem est, quae superiore anno. Sed tussis catarrhalis, senibus infesta, pectus et abdomen ita quassat, ut corporis vires minui necesse sit. Medici tamen nos sperare
 275 iubent futurum, ut verni temporis clementia huic malo medeatur.“ Hae ultimae fuerunt eius ad me scriptae literae. Veni deinde ad eum (d. xviii. Aprilis), ac per quadriduum domi eius fui. Et quod Cato *) narrat, se Q. Fabii Maximi sermone ita cupide frui solitum fuisse, quasi divinaret, id quod evenit, illo extincto, fore unde disceret, neminem; ita ego, quo magis Ruhnkenium aetate progredi videbam, eo magis eius colloquia appetebam; non quasi divinarem, sed quod certo sciebam, eo mortuo fore, unde discerem, neminem; nec adeo, quin essent Ruhnkenio etiam minus docti, a quibus ego discere possem, sed quod eorum nemo tantam, quantam ille, docendi cum facultatem, tum erga me voluntatem, habiturus esset. Igitur legendam ei dedi praefationem ad animadversiones Plutarcheas, ac disputationem

*) Apud Ciceronem de Senectute Cap. IV. WYTTENB.

de spuria auctoritate libelli *de educatione liberorum*; has enim scriptiones legere cupiebat, et ut sibi afferrem iusserrat. Legit eas non solum libenter, sed etiam diligenter; probans vehementer meam sententiam, iudicium de complurium locorum Latinitate accuratissimum exercens, et manu quamvis tremula conscribens. Porro confabulans mesum, interpellatus subinde tussi, monente me, ut post tuasina pectus pulmonesque silentio aliquantum reficeret, ille eodem vigore sermonem repetebat, dicens: *haec non est nisi levis tussicula*. Numquam non colloquia vel de literis, vel de rebus novis bellicis aut civilibus, captabat: semper cum amicis eam invisentibus de suis cuiusque rebus ac studiis loquebatur; narrabat, quem ipse librum proxime editurus, quibus in locis et quibuscum sociis venaturus, quam canem cui officio adhibiturus esset. Si solus erat, habebat fere in manibus aliquem Graecum Latinumve scriptorem, non medo quem animi causa inspiceret, sed quem cogitate legeret. Ac de aliis quidem edendis libris dimittendum esse propositum, in dies magis magisque animadvertibat, subinde dictitans:

Vitae summa brevis spem nos vetat inchoare longam *);

de uno non desperabat Scholiasta Platonico. Illo tempore mihi rursus a Curatoribus huius Academiae offerebatur cathedra literarum humaniorum, eaque universarum, iisdem finibus, quibus eam Amstelodami tenebam. Ego diuturna multorum annorum consuetudine multisque suavitatibus ad veterem stationem astrictus, minus etiam quam antea inclinabam ad illam cum Lugdunobatava statione commutandam; quod in ea mihi prope unica maximaque suavitate, Ruhnkenii luce, carendum esse intelligerem. Nolui tamen penitus recusare, flagitante Ruhnkenio; grave atque adeo religioni ducens, hae spe simpliciter et omnino praecidenda, optimi senis, mihi patris instar colendi, iam iam ex hac vita abeuntis, extremum tempus tranquillitatemque turbare. Negotium vocationis intermissum mox abdicatis **) Curatoribus, instauratum est post Ruhnkenii obitum, iisdem restitutis mense Novembri; quum reciperent, siquidem oblatam cathedram acciperem, se omni studio apud Senatum reipublicae Batavae conaturos efficere, ut caussam familiae Ruhn-

*) Horat. Carm. I, 4, 15. WYTTENB.

**) Cf. quae supra notata sunt ad p. 154.

kenianae, de qua vehementer laborabam, obtineremus. Et fateor, haec unica fuit conditio, qua Amstelodamo abduci possem; nec, nisi ea confecta, abductus sum. Sed haec postea acciderunt. Illo tempore, ut collegam me sibi dari vellet Ruhnkenius, nova ad veteres accedebat caussa ea, quod ita praesens praesenti celeriore certiorumque operam in edendo Scholiasta navare possem. Cumque sciret, duos novissimo hoc tempore meos ferri discipulos in literis egregie versatos, et ornandis academicis cathedris idoneos; alterum Leonardum Guilielmum Mahne, rectorem scholae Amisfurtanae, clarum edita Diatribe de Aristoxeno *); alterum Johannem der Kinderen, nondum quidem illum aliquo munere aut edito libro conspicuum, sed praeclara studiorum et variae simul accurataeque doctrinae laude florentem: horum alterutrum in Graeca huius Academiae cathedra poni optabat, ut haberet collegam, cuius opera manumque in conscribendis animadversionibus ad Scholiastam uteretur. Quamquam in utroque frustra optavit, illo suam stationem huic anteposcente, hoc discere adhuc, quam docere, malente; caeterum iis mox publice commutationibus secutis, ut neuter eorum vocaretur. Neque tamen de Scholiasta edendo spem abiiciebat, certe de eo cogitare non desinebat, frequenter illud usurpans:

Extremum hunc Arethusa mihi concede laborem **).

Interea levabatur pectus, hydropes ad inferiores partes descendente, ortoque inde pedum crurumque tumore; qui si resedisset, ut pedes calcari possent, foras ambulare constituebat, hoc unum ad sanitatem deesse sibi putans. Iam scholas, per hiemem aliquoties intermissas, repetebat, easque bis terve denuo habuerat, quum pedes et crura, abeunte tumore, ad pristinum modum redire viderentur. Hoc ipse signum depulsi morbi esse putabat; re vera erat indicium instantis casus gravioris, hydropes ad pectus et superiores partes adscendente. Nam die undecimo Maii, quum per totum diem consueto more degisset, domi ambulasset, cum suis et amicis eum invisentibus suaviter confabulatus esset, et ad coenam ei vel sopor obreperet, vel cogitatio minus quam antea praesens constaret, tempestive ad quietem se

*) Amstelodami, forma oct., typis Petri den Hengst. A. СІДІОССХІІІ. WYTTENB.

**) Virg. Eclog. X, 1. WYTTENB.

dedit. E qua solito maturius, ac primo diluculo, evigilans, solus surrexit, quod alias iuvante famulo faciebat, et in sella 279 consedit, dicens sibi minus bene esse; iubet maiorem filiam vocari; haec advolat continuo; ille interroganti nil respondet, quod intelligi posset; apparent alienatae mentis indicia; verba excidunt Graeca, Latina, alia non magis intellecta; nutu manibusque significat, velle se in lecto reponi; reponitur, ac dum tollitur ac transfertur, ultimam edidit vocem, significans caput sibi dolere; positus iacuit quietus, immotus, sine sensu; certe sensus indicia nulla exstabant. Venientibus mox medicis visum remedia adhibere; adhibita cum alia, tum vesicatoria, tum vero hirudines temporibus admotae, frustra fuerunt. Quo cognito, visum non diutius torquere morientem. Qui, ut semel in lecto positus erat, ita per duos dies duasque noctes, in febris quamvis magna, tamen in stupore et, ut diximus, sine motu sensuque iacens, die decimo quarto Maii, hora vespertina decima, expiravit; ut plane, quod de Gorgia fertur, eum frater patri, somnus morti, tradere videretur.

Ergo illa naturae facilitas et *ευκολία*, quae Ruhnkenio fons morum actionumque exstitit, eadem ei ad extremum perpetua fuit vitae comes; eadem ei et *εὐθυμία*, et *εὐηϋπλασία*, et *εὐδαιμονία*, vel adiutrix vel effectrix fuit; eadem et vitam ei hilarem, et senectutem tranquillam, et mortem 280 placidam reddidit. Ac de senectute quidem sua poterat idem praedicare, quod moriens ille apud Xenophontem *) Cyrus, nulla eam in parte infirmiores esse iuventute. Sustentabatur iisdem, quibus antea, studiis; integra erat corporis firmitas et agilitas, acies oculorum auriumque integra; menti constabat, et ingenii acies, et memoriae fides, nec modo constabat, sed augebatur adeo quotidiana meditatione. Porro, quae fere caussae apud plerosque obsunt placidae morti, corporis dolores, sollicitudo de suorum fortunis, metus rerum post hanc vitam; harum in eum nulla cadebat. Morbum ac dolores vix sensit. De suorum fortunis animo fuit fidente et securo. Mortem adventantem, ut naturae necessitatem dudum mente praeceptam, tranquillius tacitusque expectabat. Et, ut in aliis vitae negotiis, quid cras et postea futurum esset, non magnopere curabat, eaque et praesentia

*) Cyropaediae VIII, 7, 3. quem locum memorat Cicero de Senectute cap. IX. *Ῥῦτην*.

et venientia leviter ac placide, solitaque sibi vel facilitate vel securitate tractabat; ita, quid post hanc vitam ipsum expectaret, nec sollicitabat eum, nec angebat; acquiescebat in Socratica ratione, cuius illum in primis redditum a Cicerone *) locum et tenebat et subinde usurpabat: *Non enim temere nec fortuita sati et creati sumus; sed profecto fuit quaedam vis, quae generi consuleret humano, nec id gigneret aut aleret, quod, cum exantlavisset omnes labores, tum incideret in mortis malum sempiternum; portum potius paratum nobis et perflugium putemus. Quo utinam velis passis pervelhi liceat. Sin resstantibus ventis reiiciemur, tamen eodem, paulo tardius, referamur necesse est.*

In hunc Tu portum, o Ruhnkeni, iam pervectus, iam tutam tranquillamque sedem in beatis beatorum regionibus obtineas. Nos, qui eodem tendimus, et adhuc in huius vitae fluctibus iactamur, Te et virtutum tuarum meditatione, et bene factorum grata recordatione perpetuo celebrabimus.

*) Cic. Tusc. I, 49. WYFFENB.

III.

E L O G I U M

IOHANNIS MEERMANNI,

NATALIUM SPLENDORE, ARTIUM DOCTRINARUMQUE
SCIENTIA ET HONORUM
AMPLITUDINE CLARI

A U C T O R E

HENRICO CONSTANTINO CRAS,

ORDINIS LEONIS BELGICI EQUITE, REGII
INSTITUTI SOCIO AC IURIS
PROFESSORE.

PRAEFATIO CRASSI.

L. S.

Dixit aliquando Cicero *), mortuorum vitam in memoria vivorum positam esse. Hanc memoriam, hanc veluti vitam nos debere Iohanni Meermannno existimamus; neque ipsi tantum Viro eximio, sed patriae, civibus, universaeque eruditorum reipublicae, quibus egregia Viri doctrina, studia, labores profuerunt; ac iuventuti pariter, quae sic habeat documentum, in illustri positum exemplo **), quod intueatur, ad quod intendat animum, a quo petat quod aemuletur, et discat inprimis, qua via, quibusque tanquam gradibus ad tantam gloriam ascendatur. Etenim, aut me suscepti officii amor fallit ***), aut non oppido multi sunt, qui, in magna opum abundantia, plenaque vitae libertate, moribus tantam temperantiam attulerint †) litterisque tantum decus ac dignitatem. Neque, ut verum loquar, minus animum movit consideratio, fieri ††) nimis saepe, qui de se ipsi magnifice sentiant, seque iacent fidentius, horum ut arrogantia sic imponat impruden-

*) Philipp. IX, 5. init.

**) Imitatus est Livium in praef. 10.

***)) Expressit eiusdem sententiam ibid. 11. *Ceterum aut me amor negotii suscepti fallit, cet.*

†) *Temperantiam moribus afferre* hoc sententiarum nexu mire dicitur. Fortasse hoc sibi voluit scriptor: *tanta temperantia in moribus fuerint, litterisque tantum decus ac dignitatem attulerint.*

††) *Consideratio, fieri.* Sic soloece dicitur. Non enim potest infinitivus a substantivo pendere in tali orationis contextu. Neque vero appositio est, quia ipsum illud *fieri* non est *consideratio*, sed *consideratione* animadvertitur. Dicendum igitur erat: *consideratio, qua edocemur, vel qua animadvertimus, vel tale quid.*

tibus, ut hi ad coelum istos ferant, dum iidem interea alios modestiores temere pro iis habent, quibus aut industria, vix doctrinae mediocris, aut natura, vulgaris solum ingenii modum sit largita. Et vero Meermannii sinceritas, pudor atque ingenuitas effecisse mihi videntur, ut, qui propius virum scriptaque eius cognovissent, eos magna moveret admiratio, cetera vero turba non multum de eo praeclari suspicaretur.

Sed est forsitan aliquis, qui me, huius officii difficultate verecundiaeque, censeat oportuisse tardari, Non equidem diffiteor, difficiles partes esse, quas suscepì, et qua solent homines opinionum esse varietate et inconstantia, multis reprehensionibus, argutiis captionibusque expositas. Verum, nisi impedimenta superanda sunt, languent fere vires, quas quantulascumque meas eximiarum Meermannii laudum excitavit recordatio. Atque hic potissimum mihi dubitanti moram tarditatemque excussit Io. Petri Wickevortii Crommelini, propter ingenuam, liberalem nobilemque indolem, familiari mihi amicitia coniuncti, cohortatio. Hic vir eximius, quem ingenii vis, et rerum usus atque intelligentia ad procerum regni Belgici consessum, virtutesque ad equestrem Leonis Belgici ordinem adiunxerunt, Atqui, inquit, Crasse, Hugonis Grotii tu quidem laudationem scripsisti, a regia Suedorum academia comprobata; qua palma, qualicumque demum, (neque enim tantum mihi sumo, ut hac de re statuam) hoc saltem obtinuisti, ut, cum Batavorum praeter te nemo alius, et quinque tamen alienigenae, docti viri, in certamen descendissent, tu non Grotii quidem gloriam auxeris, (quid enim tanto viro adiici gloriae ab ullo mortali queat?) sed, ut communis patriae nostrae honorem dignitatemque, non voluntate

solum; verum exitu quoque tuitus sis. Quippe enim non plane nullum fuisset dedecus, si, ad maximi Bataviae decoris ornamentique laudes celebrandas, extranea etiam, (quod ipsum iam pudet satis) academia invitante, nemo unus e Batavis in palaestram processisset. Tu item, ait, Diderici Adriani Walraveni, Orientalium litterarum professoris et collegae tui memoriam oratione funebri honestavisti. Atque haec quidem, ita pergit, ea de causa sola libuit commemorare, ut intelligas, non esse, cur hoc scribendi genus nos tibi novum plane, penitusque inusitatum existimemus. At vero, inquam, Crommeline disertissime, belle tu quidem loqueris, et ad causam, quam cupis, persuadendam accommodate. Sed vide tu, sodes, etiam atque etiam, ne tua te fallat solita humanitas, nimiusque erga amicum favor studiumque tibi fraudi sit. Etenim oblivisci mihi videris, post conatus illos cuiusmodicumque meos, viginti annorum decursum ad meam aetatem accessisse, ut ab octogesimo iam anno prope absim. At contra ille: Hoc equidem probe memini; sed, ut ingenue dicam, quae tua nondum a litterarum studiis ad otium devexa aetas est *), minime mihi animum mollivisse tuum videtur. Quid multa? Hisce similibusque rationibus usus vir facundus, mihi persuasit, ac, nisi perficiendi spem fecit, experiundi certe attulit voluntatem. Accessit quoque haec cogitatio, ad sinceras laudes haud magnam vim orationis vehementiamque necessariam esse, neque petitos ab ingenii ardore **) vel artis machinationibus

*) In hac verborum structura dicendum erat: *sed ut ingenue dicam, aetas tua, quae nondum — devexa est, minime cet.*

**) Quae ab ingenii ardore petita in oratione lucent, non video, quomodo *flosculi* appellari possint. *Lumina* potius dicenda esse videntur.

flosculos flagitari, quod neutrum genus profecto a serie sit expectandum; sed orationem sufficere simplicem, aptam, accuratam, dilucidam atque eiusmodi, quae non labefactet auctoris fidem, sed corroboret religionem. Haec denique spes erexit animum, quae laudationi deesse vis, decus, elegantia ac nitor videntur, ea vitia datis ad spectandum viri laudati virtutibus compensatum iri.

Postremo ne haec quidem praetermittenda. Primum, si quis fortasse longius hoc elogium putet, ei spero secus visum iri, quam primum vitam viri, et tempora, quae vixit, quae gessit varia munera, multiplicesque peregrinationes, ac scriptorum ingentem numerum consideraverit, quorum natura, vis, ratio, praestantia, omnesque virtutes aut noxiae, uberius erant explicandae. Deinde, haud nescivisse me scribentem fateor, Ionam Wilhelmum Tewaterum, virum clarissimum et inprimis doctum, Meermanni vita diligentius enarranda occupari. Sed, praeterquam quod nostra utriusque, ut autumo, valde ratio dissidet, Tewateri praeclara narratio Belgice scripta, fortasse minus Belgii fines egredietur. Quo magis mihi faciundum putavi, ut Meermanni laudes, qui peregrinationibus scriptisque suis omnium terrarum eruditus innotuit, communi omnium doctorum lingua, Latina videlicet, celebrarem. Sanequam huius linguae, ut tota Europa inter se de doctrinis communicarent omnium gentium eruditi, maioribus quondam, Erasmi, Melancthonis, Scaligeris, Grotiis, Vossiis, Salmasiis, Cartesiis, Newtonis, Leibnitiis, Boerhaviis, ceteris, constans mos et usus fuit; quem ut nunc, in magnum disciplinarum artiumque detrimentum, hodie negligent fere eruditi, ignavia, socordia imperi-

tiaque fecerunt. At hic tamen usus ac mos maiorum, ut, ad veram doctrinarum artiumque amplitudinem atque incrementa tuenda, redeat, nos summis votis exoptamus; utque ita fieret, Commentatione de huius rei laude ac necessitate, regii Instituti *) classi, quae philosophiae litterisque antiquis amplificandis industriam suam studiumque consecrat, tradita, brevique vulganda, enixe elaboravimus. Dab. Amstelædami a. d. xv. Mart. MDCCCXVII.

*) Magis Latine dixisset: *regiae doctrinarum Academiae*, sive simpliciter: *regiae Academiae*. Sed quum Batavi litterarum universitates *Academias* appellare soleant, vitandae ambiguitatis causa aliud nomen faciendum erat huic societati litterariae. Sed *institutum*, Gallicum nomen, vitandum erat.

ELOGIUM

IOHANNIS MEERMANNI.

Accidit raro, ut, qui vel natalium splendore fulgeant, vel opibus abundant; rarius, ut, qui utriusque hisce fortunae bonis fruantur, in litterarum studia sic incumbant, ut hunc sibi praecipuum vitae degendae cursum deligant; multo autem rarissime, ut in tam fortunata vitae conditione doctrinae artiumque amor, veluti hereditarium bonum, a patre ad filium transeat. Enimvero haec cuncta bona, cum generosae stirpis splendorem, tum amplitudinem divitiarum, tum maxime a patre acceptam eruditionis cupiditatem, haec, inquam, bona in Iohanne Meermanno, ita coniuncta cumulataque conspeximus omnia, ut non sorte duntaxat beatus, non natalibus solum illustris, sed, quod multo pluris aestimandum est, propria laude fuerit egregius.

Gente antiqua natus est Iohannes Meermannus, quae iam inde a seculo usque quarto decimo in Hollandia, primum Delphis, deinceps *) Lugduni Batavorum, praecipuis honoribus excelluit. Nam, ne superiores ex generosa stirpe memorem, atavus Iohannes Meermannus, Gerardi filius, post annum cxcxccliii. senator et consul Leidae, anno eiusdem seculi lxxvii. cum Borelio, reipublicae Batavae legato, in Angliam collega profectus, iterumque quinque **) annos post ad eandem gentem legatus missus, aliisque dehinc muneribus functus est. Pari modo abavus Gerardus, Iohannis filius, Leidae senatoriam et consularem dignitatem praeclare sustinuit, et Hollandiae collegio, quod ineundis subducendis-

*) Cf. quae supra notavimus ad p. 10. Nunquam enim *deinceps* idem significat, quod *deinde*, *postea*; ubique habet notionem seriei non interruptae adiunctam. Nam quem Schützius locum (doctrina partic. L. L.) e Cicerone (Fin. III, 20.) affert, paullo aliter is accipiendus est, quam Schützius putabat.

**) *Iterumque quinque.* Cf. nos ad Plauti Captiv. Dicendum erat: *et iterum quinque annis post.* Nam hoc quoque non satis recte dicitur: *quinque annos post.* Dicendum: *post quinque annos vel quinque post annos vel quinque annis post.*

- que rationibus publicis praeerat, ascriptus, anno praeteriti seculi decimo mortuus est. Huius filius Iohannes Gerardus, 3 similiter senator Leidensis rerumque Indiae Orientalis moderator, reliquit Gerardum, Iohannis filium, natum superioris seculi anno xxii., nostri Meermanpi patrem: Hic Gerardus pater civitati Rotterodamensi a consiliis fuit, annoque cxcxcclix. cum Borelio et Pollio collegis ad Anglos legatus missus questum de iniuria navesque contra ius fasque captas repetitum. Tandiu et per omnes gradus una continuatione permansit in ea stirpe magistratum honos et decus. Postmodum Gerardus, deposito consilarii Rotterodamensis munere, eorum collegio ascriptus, qui venatui Hollandico praeerant, Hagam Comitum migravit, ibi sedem rerum ac fortunarum collocavit, magnaeque fama celebratam bibliothecam suam instruxit, quam inprimis auxit emtis Lutetiae Parisiorum manu scriptis codicibus expulsorum Iesuitarum. At horum codicum partem, quae ad Francici regni pertinebat historiam, restituere ita illum coegit Ludovicus xv., ut nihil soluti pretii, sed solum sancti Michaelis equitum decus Gerardo Meermannno tribueret. Neque igitur vir ille eximius, quod ceteri, quos fortuna divitiis locupletavit, solent, foedae se segnitiae dedit; sed cum aliis egregiis scriptis, tum Iuris Romani et Canonici Thesauro, ac praesertim Originibus typographicis vulgandis *), nomen suum per totam Europam sic illustravit, ut anno cxcxcclix. propter insignem doctrinam, eximiaque in litteras merita, a Iosepho II. in imperio Romano Germanico Ius ac decus nobilitatis acceperit **). Hic Meermannus matrimonio sibi iunxerat puellam honestissimam, Mariam Catharinam Buisiam, cuius pater Abrahamus 5 Buisius ab actis fuit eorum collegio virorum, qui rationibus sumptuariis universae Reipublicae administrandis erant praepositi, ex quo coniugio natus est noster Iohannes Meermannus, qui praeclari patris cum eruditionem tum vitae decus atque honestatem, bonarum litterarum insigni scientia omnibusque animi virtutibus aut aequavit aut superavit.

*) Quam Laurentio Kostero asseruit GER. MEERMANNUS gloriam, ad summae evidentiae firmitatem nuper adduxit IAC. KONING eximia sua scriptione: *De Origine, Inventione, Emendatione atque Perfectione artis typographicae*; quam, quae Harlemi floret, artium doctrinarumque societas Hollandica, aurei praemii decoravit honore. CRAS.

**) CHRIST. SAXII Onomast. Litter. Part. VII. p. 42. — p. 45. — et *Encyclop. Ebrodunensis* Supplem. Tom. ult. p. 797. CRAS.

Viri dies natalis incidit in ipsas Kalendas Novembres, anni MDCCCXIII., id est in eorum temporum felicitatem, quibus maximo splendore fulgebat Belgii foederati Respublica, cumlata almae pacis bonis, amplo navigationis et mercaturae, artium opificiorumque reditu; florente utriusque Indiae prosperitate; tum etiam, quod praecipuum est, eorum, qui summae rerum praeerant, intus *) sapientia ac moderatione, magnoque foris apud exterarum gentes honore atque auctoritate.

Vix quatuor annos natus puerulus primis litterarum rudimentis linguaeque Francicae initiis Croisseio cuidam Hagae 6 comitum erudiendus traditur, ubi praecox ac docile ingenium mature ad frugem venit. Quam virtutis indolem comperiens pater filiolum in Rotterodamensium scholam Latinam mittit. Hic enituit subito in adolescentulo summa discendi condiscipulosque vincendi cupiditas, ut aetatis suae primos antecederet, et de maioribus natu ei nemo facile anteferebatur.

Saepe ad teneram plantam, quamvis e felici caule aut semine proguatam, bene tuendam et ad idoneam firmitatem pulcritudinemque evehendam, hortulanorum **) multa opera industriaque opus est: neque secius ad puerorum institutionem fere requiritur, qui regat arte et cura, qui impellat, qui instruat. Sed Meermannus adolescentulus sua sponte magis propriaque indole, quam disciplinae impulsu ad laudem processit. Itaque non diu in tirociniis moratus est, sed post tres annos in ludo illo oppidano transactos, praecceptorum accepit Beckelium, Helvetium, virum probabiliter peritum, qui eum Graecas Latinasque litteras, Geographiam 7 similesque artes doceret; geometriam vero algebramque accepit a Struickio, celebri istac tempestate mathematico.

Hic Struickius, quamvis celebris mathematicus, pro eo habebatur, qui non valde astrologiam aspernaretur. Itaque ab eo sciscitatus est aliquis, qui maturum pueri Meermanni ingenium admirabatur, quid de eius indole, habitu, virtutibus, vitiis, fortuna, et quae reliqua vulgo cuiusque hominis fato contineri creduntur, e natali die sideribusque, secundum

*) Domi rectius dicitur. Nam intus de rebus intra patriam gerendis nusquam legitur, quod sciam.

**) Cellarius Antibarbar. p. 117. *Hortulanus* necessarium magis quam antiquum verbum, quo ante Antoninos nemo superstitionis scriptorum usus fuit. Olitor dicebant antiqui, sed significantius est *hortulani* vocabulum, quod Apuleius lib. IX. et X. et Macrobius lib. VII. 3. nobis reliquerunt. Adde eundem Cellar. Curar. pester. p. 188.

Chaldaicas rationes, auguraretur. Non ille quidem, quod eiusmodi hariolorum astrologicorum natalitiis notationibus fidem haberet, sed quod in hac vana vulgi opinione tentanda *) nihil inesse periculi arbitraretur, avidusque esset cognoscendi, quam rationem is quoque astrologus, num vagam, qui eorum mos est, an certiore aliquam ac definitam teneret. Pigeret nos sane, quid praedixerit Struickius, non comperisse, nisi inanem totam hanc artem putarem, quam
 8 miramur magnopere celebres etiam mathematicos professos esse. Etenim plurimis, uno eodemque fere tempore natis hominibus, dissimiles naturas, mores, ingenii vires, vitaeque omnis cursus fuisse, usus et experientia cumulatim docent. Accedit, etiamsi ea omnia fato fieri demus, idque fatum rursus ex siderum certa serie, ordine et collocatione pendere credamus, fieri tamen, propter horarum momentorumque adeo diversis locis diversa indicia, non posse **), ut parentes verum temporis, quo nascantur liberi, punctum satis certum, id est, mathematica ratione definitum sciant, designentque astrologis; quorum iccirco, quippe verum astrorum natalitiorum ordinem situmque, qui singulis momentis constanter progreditur, ignorantium nulla certa divinatio, sed levis hallucinatio debet putari magnaue temeritas. Sed ex hac digressionem in viam.

Paullulum iam nobis retrogradiendum est, ne praetermittamus, dum in schola Latina adhuc versaretur Meermannus, hunc decem annos modo natum puerulum, Molierii comoediam, quae matrimonium vi contractum inscribitur, Belgice traduxisse, inscioque patre, typographo dedisse vulgandam. In quo puerilis aetatae conatu nemo praeter Vasium praeceptorem ei operam aliquam navaverat.

Linguarum initiis rite perceptis, aetatis anno quarto decimo, cum famulo, Erbioque, adolescentiae duce, Lipsiam missus est, ubi cum aliis nobilibus adolescentibus apud Ernestium, virum clarissimum, in convictu fuit. Hic in historia, in Graecis Latinisque litteris, in antiquitatis doctrina, in rhetorica, philosophia, mathesi, ceterisque honestarum artium studiis eos sibi auctores delegit, qui bene cogitandi scri-

*) *vulgi opinionem tentare, quomodo dictum h. l. sit, non video. Fortasse vulgi opinionem accepit pro re, quae in vulgi opinione est posita, pro superstitione; unde locutionem ita efformavit, quemadmodum dicitur fortunam tentare, spem armorum tentare.*

**) *Accedit sequente infinitivo inauditus. Scribendum erat: Accedit, quod — fieri — non potest.*

hendique fama florebant, nimirum praeter duos Ernestes, Gellertum, Reiskium, Ebertum, Garvium, Bellium, Huberum, reliquos, quibus sic operam dedit, ut educatum iam ad humanitatem pectus, porro nunc pulcherrimis cognitionis ac sapientiae praeceptis aleret atque ornaret; quod ei successit 10 tanto felicius, quod eius animum patris famae perpetua cogitatio ad similem gloriam excitabat infinitaque tenebat discendi aviditas, quae vix satiaretur. Audiendi vero sedulitati constantem adiunxit meditandi auditaque explorandi diligentiam. Quo factum est, ut in hoc doctrinarum veluti mercatu non tantum ad summam rerum scientiam proficeret plurimum, sed ut ~~no~~reret quoque celebrium quorumvis virorum amicitias, quae, humanitate placidoque animo ac praecipuo disciplinarum amore contractae, quantum e consuetudine familiari utilitatis ei attulerint, facile est ad existimandum.

Ad talia tantaque praesidia adiumentaue accedebant rei familiaris opportunitates, quae hoc ei praestabant, ut excurrere subinde Dresdam et circumiacentes ad regiones posset. In quibus itineribus contigit Meermanno, ut, qui electore Saxoniae ex ephebis excedente dies festi celebrarentur, iis interesset, et quindecim annorum adolescens ad colloquii cum electore iuvene honorem comiter intromitteretur. Se- 11 quente anno similiter aliquantum temporis profectionibus impendit urbesque vidit Wittenbergam, Berolinum, et Potsdamum, ubi rogatu Legati Belgici ei aditus ad regem Fridericum Magnum regiamque familiam est concessus, venitque etiam in Busschingii, Ramleri aliorumque virorum clarorum notitiam.

Huius anni c^oriaccclxix. autumno per Hanoveranum electoratum, ubi Munchaussenum Gottingensis academiae conditorem atque curatorem salutavit, rediit post longum intervallum ad *) Hollandiam parentes visendi causa; sed rediit hoc consilio ac mente **), ut brevi Gottingam proficisceretur, disciplinarum studia persequendi amplificandique gratia. In hac celebri urbe apud Michaellem habitavit, sed duce studiorum Heynio in primis usus est, ac multis a viris doctis Selchow, Gatterero, Achenwallio, Puttero, ceteris praeter Hispanicam Italicamque linguas, multas disciplinas, historiam,

*) Scribe: in *Hollandiam*. Cf. quae diximus ad p. Batavae edit. 20.

**) hoc consilio. Supervacaneum erat, mente addere. Cf. quod paullo post sequitur notatum.

archaeologiam, numismaticam, heraldicam, diplomaticam, 12 prudentiam civilem et statisticam, quam nunc vocant, aliasque doctrinas et artes accepit ceterisque exercitationibus navavit operam, quibus liberalis educatio iuvenis nobilitate aegre careat. Biennium fere in hac academia cum esset commoratus, post peregrinationes quasdam reversus est iterum in Hollandiam, hac mente ac proposito *), ut in celeberrima Leidensium academia iuvenilibus studiis extrema manus accederet.

Heynii, Ernestii aliorumque celebrium doctorum institutionibus satis ad scientiam excultus et politus iam idoneum tempus rebatur Meermannus severiorum maxime disciplinarum studiis obsequendi. Itaque Leidam concessit, ubi, qui magna fama celebrabatur, Ruhnkenius eum privatim litteras Graecas, neque minus celeberrimus Valckenarius historiam patriam docuit. Ab Allemando accepit physicam, iurisque Romani prudentiam a Voorda. Pestelium, peritissimum virum, bis audivit Grotii opus immortale De Iure belli ac pacis iucunda gravitate explicantem, itemque Ius publicum, tam Germanici imperii, quam reipublicae Belgicae interpretantem eruditissime. Privatim quoque Pestelio, Bielefeldii politicam doctrinam exponenti, operam dedit. Quos viros, academiae Batavae istac tempestate ornamenta, perinde ac Gottingae Lipsiaeque doctores, eo nominavi libentius, quod pro nihilo non existimandum esse, neque parum ad vitam referre puto, a quibus praeceptoribus quisque vir illustris ac literis ipse clarus profecerit. De reliquo **) hisce etiam Leidae praeceptoribus Meermannus magna audiendi assiduitate, morum iucunditate, doctrinarumque progressionibus ita valde placuit, ut primum illorum familiari uteretur consuetudine, quae eius naturalem decori atque elegantiae sensum haud parum acuebat; deinde, ut eum abeuntem illi honorificentissimis laudum testimoniis ornarent. Meermannus autem reputans, maiores suos civitatis Leidensis publicas res, cum senatores tum consules gubernasse, ante discessum 14 curavit, ut civis assumeretur Leidensis, quo sibi pariter in hac urbe ad honorem aditum pararet.

*) Male additur *ac proposito*. Tum inconsequens est locutio. Sequi enim debebat: *extremam manum admoveret*, si rei ratio hoc pateretur. Saltem *accedere sineret* vel tale quid ponendum.

**) *De reliquo*. Rara apud antiquiores formula, sicut *de caetero*. Sed cf. quae infra notata sunt ad p. 249. Tirones imitari non iubeam.

Interea temporis factum est, ut pater, qui instaurandae *) sanitatis ergo Aquisgranum erat profectus, ibi ad **) diem xv. Decembris superioris seculi anno lxxi. moreretur. Filius tristis, demissus, afflictus, moerentibus bonis eruditisque omnibus, transtulit exuvias Leidam ac deposuit in proprio stirpis antiquae sepulcro, cui postea ex Royeri inventione monumentum est impositum, quod Heynius elogio ornavit. Filius pie lugebat patris excessum e vita; sed hunc luctum, quamvis gravem, temperavit tandem consolataque est cogitatio, virum eximium, qui praeter magnam virtutis et litterarum famam, tot tantisque florentis fortunae bonis fruitus esset, ad beatioris sedis puriora gaudia transiisse.

Posthac cum pietati fecisset satis, et iam in eo esset, ut decursis academiarum spatiis de finiendis tandem iuvenilibus studiis cogitaret, Leidae iuris utriusque candidatus est factus, 15 et invisit prius Hollandiae partem septentrionalem, civitatem in primis Amstelaedamensem; mox sequenti hieme Hagae comitum se totum scribendae disputationi dedit, qua iuris doctoris dignitatem consequeretur. Hoc specimen iuris publici De solutione vinculi, quod olim fuit inter S. R. imperium et foederati Belgii respublicas, a. d. xiiii. Maii anni ciorccclxxiv, palam ex cathedra sic defendit, ut ingenii vim, consummatae doctrinae subtilitatem et dialectice disceptandi promptam solertiam omnibus auditoribus probaret. Primum hac scriptione erudite disputat auctor de antiquo, qui Belgium olim cum Germania devinxit, nexu; deinceps ***) de mutatione huius antiqui vinculi per pactum Augustanum anno ciorcxlvi. praetera de modo, quo laxius hoc vinculum, quod inter Germaniam et Belgium ex pacto Augustano supererat, finitum sit: ac tandem, hunc quoque nexum a Belgis iure solutum esse. Hasce studii ac laboris, virilis potius quam iuvenilis primitias commendat ordo, argumen- 16 torum gravitas, eruditionisque maior copia, quam pro illa aetate. Itaque omnium peritorum non comprobationem modo, sed admirationem meruit haec dissertatio ac reportavit. Iam in publicam eruditorum notitiam cito prodire scriptor; iam cuncti augurari docti viri, quantum fructus utilitatisque

*) *Instaurare sanitatem* qui dixerit, scire velim.

**) Dicendum erat: *ante diem*, sive per compendia: *A. D.* Cf. Cellar. *Antib.* p. 190. Ubi cumque in libris impressis in eiusmodi formulis ad legitur, corrigendum. Codices manuscripti non nisi ex male intellecto compendio *A. D.* ita exhibent.

***) Cf. quae supra diximus ad ed. Batavae p. 2.

a tali iuvene aliquando expectari possit. Quam spem exitus egregie confirmavit.

At Meermanno non satis esse videbatur in litterarum strenue incubuisse studia, multiplicemque in omni genere sibi doctrinam comparasse, sed contra, quod res est, existimavit, multum hominum usum, et complurium ac variarum rerum sibi cognitionem necessariam esse, quae bona domi intra parietes aut in scholis haud quisquam facile nanciscatur. Itaque, ut valedixit academiae et Lugduno Batavorum, confestim apud animum constituit, Europae cultiores ab humanitate nationes adire, ut rerum sibi ampliorem intelligentiam compararet, humanaeque naturae rationem vitaeque varietatem perspiceret dilucidius.

Omnino saepius quidem apud viros intelligentes haec nata fuit dubitatio, plusne detrimenti an utilitatis peregrinationes haberent; etenim sic augeri sane quidem doctrinam, exacui quoque vim ingenii, diversarumque gentium hominumque mores animadverti; at e contrario haud raro evenire, ut perplaceant externa; ut peregrina extollantur; ut vituperentur omnia domestica et sordeant; ut patrii et aviti corrumpantur mores selumque natale fastidio sit. Verum aliter longe rationes subduxit Meermannus, et recte sane. Etenim discendi studio susceptis prudenterque institutis moderatisque peregrinationibus hominum peragramus animos *), eorumque sensus ac mentes pertractare discimus; ita cognoscimus opinionum, inclinationum, morumque apud varios populos dissimilitudines earumque causas; ita augemus aut perficimus eam rerum omnem doctrinam, quam in scholis

18 ex doctorum sapientiumque virorum institutionibus ac praeceptis antea hausimus; ita denique perspicimus, quae propensiones animi ab ipsa hominum natura, perpetua illa et constanti, profectae, necessario ubique pares eademque sint, quae contra, sive ab aeris temperatione, sive ab educandi vivendique consuetudine, sive ab aliis causis natae, cuiusque gentis praecipuae sint, singulares ac propriae. Neque hic praetereundum est, quae in Italia, Francia, Romae, Lutetiae aliisque in urbibus ac regionibus reperiuntur, antiquarum artium reliquiae, statuae, signa, tabulae pictae, vasa caelata, anaglypha, quantum ea omnia opera alant in-

*) Cicero de Orat. I, 51. *Sed ita peragrat per animos hominum, ita sensus mentesque pertractat, ut non desideret philosophorum descriptiones.*

genium, liment *) iudicium acuantque mentem ad pulcritudinis sensum atque elegantiae, quam qui vituperent, stipites sint atque trunci necesse est, non vero homines. Quam ob rem nos laudi damus Meermannō, quod peregrinandi studio obsecutus est, cui indulgendi commodeque satisfaciendi amplam ei copiam libera vitae conditio reiūque familiaris ratio faciebant.

Antea, dum Lipsiae morabatur, Berolinum iam et Dres- 19
dam obierat. Nunc vero cum Erbio, non illo adolescentiae amplius moderatore, sed itinerum comite, magnam Britanniam perlustravit viditque Londini Paolum, Pringlium, Bankium, Hunterum, Solandrum aliosque viros fama illustres. Oxoniae una annuos antiquae academiae dies festos celebravit; Edinburgi Humium invisit; Glasguae aliisque in locis equorum certaminibus adfuit. Ex Anglia navigavit in Franciam, ubi Remis interfuit religiosis sollemnitatibus, quibus Ludovicus XVI., splendida magnificaque pompa, in cathedrali templo d. xi. Iunii c1710ccclxxv. Rex fuit inauguratus. Postquam denique, quaecumque Lutetiae cognitu digna sunt, magna sciscitandi cupiditate perscrutatus, ac Lalandii, Villoisoni, aliorumque clarorum hominum, quos inter Bocagia, illustris matrona, fulgebat, frequenti usus consuetudine esset, reliquam Franciam, Helvetiam, ubi Gesnero, Lavatero, Bonnetoque cognitus fuit, Italiamque peragravit, Romaeque tempus aliquod cunctatus est **). Ab hac urbe cum devenisset 20
Neapolin, Hamiltono, antiquitatis scientia nobili viro, innotuit, Vesuvium adscendit, reversusque Romam cum Pio VI. est collocutus. Dehinc, postquam Pisas, Florentiam, Venetiam, Veronam, et reliquas urbes celebriores obierat, Viennam pervenit, indeque Germaniam percurrrens rediit in patriam.

Et vero harum reliquarumque peregrinationum, quas magnas longasque suscepit, et quae haud levis praeclarae vitae pars sunt, harum, inquam, commemoratio idoneam habet opportunitatem huius laudis tribuendae iuveni Meermannō, eum insigni cum dignitate et gratia exterarum regiones

*) Non possum adduci, ut credam, recte dici posse *iudicium limare*. Dicendi genus *limatum*, *ingenium limatum* (Plin. Ep. I, 20.), homo ipse *limatus* dici quidem potest et dicitur, sed non nisi in re oratoria. *Limatum* autem *iudicium*, etsi vel maxime de elegantia in iudicandis artis operibus dici concedam, tamen *limare iudicium* dici posse dubitem.

**) *Cunctari in loco* pro *commorari* nemo Latinorum facile dixerit. Quod enim e Cicerone affertur Disp. Tuscul. I, 46, 111. *diutius cunctari in vita*, id aliter dictum esse, nemo non videt.

lustrasse: cuius rei certa documenta sunt benevolentia, amicitiae ac familiaritates, quas tam cum doctis gloriaque illustribus, quam cum primariis cuiusque urbis viris sibi conciliavit, ad eum modum, ut reges etiam regiaeque stirpis fere principes, legatorum interpellationibus *), ei adeundi potestas fieret. Nunc autem ad **) gratissimam sibi patriam re-
 24) videlicet eiusmodi otio, quo omnium minime esset otiosus, utpote cuius fructus erat contentio animi, non relaxatio. Nam sibi serio constituerat, famae servire quam diligentissime, interque ceteros labores, de quibus posthae dicendi locus erit, hoc quoque posuit, ut, quae scitu memoratuque digna, rariora, neque ab aliis satis explicata apud alios populos comperisset, ea sedulo ex scedjs ***) suis et annotationibus colligeret, collecta disponderet, dispositaque ordinatim litteris mandaret.

Seculi praeteriti anno LXXVII. cum matre frequenter et assidue in villa, cui ab urbis vitatione nomen est inditum, magnam aetatis partem transigens in notitiam incidit lectissimae puellae, quae supremi senatus praesidis Molleri erat filia. Huic puellae, Meermanni matri summa familiaritate coniunctae, praeter decus et pudicitiam litterae praesertim curae erant in deliciisque †). Itaque haud mirum valde fuit, sic illam placuisse Meermanno, ut eam, quamvis desponsam
 22) Perrenoto, brevique post nuptam, ad amicitiam sibi adiungeret, parum tunc quidem suspicatus, illam sibi carissimam olim uxorem fore, id quod accidit tamen octo annis post, mortuo Perrenoto. Hic vir, ortu quidem nobilis Helvetius, sed educatione et civitate Batavus, primum consul Culemburgi, deinceps principi Auriaco a domaniis ††), propter egregia scripta eruditionis fama valde clarus fuit, ita ut Weissio, celebri iuris naturae, gentium ac publici professori, in Academia Leidensi successor fuerit designatus: quam illo

*) Mire dixit *interpellationes*, quod *intercessiones* dicendum erat. Certe *interpellare* nusquam de legati aut arbitri alicuius inter-ventu legitur.

**) *Ad patriam* qua ratione hic posuerit, nescio. Recurrit aliquoties haec formula, sed nullo cum iudicio peculiaris notiois. Dicendum est *in patriam*. Nam ad patriam est *ad fines patriae*.

***) Cf. quae de orthographia huius vocis monuimus supra ad p. 110.

†) Dicendum: *atque in deliciis*. Saltem mollius sic dixisset.

††) *Domanium* plane novitium verbum, e lingua Francica, ut videtur, traductum. Nam ne apud Du Cangium quidem invenitur.

cathedram recusante Pestelius Rintelia ad eam vocatus est. Post huius autem Perrenoti, praecellentis viri, mortem factum est, ut Meermanni amicitia erga viduam increaseret mirifice, ac tandem, uti sunt res mortaliū, ad amorem evalesceret, illaque omnibus animi dotibus commendata femina, anno ciorccclxxxv. Meermannō nuptiis coniungeretur. Quae nuptiae nulla beatae fuerant progenie, cuius nata quidem spes aliquoties fuit, sed infelici semper casu evanuit. Ceterum fuerunt omnibus partibus felicissimae, quippe non matrimonii solum dignitate, sed virtutis maxime societate castissimoque amore iunctae; fuerunt itidem illae constantes ac diuturnae, non satis quidem ex votis coniugum, sed ex communi fato rerumque usu, quem quotidie videmus. Et enim nuptialis dies festus quintus et vigesimus, cum propinquis, necessariis, amicis, undique ad haec communia gaudia convocatis, in suburbio, quod supra commemoravimus, lauta coena, multaque hilaritate ac pompa celebratus est: post quod tempus quinque adhuc annos incolumis permansit haec tanta coniugii felicitas.

Neque tamen hae nuptiae peregre proficiscendi studium Meermanni restinxerunt, quin auxerunt contra, quod uxor, discendi avida, nihil expeteret flagrantius. Itaque coniuges ambo in magnam Britanniam profecti, tria regna perlustrant, principes viros feminasque adeunt, nec quidquam negligunt, quod dignum sit indagatu. Meermannus autem, tam quae superiore istorum regnorum peragratione, quam quae hoc itinere cum uxore diligenter observaverat, libro comprehendit, quem anno ciorccclxxxvii., omisso nomine suo, vulgavit dedicavitque vitae suae sociae itinerisque huius comiti, cuius iudicio atque intelligentiae, quae bene forsitan animadverterit atque existimaverit, magnam partem se debere, palam in praefatione profitetur. Hic liber tantam habuit laudem perspicuitatis, curae, laboris, diligentiae, veritatis, ut duo Germani, viri docti, eum singuli in suum sermonem vertere non dubitaverint. Sed reliquas viri peregrinationes persequamur.

A scabini *) Leidensis munere, quod impositum erat Meermannō, cum vacationem eius rogatu concessisset Guilielmus V., rursus ille media aestate anni ciorclxxxix, cum

*) Vocabulum origine Germanicum, iudicii assessorem designans, *Schoeppe*. Et est propria magistratus urbani appellatio, cuius usum scriptor evitare non potuit. Cf. Du Cangii Lex. Lat. med. et inf.

coniuge carissima se itineri dedit ad regiones Prussicas, Austriacas, Italicas, Romanas, Neapolitanas, et Sicilienses; quas terras, insulas urbesque peragravit tredecim menses, ac
 25 more institutoque suo omnia rursus investigavit quam sedulo. Ut primum sequentis anni mense Septembri reversus est domum, inducit animum, harum quoque peregrinationum fructus civibus suis impertiri. Itaque edidit in lucem narrationes quasdam de Prussica, Austriaca ac Siciliensi monarchiis, finitimisque quibusdam nationibus. Cui operi quae elaboratior praecedit praefatio, praeclare scripta est, omnique laude praecellens, quippe quae cum veram germanamque peregrinandi rationem explanat, tum lepide perstringit eos, qui de suis peregre factis itineribus magnifice statuunt iactantque se gloriose, si memoriter referre modo queant, quis cuiusque artificiose pictae tabulae auctor sit; cuius scholae sive familiae *) sit artifex; quae sincerae sint picturae, quae vero imitatione tantum expressae; cuius aetatis sint statuariae, signa, vasa caelata, lapides ceteraeque antiquitatis reliquiae. Non sane, quod harum rerum vituperaret intelligentiam, sed quod a vero peregrinatore postularet, ut sciret potius cuiusque regionis naturam et proprium solum; quid ad imitandum agricultura habeat commodum; quae cuiusque nationis singularis praecipuaeque indoles, quae vitae sint instituta, quae adolescentium educatio atque institutio: neque minus, quomodo divini cultus ratio, magistratuum descriptio, cura et vigilantia, civium frugalitas vel opulentia, labor atque industria sese habeant; num **) floreant artium doctrinarumque studia; quae legum sit prudentia, et quae id genus similia ad veras solidasque fructuose peregrinandi laudes pertinent. Quod egregium prooemium ita denique concludit scriptor, ut popularium motuum perturbationumque vivis coloribus depingat miseras, omni fere tyrannide acerbiores.

Enimvero, prae reliquis ad cognitionis fructum universe proficiunt susceptae in longinquas reconditasque terras projectiones, cuiusmodi per tres integros annos summa diligentia, studio, constantia, neque sine magnis incommodis ac difficultatibus, cum coniuge perfecit Meermannus, quando

*) Alterutrum supervacaneum. Scholas hoc sensu dici, patet e Gaii institutis, ubi aliquoties *ICtorum scholae*, pro *sectis*, *familias* dictae reperiuntur. Ceterum iam Plinii aetate ita dici consuevisse, testatur Plinii locus Ep. VII, 24, 8.

**) Falso h. l. num. posuit. Dicendum an. Sed pervulgatum hoc est.

Daniam, Saediam, Norvegiam, Finlandiam ac Russiam denique, ad Iaroslaviam usque, et huius infiniti imperii invisitas fere regiones, montivagus *) silvestribusque cursibus, peragravit, ac per Poloniam, Montem regium, Dantiscum et Hamburgum in patriam est reversus. Etenim, quanto istarum nationum borealium magis ignorantur mores, propria indoles, virtutes, naevi, vitia, victus cultusque, nostrae consuetudinis omnia illa prorsus dissimilia, tanto pluris interest, ut cognoscantur. Quare hac quoque de caussa curiosos discendique avidos, cum cives tum externos, magno sibi beneficio devinxit Meermannus, itinera **) vulgans, quibus septentrionales Europae plagas perlustravit. Gravia sunt scituque digna, quae de principe Daniae urbe Hafnia, de rusticorum Hollandorum coloniis, quae in eius urbis propinqua insula, quam Amacum dicunt, seculo xvi. ineunte rerum suarum sedem fertunarumque collocarunt; et quae de nobilium etiam divitumque villis magnificis praediisque Suediae rusticis refert, deque monte ac propugnaculo, ubi suscepti bellique temeritatem flebili aerumnosaque morte luit Carolus hoc nomine duodecimus. Quicumque Petropolin adeunt alienigenae, eos summa incessit admiratio rarae ceterisque populis inaudita plane magnificentiae ac splendoris. At, malum, in tantis bonis debuitne hic pro sincera religione cultuque Dei puro, foeda dominari superstitio, atque ipsorum ecclesiasticorum adeo, incredibilis inscientia ac stupiditas? Multa in hisce voluminibus leguntur de Catharina II., magni animi femina, de Paulo I. Imperatore, de Alexandro, de aulica vita, de redditibus, de civium industria ac prosperitatis fontibus, de nobilium opulentia, de re militari cum terrena tum navali, de immensa et valde nobili urbe Muscoviensi, ubi Platonem Archiepiscopum valde celebrem cognovit, similibusque rebus memoratu dignissimis, quas singulari studio, summa laboris contentione, multisque sumtibus omnes speculatus est Meermannus et perscrutatus. Profecto haec cuncta si consideremus, si immensam infinitamque in omnes partes regionum magnitudinem animo lustremus, si vastissimas, inhabitatas illas vel inhabitabiles etiam oras, per quas, nunc hieme, nunc aestate, modo solis urgente ardore,

*) *Montivagus* non poeticum tantum vocabulum, sed Ciceroni etiam usitatum in genere scribendi paullo erectioni. Tustul. V, 27, 79. *Quid bestiae? Nonne frigus, non famem, non montivagos atque silvestres cursus lustrationeque patiuntur?*

**) *Itinera* pro descriptionibus itinerum non facile dixerim.

modo frigore et glacie impediēte, per asperas saepe vias, per montes, per silvas locaque prorsus inculta, foeda, tristia ac formidolosa peregrinantibus itinera erant faciēda, ea si cogitemus omnia, ecquis erit, qui non tam utriusque coniugis in hisce molestiis perferendis fortitudinem, quam in primis feminae horum itinerum fidelis sociae, virilem plane constantiam animi, ac robur, una nobiscum suspiciat atque admiretur? In huius autem itineris reditu hoc per tempora memorabile videtur, peregrinantes Mittaviae offendisse Ludovicum XVIII., ducemque Angolismensem, fratris ex affinitate filium, itemque sacerdotem, qui Ludovici XVI., in ultimo vitae momento, constantiam animi, religionis christianaē sapientia, promissis ac spe, roboravit; et cubicularium adeo, qui reginae atque Elizabethae, feminis infelicissimis, in fo-
30 dissimi carceris squalore, sordibus et luctu serviit, earumque aerumnas, quoad potuit, lenivit.

Harum peregrinationum dilucide explicatis narrationibus adiunxit Meermannus versionem metricam partis alicuius carminis epici, quo Klopstockius Danici cuiusdam regis, quem Rotschildici comitis designavit appellatione, mortem deflevit; cuius praecellantis poetae iam antehac quasdam odas et elegias, quibus ille Francicarum rerum novas conversiones deploravit, belgicis versibus expresserat.

Novissima huius operis duo volumina res quasdam complectuntur singulares, quae non tam crebro in huiusmodi libris leguntur. Quemadmodum calluit *) Meermannus complures linguas novitias, ac Danicam adeo Suedicamque, ita eximias Suhmii, praeclari viri fabulas Noricae sive narrationes heroicas, ex mythologia Scandinavica petitas, in Belgicum sermonem convertit. In postremo autem volumine pervestigatur ratio, qua Christi veneratio religionem fugaverit Odiui, lyricaque exhibetur tragoedia, cui Gustavus Wasa nomen est, quae Suedorum libertatem contra Danos fortiter vindicatam laudibus extollit; quae scenica scriptio hoc habet memorabile, ut ab ipso Gustavo III. affecta perhibeatur prosaice, non perfecta; sed a Suecico poeta Kellgrenō numero-
31 rum moderatione ac pedum vinculis stricta. Adiectae denique sunt quatuor disceptationes breviores de canibus Kam-
schatkae, de vulpibus insularum in mari glaciali, de cata-

*) *Linguam callere* non dixisse videntur veteres. Omnino notandum est, hoc vocabulum esse comicae et familiaris orationis. Semel Horatius *duram callet pauperiem pati*, sed de industria et miro artificio delectum ibi verbum.

combis Kioviae, de peste, quae metropolim Moscoviam annis
 1609-1610. et sequenti afflixit; ac postremo de plica Poloni-
 ca, qui morbus epidemicus est. Ad calcem quaedam poe-
 mata coniugis illustris leguntur.

Peregrinationum Meermanni narrationes a rerum gravi-
 tate et pondere, ab investigandi diligentia ac studio, ab ob-
 servandi cura et solertia valde commendantur. Ratio scri-
 bendi et habitus satis emendatus est, clarus, bene vinctus,
 perspicuitatis laude egregius. Neque eo minus censores ali-
 qui litterarii verba quaedam dictionesque Germanicas in 32
 hisce Meermanni operibus arguerunt. Equidem neque purgo
 neque accuso. Fieri fortitan potuit, qui tamdiu adolescens
 in Germania commoratus est, et Germanorum scripta diurna
 nocturnaue manu tractavit, ei ut propria illius nationis vox
 aliqua vel dictio interdum adhaeserit aut exciderit: cuius-
 modi culpa si obrepsit aliquando viro, at naviter morosos
 istos censores haud decuit negligere, huiusmodi scriptioni-
 bus non tam suavitatem orationis, quam rerum pondera
 spectari. Quodsi tamen aliquid hic interdum non iniuria sit
 reprehensum; haec si culpa est dicenda, affatim compensa-
 tur temporis magno lucro. Etenim si nimio cultus exquisi-
 tioris studio ac delicatioribus auribus serviisset litassetque
 auctor, desideraremus nunc complures eiusmodi eximios in-
 dustriae foetus, quos parere nobis atque impertire nimis
 melliti atque unguentati sermonis stilique cura ac sollicitudo
 prohibuissent. Nec vero, tametsi scriptor inconcinuus, sic-
 cus, exilis est repudiandus, nos imitari oportet Francorum 33
 prurientem lasciviam, qui in reconditis etiam scriptis, quam
 vocant illi gratiam, flosculos, lepores plerumque expetunt
 vehementius; quae dulcia vitia veluti scabiem a nobis aver-
 runcet philosophiae reliquarumque disciplinarum gravitas.
 Accusarunt alii minutam multas res, minus graves interdum,
 tractandi sedulitatem; rursus alii quidam narrationum simi-
 litudinem aliquam, sive unum eundemque orationis sonum
 ac stilum, quam monotoniam dicunt. In quibus omnibus
 reprehensionibus mirandum est, quam sibi invicem obloquan-
 tur saepe illi nimis acuti ex plebe litteraria censores. Et
 certe, quis primum modum statuet finesque in iis rebus,
 quas alii graves, alii contra leves iudicent? Sed esto; nae
 istam, medius fidius, noxiam vincit magnopere memorabilium
 sane rerum insignis abundantia. Quid commemorem plurima
 hoc opere sparsa, cognitu illa dignissima, de Upsaliensium
 academia, de Sueonum metropoli Holmia, de tota regni
 Suedici ratione, de statistica, quam nunc vocant, doctrina, et 34

Q

quae permulta alia de urbanitate civium, de liberalitate, de fidei religione similibusque virtutibus, aut contrariis vitiis moribusque corruptis exponuntur? Itaque totius operis praestantia et gravitas tanta visa est Germanis, ut quatuor eius volumina, quae sola Germanos attingere poterant, eorum in sermonem sint translata.

Hactenus de peregrinationibus Meermanni, et, quae iis coniuncta sunt, scriptis potissimum diximus. Sed in omnia ferme genera litterarum eius distracta fuit industria. Itaque reliqui labores, quibus egregie doctrinas complures illustravit, nunc sunt commemorandi.

Quemadmodum belli ducis gloria victoriis ac tropaeis, ita docti habilisque scriptoris laudes iis lucubrationibus aestimantur, quibus de artium disciplinarumque studiis praeclare meritis est. Scripta autem Meermanni, in vario genere varia, diligentiae peritiaeque haud vulgaris monumenta, numero plura sunt, quam ut hic commode et citra ostentationis vanitatem enarrentur. Neque tamen tacere omnia fas sit auctori, viri illius vitam enarranti, cuius maxima laus etiam ab eximiis scriptis est profecta. Igitur primum intra brevem praecipuorum operum notationem me circumscribam; deinde in iis commemorandis, non temporis, quo prodierunt, sed materiae magis, quam tractant, habebo rationem. Verum, antequam singula attingam, universe quaedam de Meermanni scriptis, praeter peregrinationum narrationes, de quibus ante iam diximus, animadvertamus.

Simplex veritatis ratio haud magnopere praestigias verborum fucumque desiderat. Fidelis et casta orationis forma plus habet efficientiae quaesitis longe flosculis. In Meermanni quidem narrationibus, dissertationibus, orationibusque, minor forsitan impetus comparet, qui percutiat lectorem; minor incitatio ac motus; minor vis, quam sedati animi, omnia sedulo explorantis significatio, rerum ordo ac perspicuitas, et nexus habitusque idoneus: quae sane dotes eiusmodi verum utilemque scriptorem demonstrant, qui accuratae rerum intelligentiae multum tribuat, brevi vero oblectationi parum. Quod si viri omnia opera, operumque multa volumina contemplamur, mirabile debet videri, inter tot tamque multiplices, quae ad longinquas adeo terras susceptae sunt perfectaeque profectiones, illum tot, tamque ex dissimili genere, scripta componere, elaborare, emendare, typis tradere, in lucemque emittere potuisse. Quae tamen omnia scripta, sententiarum ac verborum eam habent facilitatem, ut non laboriosis nixibus edita, sed prompto magis partu

effusa videantur. Nequid vero ad tantum laborandi ardorem, quid ad tantam virium contentionem assiduam, exhortari virum potuit, affluentem divitiis atque ex semet ipso totum pendentem, nisi ipsa bonarum litterarum eximia iucunditas suavisque occupatio, quae huius fluxae atque inconstantis vitae mala multa mitigat, miserias allevat, fastidia depellit? Porro, quod verbo iam tetigimus, non unum quoddam litterarum genus, quod tractaret, sibi sumsit Meermannus, sed omnia persecutus est, quae cognitu exploratuque digna iudicaret, ut in iurisprudencia modo versaretur, modo in philosophia habitaret, morum videlicet disciplina ac moderatrice, rerumque civilium sapientia; rursus in latissimos historiarum campos excurreret. Quinimo reliquas etiam, quae ab elegantia et suavitate laudantur, artes curae habuit, ut plane poeta quoque exstiterit verus ac germanus.

Eruditione clarus pater Gerardus, cum scriptis aliis, tum, ad Ottonis exemplum, novo thesauro Iuris Civilis et Canonici edendo magnam sibi famam paraverat. Huius operis septem voluminibus, quae permulta eximia, et saepenumero rariora quoque externorum fere Iureconsultorum scripta complectuntur, octavum ille adiungere constituerat, quod iam typis coeperat describere, cum mors eum oppressit. Hoc volumen octavum, affectum solummodo, perfecit absolvitque filius, paternae laudis aemulus, vulgavitque tamquam Supplementum novi thesauri Iuris Civilis et Canonici ex collectione et museo Meermanniano. Perite scripta a filio praefatio edendi causas omnemque rationem aperit; in quo supplemento praecipuum locum tenet Harmenopulus, cui auctori purgando poliendoque Reitzii duo, pater et filius, operam dederunt. Bretonius ingrato valde labore, at summa diligentia, octo voluminum communem indicem confectum ad calcem adiecit.

Neque vero minus politicae civilisque prudentiae se peritum praeuit, cuius rei praeclarum documentum hic silere religio sit. Nam, quae Lutetiae Parisiorum ab inscriptionibus litterisque elegantioribus appellata sedebat, valde nobilitata eruditorum consociatio, haec postulaverat anno *MDCCCXXXII*, ut contenderentur inter se tria valde celebrata foedera; primum Aethaeorum, quod pactum fuit anno *CCLXXX*. ante aeram Christianam; deinde Helvetiorum, anno post eandem aeram *MDCCCVII*; postremo coniunctarum inter se septem provinciarum anno *MDCLXXXIX*; eorumque trium foederum petierat, ut explicarentur causae, origo, natura atque consilia. Meermannus tanti argumenti gravitate atque

excellētia captus, calāmum arripit manu, neque Francice, tametsi ad Francos, quin ad academiam Parisiensem, scribendi insolentia deterritus, respondet non tantum, sed tam egregie hanc arduam valdeque implicatam quaestionem absolvit atque expedit, ut eius pervestigationis diligentia, solertia, iudiciiue acumen, ab academia praemio aureo coonestarentur. Huius laudis quidem adipiscendae nullos aemulos habuit; cuius rei causam quis dubitet, argumenti reconditi nebularumque multarum tenebris obscurati difficultatem spinasque fuisse? Sanequam non dubitavit academia, quae duplicato sponte sua *) praemio Meermanni laborem condecoravit. Et vero multa habet haec disputatio late fusae doctrinae documenta, magnaeque cum historicis, antiquis etiam, scriptoribus contractae familiaritatis. Penetravit sa-
 40 gacissimus auctor in triū istarum gentium ingenia, in proprios mores et in ea omnia, quae cuique peculiariter cara fuerunt, foederaque coniungendi causas indagavit cuiusque populi praecipuas ac fines singulares. Ex quorum omnium accurata investigatione docet primum dilucide, Achaeis hoc propositum fuisse, ut tyrannis se militibusque Macedonicis liberarent; ecquid vero qualicumque genti externa militia, quae civium cervicibus insidet, potest gravius cogitari? Deinde Helvetiis ostendit id potissimum fuisse cordi, ut superbum Alberti stirpisque Austriacae imperium excuterent. Belgii vero septem gentibus hoc proprium demonstrat consilium fuisse finemque, fortunarum, sanguinis ac vitae denique iactura perficiendum, ut a cervicibus suis depellerent intolerabilem Hispanorum dominationem; ut hanc in rem arotius, quam pace Gandavensi factum erat, vires coniungerent; ut firmarent concordiam, litiumque causis sublati magis tuti essent incolumesque adversus hostem implacabi-
 41 lem. Atque hic prudenter simul animadvertit auctor, quod foedere Traiectino complura sibi ex imperii summa septem gentes iura assumerunt exercenda, eius rei nequaquam hanc causam fuisse, ut si isto iam tempore illae eripere Philippo imperium voluissent; contra, illud exercuisse eas interea tantum, ad eum modum finemque, quoad aliud melius consilium tempora suaderent: nimirum ut vel mitigato Philippo

*) *sponte sua.* Cicero et quique elegantiori orationi studuerunt, hunc ordinem, fortasse ob numerum poeticum, quem refert, evitasse inveniuntur. Dicebant enim constanter *mea, tua, sua, sponte.*

restituerent summam rerum, vel illo saevire perseverante, ad Elizabetham aut ad Henricum Quartum eam deferrent.

Huiusmodi fuit doctrinarum amor Meermannii, mentisque ardor ad gloriam, qui vix sese reprimeret. Quid censeamus igitur? Cum anno superioris seculi LXXXVII. palam fecerat academia Catalaunensis ad Matronam, velle se, ut sibi aperirentur optimae rationes inflammandi in monarchia qualicumque civium animos, atque sic exhortandi ad patriae amorem, ut, quae monarchiae propria est praecipuaque potestas, eius magnitudo tamen efficientiaque nullo modo impediatur, num silere Meermannum potuisse existimemus? Non siluit; scripsit, scriptionemque misit, nec tamen palmam reportavit, quam Academia adiudicavit quidam Mathono. Hic autem anceps haereo aliquantulum atque incertus, de binis *) horum aemulorum dissertationibus quid proferam, aut proferre me par sit. Nam omnino, qui vitam alicuius viri scribit, ac laudes explicat, neque nisi veras illas expromere et sinceras cupit, ei cavendum est maxime, ne in exultantis studii incurrat suspicionem. At veritatis tuendae tamen retinendaeque officio cedere omnis debet intempestiva verecundia. Quam ob rem non dubito equidem asseveranter profiteri, longo post sese intervallo Meermannum reliquisse aemulum suum. Etenim de gravissimo hoc argumento ita disserit Meermannus enucleate, ita dilucide tamque firmis pugnat rationibus, ut nihil supra possit requiri. Explendescit etiam saepenumero oratio similitudinibus, imaginibus aliisque ornamentis, luminaque et lacertos habet. 43 *Talia vero morum, pietatis et civilis potissimum prudentiae praecepta dantur, quae si servassent Franci, nunquam certe in tam acerbas, funestas, diras calamitates foedamque perniciem incidissent. O mentis humanae imprudentiam, sordidiam, temeritatem, tenebras. Mathonus autem non solum non tractat ipsam, quae proposita fuit, quaestionem, sed longius excurrit, et per boni monarchae officia virtutesque, pro captu suo, evagatur fusius, iuvenique regi Ludovico XVI., qui difficili tempore regni frenos tenebat, praecepta videtur voluisse dare. Equidem concedo Mathono libenter, qui recte, moderate, sapienterque rex gubernet, hunc efficere, ut cives magis hanc, quae sic regatur, patriam diligant; sed non illud*

*) *Bini pro duobus nonnisi apud poetas. Ceterum aliquoties, cum substantivum plurale tantum est, ut binae litterae, bini codicilli, quo referenda etiam est vox tabellarii, quae saepe plurali numero, quamvis de uno tantum sermo sit, dicitur.*

est sane, quod rogavit academia. Nec vero illa quaesivit, quo modo imperare monarcham oporteat, de qua re immensa librorum volumina in promptu sunt; verum hoc diserte nominatimque petiit, ut propriae certaeque rationes expro-
 44 merentur, quae, integra atque intacta monarchae potestate, aptae sint congruaeque ad amorem erga patriam excitandum et amplificandum; id, quod patefecit egregio Meermannus. — At, inquit aliquis, palaestra tamen victor exiit Matho-
 nus; neque temere de academia celebri iniquius est statuen-
 dum, ut eam ignorantiae insimulemus. — Audio; sed ut ego quoque audiar, precor enixe *). Qui utramque vir doctus legat scriptionem, ponderet, atque inter se contendat, eius non est quod ego temeritatis metuam reprehensionem. Et-
 enim, non levi suspitione motus, sed certa inductus ratione mihi persuadeo, tempora, quibus pullulare iam monarchiae Francicae offensa odiumque ceperat, effecisse, ut victor e
 certamine prodiret Mathenus, qui dominantibus iam suae nationis opinionibus, sive quod iis indulgentius blanditus erat, sive, quod iis quoque ignorans, quorsum illae progrederen-
 tur, imprudentius adhaerescerat, temere erat obsecutus. Cuicuiusmodi est, nos Meermanni valde laudamus prudentiam,
 45 qui suae disputationi victricem Mathoni adiunxit disputatio-
 nem, ut, quo quisque peritissimus esset lector, ita posset ipse aequissime iudicare.

Parem ceteris laudem tulit, cum superioris libri argu-
 mento coniuncta disputatio de civili ac populari libertate eiusque bonis, itemque de politica libertate eiusque damnis, quoad haec ad nostram rempublicam attinent. Nimirum tur-
 batis valde temporibus, circocccxiii., cum discordias calamita-
 tesque patriae commiseraretur Meermannus, id summo studio tentare voluit, ne inter se dissidiis, odiis, iris, armis-
 que contenderent cives, sed contra officiis, sed amore pa-
 triae, sed animorum conspiratione consiliorumque optimo-
 rum prudentis certarent. De libertate istoc tempore Deos
 hominesque contestati clamabant plurimi ac vociferabantur
 vehementius. Profecto, quis bonus civis est, qui veram soli-
 damque libertatem, nisi iuxta cum anima, dimittat? Verum,
 46 ut quisque tunc maxime clamitabat, ita, quae vera sit liber-
 tas, quibusque iustis regionibus definita, omnium curabat

*) Nolim hac formula utantur tirones. Non enim videtur citra iuvandi et resistendi notiones commodum praebere sensum vocabulum *enixe*, i. e. summis viribus. Plautus tamen Trin. III, 2, 26. *enixe expetere dixit*.

minimum. Accedebat plebi falsae libertatis dulci nomine ignavius adulantium demagogorum licentia, et furor adversus optimates cunctosque adeo, qui ordinem, moderationem, prudentiam commendarent. Non, tanquam si boni Batavi natura turbulenti sint atque ad seditiones tumultusque proclives; sed, quia non cessabant apud se domi delirantes ipsi Franci, antiquo more suo, hic incendere animos communemque in ruinam pertrahere. Iam igitur tempus esse atque officium suum rebatur Meermannus, delirantium, si fieri posset, sanare amentiam, veraeque libertatis enodare vim, naturam ac praestantiam; id quod argumentorum pondere, vi rationum, monitorumque prudentia ea conatus est, ut dolorem quidem iustum non dissimularet, nihil vero indignantis animi offensae indulgeret. Sed parum valuit apud occoecatas mentes haec moderatio; contra, uti sunt res humanae, error veri notas imitatus decepit plerosque, de quorum commentitiae perfectionis opinione deceptrice qui vel latum unguem discederet, is e vestigio, communi multitudinis clamore, violatae libertatis, tyrannidisque accusabatur. Itaque mirum non potest videri, in existimanda isto tempore huius libelli virtute, apud iniquos censores, id est, apud plerosque, plus valuisse invidiam atque obtrectionem, quam aequitatem verique studium; qui quidem, quippe viri minime indocti, si, pacatis iam dissidiis istisque sedatis, legant nunc eximia viri monita, quam eos asperitatis suae ac temeritatis pudeat. Neque tamen istorum iracundia et stomachus prohibere potuit, quominus, mille amplius exemplis dividendis, de novo libellus typis traderetur. Idem consilium erat alius scriptio- nis, qua edictum defenditur, quo popularium concionum, ubi omnium pessime inflammabantur animi, anno MDCCCXXXIV. retuderunt amentiam Hollandiae proceres; cuius edicti calide ostendit auctor mirificam consensionem cum Gallorum decreto, qui circa idem tempus popularium coetuum licentiam compescebant; Gallorum, inquam, qui tunc temporis longe omnium, quos unquam sol viderat, fortissimi libertatis vindices ac statores habebantur.

Reliquas minores lucubrationes, quibus aut Iosiam, Antoninum et Henricum IV., praecellentes principes inter se comparat, aut Christiani II., regis Danici, erga patriam nostram mentem consiliaque explicat, similesque silentio praetereo, ut ad graviora properem. Neque tamen mihi tempero, quin verbo ante memorem scriptionem, qua praeclara sapientiae divinae documenta expenduntur, quae nobis generis humani historia offert. Non hic verborum lenocinis,

non dictionum magnificentia, sed gravitate, sententiarum monitorumque sapientia enitet libellus, idque urget strenue, quaecumque praeteritis sex seculis evenerint, iis, divina moderante providentia, morum honestatem, castitatemque esse propositam; qua de causa necesse, ut ea omnia vel ad doctrinarum studia, vel ad emendationem generis humani, vel ad maiorem prosperitatem prosint, vel ad poenas suppliciaque referantur.

In summa scriptorum Meermanni, ex omni fere genere, copia atque ubertate, palmaria sunt habenda, quibus historiae studia locupletavit. Hic duo potissimum opera intueor, primum historiam Wilhelmi Hollandici, Romanorum regis, deinde Hugonis Grotii Parallelon rerumpublicarum.

Quod ad prius opus attinet, historia Wilhelmi Hollandici sic nomen illustravit Meermanni, ut, tametsi ille tota vita nihil scripsisset aliud, in hoc tamen litterarum genere, haud minus de Germanis quam Batavis immortaliter esset meritus. Quod ne temere asseverasse videar, primum animadverto, nullam pacem, nullum bellum, nullas leges latas, nullas res illustres eo temporis intervallò a Germanis atque Hollandis gestas esse, quae non, suo quaeque tempore, summa cura, assiduitate, ac multiplici scientia solertiaque notentur. Deinde huius laboris atque industriae tanto maior laus est putanda, quod ea omnia ad universam Europae historiam populorumque gubernationes cognoscendas mirifice prosunt. Addamus tertio, gravem illam ipsam tempestatem hac historia comprehendendi, qua Iuris publici omnis ratio administratioque gentium ubique commutata est ac de novo *) fundata. Postremo accedit incredibilis huius laboris magnitudo et difficultas. Nam, quamquam maximi haec historia momenti est habenda, historici tamen non modo non attigerunt eam, sed neglexerunt plane, adeo, ut ex obscuris, abditis, in tenebris latentibus, teneis ac situ obsitis squalidisque chartis membranisque, omnis haec historia fuerit eruenda densissimaque e nocte in lucem proferenda. Neque minus tamen omnia Meermannus sic indagavit, expedit, enucleavit; de principum studiis, de laudibus eorum ac vitiis, de rebus omnibus accurate narravit; ut et civibus suis placuerit magnopere, et item Germanis, quippe qui hoc praeclarum opus continuo in suum sermonem converterunt.

*) De novo non puto in usu fuisse. Dicendum erat de integro.

Historiae sors autem et conditio ea de causa commiseranda est, quod non obscura tantum atque incerta, sed conficta quoque ac falsa saepe habet, nunc a scriptorum socordia, nunc ab imperitia vel temeritate trapta, nunc a libris vitiosis et interpolatis, neque raro a partium studiis, amore vel odio paribusque causis profecta. Errorum igitur, superstitionum, fraudum damna inestuentes lectores dubitant saepe, et haesitant, non habentes, ubi certum vestigium firmumque ponant. Quo maior laus est Meermannii, qui, ad exemplum Robertsoni similiumque nostra aetate historicorum, ab incorruptissimis rerum gestarum monumentis mathematicam prope diligentiam petiit atque ad Wilhelmi sui historiam tractandam admovit. Certe sic immensus quidem labor exortus est, obscuriorum istorum temporum consilia, facta, casus, eventa, omniumque eorum causas et momenta certis vestigiis indagandi, atque indicia vera certaue colligendi, quae 52 fidem narratis auctoritatemque conciliarent; quae tamen molestia atque asperitas in tantum non hebetavit viri industriam, ut acueret contra atque ita incenderet, ut quod diligentiae modo officium esset, ad animi ardorem evalesceret. Fateor, ad superandas aut minuendas saltem huius magni laboris salebras, cum propria bibliotheca, locupletissima illa sane, tum Fageliana, pariter copiosa, ei patebat, ac Guiljelmi V. adeo, quae Germanicis scriptis abundabat; hae, inquam, divitiae non parum afferebant auxilii. Accedebant Kluitii viri Cl. ac Goettingensium opes litterariae multaque diplomata undequaque arcessita, quae omnia enumerare longum sit. At vero quem fugit eiusmodi vetustas chartas ac pulvere foedatas legendi, excutiendi enodandique labor ac fere fastidium? Eccui ad solam cogitationem tantae molis molestiarum non horrescit animus? De reliquo *) quartum operi volumen instar supplementi accessit, novumque veluti eodicem diplomaticum complectitur, in quo additamento dili- 53 gentissime describuntur conditio et status, quo Germanici imperii comitatuumque Hollandiae Zelandiaeque res fuerunt regnante Wilhelmo; et ubi, quae porro ad eorum temporum leges, disciplinae, artes, opificia, ritus nuptiales, religiones, superstitiones et reliquos mores pertinent, explicantur cuncta quam accuratissime.

*) Cf. quae supra exposuimus ad p. 232. Adde haec exempla Cic. Ep. XIII, 78, sub fin. Id. ibid. XII, 3, sub fin.

Alterum lucubrationum Meermannii praecipuumque monumentum est Hugonis Grotii *Parallelon rerumpublicarum*, cuius operis, qui solus repertus est, liber tertius de moribus exponit ingenioque Atheniensium, Romanorum, Batavorum. Haud parum miserandum est, tanti ingenii tot eximios fructus tamdiu in tenebris neglectos iacuisse, vel iacere fortasse etiamnum desertos. Quo magis gaudent nunc litterarum amantes, uti anthologiam Grotii Hieronymum Bosschium, cuius mortem lugent adhuc musae, sic Meermannum hoc *Parallelon* e perpetua nocte in lucem evocasse.

54 Inter libros, quos moriens reliquerat Petrus Bondamus, Professor iuris Traiectinus, tunc publice vendendos, reperit Meermannus hoc Grotii incognitum opus. Felici hoc invento gravius illico statuit quovis illud pretio sibi comparare, studiose perscrutari, et, si (quod vix dubium erat) dignum vulgatu deprehenderet, cum eruditis communicare. In hac re omni perficienda commodum censebat, huius operis typographicam procurationem ei offerre ex librariis, qui pauperibus urbis Leidae pro hoc beneficio plurimum solveret pecuniae. Horum ceteros vicit liberalitate Adrianus Loosies, Petri filius, patriarum litterarum studio ipse celebris, cui omnis huius rei cura typographica mandatur. Nihil praeter laborem atque industriam sibi voluit Meermannus, ne pretii quidem, quamvis haud medici, quo manuscriptum codicem emerat, compensationem. Generoso vir animo satis putabat, cum magne sibi beneficio doctorum rempublicam devinxisset, tum Leidensium pauperibus profuisse.

55 Egregie scripta est, quae toti operi antecedit, praefatio, rerum atque observationum fecunda, neque minus illa plena nervorum ac roboris, in qua Grotii veluti praesens imago sic inflammasse scriptoris animum videtur, atque sic adauxisse vim dicendi, ut egregiam viri effigiem veluti sisteret ante lectoris oculos. Poema Grotii Latinum ad Ianum Douzam, cui suum *Parallelon* misit, in belgicos versus hexametros vertit; neque omisit Brandtii notare errorem, qui hoc *Parallelon* seculi septimi decimi anno quarto decimo assignat. De perditorum denique, sive ad hoc usque tempus desideratorum librorum primi et secundi argumentis ita probabiliter sane statuit, ut ex secundo coniciat summisisse Grotium, quod eiusdem seculi anno decimo, de antiquitate reipublicae Batavae in lucem edidit.

Perpetuae valdeque elaboratae ad totum opus adiectae sunt annotationes, quibus quicquid in antiquitatis doctrina, in prisca vel recentiori sapientia, in ritibus ac moribus na-

tionum Batavicarum comperisset unquam Meermannus, haec 56 omnia ad ea, quae in Parallelo obscuriora sunt, illustranda, ad dubia diligentius constituenda, ad errores, qui Grotio valde iuveni forsitan excidissent, corrigendos, ad ea denique, quae desiderantur, addenda, ad universa igitur exploranda, locupletanda perficiendaque, pertinaci studio refert. Neque in his arduis infinitisque laboribus temere coniecturis indulget, nec suspicionibus facile usus est, sed sanae critices ope exquisivit omnia, firmavitque suas observationes cum aptis argumentis, tum locupletum auctorum testimoniis. Etenim, quamquam haud raro auctorum citatorum multitudo, ad vanam eruditionis ostentationem tantum arcessita, obruit libros, lectoribusque fastidio est, historiae tamen haec propria vis ac ratio est, ut testes et testimonia fidem dictis auctoritatemque concilient *). Quod officium sic explevit Meer- 57 mannus, ut ex altera parte testimoniorum quidem certum modum ac moderationem servaret; ex altera vero nobis infinitam suam eruditionem, et scriptorum in quovis genere notitiam luculenter probaret. Quos vero veteres poetas Latinos in rem citavit Grotius, eorum versus Belgicis versibus hexametris exhibuit Meermannus. Accedit disputatio de Aristophanis Equitibus, sive de Athenis summam rerum tenente Cleone, qua, libertatis et aequalitatis civilis in Atheniensium republica imago, ac democratiae damna ruinaeque veris germanisque coloribus exprimuntur. Adiecta quoque calci alia est scriptio, qua, qui in huius magni operis elaboratione sibi obiecti erant errores, eos emendat; quas emendationes, qua vir fuit modestia ac pudore, Belgis Germanisque librorum existimatoribus **), amicis, aliisque viris doctis se debere, ingenue profitetur, ut non minus tamen, quae censores cum Goettingenses tum alii, novaeque Bibliothecae patriae scriptores perperam reprehenderunt, humane leniterque refuta- 58 ret. Atque huius eximii doni, quo litteras ditavit Meermannus, cogitantes excellentiam, dolemus vehementer, quae Upsaliae, Linkoeppiae, ceterisque in locis Sueonum, primi secundique libri inveniendi causa ab illo industria impensa est, inanem omnem operam fructuque vacuam fuisse, praeter litteras, quas ad Oxenstiernas, patrem filiumque scripse-

*) Cf. HUGONIS GROTII *Laudatio*, ab Academia regia Holmieni probata a. MDCCCLXXXVI. p. 17—24. CRAS.

**) Cf. Ruhnken. ad Muret. Opp. Tom. I. p. 43. Adde quae notavit Friedemannus ad edit. notar. Ruhnken. in *Miscellanea critica* ed. Friedemann. et Seebode. .

rat Grotius, et a Liadblommio, episcopo Linköpiensi, sibi missas vulgavit Meermannus. Nam, quae Grotii mortui scripta emisse perhibetur Christina, ea quorsum devenerint, ignoratur. Habet sane Catalogus Bibliothecae Vaticanae ea scripta, quae ei a Regina obtigerunt; sed illorum in numero nullam Paralleli Grotiani mentionem vidit Meermannus; et, quod mireris, Valerius Andreas commemoravit hoc Parallelon anno seculi septimi decimi tertio et vigesimo, sed postmodum anno tertio et quadragesimo praetermisit, neque id inconsulto, ut videtur, nec temere.

- 59 In tot, tantis tamque gravibus scriptis, tanquam obruntur alia minora, quorum ea de causa non adeo diligens commemoratio videtur necessaria, neque expectanda. Attamen vix a me impetro, ut omnia praeterquam. Nimirum in sodalitate, quae Lugduni Batavorum Belgicarum litterarum magno studio et laude floret, narrationem legit huius urbis obsessae ab Alberto Bavaro, oppugnataeque vehementius et captae denique seculi xv. anno vicesimo; quae narratio in eius sodalitii actis litterariis, circisccvii., apparet, neque tamen non seorsim est vendita. Nam sodales aliquando invitaverat Meermannus atque erat exhortatus, ut unaquaque hiemali congressione quaedam sive disquisitio legeretur, sive explicatio sive disputatio ab illo, cui videretur. Itaque exemplum ipse et debuit et dedit adeo, cum Leidae casum illum explicans, tum locos quosdam ex Klopstockii recitationibus a se translatis. Leidensium historiam illam exquirenti ei profuerunt vetustae chartae quaedam, cum quae eius ur-
- 60 bis, tum quae Comitum Hollandiae rationes complectebantur, quas posteriores ei impertiverat Henricus Wynius, vir omnis antiquitatis, atque historiae patriae in primis, peritissimus. Adiecta ad finem quaedam sunt anecdota monumenta, correctiones aliquot, et pictura linearis, quae sigillorum praebet figuram.

Saepe numero dubitavimus, utrum magis miraremur Meermannum multitudinem scriptorum, an materiarum varietatem, multipliciisque, in quibus pari laude versatus est, genera doctrinarum, ut ne Grammaticam quidem praeteriret. Antiquis linguis, uti apparuit, adiunxit recentiores, ac Francice scripsit probabiliter. Sed nihil ferebat gravius, quam quod nimis videmus crebro, externas sciri perbene linguas atque ostentari, vernaculam vero ignorari turpiter. Belgicae linguae Meermannum interioris scientiae documento est epistola ad Siegenbekium, virum clarissimum scripta de geminatione

61 vocalium, quoad illa nostri sermonis propria est; quem lo-

cum, utilem quidem, sed siccum per se, seidnum, exilem, aridum, (quod ab eius gravitate minus fortasse expectes) exemplo-
rum copia, figuris dicendi atque omni festivitate sic exhilaravit,
ut cum iucunde legas, tum viri studium veri, candorem atque
urbanitatem in primis laudes; nam sane is fuit Meermannus,
in quem acerbior de opinionibus dissensio non caderet. Pari
liberalitate, neque minori perspicuitate, copia, nervisque
respondit Siegenbekius. Dissenserant iam olim inter se prin-
cipes nostrae linguae vindices instauratoresque Lambertas
Tenkatius et Balthazar Huidecoperus. Non est huius neque
loci, neque temporis, neque scriptionis, utriusque sententiarum,
earumque rationes expendere. Hoc magis commodum erit
animadvertere, Huidecoperi opinioni adhaesisse novem viros,
quibus ante hos quadraginta annos psalmorum poesin Belgi-
cam emendandi negotium fuerat datum; quam opinionem,
licet uno tantum suffragio victricem, tunc temporis compré-
barunt septem gentium foederatarum proceres. Verum non 62
ita multis abhinc annis Weilandus, Siegenbekius, Palmius,
viri peritissimi, de novo *) fuerunt nostrae linguae exquiren-
dae constituendaeque praepositi, qui viri Tenkatii confirma-
runt sententiam. Ante Meermannum quidem Roelofwartius
ac Zeidelarius iam adversarias quasdam rationes Tenkatiannae
doctrinae obiecerant; at Siegenbekio sic volenti epistolam
scripsit Meermannus, tuitusque latius **) est vocalium gemi-
nationem, quam alter in litteris E tantum et O comproba-
vit. Quicquid est, haec contentio vere litteraria, non nisi
ludus fuit Meermannus, quo mentem a gravioribus occupa-
tionibus relaxaret; fuit etiam amica, polita, et qualis utrum-
que virum decuit. Nam ipse Siegenbekius, uti generoso vir
animo est, ita ingenue fatetur, nullos apud scriptores se ra-
tiones argumentaque, quibus illi pro contraria sibi opinione
pugnent, tam prope ad persuasionem accommodata legisse.

Qui tum forte a fratre Hollandiae regnum acceperat, 63
Ludovico Bonapartae, non doctrinarum modo severiorum
studia placebant, sed artes in primis illae cordi erant, quae
ad gratiam, ad venustatem, ad pulchritudinis sensum atque
universae ad oculorum delectationem valent. Truncum sti-
pitumque putabat, qui egregiis ingeniosorum artificum operi-
bus non caperetur. Has igitur artes in hisce quoque regio-

*) Vide, quae paullo ante notavimus ad p. 248.

**) Quamvis *latius loqui*, *latius scribere* de uberiori argumenti
alicuius expositione non raro invenitur, hoc tamen loco, puto,
elegantius dixisset *diligentius* vel tale quid.

nibus vel excitatae vel amplificatae cupiebat; earumque omnia auxilia adiumentaue volebat aucta. At vero huius optimi consilii opus erat administro ac moderatore perito:

Peregrinationes multae variaeque, quibus cultissimas quasque Europae gentes obierat, regionesque multiplices magnis sumtibus intensisque studiis lustraverat, hoc praestiterant Meermanno, ut, quicquid pictura, sculptura, statuaria, caelatura, architectura possideat uspiam exquisitum suoque genere *) admirabile, illud animo teneret omne atque intelligentia. Nam assiduo intuendi studio id erat consecutus, 64 ut de tabulis, signis, gemmis, nummis eorumque veritate ac pulcritudine iudicaret subtiliter, dubia distingueret, germana a spuris discerneret, adulterina repudiaret, eorumque omnium intelligens interpret haberetur. Ipsa quidem natura hoc fere insitum est in omnibus liberalioris ingenii hominibus, ut sensu quodam absque **) doctrina et usu, venustis artificum operibus delectentur; sed hic sensus, haec animi propensio uti in variis hominibus varia est, sic recte de his rebus iudicandi facultatem nemo habet, nisi peritus politusque: certe oculi hic potissimum requiruntur, multo usu, frequentis spectationis diligentia atque exereitatione acuti, praesertim quando de antiquorum operum veritate atque excellentia ex propriis eorum notis est statuendum.

Voluit igitur Ludovicus, ut de hisce rebus omnibus, qualis earum in hisce regionibus status et conditio, et quid opus facto esset, sibi accuratius referretur; voluit, ut colligerentur artificum optimorum opera; ut emerentur, ut dispo- 65 rentur ordinatim; voluit, ut honorifica praemia proponerentur artificibus, et e laudis certamine qui victores exiissent, iis distribuerentur; cupivit itidem, ut picta, caelata, sculpta, similiaque opera artificiosa publice exponerentur spectanda, et quae alia cuiusquemodi ad huius laudabilis consilii progressum fructumque videri possent vel necessaria vel utilia. Quamobrem, cum rex Meermanni pulchrarum quoque artium peritiam haberet cognitam, hunc virum putavit, cum quibusdam laboris sociis comitibusque, harum omnium rerum procuratori praeficiendum esse; idque fecit. Ex hoc fonte fluxit disciplinarum artiumque moderatoris Meermanni oratio, qua praemia, pingendi sculpendique artificibus a rege proposita, dispertivit; cui praemittitur narratio ad regem de

*) Usitatus est suoque in genere.

**) Dicendum erat sine. Cf. quae diximus ad Plaut. Captiv. III, 6, 96.

operum quorumque egregiorum excellentia ac superiori anno adiudicatis praemiis. In qua, eleganti et plana brevitate, multa disseruntur de artificis cuiusque ingenio, de inveniendi felicitate, de subtilitate iudicii, de rerum formas, simulacra, 66 imagines e vero exprimendi solertia, de colorum nitore et gratia et reliquis pictorum virtutibus, quibus poetarum aequiperent vim ac facultatem. Utique, qui severior forte *) homo has artes contemnat, qui antiquitatis venustas reliquias aspernetur et tanquam crepundia reiiciat, nae illius gloriosa ista sapientia sive austeritas non multum discrepat ab eorum amentia, qui omnem in femina formae pulcritudinem, in vestitu munditiem atque ornatum, in re musica concentum, omniaque liberalis animi oblectamenta vituperent et expellant. O mirabilem vel miserabilem potius illam animi feritatem, quae ab hominis abhorreat dignitatem ac praestantiam. Bonae frugis plena est haec tota oratio, cuius probarunt omnes intelligentes, tam in laudando quam reprehendendo, religionem eiusmodi, quae nec morosius deterreat minus peritos, nec vanam fiduciam alat feliciorum ingeniorum; sed admonendi docendique libertatem coniungat cum urbana ac prudenti moderatione.

Persuasit etiam Ludovico Meermannus, imprimis utile 67 fore, si quotannis de litterarum omnium statu et conditione in hisce regionibus, de novis inventis ac libris, de doctrinarum artiumque incrementis, de omni apparatu, et quid in quovis genere prospere evenisset vel secus, de iis rebus omnibus igitur si annales, tam Gallice quam Belgice, conscriberentur ea ratione et forma, ut praecipua eorum annalium laus esset modestia, diligentia, fides, candor amorque veri. Res placuit regi haud malo, artiumque et doctrinarum acerrimo patrono ac statori; at rursus Meermannus hoc negotium datur, qui opera quidem usus est Chauffepiei, Langiue, virorum doctorum, quorum alter nunc Hagae comitum, alter Amstelaedami rebus divinis operatur, sed ipse universi operis habuit administrationem. Prodierunt igitur duo volumina, quorum alterum septem menses anni huius seculi vi., alterum totum annum sequentem vii. complectitur. Quam foret utile, quam salutare ad eruditionis incrementa, quantis igitur votis optandum, ut cunctae nationes eiusmodi apud se 68 singulorum annorum commentarios conderent ac promulga-

*) Fortasse dicendum. Nisi forte elegantius dicere voluit: si qui severior forte cet. Quomodo enim forte accidere possit, ut homo illas artes contemnat, non video.

rent. Igitur sequenti anno, huius seculi decimo, pari modo hoc persequi consilium Meermannus voluit, instituitque de bibliotheca regia eiusque augmento, de Ypelarii, viri solertissimi microscopica industria; de Rienksii, qui Hallumi in Frisia, omni doctrina vacuus et nudus, solius vi ingenii telescopia fabricandi arte nobilis erat, similique Roelofsiorum fratrum peritia enarrare: sed huius incepti perfectionem fructusque temporum vicissitudines impediverunt.

Haud nobis perquam mirabile videtur, virum, tot tantisque mentis praeditum facultatibus, ut pari facilitate cuiusquemodi doctrinis sese praeberet, poetis quoque studiose usum esse, aliquamque *) ab eorum incunda tractatione delectationem, graviorumque occupationum veluti mitigationem petisse; quin, eum adolescentem suas quoque, uti assolet, vires in hoc genere periclitatum esse, id sane quidem intelligimus satis. At vero, inter omnium disciplinarum studia, inter tot itinera tamque longinquas regionum urbiumque peregrinationes, inter tot tantosque susceptos domi labores gestaque munera, eum ex industria quoque huic tam difficili quam divinae arti tribuisse operam, videlicet id maiorem in modum demiramur. Fateor, est poësis quidem integrum fere unius naturae faultricis donum, sed eiusmodi tamen, quod absque **) multo usu atque exercitatione infra mediocritatem fere consistat, quam non fert huius facultatis divinitas. Non hic adeo me movet Gustavus Wasa, quamvis haud contempnendum poëma; non Ovidii epistola Phyllidis ad Demophoontem, belgicis versibus reddita; non imitatio carminis Gedekii, cui hic poëta *seculi octavi decimi* nomen indidit; non permulti in Grotii Parallelo Latini versus, felici successu belgicis versibus expressi. Nunc potissimum, quo Germania magnifice, neque iniuria, gloriatur, summi poëtae 70 carminis heroici versio ***) est, cuius excellentia iam animo nostro et cogitationi obversatur, et quae cuique lectori, ut peritissimus existimator est, ita maximam extorquet admirationem.

*) Elegantiùs dixisset: *atque aliquam*.

**) Dicendum *sine*. Cf. quae in superioribus aliquoties notavimus.

***) *versio*. Cf. quae notavimus supra ad Rubnken. Elogium Hemsterhusii p. 14. Adde Heusing. Supplem. Latinit. falso meritove susp. p. 449. *Versio, interpretatio, vèrtere interpretari, absolute, nostri paedagogi saepe, veteres nunquam dicunt, qui semper addunt: ex Graeco in Latinum.*

Ineunte hoc seculo Meermannus, cuius peregrinationum haec etiam praecipua ratio erat propriumque consilium, ut principes illustresque eruditionis ingeniiue fama viros inviseret, Hamburgi in Klopstockii venit notitiam. Huius praecellentis poetae de obitu ut ei postea in itinere renuntiandum erat, tam vehementer hic nuncius eius animum commovit, ut immortalis *) viri luctuosum funus elegia defleret. Magnificum Klopstockii carmen epicum constat magna fama per universam Europam celebratum esse, tantamque admirabilitatem excitasse, ut pleraeque id nationes, in suam quaeque linguam, traducere sint conatae. Ante aliquot iam annos Messiadis septem odas versibus reddiderat belgicis Meermannus, cum propter earum praestantiam, tum quod Groeneveldii aliorumque ei conatus parum comprobabantur. Ne- 71 que vero, aut rei difficultate, aut multiplicium gravitate munerum, quibus eum functum esse posthac videbimus, deterritus fuit, quominus consilium caperet legendi relegendique frequenter, identidem, crebroque sublimes illas ac divinas plane odas, earum excellentiam meditandi, atque in poetae excelsiores penetrandi cogitationes et imagines; idque omne hac mente, ut periculum faceret, possetne Germani poetae altitudinem belgicis versibus, iisque, ad ipsius Klopstockii exemplum, hexametris, non aequare quidem, (neque enim tanta erat confidentia, ut hoc speraret) sed imitatione quadam, quamvis e longinquo, ut aiebat, exprimere aliquantum atque adumbrare.

Hic conatus atque industria si quaeritur, anne experienti Meermanno ex voto feliciterque successerit, pro me, qui viri possim laudum praeco videri, respondeat vir doctus, qui poeticae facultatis, litterarumque tam antiquarum quam recentiorum peritissimus, in Nuncio litterario suum ita iudicium aperuit **): „Summam esse huius carminis quamlibet 72 „in linguam transferendi difficultatem; idque tam propter „rerum cogitationumque altitudinem ac splendorem, quam „propter obscuritatem aliquam et tenebras, quas huic poemati

*) Non possum eorum sententiae accedere, qui putant, *virum immortalem* ita simpliciter dici non posse, sed dicendum esse: *virum immortalis memoriae*. Nam simili modo locutus est Salustius lug. 85. *Nemo unquam ignavia immortalis factus est*. Inter reprehensores huius formulae videtur esse, qui in Wolfii *Analectis* II. p. 488. malam aut inelegantem Latinitatem perstrinxit; nisi forte ille alium errorem notare voluit.

**) In *Nuncio Litterario* 1805. No. XVII. p. 269. et seq. CRAS.

„adhaerescere omnes uno ore periti confitentur. Excelsitatem
„magnitudinemque cogitationum ubique fere, inquit, aequa-
„vit poeta Belgicus, et, quod pluris est, obscuritatis etiam
„saepe dispulit nebulas, his clarum substituens lumen ac per-
„spicuitatem; adeo quidem, ut, qui belgicos versus legat,
„non possit non ad sublimes altosque sensus Germanici poe-
„tae extolli atque inflammari.“ En viri illius peritissimi
existimationem atque arbitrium, tanto faciendum pluris, quod
is inter belgici sermonis scientissimos poetasque eximios
praecipuum ipse locum tenet.

- Neque tamen ignoramus nonnullorum reprehensiones,
73 qui exagitaverunt hanc hexametram rationem valdeque coar-
guerunt, tanquam Graecorum Romanorumque unice pro-
priam, sed alienam prorsus a recentiorum linguarum indole
ac natura. Enimvero, hanc ego litem tametsi meam facere
nolo, ipseque Meermannus huius carminis primum volumen
edens, ccccxxxiii., quarti voluminis ad calcem, ccccxcv.,
hanc caussam strenue egit *); sunt tamen pauca, quae hoc
loco me praetermittere officii religio prohibet. Nam primum
existimo, ipsius Klopstockii hic oportere exemplum valere
atque auctoritatem, qui non absque coelesti quodam mentis
instinctu divinum carmen suum fundens, hanc numerorum
moderationem ac pedum, dudum ab aliis usurpatam, seris
linguis nostris item idoneam consentaneamque arbitratus
est **) aptavitque facto. Deinde non perperam autumavit
74 Meermannus, ita maximam se posse laudem mereri, ut pro-
xime ad ipsius, quod exprimere conaretur, poematis formam
habitumque accederet. Non desunt quidem peritissimi viri,
qui instent arguantque, nullam propemodum solutam oratio-
nem esse, cuius si secundo separet aliquot membra inter se
vincta, quin ecce ita saepe hexametri quidam versus, pedi-
bus item illi constricti, exoriantur; cuiusmodi exempla non-
nulla in medium proferunt. Quae quidem exempla, ut nullo
pacto nos inficiamur, ita quid ad comminuendum hexame-
trorum versuum usum nostrum ac praestantiam valeant, non
nimis perspicimus. Nam, hercule, idem similiter apud La-
tinos auctores offendimus, quamquam versum, qui in oratio-
nem irrepit, magnum vitium iudicavit Cicero ***): „Sane-
„quam multa sunt poetis cum oratoribus communia. Est

*) Cf. *Nunc. Litter.* (Letterbode) a. 1812. No. xxviii. p. 23.
Item *Exercitat. Litter.* (Letteroefen) 1812. p. 726. CRAS.

**) *Peculiari Disputatione Germanice scripta.* CRAS.

***) *In Orat.* c. 20. n. 67. c. 56. n. 169. CRAS.

„enim finitimus oratori poeta, numeris astrictior, verborum
 „autem licentia liberior“ *). Quod usque eo valet, ut sena- 75
 „rios et hyponacteos effugere vix possimus“ **). Et verò
 „dithyrambi membra et pedes sunt in omni locuplete ora-
 „tione diffusa“ ***). Sicut autem soluta oratio interdum
 versus habet, item e contrario versus aliquoties ad prosam
 accedunt. „Comicorum senarii, inquit idem †), propter si-
 „militudinem sermonis sic saepe sunt abiecti, ut nonnun-
 „quam vix in his numerus et versus intelligi possit.“ Ve-
 rum ita superest adhuc nobis cum iis certamen, qui in om-
 nibus Belgicis ceterisque novitiis versibus, extremorum ver-
 borum sonos usque eo similes requirunt, ut paribus pares
 respondeant, neque sine hoc aurium oblectamento veram
 germanamque poesin agnoscunt. Sed primo, haec res uti-
 que controversa etiamnum est, et a doctis in dubitationem
 adducta. Dehinc aurium assuetudo, longo iam usu robusta, 76
 forsitan effecit, ut haec novitas minus concinna videretur,
 neque adeo placeret. Ad hoc, si ad naturam poesios ††)
 ipsam, ea sonorum in versuum exitu similitudo, paritas et
 concentus usquequaque sit necessarius, equidem causam
 scire aveau, quamobrem ab antiquis carminibus non abesse
 tantum is concentus queat, sed magnum etiam vitium ha-
 beat, propter quod monachorum ita continentium Latina
 carmina fere exploduntur, a quibus fortasse huius moris in
 seris linguis origo repetenda est. Postremo sunt, quos haec
 retardat cogitatio, quae septentrionalibus linguis adhaeres-
 cat frequentatio consonantium vocum et coadervatio, eam
 impedire, quo minus ex verbis ad verae prosodiae rationem
 dactyli, hexametris versibus prorsus necessarii, efficiantur.
 At, veterum linguarum prae nostris praestantiam illam ut
 equidem nullo modo inficior, ita non intelligo, quid causae
 sit, quin ex accentibus, secundum novitiarum linguarum vim
 ac potestatem dactyli, vel qui instar dactylorum habeant, 77
 formentur †††).

*) *De Orat.* I. c. 16. n. 70. CRAS.

**) *In Orat.* c. 57. n. 189. CRAS.

***) *De Orat.* III. c. 48. n. 185. CRAS.

†) *In Orat.* c. 55. n. 184. CRAS.

††) Dicendum *poesis*. Cf. quae notavimus ad Ruhnken. *Elog.*
 Hemsterhusii p. 13. Locis ibi allatis adde Schneideri *Formenl.*
 p. 286. ubi paucissimos exstare locos, eosque neutiquam certos,
 in quibus exempla huius formae reperiuntur, indicat.

†††) V. Disputatio, quam Klopstockii versioni a. 1815. adfecit
 Meermannus, p. 58. CRAS. Narratum est, fuisse Lugduni Bata-

Ut primum in lucem emiserat priores quinque odas, Meermannō visum est, magnificum hoc opus Klopstockii in primis dignum esse, cui picturarum decus et ornatum adiungeret. Itaque lautissimis praemiis artifices Belgicos, avitae laudis aemulos, invitat, ut tam de gloria quam de praemiis certantes, picturas lineares ad hoc poema exornandum quam pulcerrimas exhiberent. Et, quemadmodum Lugduno-Batavae sodalitati, quae tam pingendi, quam lineamentis imagines ducendi artes tuetur, adscriptus erat, ita huic curam dat ac negotium de picturarum, quae exhiberentur, laude et praestantia, concertantiumque victoria iudicandi; quod generosum tamen ac liberale viri consilium optata exitu caruit.

- 78 At vero contigit quam feliciter, ut Iohnus, artifex peritissimus, Vienna Meermannum redderet certiore, ibi quemdam esse comitem, cui Friessus cognomen esset, artium elegantiorum amatorem, qui viginti picturas possideret, ad Klopstockii operis singularumque odorum argumenti summas repraesentandas, artificiose paratas; hac magno studio, veritate atque elegantia executum esse Fuggerum, pictorem scientissimum; easque se picturas velle lineamentis in aere imitari, si comes earum sibi potestatem faceret. Annuente comite Meermannus artifice Iohno octoginta *) nummos aureos sive solidos pro singulis laminis aeneis addixit, quod vir liberalis deinde sponte sua **) auxit honorarium propter laboris operaeque difficultatem. Primam ultimamque picturam mutavit Meermannus, quoniam utraque Deum patrem humana figura ac senili specie designatum referebat; qui quidem mos, quamvis, ab omni fere memoria, tam antiquioris quam posterioris aevi pictoribus longo usu frequentatus, non ioculari modo, sed per se ineptus, absurdus atque inverecundus est putandus. Substituit igitur Meermannus luminis sive solis splendorem commode sapienterque. Etenim, si ad humanae mentis imbecillitatem angustiasque sublevandas typo quodam opus est, quid, quaesumus, aptius, quid magis inveniri consentaneum potest, quam splendor solis, qui, dux tem-
- 79

vorum virum Batavicae linguae peritissimum, (nunc etiam multos esse comperio) qui serio contenderet, melius facturum fuisse Vossium Germanum, si Germanicam suam Homericorum carminum interpretationem versibus Alexandrinis, iisque homoeoteleutis, composuisset.

*) Diligentius locutus fuisset, si scripsisset: *octagenos*.

**) Cf. quae supra diximus ad p. 244.

porum, nostram cogitationem ab omni humanae figurae exilitate abstrahit, qui fulgore suo ac maiestate omnia immensa coeli spatia collustrat, benignoque calore suo fovet, alit, vitam viresque cunctis rebus impertitur? Ceterum Meer-
mannus harum picturarum posthac, cccccccxiii., vulgavit inter-
pretationes, de quibus ipsisque de picturis, ac de toto Klop-
stockiano poemate, diarii quidem auctor, qui *Monitoris* cir-
cumfertur nomine, moderate existimavit, sed acerbius, atque
(uti solent quidam Franci) ex tripode pronuntiavit is, qui
ephemeridem suam *Imperii Francici Annales* vocabat; verum
ex aperto manifestoque odio adversus Germanos Germano- 80
rumque ingenii fructus, quorum perinde atque reliquorum
alienigenarum operum fere perpétua contemtrix est illa,
ceterum ingeniosa valde natio, quippe quae de peregrinis
operibus prae externarum linguarum imperitia rarius bene
iudicet.

Ut alia bene multa poeticae facultatis specimina taceam,
quam huic arti aptum, quam naturae munere habile fuerit
Meermannii ingenium, documentum quoque superest in prae-
claro sane poemate Belgico, hexametris itidem versibus ex-
hibito, quod a materia, quam tractat, *montem martyris* appel-
lavit, siquidem in illo monte Dionysius martyr, primus Lute-
tiae Parisiorum episcopus, crudelem mortem summa subiisse
pietate atque constantia perhibetur. Hoc poema, quod Meer-
mannus etiam Francica oratione, sed prosa *) vulgavit, typo-
graphiae atque bibliographiae Diarii scriptores Parisienses
publice nunciarunt, sic velle se, harum deliciarum amanti-
bus exhibere, ut belgicis versibus pares e regione Francici 81
versus responderent.

Si poeta bonus ex animi impetu, ex inflammatione men-
tis, ex spiritus sublimitate, aestu, et tanquam divino afflatu
existimatur, qui velut e terra in altum abstrahit eius men-
tem atque abripit, utique maiorem in modum hoc carmen
est laudandum. Primum enim splendidum est per se, gran-
de, gravitate ac decursu magnificum excelsumque carminis
initium. Dehinc nascentis huius montis originem, antiquita-
tem et causas graviter non minus quam ornate depingit.
Porro Francici regni historiam, fortunam, casus, fata cum
prospera tum adversa, regum singulas stirpes, Iohannae quo-
que Arcensis, quae vulgo Virgo Aurelianensis dicitur, sive
audaciam sive amentiam, reliquaque Franciae eventa casus-

*) Cf. notata ad Wytttenbach. vitam Ruhnkenii p. 137.

- que, incredibili neque minus perspicua celeritate, sic commemorat, ut haec omnia uni oculorum obtutui subiiciantur. Caroli Magni quoque, Henrici quarti ac Ludovici quarti decimi imagines veris sane et claris pinguntur coloribus.
- 82 Et vero quis est, qui necum non admiretur poetae artificium, quo, iuxta dira de religionum doctrinis certamina, pugnasque teterrimas de rebus, quas neutrae certantium partes aut intelligerent aut possent intelligere, apto nexu, rerum civilium conversiones collocat, indeque admodum opportune sese ad opinionum humanarum tolerantiae *), indulgentiae, moderationisque laudem convertit? Neque minus egregie turpissimae licentiae, quae libertatis pulcram falsa specie larvam assumit, furores deplorat poeta, ac morum praeceptis civilisque sapientiae praeclaris sententiis suum carmen exornat. Cuius in fine ecquis est, qui non suspiciat viri fortem animum et excelsum, invictaeque mentis robur ac magnitudinem, quo patriae suae salutem potentissimo domino, cuius e nutu, tunc certe temporis, omnia pendebant, enixe sic commendat, ut ignobilem tamen abiectamque vilium blanditiarum turpitudinem ab aperto, puro, sincero, candidoque Batavorum pectore alienam poeta Batavus palam
- 83 fortiterque profiteatur? Preces tamen ac vota, apud eum, qui, malum, opibus, armis, potentia plus ceteris Europae principibus cunctis valebat, pro carissimae sibi patriae incolumitate, flore ac prosperitate fundere non dubitavit, quam in rem eximias natalis soli sui opportunitates, civium multam industriam, fidei religionem, magnitudinem animi, rerum militarium intelligentiam, gloriam, heroes, res terra marique praeclare gestas, artium quarumvis peritiam, reliquaue insignia merita virtutesque, non sine mentis elatae concitatione, non sine firmitate, robore ac nervis commemorat. Fuerunt, qui Napoleontis in hoc carmine laudes quasdam aegre tulerint **). Quasi vero flagitiosissimi etiam hominis nulla possint bona, nulla virtus bellica esse, neque tempora com-

*) *Tolerantiam rerum humanarum*. Cicero dixit Parad. IV, 1. Sed tamen *tolerantiae* vocabulum ad molestias et dolores corporis tantum spectare puto, quo eodem etiam casus fortunae referendi sunt.

**) Recte se habet perfectum, nisi malueris indicativum, *tulerunt*. Non est enim, cur illud *aegre ferre* ultra illud temporis punctum extendatur, quo legerunt eam carminis partem. Ceterum de hoc structurae genere cf. Math. in descriptione scholastica ad lib. I. Cic. de Oratore p. 8. Add. Goërenz. ad Cic. de Fin. II, 19. p. 215.

positi carminis sint considerata? Num conviciis aliquid salutare tum patriae suae impetrasset poeta? Qui nunc non mortuo quidem, sed capto leoni, insultant acerbissime atque impune se iactant thrasones, nae, illi forte iidem sunt, qui 84 florenti adhuc potentique tyranno assentabantur olim ignavissime, atque rursus, quod Deus omen avertat, restituto turpissime blandirentur. Ceterum, si huius carminis etiam, quod Adrianus Loosies Petri filius, Alexandrinis versibus expressit, minus auditioni grata metri ratio versuumque forma videtur, tanto maior certe Meermanni laus est censenda, qui, quae propter assuetudinis pertinaciam vix superetur offensio ac difficultas, eam non materiae tantum gravitate, sed eius tractandae elevandaeque mirifico artificio, vicit quam felicissime.

Atque haec de Meermanni editis scriptis. Sunt alia, quae privatis chartis latent: cuiusmodi sunt, quae de virgine Aurelianensi et Christiano II. Daniae rege litteris mandavit; neque minus, quae de calamitosis nostris temporibus, de bellis immaniter gestis, de pace modo facta modo rupta, de insatiabili cupiditate infinitisque rebus aliis, quae tam potentioribus, quam infirmioribus populis principibusque eveni- 85 runt, diligenter annotavit. Possedit etiam Caroli V. itinerum historiam, ab anno inde c1604. ad imperatoris obitum usque, a Iohanne Vandenesse, imperatoris in hisce itineribus constanti comite perscriptam; quod opus observationum elaboratarum copia locupletare ita instituerat, ut iam ad annum c1621. pervenisset, cum absolvere inceptum atque vulgare, nimis matura mors illum prohibuit.

Quid mirum igitur, honorificis equitum collegiis, praecipuo honore, Meermannum adscriptum esse? Quid mirum, permultas sodalitates litterarias ad amplificandum decus suum, tam doctum, tam celebrem virum sibi vel socium allexisse *), vel moderatorem, vel patronum? Cuiusmodi honores, quamquam, si mediocribus hominibus contingunt, ea re uti effusi sic item obsoleti magis, quam gloriosi fiunt, nos tamen fere dubitamus, utris honorabilius fuerit, Meermanno, sic expetitum fuisse sodalem, an Gottingensibus, Witteraviensibus, Instituto artium doctrinarumque Hollandico reli- 86 quisque permultis sodalitiis, cum ad numerum suum adscriptum cupivisse.

*) Error turpis. *Alliendi* vocabulo nullus hic est locus. Scribere igitur volebat *allegisse*.

Enimvero pulcrum est quidem, bene scire ac bene scribere, sed pulcrius bene facere *); et Meermannum ad operam honoribus in patriā dandam cum stirpis nobilitas vocabat, tum parta iam rerum ampla cognitio. Itaque natus iam annos quinque et viginti, de amicorum consilio id egit, ut, emto quodam praedio, ad Frisiorum procerum conventum legatus admitteretur, atque hoc nomine in praepotentium universi Belgii foederati patrum congressu locum capesseret. Qua spe praecisa, postea, c1010cclxxxii, a Frisio quodam, cui ad tres annos Indiae Orientalis rerum obtigerat moderatio, hoc munus, pro eius temporis consuetudine, sibi comparavit, ac subinde Amstelædami functus est. Circiter idem tempus Petrus Paulus, Rotterodami in rerum maritimarum caussis fisci advocatus, qui contra Auriacum stare putabatur, 87 magnaue apud eos, qui harum partium erant, gratia valebat, tentavit Meermannum, cuperetne legationem obire ad Sueones, si haec ahrogaretur Berchio. Sed, quo erat candore Meermannus, atque artificiorum insolens, respondit ingenuè, ad patriae serviendum semper promptum se paratumque fore, neque tamen, nolente principe Auriæo, ullum velle munus suscipere. Itaque in statione sua mansit Borchius, et apud bonos omnes Meermannus virtutis laude crevit.

Aliquot annos post, c1010cclxxxviii., ita volente Auriaco, magistratum capessivit Leidæ, cuius urbis missu Hollandiae rationibus aerarii publici, cum collegis, praefuit; ex qua re nata ei opportunitas est, cum huius provinciae acceptas expensasque pecunias cognoscendi, tum procerum Hollandiae frequentandi conventus.

Deinde locum tenuit in iudicum Leidensium consessu, ubi in caussis civilibus audiendis eius assiduitas, in iudicandis peritia atque integritas eluxerunt. In criminibus autem 88 tametsi nocentes legum severitati nolebat ereptos, innocentes tamen contra accusantium sive temeritatem sive calumnias tuebatur libenter. Et vero singularis caussa hic in disceptatione versata est puellae, quae infanticidii accusata ultro fatebatur facinus, sed admixtis eiusmodi peculiaribus rebus multis, quas certis manifestisque indigiis cognoscendi non erat copia. Nulla tamen de crimine ipso a muliere patrato reliqua dubitatione, consentientibus omnium iudicum

*) Sallust. Catil. III. init. *Pulchrum est bene facere reipublicae, etiam bene dicere haud absurdum est.*

suffragiis, illa capitis est damnata. Cuius poenae mora ac sustentatione a Gubernatore impetrata, ab integro caussa, post discessum Meermanni, recognita fuit, poenaeque mitigata. Sed verisimile est, finxisse plurima feminam, vel tenebris densaque nocte obscurasse, ut necati partus patrem, adiutorem criminis, liberaret; id, quod tanto debet videri mirabilius, quod is homo scelestus, quam seduxerat *) puellam, iam deseruerat. Adeo hic vindictae nihil fuit loci.

Hoc eodem tempore gravius vulnus filio inflixit mors matris, Mariae Catharinae Buisiae, feminae illustris, cum 89 multis aliis virtutis dotibus commendatae, tum rerum divinarum scientia, ac sincera pietate insignis. Cui posteaquam filius pro dignitate iusta fecerat, quam sibi protectionem in Germaniae partes septentrionales ac deinceps in Italiam Siciliamque proposuerat, suscepit. A qua itinerum peragratione urbiumque celebrium lustratione domum reversus, iterum Leidae iudicis munus assumpsit functusque est summa religione et aequitate.

Verum non ita multo post eiusdem civitatis missione ad procerum Belgii foederati consessum ablegatus est, ex quo consessu mos fuit quondam, ut quotannis mitterentur, quae urbes aliquas, reipublicae Batavae obediens quidem, sed in extremis finibus sitas inviserent. Inter hos delectos viros fuit Meermannus; quibus, ut venerant Traiectum ad Mosam, inopinantibus rumor perlatus est, magnum appropinquare formidolosumque Franco-Gallorum exercitum. Itaque prudentiae visum est, praesertim post inane colloquium cum exercitus Austriaci duce habitum, absque **) mora, deviiisque itineribus, per Cliviam Neomagumque, reditum domum maturare.

Perturbatis hisce temporibus civiumque penitus dissociatis animis cum duae factiones essent, quarum altera credebatur libertatis ac populi caussae studere, Auriaci atque Optimatum altera; atque haec magis Anglorum, illa Francorum niti patrociniis; Meermannus tranquillo sedatoque animo magnaue constantia in statione sua permansit. Ad procerum statos congressus assidue adventabat, eorumque deliberationibus saepe praesidebat, nec rerum, quae obve-

*) *Seducere* hoc sensu cadentis et Christianae Latinitatis est. Apud veteres significat *seorsum ducere*, a coetu *removere*. Dicendum igitur erat *corruerat*. Cf. Cellarius in *Antibarh.* p. 183. et idem in *Curis poster.* p. 253.

**) Dicendum *sine*.

niebant quotidie, ancipitum asperitate, nec periculis deterri-
tus, neque labore, curis, insomniis fagitatus. Non satis erat
comptum, quemadmodum hosti resisteretur. Res existima-
batur in extremum adducta discrimen, quod vulgi rumoribus
in dies augebatur. Sua quisque spe vel metu pericula pon-
91 derare; partim *) cuncta expavescere valdeque trepidare,
quod res suas debilitatas viderent; partim exsultare laetitia,
quod suae factionis opes Francorum adventu confirmatum
iri augurarentur. Ex Leidensium senatoribus duo peculiarem
urbis suae cum Francis pacem ardentem urgebant, quam, ut
parum consideratam, cum nollent collegae, hi duo senato-
res, deposito derepente magistratu, sui consilii rationes po-
pulo, non sine multa acerbitate atque ira, exposuerunt. Ve-
rum Meermannus suorum collegarum prudentiam animique
constantiam contra factiosorum temeritatem vel amentiam
naviter tuitus est descriptione luculenta, quam typis licet ex-
pressam, domesticarum vis dissensionum, instantis hostis
timor, ac magis magisque in reipublicae nostrae faucibus
inhaerentis exercitus formido vetuerunt vulgari.

Hoc tandem Francorum exercitu, constrictis hiemis fri-
gorisque insoliti vi ac glacie fluminibus, rempublicam no-
stram invadente, et principe Auriace Angliam petere coacto,
92 tota rerum conversio consecuta est. Iam res eorum, qui
huic principi studuissent, profligari, inimici elatius sese ge-
rere, et, sicut assolet, duces adversariae factionis patronos-
que coeperunt muneribus delicere; quae mala in eos cum
maxima vi ingruerant, qui patriae libertatem a Francorum
insidiis blanditiis integram servare studuerant. Qui in pro-
cerum consessu sedebant, ii hisce locis removebantur, alii-
que surrogabantur; deinde, quemadmodum in ceteris fere
urbibus provinciisque, pari modo, qui Leidae rebus praefue-
rant, iis magistratus non tantum abrogatus est; sed plebs,
in secundis rebus non minus insolens ac superba, quam sus-
picax, omnisque potentiae invida, magistratus novos coegit,
qui modo remoti essent, eos praesidio apposito domi deti-
nere captivos, grandemque pecuniam extorquere tanquam
cautionem **), si quid detrimenti ex horum perversa vel
flagitiosa gestione res Leidensium publica cepisset. Quae
pecunia, a Meermanno pro se et quibusdam collegis soluta,

*) De hac structura cf. Gellium X, 13.

**) *Cautio* de pecunia, fidei pignori opposita, nusquam invenitur.
Apud Iurisconsultos *cautio* est formula vel scriptum aliquod ad
fraudem cavendam vel damnum vitandum.

custodia quidem eos liberavit, neque tamen nisi triennio 93 post restituta est. In hac tamen gravi molestiarum mole, in tot tamque asperis occupationibus, temporum turbis ac tumultu, quibus tanquam fluctibus vir egregius obruebatur, nihil tamen, quo erat leni, placido tranquilloque animo, de legendi, commentandi, scribendique consuetudine sua remisit.

Enimvero tranquillatis paullum rebus, aliquot annos *) post, visum est nonnullis, a diutinis contentionibus desistere; dissensionum enim civilium iam satis esse, asperitatesque factionum atque intestina dissidia iam sedanda. Quam ob rem, qui rerum summae praeerant, viri moderatiores, eorum quidam optabant, ut accederent pari modo ad publicam rem gerendam, qui a principis Auriaci partibus steterant. In qua concordiae reconciliatione tentanda Semonvillii, legati Francici, opera magni fuit ad hunc modum, ut ex pristinis magistratibus octo, quos inter **) Meermannus, deligerentur, qui legum ferendarum participarent potestatem. Verum, 94 post multas utrimque deliberationes mutuas et consultationes, haec res tunc quidem in cineres, quod dicitur, abiit, commodiorque opportunitas fuit exspectanda.

Hanc opportunitatem sequente anno, 1700ccccr., ex inopinato fortuna obtulit. Nam, reconciliatis pace Ambianensi gentibus, rerum praesentium ea videbatur firmitas et constantia in posterum stabilita, quae adversariae Arausionensium factioni nullam melioris sortis spem reliquam faceret. O vanas ac fallaces imbecillitatis humanae de futuris rebus opiniones et coniecturas. Hanc rerum conditionem dictitabant plurimi, debere restringere simultates, communemque ad salutem tuendam cunctos cives pari studio incendere. Accedebant etiam alia momenta rationesque. Nam primum, quae post varias multiplicesque alias, modo probatas, modo abolitas formulas, iamiam recens novaque reipublicae gubernandae ratio erat constituta, ea non sine quorundam, qui Auriaci principis partibus adhaeserant, consilio ac sententia 95 perscripta fuit. Deinde ad aures etiam pervenerat, hanc gratiae reconciliationem, imperii cum altera factione societatem, haud displicere nunc Auriaco. Postremo, nihil esse iniquius videbatur ac tetrius, quam civium inter se odia implacabilia atque aeterna esse. Itaque, quod ratio, et aequi-

*) Dicendum annis.

**) Castius inter quos. Cf. supra ad Wyttenb. vitam Ruhnkenii p. 146.

tas praecipiebant, contrariae inter se factiones, aliqua saltem ex parte, in gratiam coierunt. Cui rei consequens fuit, ut inter quindecim viros, qui, secundum novam imperii legem, Hollandiae Provinciae praessent, septem legerentur ex Arausionensibus, quos inter *) nunc Meermannus ad publicam rem accessit; in quo magistratu gerendo laudem prudentiae, fidei, diligentiae ut meruit, ita consecutus est. Inprimis eius praeclarum publicae utilitatis universe tuendae augendaeque studium enituit. Nam illius suasu, in collegarum conventu, factum est, ut Hamburgensium egregia, egenis subveniendi, extirpandaeque funditus mendicitatis providentia comprobaretur, cuius negotii perficiendi pensum Meermannus et quibusdam huius laboris adiutoribus fuit impositum.

Quem ita capessiverat magistratum, gerere perrexit, rerum potito Schimmelpenninckio, advocato quondam Amstelredamensi, viro perito quidem illo ac celebri, ad quem, nomine ac titulo Consilarii, nova sane verbi significatione, reipublicae summam detulerant Franco-Galli; sed qui brevissimum modo tempus hanc dignitatem tenuit. Nam venit in opinionem **) Napoleonti Bonapartae, cuius voluntatem nutusque omnes universa ferme Europa intuebatur; quae amplius duo secula floruit respublica, ei, quibusdam ante partibus spoliatae, praeponere fratrem suum, appellatione, aspectu, pompa et splendore regem quidem, sed re ac potestate non nisi satrapem modo sive praefectum suum; quae res totam huius regionis faciem nomenque commutavit.

Ludovicus Bonaparta, ut primum novi regni moderandi 97 regendique potestatem assumsit, statim Meermannum cubiculo suo praefecit; quod munus cum hic honestis verbis deprecatus esset, impetrare tamen nequivit, quin eius muneris nomen et decus retineret. Porro rex Meermanni operam et consilia, cum aliis in rebus, tum in bibliotheca publica instruenda, in antiquarum reliquiarum ac tabularum pictarum comparandarum cura, in historiae naturalis divitiis nummisque vetustis

*) Cf. quae paullo ante dixi. Adde notata ad Plauti Captiv. II, 1, 26.

**) Sic dici posse in hoc orationis nexu, vehementer dubito. *Venit mihi in opinionem* est *opinari incipio*, *opinor*. Sic Corn. Nepos vita Att. IX, 6. *Nemini enim in opinionem veniebat*, *Antonium rerum potiturum*; h. e. *opinabatur*. Miltiad. VII, 3. *Utrisque venit in opinionem*, *signum a classiaris regis datum*; i. e. *utrique opinati sunt*. Quorum locorum longe alia est ratio, quam huius. Igitur dicendum erat: *nam venit in mentem*.

colligendis, sibi asseruit. Pro ingenuarum artium studio suo rex in animum induxerat, Romam Lutetiamque mittere ingenio habiles aptosque adolescentes, ad optima praestantissimorum quorumque artificum exempla pingendi arte erudiendos, eosque Meermanni curae providentiaeque subiecit. Quod regis laudabile valde studium et cura eximios pictores nostrates peperit, quorum, ipso hoc anno, quo haec scribimus, cccccxvi., ingenium artemque, Amstelædami in propatulo loco, quo, ex Ludovici adhuc instituto, patriae artificum opera omnium oculis exposita fuerunt, uti quique 98 erant existimatores peritissimi, ita admirati sunt maxime.

At vero, quis omnes labores, quos, sic volente Ludovico, de academiæ ratione et habitu omnique publica institutione ac disciplina emendandis, de iuris criminalis codice conficiendo, de nobilitate constituenda; de venatu regendo; de linguae vere puræque Batavae vocabulis technicis, quibus nova pœdera mensuraeque designarentur, cum Weillando et Siegenbekio inveniendis; de monumento, quod, Saardami, Petri I. Caesaris consecraret memoriam, adiutore Westreno, viro peritissimo, concipiendo, aliisque rebus infinitis suscepit Meermannus, quis, inquam, has viri curas omnes vigiliasque enarret? Summas tantum attingere strictim licet, ne satietas fastidium pariat. In quibus omnibus muneribus, sese usui rerum vitaeque veritati maxime idoneum praebuilt; et, quando, ex pristinorum temporum consuetudine, reformatorum ecclesiasticorum Synodis deliberationibusque moderandis, 99 cum Hagae comitum, tum Bredæ aliisve locis praepositus fuit, hoc item officio sic functus est, ut, quam gravitate apud verbi divini ministros consecutus erat auctoritatem, eam bonitate retineret, ac temperaret comitate.

Enimvero, perraro fit, ut virtuti desit invidia. Tametsi permagna fuit Meermanni cum rerum intelligentia, tum cura quoque, industria, viriumque contentio et labor, petulantes tamen quidam homines atque insuper ingrati naviterque impudentes praeclari viri laudes obterere nitebantur, regisque ab eo alienare voluntatem. In quam rem multa indignè machinabantur, insidias tendebant, idque clandestinis artificii operam dabant, ut Meermannum nescio quam in suspicionem inducerent, hac spe, fore, ut ab interioribus regis consiliis segregaretur. Sed, quamvis mitis ingenio, malarum artium insolens, eoque parum suspicax, non eiusmodi erat ille, qui facile falleretur. Neque adeo regis erga se senes- 100 cere gratiam, non prompte intellexit; haec vero pravorum hominum sycophantia, eius parum frangebat animum, quem

inductione et constantiae robore obfirmabat. Ludovicus primum amice scripta epistola, rogat eum, ut munus gerere quidem pergeret, sed absque *) honorario: cui regis voluntati ut alacriter obtemperat, ita nihilo secius impigrum se ac laboriosum praebet. Non ita multo post autem alia sequebantur decreta, minus grata, praesertim quae annales regni litterarios respiciebant, ac Meermannnum inducebant, ut crederet, velle regem, ut sponte sua munere abiret; itaque, scriptis ad regem candore Batavo litteris, munus deposuit. Iam nunc vero rex respondere amice, ac viri assiduitate, fide rerumque usu valde collaudatis, diserte declarare, velle se prorsus, ut in fungendo officio permaneret.

Accidit vero, ut Napoleon, qua erat dominandi omniaque ad suum arbitrium nutumque imperiose compellendi cupiditate, magnas simultates cum Ludovico fratre susciperet, qui 101 cedere quidem multis in rebus imperatoris potentissimi duritati, asperitati violentiaeque coactus est, neque tamen obtemperare serviliter in eum modum voluit, ut Hollandos, quos diligebat, quos sine mercatura ac navigatione bene noverat superesse **) non posse, unius hominis obstinatione videret pessumdari, pulcherrimamque regionem Europae in desertam commutari solitudinem, vel rursus oceani fluctibus tradi, quibus eam ereptam, mirandumque ad floris et splendoris fastigium, habitantium industria, ingenio, solertia, labore elatam, tota Europa obstupescit. Hisce igitur fratrum inimicitiiis, Napoleontisque immani pertinacia factum est, ut bonus, sed multis partibus infelix, Ludovicus, intereunti populo praeesse nolens, deponeret imperii summam in filiumque transferret. Ipse iam, Hollandorum suasque opes concisas videns, ex hisce miseriis et periculis in Bohemiam est 102 profectus, ut, fratris inimici gratiam annuamque pecuniam magno animo aspernatus, reliquam aetatem, procul a publicis negotiis habendam, fortunae traderet; quod quam prudenter vir bonus ceperit consilium, rerum exitus abunde docuit.

*) Scribendum *sine*. Ceterum *honorarium* proba et iam Ciceronis aetate usitata vox. Cic. in Pison. 86. Apellabatur enim *honorarium* donum quod rectoribus provinciae dari solebat in provinciam advenientibus. Deinde seriori aetate in universum pro salario dictum. Cf. Traian. Ep. ad Plin. X, 117.

**) *Superesse* pro amplius esse, superstitem esse, non aliter dici posse equidem puto, nisi adiuncto rei aut personae vocabulo, cui quis superesse dicatur.

Ludovicus fuit is, qui amabat Hollandos, eorumque prosperitatem, florem, mercaturam, litteras, artes, potentiam, gloriam omnemque splendorem tueri atque amplificare maximo opere studebat. Sed huic liberali voluntati continenter obstabat durus Napoleon, qui omnes nationes aut servitute oppressas tenebat, aut vexabat bellis. Senserat iam statim principio Ludovicus, hominis alienigenae potestatem, Hollandis invitis obtrusam, illamque regiam, iis, qui quorumque maiores in libera republica nati essent atque, parum gratam esse posse; verum quicquid haec res habebat invidiae, id comitate atque humanitate studebat mitigare, nationisque generosae animos facilitate capere, sibi conciliare. At, haec ipsa mansuetudo et lenitas, quam speculatores Napoleontis et proditores, venales illae quidem animae, hic clam observabant, suoque domino foeda turpique sedulitate perscribent, vehementius inflammavit iram hominis superbi, duri, perfidi, latronis. Enimvero hac mente fuit Ludovicus, ut fratris potius implacabili odio sese obiceret, quam, eius improbis obstinatisque iussis obtemperando, populum, cui tuendo praeerat, in perniciem exitiumque daret. Cui principi, multis animi virtutibus praedito, si quid culpa sit dandum, haec fuit forsitan quaedam levitas atque inconstantia, qua nunc quidem, temporum miseriis obrutorum civium atque exhaustorum inopiam cogitans, ad parsimoniam impellebatur, nunc vero bonarum artium nobili studio incensus, nimis magnis interdum sumtibus velificabatur. Itaque haec temeritas atque inconsiderantia modo ad profusionem incumbebat, modo ad nimiam fere frugalitatem.

Quam huius fratris fuit dissimilis Napoleon. Varius, subdolos, agrestis, audax, nunc simulator, nunc dissimulator *), uti tempora incredibilisque gloriae aviditas, atque insatiabilis sitis potentiae ferebant. Vastus animus immensa atque prodigiosa quoque versabat cogitatione, cupiebat, moliebatur, et vel singulari artificio vel insperato casu perficiebat saepe numero. Postquam hic Iacobinorum perturbaverat coetus, seditiones, tumultus horrendaque consilia, omnium clamoribus totaque ab Europa, prope Deus magis quam homo habitus est. Quae quidem opinio non parum eius incendit audaciam, ut nullos non populos experiri et lacerare inciperet bellicae perpetuas causas aut quaerere, aut praebere. Favente fortuna exercitus suos ad victorias ductabat, victarum-

*) [Quis est quin meminerit Catilinae Sallustiani? Vid. c. 5. C. H. F.]

que gentium licenter dispertiebat agros, bona, integrasque provincias, quibus, quemadmodum praeda rapinisque milites, ita ministros ducesque belli, ad obtemperandum sub nutui semper paratos, nullo proprio sumtu, ne teruncio quidem suo, remunerabat. Permultarum victoriarum causa fuit etiam unus ille, qui omnes regebat animabatque spiritus, ut una modo voluntas esset, una gubernatio, unus impulsus, qui movebat omnia; in qua re quanta vis insit atque efficientia, ignorat nemo. Si metuebat, ne ante consilia sua fierent palam, quam ea perfecisset; ad maturandum inceptum volabat. Non labor insolitus, non loci asperi, non Alpibus altiores montes, non impervia itinera *), non coniuncti hostium plurium exercitus, eum retardabant. Nimirum imperabat militibus, quorum, nihil nisi bella spoliaque anhelantium, impetus atque irruentium ardores, vix ulla moderatior sustineret fortitudo. Qua ratione, honestane an turpi, quod cuperet, assequeretur, nequicquam pensi habebat. E fraudum opificina Napoleontea constanter fallaces nuncii exhibant. Victoriis elatus nimium, ac superbus, parum callido, vel amenti potius consilio, quorum principum Europae irritaverat iram, eorum odium non modo non leniebat prudentia, sed exasperabat etiam ferocitate. Interdum offerebat pacem, quam, aut qualemcumque formido maioris mali cogeat amplexari, aut quam recusantes de iniusti belli accusabat cupiditate. Non eorum nos volumus vestigiis insistere, qui nunc nihil boni, nihil virtutis, ne militarem quidem in illo viro peritiam agnoscant. At fidenter hoc tenemus profitemurque, quae fuerint in eo quaedam laudes, eos illum, praeter alia infinita dedecora ac flagitia, vel uno omnium maxime execrando detestabilique scelere extinxisse, quando ducem Angiensem, virum optimum, innocentem, eximiae indolis, fortitudinis praeclarae, in ipso violato territorio alieno oppressum, foedissima vi ad se raptum, crudelissimum in modum sic trucidavit, ut, in ultimo vitae articulo, ne hoc quidem praecellenti viro extremum solatium concederent carnifices, ut dilectissimae suique amantissimae puellae paucas lineas**) cum exiguo capillo suo, et extremam aeternamque salutem mitteret.

*) *Impervia itinera* Tacitus dixit Ann. III, 31.

**) *Linea pro versu* (Zeile Germ. regel Belg.) Apuleius dixisse videtur Habitudo. doct. Platon. III. p. 31. cum de syllogismi structura ait: *sunt in superiore linea, Universalis dedicativa et abdicativa*. Latine dicitur *versus* et *versiculus*. Cf. Cellar. in *Curis poster.* p. 222.

Talis tamque atrox fuit Napoleon, qui, generosa Ludo- 107
vici indole et perseverantia exacerbatus, universam Hollan-
diam, deleto eius nomine quoque et umbra, cum immensa
iam Francia coniungere decrevit. Cuius rei fama cum ad
aures pervenisset, communi omnium luctu affligi profligari-
que Hollandorum animi. Quis enim civis patriam nisi sum-
mo cum dolore amittit? Quidnam miserius potest evenire
populo, quietis, pacis industriaeque amico, quam cum ea
commisceri natione, cuius plane dispar indoles diversissimi-
que mores sunt, et quae, cum cupiente ita ac iubente im-
peratore, tum ex consuetudine iam inveterata, perpetua
cum aliis populis bella gerit, eorum possessiones invadit,
moenia a fundamentis disiciit, agros devastat, vectigalia tri-
butaque extorquet, victasque gentes, quin amicas etiam, suis
industriæ, ingenii artiumque operibus, suis manuscriptis
adeo ac rarioribus libris, vasis etiam caelatis, gemmis, sta-
tuis, historiae naturalis thesauris, et quicquid usquequaque 108
unicuique populo carum sit, illiberali, sordido inauditoque
facinore spoliatur et depeculatur?

Misit Napoleon, quem ducem Placentiae creaverat, Le-
brunum, sibi consuli quondam quasi collegam, qui hanc re-
gionem, quam Franciæ accessionem modo atque alluvionem,
non sine contentu, appellabat, gubernaret. Ita rerum om-
nium in deterius mutata conditione, Meermannus, cum reli-
quis bonis civibus patriæ sortem commiseratus, perseveravit
consulere litteris, doctrinis, artibusque bonis, quibus fuerat
a Ludovico praepositus, de quibus omnibus nunc retulit tam
Gubernatori Lebruno, quam Franciæ rerum internarum ad-
ministrato, missisque huc deinceps Cuvierio ac Noellio, viris
humanis, peritis, omnique laude dignis, accurata descriptio-
ne adiuncta quinque academiæ, quarum in hac regione
conservationem et decus, simulque Belgicæ linguae constan-
tem usum, obnixè summoque studio commendavit efflagita-
vitque. Nunc sibi, suis, litterisque solis vivere speraverat
quidem Meermannus; verum non ita multo post, una cum 109
plurimis aliis Hollandis ad senatorum imperii numerum al-
lectus, Lutetiam Parisiorum debuit proficisci, profectusque
est firmo hoc consilio ac spe, fore, ut in hoc tristi rerum
statu, sua opera officiisque, caris sibi Hollandis prodesse ali-
quando posset. Lutetiæ dum morabatur, cum Instituti Fran-
cici saepe conventibus affuit, tum Cuvierii, viri praecellentis
scholas, quibus historiam naturalem explicabat, audivit fre-
quenter; quem virum tantum admiratus est, ut eius de me-
tallis, quæ circum Lutetiam reperiuntur, disputationem,

conciſa brevitate contractam, in Nuncio Litterario anni XIII. inſereret.

- Napoleonis, ubique per totam Europam, latronis inſtar, graſſantis animum invaſerat libido, Caroli Magni aemulari exemplum, quocum maiorem in modum cupiebat comparari, qui tamen devictis populis, ut eorum ſibi conciliaret animos, ſuas prudenter leges, et avitos mores relinquebat intactos,
- 110 quos contra Bonaparta ubique ſubverſum ibat, non tantum non callido, ſed dementi plane conſilio. Quod Carolus V., quod Ludovicus XIV. fruſtra tentaverant, id, qua erat vanitate, poſſe ſe conſequi ſperabat, univerſaeque Europae potiri imperio. Incendebatur in dies nova atque inſatiabilis animi atrocitas, cum aeternorum bellorum ſumtus, in longinquis maxime orbis terrarum oris geſtorum, videret exhaurire tandem aerarium, perpetuaeque militia ferme omnem iuventutem deleri. Itaque labentibus rebus ſuis volens ſuccurrere, adoleſcentulos ex familiis, aut ditioribus praesertim aut nobilioribus, partim aetate teneriori, partim corporis debilitate vel vitiis aliis, belli laboribus impares, quinimo a paedagogis adhuc regendos, conſcribere iuſſit, ac bello vel ridiculo potius nomine, *ſtipatores corporis honoris cauſa*, appellavit. Hos, quamvis pueros etiamnum, nova ſaevitia ad bellum rapiendi negotium dat ſuis praefectorum nomine tyrannidis adminiſtris, omnium ſclerum crudelitatisque ſatellitibus;
- 111 cuiusmodi Hagae comitum Stassartium, Amſtelaedami Colleſium habebat, ambo quidem homines inhumanos, atroces, ferreos, ſed quorum Stassartium tamen Celſius antecedeſcit nequitia, quippe qui parentes, a quorum complexu et lacrymis divellebat cariffima pignora, riſu et contumelia excipiebat, et hiſce lacrymis tanquam magnis deliciis paſcebat durum animum. Quae ferocitas ſic exasperabat iuſtam parentum iram, ut eſſent, qui vix manus ultionemque compeſcerent. O pectora dura ipſoque ferro magis ferrea; o crudelitatem, omni, quam in terris unquam vidit aliquis, multo crudeliorem. Itaque inſtar miraculi viſum eſt, commutatis ſub finem anni XIII. rebus, nefarium iſtum hominem, nullis non flagitiis, ut fert fama, ac ſcleribus coopertum, ex hiſce regionibus incolumem evaſiſſe.

- Omnium denique gentium principumque in Napoleonem offeſa voluntate, illa ipſa rerum humanarum domina, for-
- 112 tuna inquam, ſua mobilitate, quem uſque ad coelos extulerat, huius ſaeculi memorabili anno XIII. demergere eſt adorta. Ut ſeneſcere Napoleonis opes, et contra principum Europae crescere vident homines, iam liberius de eo loqui; iam ex-

oriri oppressis nationibus spes salutis; iam veluti e somno expergiaci populi principesque: nunc inter se omnes communicare consilia, festinare, hortari, arma capere, et, quibus arma deerant, lanceas et praeacutas sudes portare, contra communem hostem Europae fortis ac parato animo proficisci, summasque in angustias adigere Napoleontem, qui maria nunc montesque pollicebatur, sed frustra, ut victorum se propitiae voluntati tradere debuerit *), in Elbamque proficisci. Ipsa moenia sinumque urbis magnificae cum iam intraverant victores exercitus, novum interim imperium constituerunt usque ad eum finem, dum Ludovicus Borbonius adveniret, suscipereque regni habenas.

Deleto sic bello, Franciaque intra veros fines suos coarctata, Senatores Hollandi Lutetiae deponunt dignitatem, 113 pariterque hoc magistratu ita se abdicat Meermannus, ut, quae ante ei imposita erant negotia, de iis referret. Deinde aliquod tempus adhuc vixit privatus Lutetiae, adiit Ludovicum Borbonium reliquosque principes, itemque principem Auriacum eiusque filium, et, quando tanquam senior consistorii reformatorum una cum collegis Ludovicum salutaverat, rex ei, liliorum gestanda ornamenta donavit. Autumnali quidem tempore ad carissimam sibi patriam rediit, cuius tamen feliciter instauratae fructum gaudiumque haud diuturnum percepit.

Enimvero, antequam ad hunc tristem locum deveniamus, Meermannum paulisper ex ea parte contemplemur, ex qua spectatus, omnium animos praecipua sui veneratione, admiratione atque amore explevit.

Ingenio fuit Meermannus ad artes optimas apto; fuit aequus, fuit concordiae amans, lenis atque comis. Neque tamen eius comitas non adiunctam habuit eiusmodi quandam 114 severitatem, quae omni difficilis morosaeque austeritatis vacabat noxia. Apparebat animi vigor in vultu, neque minor tamen tranquillitas a mentis aequabilitate profecta. Species oris a Boillio pictore ac Iohno sculptore, exquisita atque mirabili ad similitudinem arte, expressa est. Pectus fuit simplex et apertum, pulcherrimis sapientiae praeceptis, tanquam pabulo, nutritum et abundans, quae praecepta, vel ex quorumvis praestantium philosophorum aut sacrorum scriptorum lectione, vel e celebrium professorum in scholis au-

*) De usu perfecti coniuncti in enunciatis consequentiam et consilium notantibus cf. quos supra laudavi ad p. 262.

ditione, vel e propria meditatione usuque vitae hauserat. Mores erant ad seculi sensum expoliti, ut in sermonibus, in actionibus vitae placeret omnibus, at his potissimum, quibus propius cognitus esset. Si qui fuerant asperiores lucubrationum suarum censores, eorum invidiae ac livori putabat optimum responsum esse, generosum ac mobile silentium. Illo ipso nemo ardentius laudabat aliorum bona opera, atque ex-
 115 hortabatur laudando studiosius auctores ad similia vel maiora audenda. Uti fieri consuevit, tam adversa quam prospera, tam gaudia quam aerumnas, huic omnium nostrae vitae comitantur *); verum pari ille moderatione, sive laetioribus sive tristioribus in casibus, utebatur. Rarius exsultabat hilaritate, quippe sedato semper et pacato animo. Vitae domesticae degendae ratio quieta fuit sine solitudine, neque quotidiana cum multis consuetudine victus dissipata, neque tamen a rerum hominumque usu seiuncta. Circulis quidem, coetibus, conviviiis magnificentius viventium hominum, rarius tempus tribuebat, at cum doctis viris congregiebatur libentissime; itaque Francisci Hemsterhusii, magni Tiberii filii, qui ipse summo vir ingenio doctrinaque fuit; item Henrici Wynii, viri de patria historia insigniter meriti, ac Westreni, antiquitatis patriae peritissimi, horum igitur similibusque virorum commercio atque usu valde delectabatur.

Divitiis valuit, quas non ad vanitatem, vitae pompam, 116 magnificentiamque retulit, sed partim ad itinera in exterarum regiones suscipienda, partim ad doctrinarum fructum, amplitudinem et decus impendit, partim ad bibliothecam libris rarioribus atque ignoratis, manuque scriptis etiam codicibus, peregre emtis, locupletandam **). Neque hoc loco ea laus tacenda est, quam ut optimus quisque vir est, ita plurimi

*) Cicero Tuscul. V, 35. *Cacteraque, quae comitantur huic vitae, in qua sapiens nemo efficitur unquam.*

**) Quam a patre acceperat instructissimam, ita auxisse dicitur bibliothecam, ut multas superet publicas. Continet autem praeter libros ex omni aetate et doctrinarum genere rarissimos maxime Codices Manuscriptos, quibus permultum usum se esse testatur Boudamus multis in locis apparatus critici ad Grammaticos Latinos, qui servatur in bibliotheca Lugdunensi academica. Memini me audire, hanc bibliothecam publice legatam esse a Meermanno, ita quidem, ut ea seorsim habeatur Hagae comitum in aedificio huic rei destinato, nec cum aliqua publica coniungatur. Ex eodem legato etiam peculiari custodi eius curam traditam esse, non tamen ante mortem viduae aditum alicui patere, dicebant. Sed fortasse haec non ex omni parte vera sunt; potest enim memoria fallere.

facit, liberalitatem dico ac beneficentiam, qua humanitatis hic tenuitas divinitatis aliquantulum praestantiam imitatur. Nam nihil magis curae cordique habebat in huius vitae laboribus aerumnisque, quam ut praesidio miseris levamentoque esset. Quando praeteriti saeculi anno quarto atque octogesimo perfrigida saeviebat hiems, et, Hagensi magistratu permittente, publice pecuniae colligebantur ad subveniendum egenis, Meermannus clam, nullo nomine expresso, in scia matre ipsa, grandem pecuniam misit, quam eum largitum esse, postmodum suspicata primum, mox callide sciscitando expiscata est femina illustris illa, quae tunc temporis ei solummodo ad nuptias erat promissa. Nam de hac insigni largitione cum forte incidisset sermo, illa intentis infixisque in eum oculis intuebatur. Ille rubere aliquantum, et quo erat pudore ac modestia, moleste ferre, hanc liberalitatem suam sic patefactam esse. Similiter (quod post viri mortem denique cognitum est), plurimorum locorum pauperibus, quibus audiret auxilio opus esse, crebro ingentes pecunias subministravit. Acerba est recordatio dirae pulveris pyrii calamitatis, quae ineunte anno MDCCCXVI magnam urbis Leidae partem, fulminis ictu citius, in ruinas cineresque convertit, ut hominum aediumque vix ulla vestigia posset reperiri. Quando *) undique colligebantur pecuniae ad subveniendum miseris Leidensibus, quorum disturbata aedificia, fractaeque aut deletae fortunae essent; ad has pecunias Meermannus ilico, occulto, qui eius mos erat, nomine, septem millia florenorum adiecit. Neque Vurenii solummodo et Dalemi domos, puerorum scholis habendis idoneas, sed Dalemi quoque templum, quod ventorum vehementia anno MDCCCXII disiecerat, ex integro novum aedificavit, quibus duobus pagis toparcha praecerat. Hoc templum anno MDCCCXV sollemni, et frequenti undique hominum e vicinitatibus affluentium concursu, cultui divino consecravit Cloesius, verbi divini minister, qui toparchae eiusque nobili coniugi, praesentibus ambobus, meritis, habitantium omnium nomine, gratias egit. Ad introitum aedis sacrae haec verba Meermannus inscribenda curavit: *Christianis Dalemensibus ad fidem, spem, et amorem colendum s.*

Quam fuerit et naturae habitu et assuetudinis virtute laboribus deditus, ea, quae commemoravimus, multa gravia-

*) Rarissime sic dicitur quando. Longe usitatus est; Cum colligerentur. Idem paullo ante scripsit.

que scripta cumulate loquuntur. Usque eo fuit impatiens otii, ut in ipsa peregrinationibus multa scriberet, atque in patriam reversus, sive domi commorabatur, sive in suburbano, ad solita dilectaque sibi litterarum studia avide se referret. De scriptis tamen suis vix ipse loquebatur, nec nisi 119 provocatus. Enimvero haec ipsa modestia documento est, ipsius adeo virtutis aliquod posse damnum esse. Nam ea factum est, ut multitudo, ut turba hominum, haud valde praeclara atque egregia de eo sentiret aut suspicaretur, quamquam, qui scripta eius propius cognovissent, eius ingenii doctrinaeque late patentis magnitudinem uti poterant ex vero aestimare, ita mirabantur vehementer. Et, quod in primis eius laudibus est ponendum, rerum sacrarum veneratione mens eius penitus imbuta, religionisque sensus vere sublimis fuit, sed a rerum seria intelligentia profectus, eoque tranquillus et securus, nec ullis phantasiae ludibriis deformatus. O divina, si pura, si sincera, si sancta sit, omnibusque rebus, quas cuiusquam hominis concipiat cogitatio, excelsior religio.

Valetudine satis commoda usus est Meermannus, quam, sive a naturae benignitate acceptam, sive temperantia, continentia, cultuque corporis sustentatam, nimia fortasse contentio, meditatio immoderataque omnia cognoscendi cupiditas scribendique labores ac vigiliae sensim contriverunt. Itaque ad mediam usque ac florentem adhuc aetatem morbis rarius est conflictatus, id quod similiter tot tantique labores tamque infinita fere scriptorum multitudo, regionumque Europae tot peregrinationes declarant. Posteaquam annos compleverat quinque et quadraginta, primum podagrae doloribus vexari coepit, qui deinceps illum aliquoties male habuerunt, sed quorum vim tandem minuit aetas. In Russorum vero metropoli Moscoviensi in gravem morbum implicitus est, cuius vehementiam Muelleri, medici Germani, ars ac peritia, auxilio corticis Peruviani, superavit. Dehinc iterum, anno huius seculi undecimo, ex imbecillitate viriumque deflectione aegrotavit. Tandem viri eximii, qui tantopere profuerat artium doctrinarumque incrementis, et per amplissimas multiplicium disciplinarum copias prodesse adhuc posset, anni xv. mense Februario vires, lente incrementis debilitatis malo, ita fractae sunt, ut dextrae manus usu impedito neque observationes ad Caroli V. peregrinationes, neque ea, quae de rerum in Francia ac praecipue Lutetiae commutationibus anni 1600cccxiii. scribere instituerat, posset absolute. Morbo quidem curando idonea remedia opponere co-

nabantur medici experientissimi, Eikendalius Hagensis, et, qui in curationis societatem adscitus erat, Stiprianus Luis-cius, Delphensis, sed studio inani. Nam labantibus in dies atque exhaustis tandem viribus, vehementia morbi corpus viri, vix annos Lxi. nati, sic oppressit, ut animus adhuc integer, atque ad mortem bene compositus et obfirmatus, die xix. Augusti, anno ciorccccxv., et fragillis huius vitae curis ad beatorum sedem coelestiaque gaudia emigraret.

Haec vita, hic e vita excessus fuit viri, cuius viget vige-bitque perpetua meritorum memoria, quoad bonarum artium doctrinarumque studia permanebunt. Eius vitae decursus multa bona habuit, partim a fortuna oblata, partim industria, 122 labore, virtute parta; videlicet antiquitatem stirpis, quae illius tamen obitu extincta est; magnas divitias, doctrinae singularis laudem, honorum amplitudinem, coniugem dilec-tissimam dignamque amatu, quae una cum carissimo sibi marito litterarum delicias plurimi faciebat; ut vere praedi-cemus, nihil ferme Meermanno ad vitam, cum felici cursu prosperam, tum virtute et gloria honestam, potuisse amplius desiderari.

Equidem fateor, tanta abundantia bonorum et commo-dorum hoc forsitan habet malum, quod fortiora huius vitae soleat invitamenta reddere, quo difficilius sit, supra rerum terrestrium sese efferre vanitatem. Et vero, vivendi cupidi-tatem, in omnium animantium universe, brutorum aequae at-que hominum, animis natura insevit quam prudentissime. Quod si secus esset, quis mortalium perpeti tot sollicitudi-nes, quis tolerare aerumnas, quis permultas, quae saepius nos miseros habent, calamitates vellet perferre? Enimvero 123 vivendi hoc studium moderatur ac temperat spes melioris vitae. Neque Meermannus longiorem vitam expetiit cupi-dius, neque timuit mortem gravius, quam philosophi sapien-tia pietasque Christiana ferunt. Certe quidem haud grandem vir aetatem attigit. Quis vero, quae senectae provectiori fere comitantur, ignorat molestias? Ut non magnopere illo-rum sors videatur deploranda, qui ante vitae occasum, ante ingravescentis aetatis languidam inertiam, ante imbecillitates ceteraque incommoda in divina acquiescentes sapientia hanc vitam placido animo deserant.

At moerent nunc mortuum, quem vivum dilexerunt et coluerunt, propinqui, amici, necessarii. Moeret totus chorus eruditorum, quibus litterarum flos et decus carissima sunt. Moeret patria universa, quae communem hanc cladem ha-bet, quandoquidem patriae gloria virtute praestantium viro-

rum et gloria maxime nititur. At vero acerbissimum dilec-
 124 tissimi coniugis obitum luget dolenter vidua, matrona nobilis
 atque honestissima, cui in funebri fletu, in lugubri solitudi-
 ne, in tristi viduitate, nihil ad summi doloris lenimentum
 superest, nisi pietas, nisi fragilitatis humanae divinaeque
 providentiae cogitatio, atque recordationis haec suavissima
 valde consolatio, tenerrimo amoris vinculo tali sese marito
 coniunctam fuisse, qui se mutuo atque ad benevolentiam
 coniungendam praecipuo ac singulari prorsus amore, am-
 plexus est; qui ingenio, doctrina, laboris patientia, virtutis
 severitate, publicae salutis studio, uti profuit vivus omnibus,
 ita moriens per summam animi constantiam ac tranquillita-
 tem eiusmodi, quae huius terrenae vitae metam secure pro-
 spiciat, suis profuit magno exemplo.

Quod superest, conditae Viri illustris reliquiae sunt pro-
 pe Hagam comitum, ad viam, quae ad mare ducit, in sepul-
 cro, quod Perrenotus, vir prudentissimus, ex Platonis legum-
 125 que Decemviralium praecepto, extra hominum frequentiam
 extruxit, ne mortuorum corpora detrimento vivorum essent *).
 Deus duit, ut Viri ossa ibi quiescant molliter.

*) ABRAH. PERRENOTI Icti Exercitatio *De prohibenda in urbe et
 templis sepultura.* Gron. 1775. CRAS.

INDEX NOTARUM.

A.

- Abdicare* p. 154.
Ablativus in e p. 167.
ἀβληχρός θάνατος p. 130.
Absque male pro *sine* p. 254.
 256. 265. 270.
Ac ante vocalem p. 33.
Adducere, producere locum scriptoris p. 34.
Adeo pro igitur p. 5.
Adeptio rarum, sed Cic. voc. p. 87.
Ad diem pro ante diem p. 233.
Ad patriam, ad Hollandiam non recte p. 231. 236.
Adversitas temporum p. 79.
Aegri somnia p. 20.
Age p. 180.
Agere in scena gestum spectante Roscio p. 25.
Allexisse error turpis pro *allegisse* p. 263.
Anecdota Graeca Siebenkeesii p. 149.
Apollonii lexicon Homericum edente Tollo p. 150.
Applicare se ad aliquem p. 191.
Asciverunt non *adsciverunt* pronunciabant Romani p. 4.
Aspersa non *adspersa* pronunciabant R. p. 3.
Assecutio improbandum p. 3.
Auctor pro *scriptore* p. 90. 188.
In aurem dicere p. 154.

B.

- Bentleius* ignorat legem Graecae prosodias p. 38.

- Bibliotheca Lugdunobata* angusto et indigno loco reposta p. 9. 152.
 — *Ejus opes* p. 24 seq.
 — comparatur cum rep. Lacedaemoniorum p. 167.
Bibliothecae Hispanicae p. 94.
Bibliotheca Meermanni p. 276.
Bibliotheca S. Germani in pratis, eius fata p. 89.
Biduum hilare sumere p. 26.
Bini male pro *duobus* p. 245.

C.

- Callere* linguam p. 240.
Candor rubore suffusus p. 123.
Captura luculenta p. 162.
Catalogorum in bibliothecis publicis conditio p. 91.
Catalogus scriptorum Classicorum apud Graecos p. 138.
Catonis tria poenitenda p. 158.
Causa; mei causa p. 178. 165. *Sui causa* p. 203.
Cautio p. 266.
Coactum nimis p. 77.
Coloniae Graecorum; earum litterae p. 138.
Comitari c. dativo p. 276.
Compiler p. 129.
Contemnere, despicere, spernere; discrimen p. 135.
Contentum esse pro satis habere p. 33.
Corporeum et corporale; discrimen p. 66.
Cum p. 42.
Cunctari in loco pro commorari p. 235.

D.

- Debite* p. 55.
Deinceps pro *postea* non dicitur p. 10. 248. 227.
Deinceps et *ex ordine* quomodo differant p. 121.
Decimus; hoc voc. minori numero semper postponitur p. 150.
De novo p. 248.
De reliquo p. 249.
Dies vocabuli elegans repetitio p. 143.
Distractum tempus p. 179.
Divinitas alicuius p. 197.
Domanium p. 236.
Haud dubio non dicitur p. 96.

E.

- Enchiridion* Graece scribendum p. 142.
Enixe p. 246.
Ernestus an *Ernestius* p. 63.
Error errare p. 71.
Existimator p. 251.
Expletum numeris suis p. 23.
Ἐχω Λαῖδα, ἀλλ' οὐκ ἔχομαι p. 123.

F.

- Familiaris* sermonis imitatio p. 165.
Flosculi ab ingenii ardore petiti, nihili p. 224.
Folia pro *plagulis* non d. p. 28.
Forte in coniectura locum non habet, nisi in formulis *si forte, ne forte, nisi forte* p. 75. 48. 41. 100. 255.

G.

- In suo genere* p. 254.
Genitivi forma in nominibus Graecis, *Mathesis* recte: *Poesios* male p. 13. 259.
Glossaria Latina p. 190.
Gustu aliquem imbuere p. 21.

H.

- Haud scio an* p. 8.

Adversaria Hemsterhusii
ubi nunc? p. 131.

- in eorum historia narranda sibi repugnat Wyttenbachius p. 173.
Heynium commendat Ruhnkenius in ep. ad Iungium p. 118.
Hilare p. 26.
Honorarium Ciceroniana vox p. 270.
Hortulanus p. 229.

I.

- Iccirco* p. 8.
Igitur post parenthesis p. 18. 75.
Ignes cineri suppositi p. 159.
Ille pronominis pravus usus; (in illa emendandi) p. 22. 182.
Imbuere aliquem gustu p. 21.
Vir immortalis p. 257.
Immortalitati commendare p. 22.
Impervia itinera p. 272.
In male pro apud p. 183.
Indicativus futuri in enuntiatis pendentibus p. 34.
Infinitivus male pendens a substantivo p. 222.
Inpraesentiarum p. 59.
Instaurare sanitatem p. 233.
Institutum regium male pro regia doctrinarum Academia p. 226.
Interpellationes legatorum male p. 236.
Intus de patria 229. pro *domi*.
Inventa litteraria Ruhnkenii p. 128.
Is pronominis pravus usus (in eo de moribus) p. 13.
Itinera pr. itinerum descriptt. p. 239.
Iudicium limare p. 235.

L.

- Latinae linguae origo Germanica* p. 17.
Latius loqui, scribere, defendere p. 253.
Lectiones pro scholis p. 26.

Licetque adeo p. 5.
Limare iudicium p. 235.
Linea pro versu p. 272.
Litteras publice docendi ratio
 in universitate Lugdunoba-
 tava p. 96.
Loci terrarum p. 209.
Longe quaerere p. 4.
Longissime de tempore p. 4.
Luculentus p. 88. *luculentus*
captura p. 162.

M.

Magno natu, maximo natu
 p. 95.
Materia et materies; discri-
men p. 193.
Mathesis genit. Lat. p. 13.
Montivagus in pedestri ora-
tionē p. 239.
Multesimus Lucretianum voc.
 p. 57.

N.

Nescio an p. 8. seq.
Nultum nitentis habere p.
 184.
Nobile an nobili ablat. p. 64.
Nomine venit haec res p. 45.
Novembre an Novembri p. 167.
De novo p. 253.
Nullus dubito Comicorum p. 32.
Num falso positum p. 238.
Numeralia, eorum ordo p. 8.

O.

Occurrit pro reperitur, legitur,
male p. 46.
Octobre an Octobri p. 52.
Octogeni p. 260.
Opinionem vulgi tentare; non
intelligitur p. 230.
In opinionem venire p. 268.
Opplevisset et oblevisset con-
fusa p. 19.
Ordo numeralium p. 150.
ovs syllaba Graeca finalis, qua
nota tachygraphica p. 42.

P.

Partim sequent. plurali p. 266.

Parum abest p. 146. Cf. Matth.
 ad Exempla Eloq. Lat.
 p. 184.
Paucitas temporis p. 123.
Peragrarē animos p. 234.
Perditum opus, de scripto de-
perdito p. 127.
Perfecti usus p. 262. 275.
Tria poenitenda Catonis
 p. 158.
Poetaster non Latinum p. 201.
Postilla p. 201. incertum.
Post male casui suo postponi-
tur p. 227.
Rem praecipuam habere
praeter alios p. 176.
Praelegere pro recitare p. 109.
 113.
Praepositiones postpositae p.
 146. 267.
Praesertim p. 51. 53.
Producere, adducere locum
scriptoris p. 34.
Pronominis relativi usus in ora-
tionē obliqua p. 99.
Prosa p. 137.
Prouti, prout p. 191. 57. 84.
Puellus p. 113.
Pulcher pronunciabatur Cic.
aetate p. 7.
Cum pulvisculo exhaurire
 p. 186.
Puritas sermonis p. 61. 188.

Q.

Q littera repetita male sonat
 p. 227. 256. Cf. Lindem. ad
 Plauti Captiv. II, 3, 27. ubi
 lectio *persequarque* propter
 pravam sonum improbanda.
 Adde Captiv. V, 2, 11. ubi
 eadem de caussa respuitur
dicque quid feras.
Quando pro quum p. 277.
Quartus decimus, non decimus
quartus p. 8.
Ut quisque plurimum — ita
nullam p. 19.
Quoad nunquam praepositio-
nis loco p. 31.
Quoad eius fieri potest p. 141.
Quod male pro structura acc.
cum inf. p. 30.

R.

- Ad ravim usque declamare*
p. 12.
Reformatus poeticum p. 171.
De reliquo p. 232.
Renovare aliquem ad aliquid
p. 54.
Repostum p. 160.
Revaluit Ovidianum p. 173.
Rivalitas Cicero dixit p. 133.
Roscia spectante gestum in
scena agere p. 25.
Rubore suffusus candor p. 123.
Ruhnkenii inventa litteraria
p. 128.
Schedae Ruhnkenianae
ubi? p. 92.
Ruris vestigia p. 122.

S.

- S* omissum ante π aut male
intell. a libr. p. 42.
Salarium p. 119.
Sardi venales p. 184.
Satis habere elegantius, quam
contentum esse seq. infin.
p. 158.
Schelleri lexicon in Batavia
editum; eius praestantia p.
174.
Scholae Ictorum p. 238.
Scholia in Platonem a Ruhn-
kenio edita p. 163.
Schida, scidula; de ortho-
graphia h. v. p. 110.
Sed post parenthesin p. 21.
Seducere p. 265.
Septembri an Septembre p. 105.
Si quae et si qua; discrimen
p. 103.

- Solemniter delirare* p. 37.
Sospitator p. 6.
Sponte sua p. 244.
Sponte venire p. 90.
Structura impedita p. 169.
Structura contorta p. 224.
Subigere ingenium p. 13.
Supra in numeralibus: annus
supra quadragesimum p. 122.
Suum sibi p. 140.

T.

- Tabernacula vitas collocare*
p. 12.
Non temere pro non facile
p. 15.
Temperantiam moribus afferre,
nihili p. 222.
Temporum adversitas p. 79.
Temporum consecutio p. 60.
Tentare opinionem vulgi p. 230.
Tenus p. 120.
Testator res p. 15.
Tinctus litteris apud Cic. p.
156.
Tolerantia p. 262.

U et V.

- Valor* p. 29.
Venire hoc sensu p. 45.
Verba rem sequuntur p. 20.
Versio p. 14. 256.
Viduare p. 117.
Vita vitalis p. 104.
Ulixes non Ulysses p. 149.
199.
Vultum nitentis habere p. 184.
Ut quisque — ita adiuncto
comparativo p. 82.

